

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ PROGRAMI

BİZANS İMPARATORU IUSTINIANUS'UN DIŞ POLİTİKASI

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
20126030 Emine AKKAYA

Danışman
Doç. Dr. Ferit BAZ

İstanbul-2016

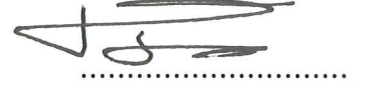
Emine AKKAYA tarafından hazırlanan **Bizans İmparatoru Iustinianus'un Dış Politikası** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / ~~Oyçokluğuyla~~ Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 03 / 06 / 2016

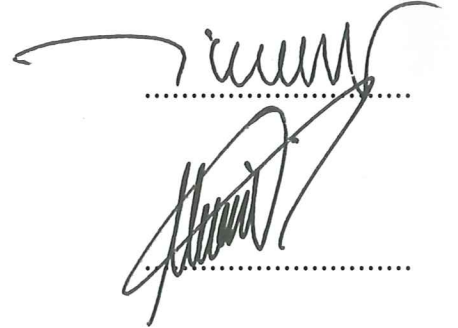
(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

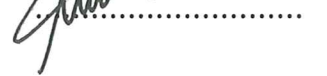
Jüri Üyesi : Doç.Dr. Ferit BAZ (Danışman)

Jüri Üyesi : Prof.Dr. Turhan KAÇAR (Medeniyet Ü.Öğr.Üy.)

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. H.Murat ÖZGEN

Yedek Jüri Üyesi : Yrd. Doç.Dr. Alpaslan AŞIK

.....

Yedek Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Emre ERTEN (İ.Ü.Öğr.Üy.)

.....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
GİRİŞ	1
1. Çalışmanın Tanımı ve Sınırları	1
2. Çalışmanın Amacı	1
3. Çalışmayla İlgili Antik Kaynaklar ve Modern Literatürün Durumu.....	2
4. Çalışmanın Kuruluş Düzeni	8
5. Çalışmada Esas Alınan Teknik Noktalar	9
I. IUSTINIANUS ÖNCESİNDE GEÇ ROMA-ERKEN BİZANS DEVLETİNDE YAŞANAN BELLİ BAŞLI SİYASİ VE SOSYAL OLAYLARA GENEL BİR BAKIŞ	11
I.1. Roma'dan Bizans'a Geçiş: Devletin İkiye Ayrılması.....	11
I.2. Doğu Roma'nın (=Bizans) Siyasi Tarihi (395-527)	15
I.3. Pagan Devletten Hristiyan Devlete Dönüşüm: Iustinianus'a Değın Hristiyanlık	21
II.IUSTINIANUS'UN DOĞUMUNDAN TAHTA ÇIKIŞINA DEĞİN (483-527)	26
II.1. Iustinianus'un Doğumu, Kökeni ve Eğitimi.....	26
II.2. Iustinianus'un Devlet Kariyeri	27
II.3. Iustinianus'un Tahta Çıkışı	28
III. IUSTINIANUS'UN DIŞ POLİTİKASI	29
III.1. Akdeniz Dünyasında Genel Siyasi Durum	29
III.2. Sasanilerle İlk Savaş (527-532)	29
III.3. Nika: İmparatorluğu Sarsan İsyan (532).....	46
III.4. Vandallarla Mücadele Ve Afrika'nın Alınması (533-534).....	52
III.5. Kuzey Afrika'da Berberiler İle Mücadele (534-548).....	59
III.6. Vebaya Değın Sasanilerle İkinci Mücadele (540-542)	64
III.7. Veba: Savaş Politikalarını Etkileyen Afet (542).....	69
III.8. Vebadan Sonra Sasanilerle Mücadele (543-545).....	71
III.9. İtalya'da Gotlarla Mücadele (535-561).....	72

III.10. Sasanilerle Son M¼cadele (549-557)	99
III.11. Vizigotlarla M¼cadele.....	101
III.12. Hun-Bizans İlişkisi.....	105
III.13. Diğer Germen Kavimleriyle ve Avarlarla M¼nasebetler	112
SONUÇ.....	118
ANTİK KAYNAKLAR LİSTESİ.....	123
BİBLİYOGRAFYA	124
EKLER.....	134
EK-I: HARİTALAR	134
EK-II: KRONOLOJİ.....	139
ÖZGEÇMİŞ.....	141

ÖNSÖZ

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümünde lisans eğitimi aldığım sırada başladığım Tarih bölümünde yan dal programı kapsamında gördüğüm derslerden biri de Bizans Tarihi idi. İki dönem sonunda Bizans tarihine olan ilgimi fark ettiğimde bu alanda yüksek lisans yapmaya karar vermiştim. Türkiye’de Bizans tarihi alanında akademik çalışmaların yetersiz olması da beni bu karara sevk eden nedenler arasındaydı. Kararımı verdikten sonra beni zor bir sürecin beklediğinin farkındaydım.

Söz konusu bu zorlu süreç içerisinde Bizans Tarihi ve onunla ilgili kaynak ve modern araştırma eserlerini nasıl yorumlamam doğrultusunda bana bilgiler veren, değerli görüş ve değerlendirmeleriyle beni her zaman yönlendiren danışman hocam Doç. Dr. Ferit BAZ’a şükranlarımı sunarım. Ayrıca, antik yazar Agathias’a ulaşmamda ve kaynağı temin etmemde yardımcı olan Tolga ERSOY’a; metnin düzenlenmesine katkıda bulunan arkadaşım Gülhan DUYGUN’a; konuyla ilgili literatüre ulaşmamda büyük yardımlarını gördüğüm Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi, Alman Arkeoloji Enstitüsü ve İstanbul Araştırmaları Enstitüsü çalışanlarına; tez yazma sürecinde rahat bir çalışma ortamı sağlayan İSAM çalışanlarına ve her konuda katkı ve yardımlarını esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Emine Akkaya

ÖZET

483 civarında doğan ve imparator olana dek önemli görevlerde bulunan Iustinianus Bizans devleti tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada 527-565 yılları arasında Bizans Devleti'ni yöneten imparator Iustinianus'un dış politikadaki faaliyetleri incelenmiştir. Iustinianus'un dış politikaya dair amacı, imparatorluğun batısındaki topraklarda Bizans hakimiyetini tekrar kurmak suretiyle *Renovatio Imperii* fikrini gerçekleştirmek idi. Ancak 5.yüzyıldan itibaren Avrupa'da Germen ulusları güçlenmişler ve krallıklarını kurmuşlardı. İtalya'da Gotlar, İspanya'da Vizigotlar, Kuzey Afrika'da Vandallar ve Ren nehrinin ötesindeki topraklarda Franklar güçlü idari teşkilatlarını oluşturmuşlardı. Dolayısıyla Iustinianus başlıca ilgi alanı olan bu yerler için söz konusu kavimlerle mücadelelerde bulunmuştur. Öte yandan devletin doğu sınırında bir tehlike olmaya devam eden Sasanilerle de mücadeleler yaşanmıştır. Yukarıda zikrettiğimiz ulusların ve Sasanilerin yanı sıra Bizans-Hun ilişkisi, diğer bazı Germen kavimleriyle ve Avarlarla olan münasebetler de çalışmamızda verilmiştir. Çalışmada ayrıca askeri faaliyetlerin toplumsal hayata yansımaları, sosyal hayatta yaşanan olayların da askeri faaliyetlere etkisi değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Iustinianus, Germen kavimleri, Sasaniler, *Renovatio Imperii*

ABSTRACT

Born around 483, Iustinianus who was on important duties until being the emperor has an important place in the Byzantine history. In this study, foreign policy activities of Emperor Iustinianus, who ruled the Byzantium between 527-565, were analysed. Iustinianus' objective of foreign policy was to make real the idea of *Renovatio Imperii* by re-establishing the Byzantine dominance on the western part of the empire. However, Germanic nations had gained power and established their kingdom in Europe beginning from the 5th century. Goths in Italy, Visigoths in Spain, Vandals in North Africa and Franks in the lands beyond the Rhine River had formed their strong administrative organisations. Therefore, Iustinianus struggled with those peoples for the places in which he was mainly interested. On the other hand, there was also a fight with the Sassanians who kept being a danger on the east border of the empire. Beside the aforesaid nations and the Sassanians, Byzantium-Huns relations and other contacts with other Germanic nations and the Avars were also mentioned in this study. The reflections of the military activities on social life and the effects of the events took place in the social life on the military activities were evaluated as well.

Keywords: Iustinianus, Germanic nations, Sassanians, *Renovatio Imperii*

GİRİŞ

1. Çalışmanın Tanımı ve Sınırları

Bu çalışmanın konusunu, bir kısım araştırmacıya göre, izlediği siyaset politikası nedeniyle Bizans Devleti'nin en büyük imparatoru; diğer bir kısım araştırmacıya göre ise, hırsları nedeniyle imparatorluğu buhrana sürükleyen, kendisinden sonra devletin sosyal, siyasi ve ekonomik kurumlarında onulmaz yaralar açan İmparator Iustinianus'un takip ettiği dış politikaoluşturmaktadır. Bu bağlamda Iustinianus'un, Sasani, Frank, Got, Vandal...vb. halklarla yaptığı savaşlar ve buna ilişkin yürüttüğü diplomasi ağırlıklı olarak ele alınacaktır.

Çalışmamızın zamansal sınırlarını yoğun bir biçimde elbette imparator Iustinianus'un tahtta kaldığı süre (527-565) oluşturmaktadır. Ancak konunun daha iyi anlaşılabilmesi için, Iustinianus öncesi dönemdeki tarihsel altyapının ana hatlarıyla ortaya çıkarılmasının da faydalı olacağı düşüncesiyle çalışmamızın zamansal sınırını Ms. 3. yüzyıla, Diocletianus'un Dominatus anlayışıyla başlatmayı uygun gördük. Çalışmamızın mekansal sınırlarını ise üzerinde Iustinianus döneminde yürütülen savaşların cereyan ettiği coğrafyalar oluşturmaktadır: Sasanilerle yaşanan sorunların kaynağında yer alan Lazika çevresi, Vandal ve Berberilerle yaşanan gerilim sahası olan Afrika; Gotlarla kozların paylaşıldığı İtalya'yı bu bağlamda zikredebiliriz.

2. Çalışmanın Amacı

Çalışmamızın amacı, Iustinianus'un imparator portresinin şekillenmesinde etkili olan sorunsalları açıklamak ve tartışmaktır. Bu suretle çalışmamızdabazı sorulara yanıtlar aramaya çalıştık. Öncelikle üzerinde durduğumuz konu, Iustinianus'un yönetimi ele aldığı Bizans Devlet siyasetinin nasıl bir durumda olduğu idi? İmparatorluğun dış politikası hangi esaslar üzerine şekillenmişti? Dış politikada uygulamak istediği hedefler hangi fikrin etrafında toplanmıştı? Iustinianus'un iktidarda kaldığı otuz sekiz yıl içinde içte ve dışta en çok ilgilendiği sorunlar nelerdi? İmparatorluk ordusunun en fazla mücadele ettiği bölge olan

İtalya'nın Iustinianus'un hakimiyet politikasındaki rolü neydi? İmparatorluğun doğu sınırında yaşanan gelişmeler, batıda uygulanmak istenen politik hedefleri nasıl etkiledi? Dış politikaya ilişkin hedeflerin uygulanmasını, Konstantinopolis'te yaşananlar ne ölçüde etkiledi? İktidar elitlerinin, Iustinianus üzerindeki etkisi ne oldu? İmparatorun din anlayışı, dış politika hedeflerini hangi ölçüde etkiledi? ve en önemlisi, Iustinianus'un tahta oturmadan önceki hedefleri neydi, ve 565 yılına değin bunların hangilerini gerçekleştirebildi? Onun izlediği etkili dış politika siyaseti, ardılları döneminde nasıl bir hâl aldı? Yukarıdaki tüm bu sorulara cevap vermek suretiyle, Iustianus'un Bizans Siyasi Tarihi içerisindeki konumuna dair bir tasvir oluşturmayı kendimize amaç edindik.

3. Çalışmayla İlgili Antik Kaynaklar ve Modern Literatürün Durumu

Iustinianus döneminin antik yazarı olan Prokopios'un 500 yılı civarında Filistin'de deniz kıyısında Romalıların kurduğu bir kent olan Kaisereia'da doğduğu düşünülmektedir. Klasik bir eğitim alan Prokopios, 527 yılında Komutan Belisarius'un özel yazmanı ve hukuk danışmanı olarak Belisarius ile birlikte tüm savaflara katılmıştır. 542 senesinde Konstantinopolis'e dönen Prokopios, büyük veba salgınını gözlemleyerek eserlerinde bu felaketten de bahsetmiştir. 560 yılında kendisine *Illustres* (=seçkin) unvanı verilmiş, 562 yılında kendisi *Praefectus* (=Bizans kenti yöneticisi) olmuştur. Büyük antik yazar olarak anılmasına neden olan eserleri, şüphesiz yararlandığımız öncelikli filolojik kaynaklardandır. Prokopios'un kaleme aldığı, *hüper ton polemon* (=Savaflar Hakkında veya Savaflar Tarihi) isimli eseri, 1919 yılında H. B. Dewing tarafından İngilizceye tercüme edilmiştir. Prokopios'un bu eseri bizzat tanık olduğu olayları anlatması yönünden oldukça değerlidir. Sekiz ciltlik bu eserin ilk ikisi Sasanilerle savaşı (=de bello Persico), üçüncü ve dördüncüsü Vandallarla mücadeleyi (=de bello Vandalico), geriye kalan dört kitabı ise İtalya'da Ostrogotlarla yapılan mücadeleleri (=de bello Gothico) anlatır. Sasanilerle savafların anlatıldığı ilk iki kitap diğerlerine oranla daha ayrıntılıdır. Bazı modern araştırmacılara göre bunun nedeni, Prokopios'un, o yıllarda Belisarius'un henüz danışmanı olduğu, ona karşı olan korumacı tutumunun olayları

teferruatlı olarak anlatmasına sebep olduğu yönündedir¹. Sasanilerle mücadeleleri anlattığı ilk iki kitapta savaş düzenini, taktikleri detaylı bir şekilde anlatırken, diğer kitaplarda aynı titizliği görmüyoruz. Ancak, kitaplarda savaşlara ilişkin her ayrıntı yer almasa da bir görgü tanığının kaleminden yaşananları okumak bizim için değerlidir. Prokopios'un bir diğer önemli eseri ise, *Anekdotia* (=Bizans'ın Gizli Tarihi) isimli eseridir. Uzun yıllar sonra Vatikan kütüphanesinde bulunan kaynak, 1623 yılında Alemannus'un Avrupa'da yaptığı ilk baskı ile ortaya çıkmıştır². Ancak Alemannus'un töreye aykırı ve açık saçık bulduğu bu eser, sonrasında 1663 yılında Paris'te Maltretus tarafından eksiksiz bir baskıyla yapılmıştır³. Eserin Türkçe çevirisi, Orhan Duru tarafından 1973 yılında yapılmıştır. Prokopios'un "Bizans İmparatorluğu'nda nerede ne olmuşsa her şeyi apaçık ortaya koyacağım" diyerek başladığı *Gizli Tarih*, *Savaşlar Tarihi* isimli eserindeki bazı bilgilerle çelişen ifadeler içerdiğinden oldukça dikkat çekicidir. Prokopios'un kitabını gizlilik içinde yazması, imparatora sunulmayacak bir eser olması bizlere, onun daha gerçekçi davrandığını düşündürmektedir. *Gizli Tarih*'te yalnızca Iustinianus ve eşi Theodora'nın hayatları değil, aynı zamanda başka hiçbir yerde değinmediği başka ayrıntılara da yer veren Prokopios, Bizans sosyal ve ekonomik hayatının da Iustinianus döneminde nasıl bir hâl aldığını anlatmaktadır. Onun her iki eserinde verdiği çelişkili bilgilerle vesöz konusu bilgileri karşılaştırmakla olayları daha ayrıntılı bir biçimde değerlendirebilme imkanına sahip olmaktadır. Prokopios, *Savaşlar Tarihi* serisinde olayları genel olarak kronolojik şekilde ele almıştır. Örneğin, Sasanilerle mücadeleleri anlattığı kitapta aynı tarihlere denk gelen Nika İsyanı'nı da anlatmıştır. Aynı isyanı *Gizli Tarih*'te de okumaktayız. Aynı yazarın iki farklı kroniğinde, olayları farklı bakış açısıyla değerlendirerek yorumlamasının nedenini, Prokopios'un, *Gizli Tarihte* dile getirdiği aşağıdaki şu ifadesinden anlamaktayız: "Korkudan yazmam mümkün değildi"⁴.

Ayrıca, Prokopios'un eserlerini değerlendiren modern çalışmalardan da yararlanmayı uygun gördük. Şüphesiz bu tip eserleri, Prokopios'un eserlerinin bir

¹ Cameron 1996: 152.

² Cameron 1996: IX; Prok. Hist: s. XXI. (Çevirenin önsözü)

³ Duru 2001: 13.

⁴ Prok. Hist. I, 1, 2.

değerlendirmesi olarak görmek mümkündür. Prokopios bazen, özellikle yer ile ilgili konularda karmaşık bilgiler verdiğinden bu eserler benzetme yerindeyse, kurtarıcımız olmuşlardır. Cameron'un 1996 yılında New York'da yayımlanan eseri *Procopius and the Sixth Century* bunların başında gelir. Yazar, çalışmasında Prokopios'un eserlerinin ayrıntılı değerlendirmesini yapmıştır. Aynı özelliğe sahip olan ve yararlandığımız bir diğer eser ise Evans tarafından 1972 yılında New York'da yayımlanan *Procopius* isimli araştırmadır.

Çalışmamızda yararlandığımız bir diğer önemli antik kaynak ise, Agathias'ın *Historiai* isimli grekçe eseridir. Frendo'nun 1975'de yayımlanan çeviri çalışmasını kullandığımız kaynak, beş kitaptan oluşmaktadır. 532 yılında doğduğu düşünülen Agathias, Alexandria'da (=İskenderiye) hitabet; Konstantinopolis'de hukuk eğitimi almış, olasılıkla 579 yılında ölmüştür. Agathias'ın eseri, Prokopios'un eserlerinin devamı niteliğindedir. Prokopios, olasılıkla İtalya'daki son mücadelelerde Belisarius bulunmadığından son hadiseleri anlatmamıştı. Onun bu eksikliğini Agathias'ın anlatımlarıyla tamamlıyoruz. İtalya'da Narses'in Gotlarla mücadelesini ayrıntılı şekilde anlatan Agathias, Sasanilerle mücadeleleri de işlemiştir. Prokopios'a göre nispeten kısa olan onun bu çalışmasında, iki yazar arasında olaylar yönünden önemli farklılıklar görülmemektedir.

Faydalandığımız bir diğer kronik Iohannes Malalas'ın on sekiz kitaplık *Khronographia* isimli yazmasıdır. Kendisinin 490 yılı civarında Antiokheia'da (=Antakya) doğduğu, yaklaşık 570 senesinde ise Konstantinopolis'de öldüğü sanılmaktadır. 530–540 yılları arasında Konstantinopolis'e geldiği düşünülen yazar, imparatorlukta görevli bir memurdu. Dünyanın yaratılışını anlatmakla başlayan eserlerinin büyük bölümü din ağırlıklı konuları içermekle birlikte, sonuncu kitabı Iustinianus dönemini anlatmaktadır. Malalas'ın eserini, Malalas'ın kroniklerini değerlendiren ve çeviren modern araştırma eserleri üzerinden kullandık: Treadgold'un 2007'de, "The Byzantine World Histories of John Malalas and Eustathius of Epiphania" isimli makalesi, Scott'un 2012'de yayımlanan *Byzantine Chronicles and the Sixth Century* adlı monografik eseri Malalas'ın kaynak eserini kullanmamıza aracılık ettiler. Söz konusu bu araştırma eserlerinden elde ettiğimiz bilgiler sayesinde, Malalas'ın; Prokopios ve Agathias kadar savaşlar konusunda ayrıntılı bilgi vermediğini, O'nun Afrika ve İtalya'daki mücadeleleri

Sasanilerle olan savaşlara oranla daha azanlattığını ifade edebiliriz. Genel mânâda Malalas'ın savaşlar konusunu dar bir çerçevede ele almış olduğu özellikle imparator Iustinianus'un hukuk çalışmalarına ilgi gösterdiğini anlıyoruz.

Bir diğerk antik yazar olan Theophanes ise, Theophanes Confessor (=İtirafçı Theophanes) olarak bilinir. 760-817 yılları arasında yaşadığı düşünölen Theophanes, keşiş olup aynı zamanda kronik yazarıdır. 9.yüzyıl başına tarihlenen Theophanes'in *Khronographia* (=Vakayinâme) adlı eseri, 284-813 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Oldukça uzun bir dönemi kapsayan kronik, Iustinianus dönemini nispeten yüzeysel şekilde ele almıştır. Çalışmamızda kullandığımız metin ise, Mango ve Scott'un 1997'de New York'da yayımlanan *The Chronicle of Theophanes Confessor* isimli çevirisidir.

Modern literatürde, yalnızca Iustinianus dönemini işleyen spesifik eserlerin başında Holmes'in 1912 tarihli Londra'da yayımlanan *The Age of Justinian and Theodora* adlı çalışması gelir. Bu eser iki cilt halinde olup, ilk cildi 6. yüzyılda Konstantinopolis'in tarihi, Anastasius dönemi olayları, Iustinianus ve Theodora'nın önceki hayatlarını ele alır. İkinci ciltte ise, Iustinianus döneminin savaşları ve önemli olayları ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmiştir. Bury'nin 1958 tarihinde New York'da yayımlanan *History of the Later Roman Empire* adlı eseri bir başka değerli eserdir. Yazar, eserin ilk cildinde, 4. yüzyıldan başlayarak Anastasius döneminin sonuna dek olan hadiseleri anlatırken; ikinci cildinde Iustinianus dönemindeki tüm olayları kapsamlı şekilde değerlendirmiştir. Yazar 5. yüzyılda Sasanilerle olan ilişkiye değinmiş, dönemin önemli sosyo-ekonomik olaylarını ele almıştır. Bir diğerk değerli çalışma, Barker'in 1966 tarihinde basılan *Justinian and the Later Roman Empire* isimli çalışmasıdır. Eserin ilk bölümünde Iustinianus döneminden önce Roma İmparatorluğu'na değinilmiş; dini problemler ele alınmıştır. İkinci bölümle birlikte Iustinianus dönemini değerlendirilmiştir. Browning'in 1971 tarihinde Londra'da yayımlanan *Justinian and Theodora* adlı eseri de Barker'in çalışması gibi detaylı bir girişle başlar. Giriş bölümünde Roma İmparatorluğu'nda Hristiyanlık dininin durumu, barbar krallıkların ortaya çıkışı ve mezhep ayrılıklarının değerlendirmesini yapması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Ayrıntılı bir girişten sonra, Anastasius'un ölümü ve Iustinus'un tahta oturmasını ele aldıktan sonra Iustinianus dönemini değerlendiren yazar, dış politikada ve sosyal hayatta

yaşananları detaylarıyla ele almıştır. Moorhead'ın 1994'de New York'da basılan *Justinian* adlı eseri yukarıda bahsi geçen diğer eserler gibi, uygulanan savaş politikaları ve vuku bulan diğer olayları işlemektedir. Bir diğer araştırma eseri de, Baker'in 2002 yılında New York'da yayımlanan *Justinian: The Last Roman Emperor* adlı eseridir. Iustinianus'un dış politikada uygulamak istediği hedeflere değinerek başlayan bu eserde; yapılan savaşlar, savaşları kesintiye uğratan olaylar üzerinde durulmuştur. Evans, 2005 tarihli *The Emperor Justinian and The Byzantine Empire* isimli eserinde, Iustinianus'un tahta oturduğu dönemde devletin nasıl bir durumda olduğunu tasvir etmiş. Ayrıca yazar, paganlığın sona ermesi, Hristiyanlıkla ilgili meselelere değinmiş ve ilerleyen bölümlerde daha çok Iustinianus dönemindeki sosyal hayatı irdelemiştir. Bu çalışmada özellikle Nika isyanı, imparatorun hukuk imar alanındaki başarıları, İmparatoriçe Theodora ve Iustinianus döneminde nüfuz sahibi olan elit kişiliklere yer verilmiştir. Bu yönüyle eser, yukarıda zikrettiğimiz daha ziyade savaşlar üzerinde duran çalışmalardan ayrılır. Ayrıca, editörlüğünü Maas'ın yaptığı 2005 tarihinde New York'da yayımlanan *The Cambridge Companion to the Age of Justinian* adlı çalışmadan da bahsetmek gerekecektir. Iustinianus dönemini değerlendiren farklı yazarların makalelerinden oluşan eser geniş bir yelpazede hazırlanmış olup, bizim için zengin bir seçenek oluşturmıştır.

Dilimize çevirisi yapılan eserlerin başında Fikret Işıltan'ın *Bizans Devleti Tarihi* başlığı ile 1981'de dilimize kazandırdığı Ostrogorsky'nin *Geschichte des Byzantinischen Staates* adlı eseri gelir. Ostrogorsky'nin bu eseri ilk kez 1940 yılında yayımlanmış; daha sonra 1952 yılında ikinci, 1963 yılında ise Ankara'da genişletilmiş üçüncü baskısı yapılmıştır. Bu eser, Iustinianus döneminin bibliyografyasına ulaşmamızda da yardımcı olmuştur. Diehl'in 1920 yılında yayımlanan eseri *Histoire de l'Empire Byzantin*'in ilk çevirisi *Bizans İmparatorluğu Tarihi* adıyla 1937 yılında T. Bıyıklıoğlu, ikinci tercümesi 1939 yılında C. R. Yularkıran, son olarak da İstanbul'da 2006 yılında A. G. Bozkurt tarafından yapılmıştır. Mango'nun 1980 yılında yayımlanan *Byzantium: The Empire of the New Rome* adlı eseri ise, G. Ç. Güven tarafından İstanbul'da 2008 yılında *Bizans: Yeni Roma İmparatorluğu* başlığı ile tercüme edilmiştir. Türkçeye çevirisi yapılan ve çalışmamızda faydalandığımız bir diğer eser ise, Norwich'in 1998'de yayımlanan *Byzantium The Early Centuries Vol I* adlı eseri olup, 2013 yılında İstanbul'da H.

Koyukan ve S. H. Riegel tarafından *Bizans: Erken Dönem (M. S. 323-802)* başlığı ile dilimize kazandırılmıştır. Bir diğer eser ise, Morrisson'un 2004 yılında yayımlanan *Le Monde Byzantin Tome I: L'Empire Romain d'Orient 330-641* olup, A. Bilge'nin tercümesiyle İstanbul'da 2014 yılında *Bizans Dünyası: Doğu Roma İmparatorluğu 330-641* ismi ile dilimize kazandırılmıştır. Bir diğer önemli araştırma eser ise, Gregory'nin 2005 yılında yayımlanan *A History of Byzantium* adlı çalışmasıdır. Söz konusu çalışma, E. Ermert tarafından İstanbul'da 2008 yılında *Bizans Tarihi* başlığıyla dilimize tercüme edilmiştir. Bizans tarihine genel bir bakış açısıyla yaklaşan bu tercüme eserlerden, bilhassa birinci bölümde ele aldığımız konuların anlatımında istifade ettik.

Bizans tarihini ana hatlarıyla değerlendiren yararlandığımız ingilizce eserlerin başında ise, Runciman'ın ilk baskısı 1933 ve genişletilmiş ikinci baskısı 1956 yılında New York'da yayımlanan *Byzantine Civilization* gelir. Bizans İmparatorluğu ile ilgili genel bilgiler içeren bu çalışmada, Konstantinopolis'in kuruluşu, imparatorluk kurumları, devlet yönetimi, din, ticaret, sosyal hayat, eğitim, sanat ile ilgili bölümler yer almaktadır. Ayrıca, editörlüğünü Shepard'ın yaptığı, 2008 yılında New York'da yayımlanan *The Cambridge History of the Byzantine Empire c. 500-1492* isimli çalışmada bizim için faydalı olmuştur. Editörlüklerini Bury, Gwatkin, Whitney ve Hussey'in yaptıkları *The Cambridge Medieval History* ve editörlüğünü Fouracre'nin yaptığı *The New Cambridge Medieval History*, vol I serisindeki makalelerde oldukça yararlı olmuşlardır. Bu dizilerde imparatorluğun yeniden organizasyonu, Hristiyanlık inancının devlet yapılanmasındaki yeri ve devletin farklı dönemlerde geçirdiği siyasi durumu anlatan çeşitli makaleler mevcuttur. Ayrıca editörlüğünü Mitchell ve Young'un yaptığı *The Cambridge History of Christianity* serisi de istifade ettiğimiz diğer önemli bir çalışmadır. Gerek konulara ilişkin gerekse isimlere ilişkin olarak başvurduğumuz kanımızca en aydınlatıcı ansiklopedik eser ise, editörleri Kazhdan, Talbot, Cutler, Gregory, ve Sevchenko olan üç ciltlik *The Oxford Dictionary of Byzantium* isimli ansiklopedidir.

4. Çalışmanın Kuruluş Düzeni

Çalışmamızın birinci bölümü üç alt başlıktan oluşmaktadır. Bu bölümde başlangıç olarak Diocletianus dönemini almamızda en önemli etken, onun iktidarı bölerek oluşturduğu yeni yönetim sisteminin Bizans'ın çıkış noktasını oluşturmuş olmasıdır. Bu bölüme Bizans Devleti yani Doğu Roma'nın siyasi tarihini anlatarak devam etmeyi uygun gördük. Söz konusu ikinci başlıkta Iustinus'un ölümüne dek nasıl bir siyaset izlendiği, dış politikanın şekillenmesinde etkili olan faktörleri izah ettik. Böylece, Iustinianus tahta oturduğunda Bizans Devleti'nin nasıl bir vaziyette olduğunu daha anlaşılır kılmak istedik. Birinci bölüm için uygun gördüğümüz bir diğer konu ise Bizans devletinin Hristiyanlık inancı ile olan münasebetidir. Bizans İmparatorluğu'nun ilk Hristiyan imparatoru olarak bilinen Constantinus'un mensup olduğu din esasında hâlâ sorgulanan bir meseledir. Uyguladığı bir takım faaliyetler onun pagan veya Hristiyan olup olmadığını tartışılır kılmıştır. Ancak, ölüm döşeginde vaftiz edilmiş olması, Hristiyan inancına mensup olduğunu kanıtlar niteliktedir. Constantinus öldüğünde toplumun büyük kısmının hâlâ pagan olması halefleri için önemli bir sorun teşkil ediyordu. I. Theodosius'un Hristiyanlığı resmi din haline getirmesiyle, Hristiyanlık inancı devlet ve toplum yapısındaki yerini güçlendirmiş olsa da, bu kez de mezhep kavgaları ve kilise – devlet ittifakı siyasi hayatı olumsuz ölçüde etkilemeye başlamıştı. Mezheplerle yapılan mücadeleler, dini sorunları çözmek için toplanan konsiller, Bizans'ın siyasi ve sosyal hayatı için önemli bir yere sahip olduğundan bu bölümde bunları da kısaca anlatmaya değer gördük. Bu süreçte yaşanan dini mücadelelerde, Iustinianus'un Hristiyanlık lehine faaliyetleri sayesinde onun döneminde Bizans toplumunda paganların sayısının azaldığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda, Iustinianus'un aynı zamanda bir otokrat olduğunu söylemek yanlış olmaz. Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olduğu yönündeki görüşü kabul eden Iustinianus'un döneminde eski pagan toplumun ve Hristiyan toplumunun sentezini görmektediriz.

Çalışmamızın ikinci bölümü üç alt başlık içermektedir. İlk bölümde Iustinianus'un doğumu, kökeni ve eğitimi üzerinde durmayı uygun gördük. İkinci başlıkta ise Iustinianus'un 527 yılında tahta oturmasına dek ne gibi görevlerde bulunduğunu anlattık. Iustinianus'un tahta çıkması ile ikinci bölüm sona ermektedir.

Çalışmamızda üçüncü bölüm, İmparator Iustinianus'un dış politikası adı altında olup, on üç alt başlıktan oluşmaktadır. Bu bölüme, Iustinianus'un iktidara geldiği dönemde Akdeniz dünyasında durumun nasıl olduğuna dair bir değerlendirmeye başlamayı uygun gördük. Bu bölümde yer alan konuları dış politikayla ilgili olaylar ve toplumsal hayatta yaşanan hadiseler oluşturmaktadır. Söz konusu her iki alanı da aynı bölümde vermemizin nedeni çalışmamızda kronolojik bir sıralama tercih etmemizdi. 527-565 yılları arasını baz alarak oluşturduğumuz bu çalışmada savaşların kısa sürede sonuçlanmamış olması bizi bu yönetime sevk eden nedenler arasındadır. Iustinianus döneminde cereyan eden ve Bizans tarihinde önemli bir yer işgal eden Nika İsyanı, Sasanilerle yapılan ilk savaşın sonuçlanmasını hızlandırmış ayrıca, Vandallarla yapılacak mücadelenin de gecikmesine sebep olmuştu. Dolayısıyla, toplumsal hayatta yaşanan bu olayı, dış politikadan bağımsız gibi görünse de konunun anlaşılması için tabir caizse araya girip izah etmeliydik. Aynı şekilde, Iustinianus döneminde imparatorlukta yaşanan en mühim olaylardan biri de veba salgınıdır. 542 yılında yaşanan bu vahim olay, o anda yapılmakta olan Sasanilerle mücadelenin seyrini değiştirdiğinden Bizans-Sasani mücadelesinin arasına bir başlık açarak bu konuyu ayrıca ele almak istedik. Söz konusu nedenlerden ötürü, çalışmanın gelişme bölümü çok sayıda alt başlıklardan oluşmaktadır. Bu bölümde verdiğimiz dış politikalara ilişkin konularda dikkat ettiğimiz en önemli husus, o meseleye ilişkin önceki dönemleri baz alarak bir girizgâh yapmaktır.

Çalışmamızın sonuç bölümünde ise, çalışmanın amacı başlığı altında sorduğumuz sorulara cevaplar verdik. Üçüncü bölümde anlatılanlardan yola çıkarak verdiğimiz yanıtlar, Iustinianus döneminin bir özeti ve değerlendirmesi niteliğindedir.

5. Çalışmada Esas Alınan Teknik Noktalar

Çalışmamızda modern literatüre ilişkin eserleri dipnot metninde gösterirken eserin adının tamamını yazmak yerine, daha pratik olduğu için yazar adı ve eserin basım yılını yazdık. Ancak herhangi bir yazarın aynı yıl içinde yararlandığımız birden fazla eserinin olması durumunda, eserlerin adlarını alfabetik sıraya sokarak,

ilk eseri yılıyla bıraktık, sıracı daha sonra gelenleri ise (a), (b) şeklinde harflerle alfabetik olarak sıraladık. Çalışmamızın yalnızca bir bölümünde kullandığımız antik yazarlar Psellos ve Komnena'nın eserlerini ise kısaltma kullanmadan tam künye ile dipnotta kullandık.

Çalışmamızda belli başlı yer isimleri antik dönemde anılan isimleriyle kullanılmıştır. Örneğin; Karadeniz için "Pontus Euxinus", Gürcistan için "Iberia", Diyarbakır için "Amida", Urfa için "Edessa", Antakya için "Antiokheia" kullanılmıştır. Bazı bölgeler ya da şehirler ise okuyucunun daha iyi anlaması için günümüzde yer alan konumlarına göre verilmiştir. Örneğin; Croton'u Güney İtalya'da yer alan bir şehir olarak açıkladık. Dilimize yerleşen bazı yer isimlerini ise günümüzdeki isimleriyle verdik. Örneğin; Thrakia'yı Trakya ismiyle kullandık. Ayrıca, asıl adı Petrus Sabbatius olan Iustinianus, bu adı tahta çıktıktan sonra aldığı için 527 yılına dek olan anlatımlarımızda kendisinden Petrus Sabbatius olarak bahsettik.

Metinde kullandığımız bibliyografyalarda başlıkların tamamı kalın olarak yazılmıştır. Çalışmanın sonunda okuyucuya faydalı olacağını düşündüğümüz konumuza ilişkin bazı haritaları ve bir kronoloji listesini sunduk.

I. IUSTINIANUS ÖNCESİNDE GEÇ ROMA-ERKEN BİZANSDEVLETİNDEYAŞANAN BELLİ BAŞLI SİYASİ VE SOSYAL OLAYLARA GENEL BİR BAKIŞ

I.1.Roma'dan Bizans'a Geçiş: Devletin İkiye Ayrılması

Bizans Devleti, Roma İmparatorluğu'nun devlet yapılanması, Grek kültürü ve Hristiyanlık inancının bir senteziyle gelişmesini başlatmış ve sürdürmüştür⁵. Politik ve hukuksal kurumları Helen ve Roma kurumlarının birleşiminden doğan Bizans Devleti, eski Roma İmparatorluğu'nun bir devamı olarak nitelendirilebilir⁶. Bu itibarla Bizans Devleti kendisini Roma İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak görmüş, eski Roma İmparatorluğu'nun sınırlarına sahip olmak istemiştir. Ancak Bizans Devleti her ne kadar kendisini Roma İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak görse de zamanla Roma kimliğinden sıyrılmış ve doğulu kimliği kazanmıştır. Bizans Devleti'nin giderek Hristiyan devleti haline gelmesi ve sosyal, siyasî ve mali alanlardaki yeni gelişmelerin artık farklı bir düzen gerektirmesi sonucunda başka bir devlet modelinin doğduğunu görüyoruz⁷.

Bizans Devleti'nin çıkış noktasını 3. yüzyılın kriz döneminden doğan Roma İmparatorluğu oluşturur⁸. Roma *principatus* sistemi 3.yüzyıl bunalım döneminde yok olmuş ve yerini Bizans mutlak monarşisinin(=*dominatus*) doğduğu Diocletianus'un hâkimiyet sistemi almıştır⁹.

⁵ Ostrogorsky 1999: 29.

⁶ Ostrogorsky 1999: 25; Vryonius 2012: 38; Bizans devletinde Roma adetlerinin de yer aldığı hiyerarşik düzenle ilgili bir değerlendirme için ayrıca bkz. Ostrogorsky 2012: 51-67.

⁷ Ostrogorsky 1999: 26; Norwich 2013: 102.

⁸ Ostrogorsky 1999: 26. Roma imparatoru Severus Alexander'ın ölümünden Diocletianus'un tahta çıkıp yeni siyaseti başlatmasına dek olan sürede (235-284) imparatorluk kriz dönemi yaşadı. Bu dönemde sürekli devam eden iç savaşlar büyük sorun yaratıyordu, 3.yüzyıl krizi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Gregory 2011: 30-41.

⁹ Reid 1911: 25, 28; Ostrogorsky 1999: 27; Gregory 2011: 45.

Diocletianus 284 yılında tahta geldiğinde kendisini bekleyen üç önemli sorun mevcuttu. İsyanların nasıl engelleneceği, Hristiyanlıkla nasıl başa çıkılacağı¹⁰ ve azalan tarım, ticaret faaliyetleri ile imparatorluk nüfusunun düzenlenmesi derhal müdahale edilmesi gereken sorunlardı¹¹. 286 yılında Diocletianus imparatorluğun artık tek elden yönetilemeyecek kadar genişlediğini fark ettiğinde imparatorluğu Maximianus ile birlikte yönetmeye karar verdi; kısa süre sonra ise her iki augustus'un da kendilerine birer caesar atamasıyla tetrarşi yönetimi benimsenmiş oldu¹². Bu durumda Batı Roma'yı Maximianus, Balkanları Galerius, Britanya'yı Constantius Chlorus, Doğu Roma'yı ise Diocletianus yönetiyordu¹³. Bu nedenle bu olaydan itibaren dört farklı hakimiyet sisteminin getirdiği sorunlar kendini göstermeye başlamıştı.

Diocletianus devlet idaresini temelden değiştirecek çalışmalar yaptı ve Constantinus onun bu büyük reformunu daha radikal ve daha kapsamlı şekilde geliştirip tamamladı, böylece az önce bahsettiğimiz gibi asıl temelleri imparatorun hâkimiyeti, devletin merkezileştirilmesi üzerine kurulu ve Bizans'ın çıkış noktası olan yeni bir düzen ortaya çıktı¹⁴. İmparatorun hâkimiyetini daha güçlü kılmak adına devlet arazisi ve hâkimiyetin ikiye bölünmesi suretiyle oluşturulan yönetim biçimi mücadelelerden başka bir sonuç doğurmadı. Mücadelelerden zaferle çıkan Constantinus, devleti oğulları ve ailesi arasında paylaştırarak üçlü yönetimi benimsediyse de bu kez de Constantinus'un oğulları ve ailesi arasında mücadeleler başladı¹⁵.

¹⁰ Diocletianus 302 yılında Hristiyanlar üzerine "Büyük Zulüm" gerçekleştirdi ve çok sayıda Hristiyan öldürüldü. Diocletianus'un Hristiyanlara karşı bu sert tutumunu sonraki dönemde Constantinus iyileştirdi, bkz. Gregory 2011: 52.

¹¹ Gwatkin 1911: 20. Ayrıca imparatorluğun yeniden yapılandırılmasıyla ilgili bir değerlendirme için bkz. Reid 1911: 24-54.

¹² Sarris 2002: 19; Gebberding 2005: 18; Norwich 2013: 32-33.

¹³ Gebberding 2005; Gregory 2011: 43; Norwich 2013: 32-33; 18.

¹⁴ Bury 1958: 1; Ostrogorsky 1999: 30. Reid 1911: 24 Diocletianus'u projenin sahibi, Constantinus'u ise yeni hükümet sisteminin tamamlayıcısı olarak göstermektedir.

¹⁵ Constantinus ülkeyi, oğulları Constantinus, Constantius ve Constans arasında paylaştırdı, bkz. Gwatkin 1911: 22; Sarris 2002: 26. Constantinus'un ölümünden sonra yaşanan siyasî durum ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Baynes 1911: 67,71,76.

Diocletianus'un Doğu Roma'yı yönetmeye başlaması ve Nikomedia'da hüküm sürmesiyle imparatorluğun merkezi doğu olmaya başladı. Devletin ağırlık noktasının doğuya kaymasının nedenleri arasında nüfus bakımından daha zengin olan doğunun sahip olduğu ekonomik güç ve Sasani tehlikesi yer almaktadır¹⁶. Bizans nasıl kendini Roma İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak sayıyorsa Sasani hükümdarları da kendilerini Akhemenid'lerin mirasçısı olarak görüyor ve önceden Pers imparatorluğuna ait olan topraklarda hak iddia ediyordu¹⁷. Bu nedenle, İran tehlikesi 3.yüzyıl ortalarından itibaren tüm Erken Bizans Devri boyunca Bizans Devleti'ni huzursuz etmekteydi.

Diocletianus'un tahtından feragat etmesiyle 305 yılında *augustus* unvanını alarak Batı Roma'yı yönetmeye başlayan Constantinus, Doğu Roma'yı yöneten Licinius'u yendikten sonra 324 yılında doğudaki başkentin, Byzantion'un, inşasına başladı¹⁸. 11 Mayıs 330'da Yeni Roma olarak da adlandırılan yeni başkent Konstantinopolis büyük bir törenle açıldı¹⁹.

Roma ordusunun oldukça yıprandığı dini mücadeleler ve iç savaşlar sonucunda devlet dışarıda savunmasız duruma düşmüş ve Mezopotamya bölgesinde İran gücü hâkim olmaya başlamıştı²⁰. Bu arada Kavimler Göçü başlamış ve Bizans doğudaki büyük devletlerin yanı sıra kuzey ve batıda düşman olarak beliren kavimlerle de mücadelelerde bulunmaya başlamıştı²¹.

Doğu Roma imparatoru Valens (364-378) 9 Ağustos 378'de Trakya'da Ostrogotların desteklediği Vizigotların ağır saldırısı karşısında on beş bin kişiden oluşan Roma ordusunun yenilgiye uğradığı savaşta hayatını kaybetmiştir²².

¹⁶ Ostrogorsky 1999: 40.

¹⁷ Ostrogorsky 1999: 40.

¹⁸ Norwich 2013: 33; Morrisson 2014: 21. Constantinus'un Licinius ile yaptığı mücadelenin ayrıntısı için bkz. Norwich 2013: 42-46. Ayrıca Constantinus dönemi ile ilgili bir değerlendirme için bkz. Gwatkin 1911: 1-23.

¹⁹ Runciman 1956: 11; Baynes-Moss 1961: 2 Constantinus'un ikinci Roma'yı kurmak niyetinde olduğundan söz ederler.

²⁰ Ostrogorsky 1999: 47.

²¹ Ostrogorsky 1999: 47.

²² Runciman 1956: 26; Gebberding 2005: 24; Morrisson 2014: 32. Valens dönemi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Gregory 1991b: 2149-2150.

Bu savaşta Got ordusunun yalnızca on bin kişi olduğu söylenir²³. Ayrıca söz konusu savaşta barbar kavim olarak adlandırılan Hun-Alan yardımcı birliklerinin de Gotlara yardım etmesi önemli bir ayrıntıdır²⁴. Daha 4.yüzyılda yaşanan bu olaydan anlıyoruz ki barbar kavimler ileride daha büyük sorunlara yol açacak ve imparatorları çok uğraştıran bir mesele haline gelecektir.

Roma Devleti'nin batı kısmını yöneten I.Valentinianus (364-375)'un oğlu Gratianus, 19 Ocak 379 tarihinde I.Theodosius'u eş augustus'luğa yükseltti ve onu imparatorluğun doğusunu yönetmekle görevlendirdi²⁵. I.Theodosius, Trakya'da düzeni tekrar sağlamak ve savaşla ortadan kaldırılamayan Gotları kontrol altına almak için onlarla barış yoluyla anlaşmaya çalıştı²⁶. Yapılan anlaşma iletim özerkliğe, vergi muafiyetine ve yüksek askerlik maaşına sahip olan Ostrogotlar Pannonia'ya²⁷, Vizigotlar ise Trakya'nın kuzeyine yerleştirildiler²⁸. Böylece devlet saldırganları *foederati* (barbar müttefikler) sıfatıyla imparatorluğun ordusuna alarak yirmi bin askerle ordusunu güçlendirmiş oluyordu²⁹. Ancak Theodosius'un barışçı German siyaseti devletin iktisadi yapısını olumsuz ölçüde etkiledi ve yüksek askerlik maaşının neden olduğu giderler halkın ödediği vergilerin artması sonucunu getirdiği içintebaanınsefaleti arttı³⁰. Theodosius'un bu politikasından hareketle tebaanın da sürüklendiği zorluklara bakmak gerekir. Ostrogorsky, gücü ve itibarı para zenginliğine dayanan Bizans devletinin en kötü yanının, tebaasını mali ihtiyaçlarına

²³ Burns 1973: 341. Bu savaşla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Baynes 1911a: 232-235; Burns 1973: 336-345, Kazhdan 1991: 23-24; Gregory 2011: 91.

²⁴ Ahmetbeyoğlu 2013: 59.

²⁵ Gibbon 1987: 436; Norwich 2013: 92.

²⁶ Gregory 2011: 92.

²⁷ Tuna nehrinin güneyinde kalan Pannonia bölgesi zaman içerisinde barbar kavimler ve Bizans arasında el değiştirmiştir. 4. yüzyıl sonlarından itibaren barbar ulusların akınlarına uğrayan bu bölge 434-441 yılları arasında Attila tarafından işgal edilmiş; ancak 455 yılında tekrar Bizans hakimiyeti altına girmiştir. 6. yüzyılda Avarların buraya yerleşmesine dek Bizans Devleti'nin bölgede hakimiyetini koruduğunu görüyoruz, Kazhdan 1991b: 1572.

²⁸ Ostrogorsky 1999: 48; Norwich 2013: 92; Morrisson 2014: 32-33. I. Theodosios dönemi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Baynes 1911a: 231-249; Jones 1964: 157-169; Gregory-Cutler 1991b: 2050-2051.

²⁹ Gregory 2011: 92

³⁰ Norwich 2013: 93. Gotlar ile yapılan bu barış devletin mali yapısını zora soksa da bu, devlet için oldukça gerekliydi. Çünkü bu kavimler devletin batı kesiminin yıkılmasına neden olurken doğuya da ciddi zararlar verebilirdi. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Norwich 2013: 99-101.

cevap vermeleri adına köle yapan hazinecilik anlayışı olduğunu yazmaktadır³¹. Devletin tüm serveti, halkın özgürlüğü ve huzuru düşünülerek hazırlanan kanunların hiçe sayılmasıyla sağlanmıştı. Özellikle Iustinianus döneminde göreceğimiz uygulamalardan yola çıkarak Bizans Devleti'nde halkın refahının ikinci plânda kaldığı sonucunu çıkarabiliriz.

İmparator Theodosius 395 yılında öldüğünde imparatorluk doğu ve batı olarak ikiye ayrılmıştır. Batı Roma'yı Honorius, Doğu Roma'yı ise Arcadius yönetmeye başlamıştır³². Öte yandan 5.yüzyıl başlarında batıda Roma otoritesinin çökmesi sonucunda çeşitli kavimler yerleşmek için yeni topraklar arayışlarına bağlı olarak imparatorluk topraklarına da girmeye başlamışlar; bu Barbar istilalarının sonucunda ise batıda ciddi toprak kayıpları yaşanmıştı³³.

I.2. Doğu Roma'nın (=Bizans) Siyasi Tarihi (395-527)

395-408 yılları arasında Doğu Roma İmparatorluğu'nu (=Bizans) yöneten Arcadius döneminde barbar kavimlerin tekrar harekete geçtiği görülmektedir. Vizigotlar Alarich önderliğinde Balkanları yağmalamış, Isaurialılar³⁴ Anadolu'ya rahatsızlık vermeye başlamışlardı³⁵. Doğu Roma, Alarich tehlikesini bertaraf etmişken Alarich'in birlikleri bu kez İtalya'yı üç kez kuşattıktan sonra 410 yılında Roma'yı ele geçirmişlerdir³⁶.

Arcadius'un ölümünden sonra oğlu II.Theodosius (408-450) Doğu Roma'yı yönetmeye başladı³⁷. II.Theodosius'un önce ablası Pulcheria³⁸ sonra da eşi Athenais

³¹ Ostrogorsky 1999: 30.

³² Runciman 1956: 27; Baynes-Moss 1961: 4; Browning 1971: 24; Gregory 2011: 104.

³³ Runciman 1956: 27; Maas 2005: 10. Barbar istilaları ile ilgili ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Halsall 2005: 35-55.

³⁴ Anadolu'nun güneydoğusunda yaşayan ve cesur savaşçılara olarak anılan Isaurialılar Germanlerden çok daha aşağı bir seviyede bulunmalarına rağmen devletin tebaası oldukları için Grek-Roma düşüncesine göre barbar sayılmıyorlardı. Ostrogorsky 1999: 57; Gregory 2011: 115.

³⁵ Gregory 1991: 173.

³⁶ Ostrogorsky 1999: 51. Alarich'in İtalya seferleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Bury 1958: 160-166, 174-185. 378-412 yılları arasındaki barbar kavimlerinin göçleri ve faaliyetleri ile ilgili değerlendirme için bkz. Manitius 1911: 250-276.

³⁷ Runciman 1956: 27; Gregory-Cutler 1991 b.a: 2051.

³⁸ Ateşli bir dindar olan Pulcheria özellikle dini konularda ön plandaydı, bkz. Gregory-Cutler 1991b.b: 1757-1758.

Eudokia'nın etkisi altında kalan zayıf bir imparator olduğu söylenmektedir³⁹. Onun döneminde Bizans Attila yönetimindeki Hun Devleti'nin Balkan yarımadasındaki şiddetli akınları nedeniyle, Hunlarla ağır maddi şartlar içeren barış anlaşmaları yapmak zorunda kaldı⁴⁰. Nitekim 422'de Hunların, kralları Ruga önderliğinde Trakya'ya akında bulunmaları neticesinde, Bizans devleti barış karşılığında yılda üç yüz elli libre altın ödemeyi kabul etmek durumunda kalmıştır⁴¹. Ancak 434 yılına gelindiğinde ise haraç iki misline yani yedi yüz libre'ye (=50.400 *solidus*) yükselmiş, öte yandan barış şartlarına uymayan Hunlar, imparatorluk arazisine olan akınlarına devam etmişlerdir⁴². Balkan yarımadasını talan eden Attila yönünü batıya çevirdiğinde İtalya'ya saldırdı ancak Attila'nın 453 yılında ani ölümüyle Batı Roma Devleti, Hun tehlikesinden kurtulmuş oldu⁴³. II. Theodosios'un zayıf bir imparator olarak tanımlanmasında muhtemelen Hunlarla savaştan kaçarak ağır maddi şartlar içeren anlaşmalar yapması etkili olmuştur. Ancak unutulmamalıdır ki barış da bir diplomasıdır. Nitekim ileride değineceğimiz I. Leon döneminde Vandallarla yapılan mücadele sonunda Bizans ordusunun başarısız olarak yüz otuz bin libre altın kaybetmesinin sonucunda barış seçeneğinin bazen daha mantıklı bile olduğu görülmektedir.

Attila'nın ölmesi devletin batısında yaşanan olumsuz durumun düzelmesini sağlamadı; aksine Afrika'da Vandalların, Galya ve İspanya'da ise Vizigotların hakimiyetlerini güçlendirmesiyle Germen kavimleri Bizans Devleti için tehlikeli bir hal almıştı⁴⁴. 435 yılında İspanya'dan Afrika'ya geçen Vandallar birkaç yıl sonra Kartaca'yı alıp her iki Roma Devleti'nin de tahıl ambarı olan Afrika'da bağımsız krallıklarını kurdular⁴⁵. Böylece, yeni yurtlar arayışında olan Barbar kavimleri

³⁹ Holmes 1912: 328; Gregory-Cutler 1991ba: 2051.

⁴⁰ Ostrogorsky 1999: 53; Gregory-Cutler 1991ba: 2051. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bury 1958: 271-276.

⁴¹ Nemeth 1982: 76.

⁴² Nemeth 1982: 76.

⁴³ Norwich 2013: 133; Morrisson 2014: 40. Attila'nın İtalya ve Galya'yı istilasıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Schmidt 1911: 360-366; Bury 1958: 288-298.

⁴⁴ Ostrogorsky 1999: 53; Gregory 2011: 106. Vizigotların ve Vandalların batıya yerleşmeleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Schmidt 1911a: 305, 307; Bury 1958: 202-209, 244-249, 254-260.

⁴⁵ Browning 1971: 25. Vandalların Sicilya, Sardinya, Korsika ve Balerik'e kadar uzanan krallıklarının deniz donanması oldukça güçlüydü ve Bizans için önemli bir sorun teşkil ediyordu. Browning 1971: 25.

imparatorluk topraklarına girmeye başlamışlar ve ciddi bir sorun olmaya başlamışlardır.

II.Theodosius'un ölümünden sonra yetenekli subay Marcianus (450-457) Doğu Roma İmparatorluğu'nu yönetti⁴⁶. Marcianus'un iç politikası kendisinden önceki imparatorların Hunlara ödediği büyük tutarlar sonucu boşalan hazineyi doldurmaya yönelikti⁴⁷. Bu bağlamda Hunlara ödenen haracı ödemeyi reddetmiş ve öldüğünde hazineyi dolu bırakmıştı. Bu dönemde Batı Roma Devleti'nde Kavimler göçünün etkisiyle değişen etnik yapı ve onun doğurduğu parçalanmalar kendini daha fazla göstermeye başlamıştır⁴⁸. Barbar istilaları artık Doğu Roma'nın en büyük sorunu haline gelmeye başlamıştı.

Bir Germen kavmi olan Alan⁴⁹ soyundan Aspar 457 yılında I.Leon'un imparator seçilmesinde etkili oldu⁵⁰. I. Leon (457-474)'un tacını İstanbul patriğinin elinden giyen ilk imparator olması önemlidir, çünkü onun başlattığı bu gelenek ile Bizans devletinde taç giyme merasimi dini bir nitelik kazanmıştır⁵¹. Leon, Aspar'ın etkisinden kurtulmak ve onun Ostrogotlardan oluşan ordusuna karşı korunmak için Isaurialıları kullandı⁵². Isaurialı prens Tarasikodissa imparatorun kızı Ariadne ile evlenerek Zenon adını aldı ve Aspar tehlikesini ortadan kaldırdı⁵³. Görüyoruz ki, Barbar istilasının korkusu, imparatorun gözünde, devletin karşı karşıya kaldığı diğer sorunlardan daha tehlikeliydi. 468'de Afrika'da Vandallar üzerine çıkılan seferde, ordu komutanı Basiliskos'un başarısızlığı nedeniyle Bizans yüz otuz bin libre altınını

⁴⁶ Ostrogorsky 1999: 53.

⁴⁷ Bury 1958: 236.

⁴⁸ Marcianus dönemi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Bury 1958: 235-239.

⁴⁹ İskit-Sarmat kökenli göçebe halk. Bir kısmı Gotlar, Hunlar ve Vandalların yanında yer almış, Kuzey Afrika, İtalya ve Galya'da yerleşirken, bir kısmı da feoderati sıfatıyla Bizans topraklarında yaşamaktaydı. Pritsak 1991: 52-53.

⁵⁰ Bury 1958: 314; Gregory-Cutler 1991 a: 1206. Marcianus'dan sonra tahta oturması beklenen aday, Marcianus'un kızı Euphema ile evli olan Anthemius idi. Illyricum'da magister militum olan ve 455 yılında ise consul olan Anthemius, ordunun büyük bölümü tarafından iktidara gelmesi istenilen biri değildi. Dönemin nüfuz sahibi kişilerinden biri olan Aspar da, hem barbar hem de Ariusçu olduğundan Bizans tahtına oturamayacağını biliyordu. Bu nedenle de sözünü geçirebileceği Leon'u seçmiştir, bkz. Bury 1958: 314-315.

⁵¹ Ostrogorsky 1999: 56; Gregory 2011: 114.

⁵² Gregory-Cutler 1991a: 1207.

⁵³ Bury 1958: 318; Gibbon 1994 a: 7; Morrisson 2014: 41.

kaybetti⁵⁴. Vandallar karşısında uğranılan bu yenilgi I. Leon'un haleflerini Vandallar ile olan mücadelelerde daha temkinli davranmaya itmiş olabilir.

I. Leon öldüğünde torunu II. Leon halefi sayıldı fakat henüz altı yaşında olduğu için babası Zenon oğlunun müşterek hükümdarı oldu⁵⁵. Zenon döneminde (474-491) Batı Roma İmparatorluğu 476'da çökmüş ve batı barbarların eline düşmüştü. Artık Barbar ulusların yarattığı tehlike tüm gerçekliğiyle Doğu Roma'nın karşısındaydı. I. Leon döneminde Aspar tehlikesinin bertaraf edilmesiyle Germen tehlikesi Bizans için bitmemiş, Balkanlarda güçlü Ostrogot birlikleri otoritesini hâlâ korumaya devam etmekteydi⁵⁶. Barbar kavimler bazen imparatorluk hizmetine girip en yüksek askeri makamlarda görevler alıyor, bazen de devlete başkaldırarak imparatorluk topraklarını yağmalıyorlardı⁵⁷. Barbar tehlikesiyle yüz yüze kalan Zenon topraklarını tehlikelerden korumak için Vandal kralı Gaiseric ile barış görüşmeleri yaparken⁵⁸, İtalya'da ise barbar komutan Odoaker tehlikesi hakimdi⁵⁹. Zenon 488 yılında başarılı bir diplomasi ile Ostrogot lideri Theoderich ile anlaşarak Ostrogotların batıya ilerlemelerini sağladı; ayrıca Theoderich anlaşmaya göre Bizans'ın anlaşmazlığa düştüğü Odoaker'ı ortadan kaldırarak İtalya'yı yönetecekti⁶⁰. Böylece Bizans'ın yardımıyla İtalya'da Theoderich'in devleti kurulmuş ve Batı tamamen Germenlerin eline düşmüş oldu⁶¹. Bu suretle, İtalya'da bir barbar ulusun meşruluğu Bizans yönetimi tarafından sağlanmış oluyordu. Bu olaylardan hareketle Zenon'un savaşmaktan ziyade barıştan yana olduğunu söyleyebiliriz. Belki de barbarlarla savaşmanın başarısızlıkla sonuçlanmasından korkuyor ve Batı'da barbar gücünü istemeyerek de olsa kabul ediyordu.

⁵⁴ Ostrogorsky 1999: 57; Gregory 2011: 114. Vandallarla yapılan savaşla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Bury 1958: 332-337.

⁵⁵ Gregory 2011: 115.

⁵⁶ Moss 1966: 27; Ostrogorsky 1999: 58. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bury 1958: 411-422.

⁵⁷ Ostrogorsky 1999: 58.

⁵⁸ Browning 1971: 140; Gregory 1991bc: 2223.

⁵⁹ Odoaker'ın İtalya'da yükselmesiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Bury 1958: 404-411. İmparator Zenon-Odoaker ilişkisiyle ilgili bir değerlendirme için bkz. Thompson 1982: 65-71.

⁶⁰ Bury 1958: 422; Browning 1971: 41; Gregory 1991bc: 223; Morrisson 2014: 44.

⁶¹ Browning, 1971: 26; Sarris 2002: 40. İtalya'da Odoaker ve Theoderich hâkimiyetiyle ilgili bir değerlendirme için bkz. Dumoulin 1911: 434-456.

Ancak şimdi de Isauria tehlikesi kendisini daha çok belli ediyordu. Germanlere karşı koyabilmek için Isaurialılar'dan yardım isteyen devlete bununbedeli ağır bir şekilde yansımış ve Zenon kendini imparator ilan eden Isaurialı Leontius ile mücadele etmek zorunda kalmıştı⁶².

Zenon'un ölümüyle yerine geçen saray memuru Anastasius (491-518) özellikle devletin mali politikasında köklü değişiklikler yapmasıyla bilinir. Anastasius, Büyük Constantinus'un oluşturduğu madeni para sisteminde düzenlemeler yapmak suretiyle büyük dalgalanmalar gösteren bakır follis'i altın sikke ile düzgün bir orantı esasına sokarak bozuk para enflasyonuna son vermiştir⁶³. Vergi toplama sistemini düzenleyen Anastasius, şehirlerde vergi toplama görevini fakirleşen ve güçsüzleşen *curia*'lardan⁶⁴ alarak *praefectus praetorio*'ların emrinde bulunan *vindex*'lere verdi⁶⁵. Çeşitli felaketler yaşayan bölgeleri bazı vergilerden muaf tuttu⁶⁶. Ticaretle uğraşanları zarara sokan *auri lustralis collatio* vergisini kaldırarak şehir ticaret ve zanaat hayatını korumaya almış oldu; fakat bu verginin kalkmasıyla kırsal bölge halkından alınan *annona* vergisi aynı olarak değil para olarak toplanmaya başlandı, bu nedenle kırsal bölge halkının yükü ağırlaştı⁶⁷. Yoksullara ağır bir yük olan gelir vergisi *khrysargron* kaldırıldı⁶⁸. Anastasius'un bu iktisadi önlemleri sonucunda yirmi yedi yıl sonundadevlet

⁶² Ostrogorsky 1999: 58. Zenon döneminde Isaurialılar ile olan ilişkinin ayrıntılı bir değerlendirmesi için bkz. Brooks 1893: 209-238. İmparator Zenon dönemi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Jones 1964: 224-230.

⁶³ Gregory 1991a: 86; Ostrogorsky 1999: 59, Morrisson 2014: 45. Bizans devletinin para sistemi ile ilgili bilgi için bkz. Mango 2011: 47.

⁶⁴ Curia: Kentlerde yerel toprak sahiplerinden oluşan belediye meclisleridir. Bunlar kentin işlerini yürütürlerdi. Mango 2011: 42.

⁶⁵ Gregory 1991a: 86; Ostrogorsky 1999: 59; Gregory 2011: 116.

⁶⁶ Morrisson 2014: 45.

⁶⁷ Ostrogorsky 1999: 60.

⁶⁸ Gregory 2011: 116; Norwich 2013: 154. Barker 1966: 56, şehirlerde ticaret üzerinden toplanan adaletsiz bir vergi olduğunu belirtir. Akşit 1976: 292, İmparator Constantinus zamanında konulan bir meslek ve sanat vergisidir. Her meslek ve sanat erbabının her beş senede bir gelirine göre vermekle yükümlü olduğu bu vergi, miktarı büyük olduğu zaman altın sikke ile verilmek zorundaydı. Anastasios'un izlediği ekonomi politikası ile ilgili bilgi için bkz. Brooks 1911: 484; Bury 1958: 441-447.

hazinesinde üç bin iki yüz yirmi iki centenarium (yaklaşık yüz elli bin kilo altın) birikmişti⁶⁹.

Anastasius döneminde yaşanan Sasani mücadelesi 505 yılında Sasani hükümdarı Kavad ile yapılan bir barış anlaşmasıyla sona erdi⁷⁰. Ayrıca bu dönemde Zenon döneminde tekrar kendini gösteren Isaurialılar sorunu ile uğraşıldı⁷¹ ve Isaurialılar büyük kitleler halinde Trakya'ya yerleştirildiler⁷². Önlem olarak Anastasius Trakya'ya uzun bir duvarın inşası emrini verdi⁷³. Anastasius'un bu politikasından hareketle, barbarlardan daha yakın bir tehlike olan Isaurialılar sorununu çözerek, devleti barbarlarla olan mücadelelerde rahatlatmak istemiş olabileceğini söyleyebiliriz. İmparator Anastasius öldüğünde Iustinus, ordu tarafından imparator ilan edildi⁷⁴. "Entrika çevirmedeyetenekli olan yeğeni" Iustinianus, imparator Anastasius 518'de öldüğünde dayısı Iustinus'in tahta çıkması için çaba gösterdi⁷⁵.

Antik yazar Prokopios'un anlattığına göre Trakyalı eğitimsiz bir köylü olan Iustinus, orduya katılmak için Konstantinopolis'e gelmişti⁷⁶. Leon döneminde saray muhafızı olan Iustinus, Anastasius döneminde Isaurialılarla yapılan savaşta yer alarak kendini gösterdi ve saray muhafızları komutanlığına yükseldi⁷⁷. Iustinus'un dönemi, Sasanilerle mücadele dışında politik bakımdan sakin bir dönemdir⁷⁸. Onun

⁶⁹ Prok. Hist. XIX, 5, 7.

⁷⁰ Vasiliev 1950: 254.

⁷¹ Prok. Hist. VI, 4.

⁷² Ostrogorsky 1999: 60. Isaurialılar ile savaşın ayrıntılı bilgisi için bkz. Bury 1958: 429-436.

⁷³ Gregory 1991 a: 87, Morrisson 2014: 46. Anastasius dönemi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Jones 1964: 230-237.

⁷⁴ Kaegi-Cutler 1991a: 1082.

⁷⁵ Barker 1966: 65-66; Maas 2005: 5. Moorhead 1994: 14, Anastasius 9 Temmuz 518'de öldüğünde tahta oturması beklenen en muhtemel aday komutan Hypatius idi. Ancak Iustinus, güçlü bir harem ağası ve rüşvetçi olan Amantius'un desteğini kazanmak için ona rüşvet vererek ertesi gün imparator oldu. Browning 1971: 35 eserinde Hypatius'un senato ve ordu tarafından uygun aday olarak görüldüğünü yazar. Kaegi-Cutler 1991a: 1082 ise tahta geçecek adayın Theokritos olduğunu yazarlar. Ancak Vasiliev 1950: 69 tahta geçecek olan muhtemel adaydan Anastasius'un yeğenlerinden olan Probus, Pompeius ya da Hypatius olarak bahseder. Iustinus'un tahta nasıl geçtiğiyle ilgili ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Vasiliev 1950: 68-82.

⁷⁶ Prok. Hist. VI, 2.

⁷⁷ Prok. Hist. VI, 2,3,10.

⁷⁸ Iustinus dönemi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Holmes 1912: 309-320; Vasiliev 1950: 102-131, 254-343.

dönemi Iustinianus dönemine geçiş niteliği olduğundan ileriki bölümlerde Iustinus dönemine ayrıca değinilecektir.

I.3. Pagan Devletten Hristiyan Devlete Dönüşüm: Iustinianus’a Değın Hristiyanlık

Bildiğımız gibi Roma İmparatorluğu’nda paganlık büyük yer tutuyordu. Diocletianus’un imparatorluğu çok tanrılı yani pagan bir toplumdur⁷⁹. Diocletianus 302 yılında Hristiyanlar üzerine “Büyük Zulüm” gerçekleştirerek çok sayıda Hristiyanın öldürölmesine neden olmuş ve imparatorluğun pagan inancını kuvvetlendirmişti⁸⁰. Ancak Constantinus’un tahta geçmesi ile yani 4. yüzyıldan itibaren Roma İmparatorluğu’nda Hristiyanlaşma sürecinin başladığını görüyoruz⁸¹.

Bizans’ın Hristiyanlık dini ile olan ilişkisini anlayabilmek için önce Constantinus’un bu konudaki faaliyetlerine değınmek gerekir. Constantinus’un Hristiyanlıkla ilişkisi Bizans tarihi alanında çalışanlar için her zaman zor açıklanan bir soru olmuştur. Constantinus ilk Hristiyan imparator olarak bilinir⁸². Ancak, Constantinus’un nasıl ve ne zaman Hristiyan olduğı bilinmemektedir. Ancak bazı bilim insanlarına göre Constantinus aslında Hristiyan değıl pagandı ve yalnızca siyasî nedenlerle Hristiyanlığı koruyordu⁸³. Bazı kaynaklarda pagan inanç adetlerine yardımda bulunduğı ve bu adetlerden bazılarına sadık kaldığı belirtilir⁸⁴. Örneğın, Konstantinopolis’in açılış töreninde bir pagan rahip ve takdisçi bulunması, Roma’nın *palladiumu*⁸⁵ olan Athena heykelinin şehre getirilmesi paganizmle örtüşen örneklerdir⁸⁶. Ancak bunun tam tersi örnekler de mevcuttur. Paralar üzerindeki Helios kültü simgelerinin yok olması ve imparatorun 326’da Roma’yı ziyaretinde

⁷⁹ Brown 1997: 20.

⁸⁰ Gregory 2011: 52. Roma İmparatorluğu’nda Hristiyanlık dininin nasıl bir yer tuttuğuna dair ayrıntılı bir değırlendirme mevcuttur, bkz. Klauck 2006: 69-83.

⁸¹ Flusin 2014: 68.

⁸² Gebberding 2005: 21.

⁸³ Ostrogorsky 1999: 42. Constantinus’un Hristiyanlık dini ile olan ilişkisinin bir değırlendirmesi için bkz. Jones 1964: 85-97.

⁸⁴ Ostrogorsky 1999: 43.

⁸⁵ Palladium: Antikçağ’da kentin koruyucu tanrısı ya da simgesi olarak düşünlölen tanrı veya tanrıça heykelleridir, bkz. Sözen-Tanyeli 2011: 236.

⁸⁶ Morrisson 2014: 22.

Capitolium'a çıkarak kurban adamaması örneklerinden Constantinus'un Hristiyan inancını benimsediği düşünülmektedir⁸⁷. Aynı zamanda 313 Milano Fermanı ile Hristiyan zulmüne son veren Constantinus'un bu tarihten itibaren kilise inşaatlarını desteklemek, tapınakların mallarına el koymak, ruhban sınıfına vergi imtiyazı vermek ve din adamlarının mülklerine el koyma sistemini tekrar düzenlemek suretiyle Hristiyanları memnun edecek faaliyetlerde bulunduğunu görüyoruz⁸⁸. Ayrıca Konstantinopolis'i sokaklarda ve meydanlarda sergilenen heykellerden arındırması da Hristiyan olduğunun göstergesidir⁸⁹. Ancak kaynaklardan Constantinus'un ölüm döşeğinde vaftiz edildiğini de öğreniyoruz ki, Norwich bunun nedenini tebaasında hâlâ büyük ölçüde yer alan paganların tepkisinden çekinmiş olmasına bağlar⁹⁰. Gregory ise bunun yadırganacak bir durum olmadığını aksine Hristiyanlığa sıkı sıkıya bağlı olanların ölümlerine az bir süre kala vaftiz olmayı tercih ettiklerini yazar⁹¹.

Constantinus döneminde devletin Hristiyanlaştırılmasının en önemli göstergelerinden biri, dini konsillerden ilkinin 325 yılında İznik'de toplanmasıdır⁹². Kiliseye henüz resmen mensup olmayan Constantinus konsili kilise birliğini sağlamak üzere bizzat toplantıya çağırılmış ve görüşmeleri de kendisi yönetmiştir⁹³.

Constantinus 337 yılında öldüğünde Hristiyanlık inancı, imparatorun Hristiyan olması ve devlet tarafından himaye edilen din olmasına rağmen hala azınlık durumundaydı⁹⁴. Ancak Constantinus'un ölümünden sonra oğulları paganlığı kanunlar yoluyla yok etmeye çalışmışlardır⁹⁵. Constantinus'un oğlu II. Constantinus

⁸⁷ Norwich 2013: 40; Morrisson 2014: 22. Ayrıca bununla ilgili başka örnekler için bkz. Norwich 2013: 47.

⁸⁸ Gebberding 2005: 21; Gregory 2011: 59; Flusin 2014: 70.

⁸⁹ Flusin 2014: 70.

⁹⁰ Norwich 2013: 40. Paganlığın hâlâ güçlü olduğu imparatorlukta Hristiyan sayısı nüfusun %10'u kadardı, bkz. Gwatkin 1911: 10; Mango 2002: 96.

⁹¹ Gregory 2011: 58. İmparator Constantinus'un kronikçiler Malalas ve Theophanes'de nasıl yer aldığına dair bkz. Scott 1994: 57-71.

⁹² Gwatkin 1911: 120; Norwich 2013: 47.

⁹³ Gwatkin 1911: 13-14; Sarris 2002: 25; Morrisson 2014: 21.

⁹⁴ Mathew 1966: 42.

⁹⁵ Lindsay 1911: 97.

(337-361), 341 yılında Hristiyanlığın güçlenmesini sağlayacak kararlar çıkarttı⁹⁶. Öte yandan I. Theodosius dönemine kadar imparatorların bazılarının pagan, bazılarının Hristiyan; bazılarının da Hristiyanlıkta ortaya çıkan mezheplere mensup olduğunu görüyoruz. Örneğin; Iulianus (361-363) Hristiyanlığa düşman bir pagan⁹⁷, Iovianus (363-364) Hristiyan⁹⁸, Valens (364-378) Ariusçu⁹⁹ ve Valens'in Batı Roma'yı yöneten kardeşi Valentinianus (364-375) ise Hristiyan idi¹⁰⁰.

I. Theodosius'un yönetime gelmesiyle Hristiyanlık için yeni bir dönem başlamıştı. Paganlara karşı baskıcı bir siyaset izleyen I. Theodosius 27 Şubat 380'de Thessalonike'de (=Selanik) yayınladığı bildiri ile tapınakları kapatarak Hristiyanlığı Bizans Devleti'nin resmi dini haline getirdi¹⁰¹. Böylece, Bizans tarihinde dini anlamda yeni bir dönem başlamış oluyordu. Mathew, Hristiyanlık inancının Bizans Devleti'nde yerleşmesinde II. Constantinus ve I. Theodosius'un önemli hizmetlerde bulunduğu dikkat çekmekte ve I. Theodosius'u Doğu Hristiyan İmparatorluğu'nun gerçek kurucusu olarak belirtmektedir¹⁰². Ayrıca Cameron, Constantinus'un Hristiyanlık lehine faaliyetlerine dikkat çekerek, devletin resmi dini yapmasa da böyle bir dönüşümün onsuz mümkün olamayacağına dikkat çekmektedir¹⁰³.

I. Theodosius'un halefleri Arcadius ve Honorius da Hristiyanlık dininin savunucuları olmuşlardır¹⁰⁴. 463 yılında I. Leon, paganların adalet karşısına çıkma haklarını elinden alarak Hristiyanlık dininin güçlenmesini sağladı¹⁰⁵. Görüldüğü gibi, imparatorların Hristiyanlığı yaymak uğruna uyguladıkları bir dizi yaptırımlar başarılı olmuş, ve 5. yüzyıldan itibaren paganların sayısı azalmıştı¹⁰⁶.

⁹⁶ Mathew 1966: 43.

⁹⁷ Flusin 2014: 71.

⁹⁸ Ostrogorsky 1999: 47.

⁹⁹ Ostrogorsky 1999: 47.

¹⁰⁰ Ostrogorsky 1999: 47.

¹⁰¹ Mathew 1966: 43; Williams–Friell 1998: 119; Flusin 2014: 72. Bizans'ta Hristiyanlık inancının kabulüyle ilgili bir değerlendirme için bkz. Mathew 1966: 42-44; Norwich 2013: 47-55.

¹⁰² Mathew 1966: 42-43.

¹⁰³ Ayrıntılı değerlendirmesi için bkz. Cameron 2006: 538-551.

¹⁰⁴ Flusin 2014: 72.

¹⁰⁵ Flusin 2014: 72.

¹⁰⁶ Flusin 2014: 73.

Öte yandan Hristiyanlık inancı Bizans devletini derinden etkilemiş, kilise ve devlet ittifakı imparatorluğu yeni tehlikelerle yüz yüze getirmiştir. Constantinus'un başlattığı devlet–kilise ittifakı kimi zaman devletin yeni güçlüklerle karşılaşmasına ve büyük problemlerin yaşanmasına neden oldu. İmparatorluk farkında olmadan kilise partilerinin ve mezheplerin sonu gelmez mücadelelerine katılmak zorunda kaldı. Constantinus mezhep mücadelelerine karşı olduğunu İznik konsilinin açılışında yaptığı konuşmada şöyle dile getirmişti: “Bana göre Tanrının kilisesindeki her fitne, savaş kadar tüyler ürperticidir ve sona erdirilmesi ondan da zordur. Netice itibarıyla buna hiçbir şeye olmadığım kadar karşıyım¹⁰⁷”.Devletin Hristiyanlığı resmi din haline getirmesiyle ortaya çıkan ve zamanla güçlenen kilise-devlet ittifakı düşüncesi yukarıda da değindiğimiz gibi bazı durumlarda devletin aleyhine olmuştur. Bu bağlamda imparatorlukta yaşanan mezhep kavgalarına değinmek gerekir. Mezhep kavgaları kutsal ittifak yani baba, oğul ve kutsal ruh üçlemesinin fikri sonucu ortaya çıkmış ve Hz. İsa'nın tanrı ve insan yönü üzerine çeşitli fikirler ortaya atılmıştır.

İlk savunulan fikir olan Arianizm, İsa'nın tanrı kadar yüce olmadığına ve onda insani yanların ağır bastığına işaret etmiştir¹⁰⁸. Pek çok taraftar bulan bu görüş 325 Nikaia (=İznik) Konsili'nde reddedilmiş ve İsa ile babası yani Tanrının aynı özden olduğu savunulmuştur¹⁰⁹. Kaçar, bu konsilde imparatorun uzlaşma politikası izlerken, piskoposların ise rakiplerini safdışı bırakmak niyetinde olduklarını belirtmektedir¹¹⁰.

Bu fikirden sonra ortaya atılan Nestorianizm, İsa'nın insani yanının ağır bastığını, Meryem'in tanrının değil, İsa'nın annesi olduğunu savunmuş fakat bu düşünce de 431 yılında Ephesus (=Efes)Konsili'nde reddedilmiştir¹¹¹.

¹⁰⁷ Norwich 2013: 47.

¹⁰⁸ Jones 1964: 86; Browning 1971: 26; Gregory 2011: 63. Arianizm ile ilgili bir değerlendirme için bkz. Gwatkin 1911 a:118-142; Gregory-Cutler 1991: 167.

¹⁰⁹ Runciman 1956: 93; Gebberding 2005: 23; Kaçar 2009: 90; Herrin 2010: 70; Gregory 2011: 63. Nikaia konsili ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Ulrich 1997: 10-24; Edwards 2006: 552-567.

¹¹⁰ Kaçar 2009: 89.

¹¹¹ Runciman 1956: 29; Browning 1971: 28; Gebberding 2005: 23; Kaçar 2009: 142-145. Nestorianizm ile ilgili bilgi için bkz. Kazhdan 1991 a: 1459-1460.

Sonrasında, İsa'nın insani yönü üzerinde duran Arianizm ve Nestorianizm'e karşılık, İsa'nın tanrısallığını öne çıkaran Monofizit görüş hâkim oldu¹¹². Ancak Roma'daki papalık monofizitliği tanımadı ve 451 Khalkedon (=Kadıköy) Konsili'nde monofizitlik reddedilmiştir¹¹³. Ancak bu görüş asla ortadan kaldırılamamış ve her dönemde savunucularını bulmuştur¹¹⁴.

İmparator Zenon 482 yılında çıkardığı Henetikon (=Birlik Fermanı) ile Hristiyanlık dünyasında yaşanan bu ayrılıkların devlete yansıyabilecek zararını önlemek istedi¹¹⁵. Ancak, Zenon'un bu hareketi sonucunda Roma'daki Papa'nın Henetikon'u reddederek Konstantinopolis Patriği'ni aforoz etmesi ve buna karşılık Konstantinopolis Patriği'nin de Papa'nın adını diptikonlardan silmesiyle Konstantinopolis ve Roma arasında otuz yıldan fazla sürecektir olan bir anlaşmazlık çıktı¹¹⁶. Khalkedon Konsili'nin kararlarını reddeden Henetikon, 519 yılına kadar gündemde kaldı fakat yürürlüğe konamadı¹¹⁷.

Görüldüğü gibi, 325 yılından itibaren toplanmaya başlanan bu konsillerde devlet din sorununu Hristiyanlığın lehine sonuçlanacak şekilde çözmeye çalışmıştır¹¹⁸. Ancak 491 yılında Bizans tahtına oturan Anastasius'un monofizit olması ve Henetikon'u hiçe sayıp kilise siyasetine monofizit bir yön vermesi işlerin tekrar karışmasına neden oldu¹¹⁹. 505 yılında paganları şehir yönetiminden uzaklaştırmasına¹²⁰ rağmen monofizit inancı benimsemesi Hristiyanlık inancının bir kez daha sarsılmasına neden olan bir etken olarak değerlendirilebilir.

¹¹² Gebberding 2005: 23; Gregory 2011: 112. Monofizitlik ile ilgili bir değerlendirme için bkz. Kazhdan 1991 a.b: 1398-1399.

¹¹³ Runciman 1956: 29; Kaçar 2009: 146-150; Herrin 2010: 73-74.

¹¹⁴ Mango 2002: 106; Gebberding 2005: 23.

¹¹⁵ Gregory 2011: 116.

¹¹⁶ Ostrogorsky 1999: 59.

¹¹⁷ Gregory 2011: 116.

¹¹⁸ Konsiller ve mezheplerle ilgili değerlendirmeler için bkz. Moss 1966: 17-22; Flusin 2014: 77-96.

¹¹⁹ Ostrogorsky 1999: 60.

¹²⁰ Flusin 2014: 72.

II.IUSTINIANUS'UN DOĞUMUNDAN TAHTA ÇIKIŞINA DEĞİN (483-527)

II.1. Iustinianus'un Doğumu, Kökeni ve Eğitimi

Petrus Sabbatius¹²¹483 civarında Üsküp yakınlarında bulunanTauresium'da Latincenin konuşulduğu bir Balkan köyünde köylü bir ailenin çocuğu olarak doğdu¹²². Çocukluk dönemi ile ilgili pek bir şey bilinmemektedir. Çocuğu olmayan dayısı Iustinus (518-527), kız kardeşinin oğlu olan Petrus Sabbatius'u muhtemelen onlu yaşlarında Konstantinopolis'e getirterek resmi olarak onu evlat edindi¹²³. Moorhead'a göre, dayısı gibi taşralı olan Sabbatius, köylü geçmişini Konstantinopolis'de bırakmalı ve kendini göstermeliydi¹²⁴. Petrus Sabbatius, ileride kendisinin “Büyük İmparator” olarak anılmasında payı olan iyi bir eğitim aldı, ayrıca teolojiye özel bir ilgi duydu¹²⁵. Konstantinopolis'in siyasetini öğrenen Sabbatiusseçkin sarayların askeri seferler gerektirmeyen koruma birimlerinde görevler almak suretiyle Iustinus döneminde kendini göstermeye başlamıştır¹²⁶.

Antik yazarProkopios, Iustinus'un okuma yazması dahi olmadığını, bir tahta üzerine oyulan Latince okudum anlamına gelen LEGI ile kararlar alındığını anlatmaktadır¹²⁷. Iustinus tahta çıktığında, 35 yaşında olan yeğeni Petrus Sabbatius'u *patricius* rütbesine yükseltti¹²⁸. Sabbatius, Iustinus'un tahta çıkışından itibaren onun imparatorluğu boyunca tahtın arkasındaki önemli bir güç olmuştur¹²⁹. Prokopios,

¹²¹ Petrus Sabbatius, Iustinianus adını tahta çıktıktan sonra aldığından dolayı 527 yılına dek anlatımlarımızda kendisinden bu isimle bahsedeceğiz.

¹²² Diehl 1911: 2; Maas 2005: 5. Barker 1966: 65; Moorhead 1994: 17 eserlerinde Iustinianus'un 482 yılında doğduğunu yazarlar.

¹²³ Holmes 1912: 301, 302; Gibbon 1994: 40; Maas 2005: 5. Barker 1966: 65 eserinde Iustinianus'un yirmili yaşlarında başkente getirildiğini yazar.

¹²⁴ Moorhead 1994: 18.

¹²⁵ Diehl 1911: 2; Baker 2002: 8; Maas 2005: 5; Gregory 2011: 127.

¹²⁶ Browning 1971: 39; Maas 2005: 5.

¹²⁷ Prok. Hist. VI, 15-16.

¹²⁸ Diehl 1911: 2; Norwich 2013: 159.

¹²⁹ Vasiliev 1950: 92.

Iustinus döneminde imparatorluğun tüm işlerini Sabbatius'un yönettiğini yazmaktadır¹³⁰.

II.2. Iustinianus'un Devlet Kariyeri

Iustinus dönemi boyunca Petrus Sabbatius, önemli görevler üstlenmiştir. Iustinus tahta geldikten hemen sonra imparator muhafızlarının şefi (=comes domesticorum), kısa süre sonra da askerlerin şefi (=magister militum praesentalium) olmuştur¹³¹. 521 yılında consul olan Petrus Sabbatius onursal soylu statüsünü elde ederek iktidardaki gücünü arttırmıştır¹³². Modern araştırmacılara göre, 525 yılından önce en yüksek unvan olan *caesar* unvanını alan Petrus Sabbatius'un düşünsel gücü ve politik olaylardaki kapasitesi onun tahtın varisi olarak tek aday olmasında etkili olmuştur¹³³.

Petrus Sabbatius o kadar hırslıydı ki 521'de papaya yazdığı mektupta kendisinin tahtın ardındaki güç olduğunu iddia ediyordu¹³⁴. Sabbatius'un daha imparatorluk tahtına oturmadan gösterdiği bu davranış onun yönetim erkindeki gücünü göstermesi bakımından önemlidir. Ancak Iustinus'un Konstantinopolis'e getirterek eğitilmesine katkıda bulunduğu bir başka yeğeni daha vardı. Germanus da aristokratlar arasında imparatorluk tahtına aday olarak gösterilen kişiydi¹³⁵. Fakat Iustinus için Sabbatius en güçlü adaydı.

Petrus Sabbatius 525 yılında Theodora ile evlendi¹³⁶. Theodora'nın karakteri, Prokopios ve modern araştırmacılar için ayrı bir öneme sahip olmuştur.

¹³⁰ Prok. Hist. VI, 19.

¹³¹ Diehl 1911: 2; Vasiliev 1950: 93.

¹³² Diehl 1911: 2; Browning 1971: 63; Moorhead 1994: 17,18; Maas 2005: 5.

¹³³ Vasiliev 1950: 94; Bury 1958 a: 21.

¹³⁴ Browning 1971: 40; Moorhead 1994: 21.

¹³⁵ Browning 1971: 40.

¹³⁶ Browning 1971: 69. Theodora önceden yaşadığı hayat nedeniyle eleştirilmiş ve bu evlilik hoş karşılanmamıştır. Zaten Roma yasaları da bir senatörün tiyatro mesleğinden gelen bir kadınla evlenmesini yasakladığından Iustinianus yeni bir yasa yayımlayarak Theodora ile evlenebildi, bkz. Gibbon 1994: 47-48; Holmes 1912: 346-347. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Gibbon 1994: 47-51. Prok. Hist. IX, 47; Browning 1971: 68-69; Moorhead 1994: 19 eserlerinde Iustinus'un eşi Euphemia'nın da bu evliliğe karşı olduğunu, Iustinus'un ancak eşi öldüğünde, Iustinianus'un kendisini ikna etmesiyle kanunda yaptığı bir değişiklikle Iustinianus ve Theodora'nın evlenebilmesini sağladığından bahsetmektedirler. Theodora'nın hayatıyla ilgili

Hakkında yayımlanan çok sayıda araştırma vardır. Biz de Theodora'yı Bizans imparatoriçeleri arasında en etkin olanlar arasına koyabiliriz. Theodora'nın Sabbatius üzerindeki etkisine ileriki bölümlerde değinilecektir.

II.3. Iustinianus'un Tahta Çıkışı

527 yılının Nisan ayında dayısı Sabbatius'u varisi yaptı ve Iustinus dört ay sonra öldüğünde, Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus Augustus tahtın varisi olarak kabul edildi¹³⁷. Petrus ve Sabbatius Romalı isimleri olmadığından kendisine Iustinianus ismi uyarlandı¹³⁸. Düşünsel yetenek bakımından diğer Roma imparatorlarının çok üzerinde olan bir imparator şeklinde değerlendirilen Iustinianus'un 1 Ağustos 527'de tahta çıkmasıyla Bizans Devleti için yeni bir dönem başlamış oldu¹³⁹.

ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Hist. VI, 1, XII, 28, IX, 3, 9, IX, 10-30; Browning 1971: 65-69; Diehl 1972: 9-42.

¹³⁷ Prok. Hist. IX, 54; Baker 2002: 13; Maas 2005: 6; Gregory 2011: 129.

¹³⁸ Bury 1958a : 19.

¹³⁹ Diehl 1911: 2; Bury 1958a: 23-24.

III. IUSTINIANUS'UN DIŞ POLİTİKASI

III.1. Akdeniz Dünyasında Genel Siyasi Durum

Iustinianus iktidara geldiğinde imparatorluk İslamî fetihlerin tehlikesi altındaydı, fakat Bizans Devleti hâlâ güçlü, iyi organize edilmiş, Avrupa ve Yakın Doğu'nun en dirençli siyasî gücüydü¹⁴⁰. Daha önce de değindiğimiz gibi 5. yüzyıldan itibaren batıda güçlenen barbar kavimler zamanla mukavemetlerini arttırarak krallıklarını kurmuşlardı. Iustinianus tahta oturduğunda Batı Avrupa'da dört büyük krallık hüküm sürmekteydi: İtalya'da Ostrogotlar, Kuzey Afrika'da Vandallar, İspanya'da Vizigotlar ve Ren nehrinin ötesindeki topraklarda Franklar¹⁴¹. Söz konusu Germen kavimleri giderek güçleniyorlar, bu durum, Eski Roma İmparatorluğu'nu canlandırmak isteyen Iustinianus'u endişelendiriyordu. İmparatorluğun doğu sınırında ise tehlikenin adı aynıydı: Sasaniler. Sasanilerin maddi kaynak olarak baktığı Bizans Devleti ile ilişkileri Iustinus döneminde bozulmuştu. Iustinianus Germen kavimlerinin yanı sıra bu devletle de mücadele etmek durumunda kalacaktır.

III.2. Sasanilerle İlk Savaş (527-532)

Dış politikada Bizans Devleti'ni doğuda en çok uğraştıran meselenin Sasaniler olduğundan yola çıkarak, öncelikle bu devletten bahsetmenin faydalı olacağı inancındayız. Antikçağ'ın son büyük hanedanı olarak anılan Sasaniler, İran plâtosunun büyük bir bölümüne yayılan topraklarıyla şüphesiz güçlü bir devlettir. 224 yılında I.Ardeşir'in kurduğu imparatorluk, Bahreyn dahil olmak üzere Mezopotamya'dan başlayıp Basra Körfezi'nin büyük kısmını içine alıyor ve doğuda Orta Asya'ya kadar uzanıyordu¹⁴². Sasanilerin kendilerine idari başkent olarak seçtikleri Ktesifon şehri, sahip olduğu stratejik konumu ve ekonomik açıdan

¹⁴⁰ Maas 2005: 3.

¹⁴¹ Maas 2005: 10.

¹⁴² Garthwaite 2011: 83.

elverişliliği sayesinde büyük öneme sahipti. Dicle ve Fırat nehirlerinin birbirine çok yaklaştığı bu noktada, nehirlerin kanallarla bağlanması suretiyle nehir kenarındaki yerleşimlerin kuzeye ve güneye gitmeye imkân sağladığını görüyoruz¹⁴³. Ancak, bu bölgenin Roma topraklarının yakınında bulunması ve kuzeyden gelecek saldırılara açık olması sebebiyle, I. Ardeşir'in halefleri Fars'ta yeni şehirler kurmaya başlamıştı¹⁴⁴. Dolayısıyla önce Roma İmparatorluğu'ndan, sonrasında da Bizans Devleti'nden gelebilecek bir saldırı korkusunun Sasaniler için belirleyici bir özellik olduğunu görmekteyiz. Ayrıca önceki bölümlerde değindiğimiz gibi, Bizans nasıl kendini Roma İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak sayıyorsa Sasani hükümdarlarının da kendilerini Akhamenid'lerin mirasçısı olarak görmeleri ve önceden Pers imparatorluğuna ait olan topraklarda hak iddia etmelerinden dolayı 3. yüzyıl ortalarından itibaren bir tehlike olmaya başlamıştı. Brown'un, Bizans devletinin kendisi dışında bildiği tek örgütlü devletin Sasaniler olduğuna dikkat çekmesi önemli bir ayrıntıdır¹⁴⁵. Bu bilgi bize Sasanilerden neden çekinildiğini açıklayan yönde bir bilgidir.

Iustinianus Döneminde Sasanilerle olan mücadelenin daha iyi anlaşılabilmesi için, Bizans-Sasani siyasi ilişkilerinin Iustinianus'un selefleri dönemindeki seyrinden ana hatlarıyla bahsetmekte fayda bulunmaktadır. Armenia; Bizans ve Sasani devletlerinin çıkarlarının kesiştiği kavşak noktasındaydı¹⁴⁶. 384ya da 387 yılında I. Theodosius ve Sasani hükümdarı III. Sapor arasında yapılan bir anlaşma ile Armenia, ikiye bölünmüş, daha küçük olan bölgeyi Bizans yönetirken daha büyük olan bölge ise Sasani devletine bağlanmıştı¹⁴⁷. Bu düzenlemenin Anastasius ve Iustinus döneminde de devam ettiğini, Armenia üzerinde hem Bizans hem Sasani gücünün hakim olduğunu görmekteyiz¹⁴⁸. Ancak, Armenia'da Sasanilere bağlı olan bölgede, 428 yılında Sasanilere bağlı olan kral Ardashir'in Sasani kralı tarafından görevden alınmasıyla ülke artık Sasani hükümeti tarafından yönetilmeye

¹⁴³ Garthwaite 2011: 83.

¹⁴⁴ Garthwaite 2011: 83.

¹⁴⁵ Brown 2000: 87.

¹⁴⁶ Garthwaite 2011: 84.

¹⁴⁷ Vasiliev 1950: 254; Browning 1971: 23.

¹⁴⁸ Vasiliev 1950: 254.

başlandı¹⁴⁹. Bilindiği üzere Anastasius döneminde yaşanan Sasani mücadelesi 505 yılında Sasani hükümdarı Kavad ile yapılan bir barış anlaşmasıyla sona ermişti¹⁵⁰. Bizans ile yaptığı mücadelelerde genelde başarısız bir politika izleyen Kavad, 487-498 ve 501-531 yılları olmak üzere iki kez devleti yönetmiştir¹⁵¹. Theophanes, kroniğinde Sasani hükümdarı Kavad'ın Anastasius'dan para talep ettiğini, bu sayede barış yapıldığını yazmaktadır¹⁵². 520 yılına gelindiğinde ise, Bizans ve Sasaniler arasında olası bir savaşı önlemek için, Iustinus'un Sabir Hunlarından Zilgbi'yi elçi olarak hediyelerle beraber Kavad'a yolladığını görmekteyiz¹⁵³. Ancak Zilgbi'nin taraf değiştirerek Sasanilerin yanında yer alması üzerine Iustinus, Kavad ile tekrar görüşmelere başlamıştır¹⁵⁴.

Iustinus döneminde Sasanilerle ilişkilerin genel anlamda hareketli bir süreçte ilerlemediğini görüyoruz. Bunun nedeni olarak Sasanilerin yaşadığı iç sorunları öne sürmek mümkündür. Çünkü bu tarihlerde Sasaniler kendini peygamber ilan eden Mazdak'ın başlattığı Mazdakite hareketi ile uğraşmaktaydı¹⁵⁵. Bizans açısından bakıldığında ise maddi sorunların Sasaniler ile yapılacak olası bir mücadeleyi engellediğini söyleyebiliriz. Nitekim Vasiliev, Sasanilerle yapılan barışın dahi Bizans hazinesini yıprattığından bahsetmektedir¹⁵⁶.

Öte yandan Sasani devletinde bir başka iç mesele daha vardı. Kavad, kendisinden sonra Sasani devletinin başına kimin geçeceği konusunda endişeliydi.

¹⁴⁹ Vasiliev 1950: 254.

¹⁵⁰ Vasiliev 1950: 254.

¹⁵¹ Vasiliev 1950: 255. Garthwaite 2011: 97-98; Gregory 1991 a.d: 1117bu tarihleri 488-496 ve 499-531 olarak vermişlerdir.

¹⁵² Theophan. AD. 503/4.

¹⁵³ Theophan. AD. 520/1. Iustinus, Sasanilere karşı, Karadeniz ve Hazar arasındaki Kafkasya'nın kuzeyinde yaşayan Sabir Hunlarıyla işbirliği içindeydi; Theophan. AD. 520/1.

¹⁵⁴ Theophan. AD. 520/1.

¹⁵⁵ Mazdak, Zerdüştçü bir din adamıdır. Zerdüştlüğü'nün yeni bir türünü yaymaya başlayan Mazdak, Zerdüşt rahipleri de dahil olmak üzere soyluların yerleşik imtiyazlarına karşı çıkmaktaydı. Zenginlerin, varlığını fakirlerle paylaşacağı ve şiddetin son bulacağı yeni bir eşitlikçi toplum çağrısında bulunan Mazdak, rahiplerle soyluların gücünü kırmak isteyen Kavad tarafından desteklendi. Ancak, Kavad'ın saltanatı sona erdiğinde 538 yılında Hüsrev tarafından idam edilerek müritlerinin de katledilmesi neticesinde bu hareket son buldu, bkz. Brown 2000: 103; Garthwaite 2011: 97-98. Ayrıntılı bilgi için bkz. Vasiliev 1950: 256; Bausani 1971: 62-65; Armajani 1972: 47-48.

¹⁵⁶ Vasiliev 1950: 256.

Kaoses, Zames, Phthasuarsas ve Chosroes (Hüsrev) olmak üzere dört oğlu olan Kral Kavad, oğlu Hüsrev'i korumak için farklı bir yol izledi¹⁵⁷. Sasani kanunlarına göre tahta en büyük oğlu yani Kaoses geçecekti¹⁵⁸. Ancak, tahta geçmesini istediği Hüsrev'in öldürülmesi ihtimaline karşılık Kavad'ın çareyi Bizans Devleti'nde araması ilginçtir. Öyle ki, 522 yılında İmparator Iustinus'a oğlu Hüsrev'i evlat edinmesi yönünde bir teklifte bulunduğunu görüyoruz¹⁵⁹. Iustinus ve Iustinianus tekliften etkilenseler de quaestor Proclus'un tavsiyesiyle teklifi reddetmişlerdir¹⁶⁰. Proclus'a göre, bu evlat edinme sonunda Sasani kralı, Bizans İmparatorluğu üzerinde hak iddia edebilirdi¹⁶¹. Evlat edinilen kişinin babasının mirasında hak iddia edebileceği durumu göz önüne alındığında Proclus'un aslında haksız olmadığı anlaşılmaktadır.

Bizans ve Sasani mücadelesinin altında yatan asıl siyasi neden ise, Roma imparatorluk devrinde olduğu üzere, bu dönemde de her iki imparatorluğun expansionist (=yayılmacı) siyaset izlemelerinden kaynaklanmaktadır. İki devletin sınırlarının Kafkasya'ya kadar uzanması bir kez daha komşu devletleri karşı karşıya getirmiştir. Sasanilerin Bizans'ın asla görmezden gelemeyeceği Lazika'yı¹⁶² tehdit etmeye başlamasıyla savaş Bizans için kaçınılmaz oldu. Pontus Euxinus (=Karadeniz) ve Kaspia (=Hazar Denizi) denizleri arasında yer alan bölgede üç krallık hüküm sürmekteydi: Batıda Kolkhis –Lazistan denilen bölgeki krallık-, ortada Iberia (=Gürcistan) krallığı, doğuda Kafkas Albania'sı adı verilen krallık¹⁶³. Kavad, Anastasius döneminde ve Iustinus'un ilk yıllarında Lazika'da etkili bir nüfuza sahipti¹⁶⁴. Bizans İmparatorluğu için Lazika adı verilen bölge nispeten ayrıcalıklı bir öneme sahip olmalıydı. Çünkü bu bölge, Kafkasya'nın kuzeyindeki barbar kavimlere

¹⁵⁷ Vasiliev 1950: 265.

¹⁵⁸ Vasiliev 1950: 265.

¹⁵⁹ Prok. Pers. I, XI, 6- 9; Theophan. AD. 520/1; Holmes 1912: 314; Vasiliev 1950: 265-266; Evans 1996: 114. Bunun bir örneği de İmparator Arcadius'un, Sasani hükümdarı Yazdgerd'in korunması görevini oğlu ve halefi II. Theodosius'a bırakmasıdır. Vasiliev 1950: 265; Greatrex 2005: 480.

¹⁶⁰ Prok. Pers. I, XI, 11; Vasiliev 1950: 266.

¹⁶¹ Bury 1958 a: 79; Moorhead 1994: 22. Proclus'un konuşmasının tam metni için bkz. Prok. Pers. I, XI, 13 - 19.

¹⁶² Grekçede "Kholkis" olarak anılan Lazika, Karadeniz'in doğusunda Rioni ve Khorokhi nehirleri arasındaki bölgeydi. Sasaniler ve Bizans arasında anlaşmazlık sebebi idi, bkz. Evans 2005: 87.

¹⁶³ Bury 1958 a: 80.

¹⁶⁴ Vasiliev 1950: 259.

karşı bir bariyer olmasının yanı sıra Sasanilerin de Iberia aracılığıyla Karadeniz kıyılarına ilerlemelerine karşı bir sınır niteliğindeydi¹⁶⁵. Diğer bir deyişle, Bizans açısında Iberia'da güvenliği sağlamak Lazika bölgesinin hakimiyetinden geçiyordu. Ayrıca, Lazika'nın Kaspia'dan (=Hazar Denizi) Pontus Euxinus'a (=Karadeniz); oradan da Konstantinopolis'e ulaşan bu en kısa ve coğrafi şartların en müsait olduğu yol üzerinde olmasından dolayı burası Bizans için hayati öneme sahipti¹⁶⁶. Yukarıda saydığımız jeopolitik konumu dolayısıyla Lazika, Bizans Devleti için hayati bir önem taşıyordu. Sasani hükümdarı I. Kavad, Mazdekite hareketi sorununu çözdükten sonra Iustinus'un ölümünden önce, Kafkasya, Lazika ve Iberia hakimiyetini ele geçirmek için 522 yılında Bizans devletine savaş açmıştır¹⁶⁷. Kavad'ın saldırısına bir neden de Hüsrev için yaptığı teklifin reddedilmesi gösterilebilir.

Savaşın henüz başladığı bu süreçte yaşanan bir olay Sasanilerin aleyhine olmuştur. Iberialıların¹⁶⁸ Kafkasya Kapılarının yanına yerleştirilip onların Sasanilere yakın bir bölgede yer almaları, Sasani hükümdarı Kavad'ı zor durumda bırakmıştır¹⁶⁹. Öte yandan o ana dek Sasanilerle dostça ilişkiler içinde olan Lazika kralı Tzath, Iustinus döneminde 522 yılında Konstantinopolis'i ziyaret ederek imparator ile dostluk ilişkileri kurdu¹⁷⁰. Bu değişikliğin Iberia'da Sasani planlarını değiştirdiğini görüyoruz. Öte yandan Iberia, Sasanilere bağlı bir ülkeydi fakat Hristiyanlardı¹⁷¹. Kral Kavad, sorunu bu uygarlığı asimile etmek ya da bir bahane ile istila etmek suretiyle çözmeye çalıştı; Iberialılara bir emir çıkartarak Hristiyanlığı bırakıp Zerdüştlüğü benimsemelerini bildirdi¹⁷². Öte yandan Iustinus'un Lazika'da Sasanilerin Zerdüştcü baskısına karşılık Hristiyanları koruduğunu görüyoruz¹⁷³. Bu

¹⁶⁵ Bury 1958a: 80.

¹⁶⁶ Erdemir 2003: 23.

¹⁶⁷ Vasiliev 1950: 257.

¹⁶⁸ Iberialılar (=Gürcüler) , Trebizond (=Trabzon) ile Rizaion (=Rize)'nin doğusunda yaşayan Kafkas halkıdır, bkz. Mango 2011: 23.

¹⁶⁹ Prok. Pers. I, XII, 1, 2.

¹⁷⁰ Lee 1989: 570; Evans 2005: 87.

¹⁷¹ Vasiliev 1950: 270; Bury 1958a: 80.

¹⁷² Vasiliev 1950: 270; Evans 1996: 115.

¹⁷³ Theophan. AD.522/3; Vasiliev 1950: 251.

nedenle Iberia kralı Gurgenes, çareyi Bizans'da buldu ve Iberia'nın Sasanilere bırakılmaması için Bizans'tan yardım istedi¹⁷⁴.

Bu yardım çağrısına karşılık 524 yılında Sasani ordusu Iberia'yı istila ettiği sırada Iustinus, Anastasius'un yeğeni, Probus komutasında Lazika'ya bir ordu yolladı¹⁷⁵. Ancak Probus'un başarılı olamaması üzerine Iustinus'un onu geri çağırıp yerine Petrus'u görevlendirdiğini görüyoruz¹⁷⁶. Bu arada Iberia Kralı Gurgenes'in, Iberialıların ileri gelenleri ve ailesi ile birlikte Lazika'ya gitmesi, onun Bizans'ın yardımını yetersiz gördüğüne kanıttır¹⁷⁷. Ancak sonrasında bölgedeki Sasanilerin sayıca üstünlüğünden dolayı Gurgenes ve ailesi Konstantinopolis'e dönmek zorunda kalmıştır¹⁷⁸. Sonrasında Bizans komutanları Belisarius ile Sittas Armenia'nın Sasanilere bağlı olan bölgesi Persarmenia'ya başarılı bir hücum harekâtı gerçekleştirdiler de, Bizans komutanı Libelarius'un Nisibis civarında yaptığı ikinci mücadelede Bizans devletinin yenilgiye uğradığını görüyoruz¹⁷⁹.

Yukarıda anlatılan Iustinus Dönemindeki Bizans-Sasani çekişmesinin İmparator Iustinianus döneminde de devam ettiği görülmektedir. 527 yılında Iustinianus Bizans Devleti'ni yönetmeye başladıktan sonra imparatorluğun doğu savunmasını güçlendirmek için etkili önlemler almaya başladı. Bu suretle, Armenia ve kuzeydoğu için yeni bir komutanlık oluşturdu, Armenia illerini tekrar organize etti, Palmyra ve sınırlara yakın olan diğer şehirlerin tahkimatlarını güçlendirdi¹⁸⁰.

Iustinianus, aldığı bu önlemlerin Sasaniler tarafından savaş ilanı olarak algılandığının farkında mıydı bilinmez; ancak Iustinianus'un yukarıda zikredilen söz konusu önlemlerinin Sasanilerle olan savaşı tetiklediği açıktır. Bury, Iustinus döneminde başlayan Sasani savaşlarının, Iustinianus döneminde Daras kenti yakınında, Sasani sınırının hemen karşısında Minduos olarak adlandırılan yerde kale

¹⁷⁴ Prok. Pers. I, XII, 5; Evans 1996: 115.

¹⁷⁵ Prok. Pers. I, XII, 6; Barker 1966: 117.

¹⁷⁶ Prok. Pers. I, XII, 9.

¹⁷⁷ Prok. Pers. I, XII, 11.

¹⁷⁸ Vasiliev 1950: 271.

¹⁷⁹ Prok. Pers. I, XII, 20-24; Bury 1958a: 80.

¹⁸⁰ Greatrex 2005: 487.

inşasının yapılmaması durumunda engellenebileceğinden söz etmekte¹⁸¹; öte taraftan Baker de bu inşaatın Sasaniler tarafından savaş ilanı olarak algılandığından bahsetmekte ve bu hususa dikkat çekmektedir¹⁸². Nitekim, Daras'ın komutanı olarak atanan Bizans generali Belisarius'un¹⁸³, Iustinianus'un emrettiği çalışmayı denetlemekle görevli olduğu sırada Sasanilerden, kale inşaatının durdurulması, aksi takdirde onların inşaatı durduracaklarına dair bir tehdit mektubu alması, Sasanilerin söz konusu inşaat faaliyetini kendilerine savaş açılması şeklinde algıladığına kanıttır¹⁸⁴. Ancak Iustinianus'un, Sasanilerin tehditlerine boyun eğmeyerek, Koutzes ve Bouzes adlı komutanlarının yönetimindeki bir orduyu Suriye'den bölgeye yollaması onun doğuya karşı izlediği politikadaki kararlılığını göstermesi bakımından önemlidir¹⁸⁵. Öte yandan, Sasanilerin tehditlerine karşı verilen bu cevap, gerilimi daha da keskinleştirmiş gibi görünmektedir. Buradan anladığımız kadarıyla Iustinianus, bir an önce Sasani tehlikesini bertaraf etmek için acele ediyordu. Çünkü bir an önce Batı Akdeniz dünyasındaki meselelerle ilgilenmek istiyordu.

528 yılında Prens Kserkses komutasındaki otuz bin kişilik Sasani ordusunun Mezopotamya'yı istila etmesiyle mücadele şiddetlenmiş görünmektedir¹⁸⁶. Daras kenti yakınında Minduos'da Bizans'ın yenilgiye uğradığı bu savaşta iki komutan öldürülürken biri Koutzes olmak üzere üç komutanın da esir alındığını görüyoruz¹⁸⁷. Belisarius ise kaçarak canını zor kurtarabildi¹⁸⁸. Ancak diğer taraftan Sasanilerin de kaybı büyüktü ve yeni kaleyi yok ettikten sonra sınırların gerisine çekildiler¹⁸⁹. Bunun üzerine Iustinianus, askeri organizasyonu düzeltmek suretiyle bir takım

¹⁸¹ Prok. Pers. I, XIII, 2; Bury 1958a: 80-81.

¹⁸² Baker 2002: 55.

¹⁸³ Illyricum'da 505 yılında doğan Belisarius da Iustinianus gibi 565'de ölmüştür. Önce, imparatorluk muhafız birliğinde çalışan Belisarius, sonrasında Sasanilerle yapılan ilk mücadelede Doğu Orduları Komutanı olmuştur. Iustinianus'un hizmetinde olduğu dönem boyunca kimi zaman başarılı kimi zaman başarısız oldu. 562 yılında tüm mallarına el konulan Belisarius aynı yıl bağışlansa da gözden düştü. Gözden düşmesinde eşi Antonina'nın da etkisi olduğu söylenmektedir, bkz. Kaegi-Cutler 1991: 278.

¹⁸⁴ Prok. Pers. I, XIII, 4; Bury 1958a: 81; Evans 1996: 116; Baker 2002: 55.

¹⁸⁵ Prok. Pers. I, XIII, 5; Baker 2002: 55.

¹⁸⁶ Bury 1958a: 81.

¹⁸⁷ Bury 1958a: 81; Baker 2002: 55.

¹⁸⁸ Bury 1958a: 81.

¹⁸⁹ Bury 1958a: 81; Baker 2002: 55.

faaliyetlerde bulunmuştur. Komutan Pompeius komutasında yeni bir ordu oluşturarak, Amida, Edessa, Daras'ın batısındaki Konstantina, Kallinikum'un güneyindeki Sura ve Kallinikum'un batısındaki Beroea istihkâmlarına daha fazla birliklerle yeni komutanlar yollamasından hareketle, imparatorun zor mücadele şartlarına rağmen takip ettiği doğu politikasından vazgeçmediğini söylemek mümkündür¹⁹⁰.

Öte yandan Sasanilerde mücadelede kararlıydı. 529 yılının Mart ayında Sasanilere bağlı olan, Mezopotamya'daki Arap beyliklerinden birinin yöneticisi Mundhir'in idaresi altında Sasani ve Arap güçleri birleşerek Suriye'ye ve Antiokheia'ya girdiler; ancak Bizans askeri kuvvetlerinin söz konusu bu birleşik güçlere engel olamadıkları anlaşılmaktadır¹⁹¹. Iustinianus, Pompeius adlı komutanının Sasanilerle mücadele edebilecek doğru kişi olmadığını anlayınca, 529 yılında en önemli komutanı Belisarius'u Doğu Komutanlığı'na atadı ve Belisarius güçlü bir ordu hazırlayarak Daras kentine geldi¹⁹². Böylece, Iustinianus dönemindeki bu ilk Bizans-Sasani mücadelesi en şiddetli halini alacaktı.

Bir taraftan Bizans açısından yukarıdaki askeri önlemler devreye sokulurken, diğer taraftan da barış konusunda diplomatik görüşmelere de devam ediliyordu. Esasında Iustinianus'un bu mücadelede barıştan yana olduğundan söz edebiliriz. Garthwaite; Romalıların, Sasanileri barbar da olsa saygıdeğer bir rakip olarak görmelerinden bahseder¹⁹³. Ayrıca, yapılacak olan savaş aynı zamanda hazineyi de ciddi bir zarara uğratacağından barış fikri Iustinianus'a daha makul gelmiş olabilir. Malalas'ın verdiği bilgiye göre 529 yılında önce Hermogenes Sasani ülkesine barış görüşmeleri için gitmiş, fakat Kavad'ın ret cevabıyla geri dönmüştü¹⁹⁴. 530 yılında ise bu kez Rufinus'un Sasanilere elçi olarak yollandığını, ancak bu

¹⁹⁰ Bury 1958a: 81; Baker 2002: 55.

¹⁹¹ Bury 1958a: 81; Browning 1971: 90-91; Baker 2002: 56.

¹⁹² Prok. Pers. I, XIII, 9. Baker 2002: 56.

¹⁹³ Garthwaite 2011: 80.

¹⁹⁴ Mal. 18.34; 18.36; 18.44; Scott 2012a: 160. Ancak Theophanes, Hermogenes'in 529'da Sasanilerle görüşmek için yola çıktığını ve Hüsrev tarafından reddedildiğini yazmaktadır, bkz. Theophan. AD. 528/9. Ancak bu durum doğru olmasa gerekir, çünkü Hüsrev 531 senesinde tahta oturmuştur. Yani söz konusu tarihte Sasanileri Kavad yönetmekteydi. Öte yandan Prokopios ise Iustinianus döneminde Sasanilere giden ilk elçinin Rufinus olduğunu yazmakta, Hermogenes'in Daras zaferinden sonra gönderildiğini ancak başarısız olarak geri döndüğünü yazmaktadır, bkz. Prok. Pers. I, XVIII, 16, I, XXI, 1.

isteğin yine olumsuz yanıtlandığını görüyoruz¹⁹⁵. Malalas’a göre Kavad’ın Iustinianus’un barış teklifini reddetmesindeki asıl neden, Samaritanların¹⁹⁶ Bizans ile arasının bozularak Sasanilere yanaşmasıdır¹⁹⁷. Malalas, Samaritanların Sasanilere yanaşmasına karşılık, Bizans’ın Ethiopia (=Indians) kralı Elesboas ile anlaştığından söz etmektedir¹⁹⁸. Barış teklifinin reddedilmesi üzerine Iustinianus, *magister officiorum* olan Hermogenes’i, genç general Belisarius’a yardım için yolladı¹⁹⁹. Prokopios, Belisarius ve Hermogenes’e Sasanilerin Bizans topraklarını istila etmek ve Daras kentini ele geçirmek niyetinde olduklarını içeren bir rapor verildiğini yazar²⁰⁰. Prokopios haberi veren kişinin kimliğinden bahsetmemekte, yalnızca *biri* diye söz etmektedir. Söz konusu haber üzerine Bizans ordusunun savaş hazırlıklarına başladığı görülmektedir.

Bizans ordusunun Daras kentinde yirmi beş bin kişilik karışık ve disiplinsiz bir ordu halinde toplanmasına karşılık, Sasani ordusunun Komutan Perozes idaresi altında 530 yılının Haziran ayında kırk bin kişilik orduyla Nisibis’e varması, Sasanilerin zafer inançlarını kuvvetlendirmiş olmalıdır²⁰¹. Iustinianus’un bu denli kalabalık bir Sasani ordusunun karşısına neredeyse onların yarısı kadar bir kuvvetle çıkması şaşırtıcıdır. Bu durumun nereden kaynaklandığını kesin olarak bilemiyoruz. Ancak, antik yazar Prokopios’un, Belisarius’un “Sasani piyadelerinin savaşmaya

¹⁹⁵ Prok. Pers. I, XIII, 11; Mal. 18.54; Scott 2012a: 161.

¹⁹⁶ Samaritanlar, Bizans devletinin yaşadığı bir iç sorundu. Iudeia’nın (Eski Filistin’in güney bölümü) kuzeyinde Neapolis civarında yaşayan köylü bir ulus olan Samaritanlar düşük sosyal konumları nedeniyle vergi tahsildarlarının gözünde savunmasız durumdaydılar. Iustinianus 528 yılında yayınladığı fermanla Ortodoks Yahudi topluluğundan ayrılan bu ulusa sinagoglarını kapatmaları emrini verdi. Samaritanlar orduya alındı, ama yirmi binden fazla Samaritan, liderleri Iulianus’u Neapolis’te imparator ilan etmiş, Roma garnizonlarını kılıçtan geçirmişlerdir böylelikle onlar Bizans devletine karşı ayaklanmışlardır. Bunun üzerine Bizans Devleti 529–530 yıllarında büyük bir kıyım gerçekleştirerek yüz binden fazla Samaritan’ı öldürdü. Ancak bu olay sonucunda Samaritanlar Bizans devletine düşman oldu, bkz. Holmes 1912a: 695-697; Browning 1971: 92; Treadgold 1997:180. Prokopios Savaşlar tarihinde söz konusu bu olaydan bahsetmemektedir. Samaritanların imparatorluk tarafından etkisiz hale getirilmesi, onların dini kimlikleriyle ilişkilendirilebilir. Çünkü Iustinianus, Hristiyan olmayan topluluklara dinsiz gözle bakıyor ve onların toplumdan temizlenmesini istiyordu.

¹⁹⁷ Scott 2012a: 161.

¹⁹⁸ Mal. 18.56; Scott 2012a: 161-162. Ethiopialıların Hristiyan olmaları da önemli bir ayrıntıdır. Prokopios bu bilgiyi de vermemektedir.

¹⁹⁹ Prok. Pers. I, XIII, 10.

²⁰⁰ Prok. Pers. I, XIII, 12.

²⁰¹ Prok. Pers. I, XIII, 23; Bury 1958a: 82

gelen köylü kalabalığından ibaret olduğu” şeklindeki sözlerini aktarmasından hareketle²⁰², Sasani kuvvetlerinin Bizanslılar tarafınca, yeteneksiz ya da yetersiz olarak algılandıklarını düşünebiliriz. Nitekim Bury, Sasani ordusundaki sayı fazlalığının muhtemelen piyadelerde olduğunu, aksi takdirde eşitlik sağlanmayacağını savunur²⁰³. Gerçekten de bu görüş akla yatkındır, çünkü iki ordu arasında sayı bakımından ciddi bir eşitsizlik vardı.

Cameron, Prokopios’un Daras savaşını detaylı olarak anlattığından söz ederken, bunun nedenleri olarak da Belisarius’un ilk büyük savaşı ve kendisinin de onunla ilk deneyimi olması şeklinde vermektedir²⁰⁴. Prokopios; Daras savaşını anlatmaya Sasanilerin Daras’a 20 km mesafede Ammodios denen yerde kamp kurduklarını ifade ederek başlamaktadır²⁰⁵. Sasani ordusunun Nisibis’den gelen on bin kişiyle ordularını daha da güçlendirmesi Bizans ordusunun gözünü korkutmuş olacak ki, Belisarius ve Hermogenes, Sasani komutanlarına mektuplar göndererek, onlara aşağıdaki şekilde bir barış teklifinde bulundular: “Herkesin düşündüğü gibi ilk isteğimiz barıştır. Eğer biri bunu yok ederse, tüm ulusun başına gelecek olanlardan sorumludur. Bu yüzden en iyi general, savaştan barış sonucunu çıkaran kişidir...”²⁰⁶. Görüldüğü üzere, Bizans ordusu savaş yapmaya pek yanaşmıyor ve önceliğinin barış olduğunu gösteriyordu. Belki de iki tarafın da ordularındaki sayıca eşitsizlik Bizans’ı bu anlamda korkutuyordu. Ancak Bizans’ın ikna çabasına rağmen, Sasaniler mücadele etmekte kararlıydılar. Çünkü Bizans Devleti, Sasani tehlikesini barış yoluyla ne kadar bertaraf etmek istiyorsa, Sasaniler de onların batıya ilerlemelerinden o denli rahatsızlık duyuyorlardı. Bu durum, hakimiyet sahasının genişliğinin dış politikada getireceği etkili sonuçlarla açıklanabilir. Çünkü Sasaniler, Bizans Devleti’nin daha büyük topraklara sahip olmasını istemiyor, böyle bir

²⁰² Prok. Pers. I, XIV, 25-26.

²⁰³ Bury 1958 a: 85.

²⁰⁴ Cameron 1996: 146. Ayrıca Prokopios her iki tarafın da savaş düzenini ayrıntılı şekilde yazmıştır, bkz. Prok. Pers. I, XIII, 17-25.

²⁰⁵ Prok. Pers. I, XIII, 15-16.

²⁰⁶ Bizans ve Persler arasındaki mektuplaşmalar için bkz. Prok. Pers. I, XIV, 1-13.

durumun kendilerine olabilecekyaptırımlarından rahatsızlık duyuyorlardı. Sonuç itibariyle Bizans'ın barış teklifi reddedildiğinden ötürü, mücadeleye devam edildi²⁰⁷.

Daras kentindeki mücadelede Sasani komutanı Baresmanas'ın Bizans kuvvetleri tarafından öldürülmesinden sonra Sasaniler büyük bir korkuya kapılmışlar, bu durumdan cesaretlenen Bizans askerleri Sasanilerin etrafını kuşatarak yaklaşık beş bin düşman askerini öldürmüşlerdir²⁰⁸. Bizans ordusu geri çekilen Sasanileri takip etmeye başlamış; ancak Belisarius ile Hermogenes, Sasanilerin bazı ihtiyaçları için geri dönebileceği ve onları dikkatsizce takip eden Bizans ordusunu yenilgiye uğratabileceği düşüncesiyle takibi devam ettirmemişlerdir²⁰⁹.

Prokopios, Daras kentinde yapılan mücadele sonunda Sasanilerin uzun süredir olmadığı şekilde Bizans tarafından yenilgiye uğratıldığını, ve bu nedenle Bizans ile savaşma konusunda istekli olmadıklarını yazmaktadır²¹⁰.

Öte yandan Bizans'ın kazandığı başarıları görmezden gelen Sasani hükümdarı Kavad, mücadeleye devam edip, Armenia'nın Bizans'a ait olan bölümüne başka bir ordu yolladı²¹¹. Bizans ordusu Sittas komutasındaki tüm birliklerini toplayarak Sasanilerin kamplarına beklenmedik bir saldırı yaptı ve çok sayıda düşman askerini öldürdükten sonra kampları yağmaladı²¹². Bu ikinci zaferle birlikte Bizans Devleti artık Sasanileri yenilgiye uğratacağından emindi.

Ancak bu yenilgiden sonra pes etmek yerine daha fazla hırslanan Sasani komutanı Mermeroos tüm ordusunu toplayarak Bizans topraklarını istila etmeye başladı²¹³. Bizans askerlerinin bulunduğu yere yakın olan Satala şehrine gelip kamplarını kurdular²¹⁴. Fakat “toz bulutu nedeniyle Bizans askerlerinin sayılarını

²⁰⁷ Mücadeleye tekrar devam edilme kararından sonra Belisarius ve Hermogenes'in Bizans askerlerine yaptıkları cesaretlendirici konuşma için bkz. Prok. Pers. I, XIV, 21-28.

²⁰⁸ Prok. Pers. I, XIV, 50-51.

²⁰⁹ Prok. Pers. I, XIV, 52-53.

²¹⁰ Prok. Pers. I, XIV, 55. Daras savaşı ile ilgili bir değerlendirme için bkz. Haldon 2008: 27-33.

²¹¹ Prok. Pers. I, XV, 1.

²¹² Prok. Pers. I, XV, 8.

²¹³ Prok. Pers. I, XV, 3, 9.

²¹⁴ Prok. Pers. I, XV, 9

görememiş olmaları”sonucunda geri çekildiler²¹⁵. Böylece Sasaniler bu savaşta da kendilerinden az sayıda askerden oluşan bir ordu karşısında başarısız oldular.Bu zafer sonucunda Bizans Devleti,Armenia’nın Sasanilere ait olan bölümü Persarmenia’da güçlü Sasani kaleleri olan Bolum ve Pharangium’u ele geçirdi²¹⁶.

531 senesinde Sasaniler bu yenilgilerden ders almayıp barış fikrine hala yanaşmıyordu. Ancak Iustinianus asıl hedeflerini gerçekleştirebilmek için Sasani tehlikesini bertaraf edip kendini güvenceye almalıydı. Bu nedenle elçisi Rufinus’u barış teklifi ile Sasani ülkesine yolladı²¹⁷. Kavad’ın Bizans’dan para istediğini ima ederek elçiyi geri yollamasıyla Bizans-Sasani müzakereleri başlamış oldu²¹⁸. Ancak elli bin Samaritan’ın iknaları Sasanilerinmüzakereyi sonlandırmasına neden oldu²¹⁹.Yukarıda da değindiğimiz üzere,529 yılında ayaklanan Samaritanlar’dan kaçan elli bin kişi intikam hırsıyla Bizans’ın düşmanı Kudüs ve Filistin’i kışkırtmak için harekete geçti²²⁰. Ancak komplo Bizans tarafından öğrenildi ve önlendi²²¹. Böylece Bizans devletinin yaşadığı bir iç sorun, dış politikadaki gidişata olumsuz yansımış ve Bizans-Sasani mücadelesinin devam etmesine yol açmıştır.

531 senesinde bahar ayının başında,Komutan Azareth’in idaresindeki on beş bin Sasani süvarisi Suriye’yi istila etmek için Fırat nehrine geçip Daras şehrinin güneyindeki Kallinikum’a ilerlediler²²². Aralarında çok sayıda Hun ile birlikte Sasaniülkesindeki Sarakenlerin²²³ kralı Alamoundaras da vardı²²⁴. Fırat nehri civarına gelip bazı boş bölgeleri geçtikten sonra Kommagene olarak adlandırılan yere saldırdılar²²⁵. Prokopios, Bizans’a bu noktadan yapılan ilk saldırı olduğunu

²¹⁵ Prok. Pers. I, XV, 16-17.

²¹⁶ Prok. Pers. I, XV, 18; Holmes 1912a: 402; Baker 2002: 61.

²¹⁷ Prok. Pers. I, XVI, 1. Rufinus’un Kavad’a yaptığı konuşma için bkz. Prok. Pers. I, XVI, 1-3.

²¹⁸ Prok. Pers. I, XVI, 4. Kavad’ın Rufinus’a yaptığı konuşma için bkz. Prok. Pers. I, XVI, 4-8.

²¹⁹ Foord 1911: 55; Bury 1958a: 85.

²²⁰ Bury 1958a: 85.

²²¹ Bury 1958a: 85.

²²² Prok. Pers. I, XVII, 1-3;Bury 1958a: 86; Baker 2002: 63.

²²³Saraken sözcüğü “Arap” sözcüğü ile eş anlamlıdır, Daniel 1979: 53. Genel olarak Hıristiyan olmayan anlamına gelen bu söz, önce Araplar sonra da tüm Müslümanlar için kullanılmıştır, Tolan 2002: XV.

²²⁴ Prok. Pers. I, XVII, 1.

²²⁵Prok. Pers. I, XVIII, 2.

yazar²²⁶. Sasanilerin amacı, Syria'yi istila etmekve Antiokheia'yı ele geçirmektir²²⁷. Ancak bunu şimdi değil, ileride değineceğimiz 540 yılında giriştikleri ikinci mücadelede başaracaklardı.

Savaş konusunda deneyimli bir asker olan Sasani ülkesindeki Sarakenlerin kralı Alamoundaras, Mısır ve Mezopotamya'yı yağmalayarak bu bölgeleri büyük kayıplara uğrattı²²⁸. Bunun üzerine İmparator Iustinianus'un Arabia'daki (=Ürdün)Sarakenlerin yöneticisi olan Arethas ile anlaştığını görüyoruz²²⁹. Ancak bu, Iustinianus'un sorunu çözmesinde yeterli olmadı. Alamoundaras yıkımlarına devam etti, Arethas onun karşısında ya başarısız oldu ya da Bizans'a ihanet etti²³⁰. Prokopios, Arethas'ın ihanetine dair net bir kanıtın olmadığını yazar²³¹.

Bu arada Belisarius, Sasani komutan Azareth'in Antiokheia'ya yakın Gabboulan bölgesinde olduğunu öğrenince, Kallinikum'un güneybatısındaki Khalkis kentinde kamp kurdu²³². Öte yandan Belisarius'un savaşmaktan yana olmadığı için ordusunun daha fazla ilerlemesine izin vermemesiözellikle Alamoundaras'ın yaptıklarının intikamını almak isteyen askerler ve komutanlar arasında hoşnutsuzluk yarattığı görülmektedir²³³. On beş bin kişiden oluşan Sasani ordusuna karşılık yirmi iki bin kişilik Bizans ordusunun²³⁴ bu mücadelede savaştan kaçınması düşündürücüdür. Öte yandan Bizans ordusunda görevli olan Hun komutan Sunicas, Sasanilerin amacının Antiokheia olduğunu öğrenince Belisarius'un emirlerine karşı gelerek bir grup Sasani askerine saldırarak onları mağlup etti ve tutsaklardan planlarını öğrenerek düşmana Antiokheia'da darbe vurdu²³⁵. Ancak Sunikas'ın bu başarısı Belisarius'un onu affetmesini sağlayamadı. Bizans komutanlarından

²²⁶ Prok. Pers. I, XVIII, 2-3.

²²⁷ Baker 2002: 63.

²²⁸ Prok. Pers. I, XVII, 41.

²²⁹ Prok. Pers. I, XVII, 47.

²³⁰ Prok. Pers. I, XVII, 48.

²³¹ Prok. Pers. I, XVII, 48.

²³² Prok. Pers. I, XVIII, 8.

²³³ Prok. Pers. I, XVIII, 11-12.

²³⁴ Prok. Pers. I, XVIII, 5.

²³⁵ Bury 1958a: 86; Baker 2002: 64.

Hermogenes ikisinin arasını zorlukla düzeltti²³⁶. Belisarius ve Hermogenes askerlerini savaştan vazgeçirmeye çalışsa da ordunun Belisarius'u korkaklıkla suçlayıp hakarete başlaması üzerine Belisarius rotasını değiştirip askerlerini savaşa teşvik etmeye başladı²³⁷. 19 Nisan 531'de başlayan bu savaşta Sasanilerin Bizans sağ kanadına yani Arethas ve Sarakenlerin olduğu bölüme saldırması üzerine Sarakenler yerlerini terk edip Bizans'a ihanet etmişlerdir²³⁸. Mücadeleye devam eden Bizans ordusundaki Hun şeflerden Ascan ise beraberindeki sekiz yüz askerle ve Isaurialılarla öldürülmüştür²³⁹. Belisarius ise düşmana karşı ilerleme kaydetti; Khalkis yakınındaki Gabbula kalesini ve çevredeki diğer yerleri aldı²⁴⁰. Sasaniler geri çekildiler ve Bizans tarafından ele geçirilen Kallinicum şehrinin karşısında Fırat nehrinin sağ yakasına vardılar²⁴¹.

Savaşa katılan topluluklardan biri olan Isaurialıların neredeyse tamamının bu mücadelede ölmeleriyle ilgili bilgilerde değinmek gerekecektir. Prokopios, Isaurialıların deneyimsiz olduğunu, çiftçilikten bir anda savaşın zor koşullarına geldiğini ve savaş konusundaki bilgisizlikleri yüzünden öldüklerini yazar²⁴². Ayrıca çok sayıda Isaurialı askerin, Belisarius'u askerleri savaştan vazgeçirmeye çalıştığı için korkaklıkla suçlayarak bu mücadelede ön saflarda yer aldığından bahseder²⁴³. Ancak yine Prokopios, Belisarius'un kaçmak yerine mücadele ettiğini anlatır²⁴⁴. Bu çelişkili ifadelerden sonra modern bir araştırma eserinde rastladığımız bir bilgi bize konuyu farklı bir açıdan yorumlama fırsatı tanımıştır. Cameron, Prokopios'un Belisarius'u övmek ya da haklı çıkarmak için bazen tarihsel gerçekliği saptırdığını yazmaktadır²⁴⁵. Araştırmacı, Prokopios'un Belisarius'un 532 yılına kadar

²³⁶ Baker 2002: 64.

²³⁷ Belisarius'un askerlerine yaptığı konuşma için bkz. Prok. Pers. I, XVIII, 17-24.

²³⁸ Prok. Pers. I, XVIII, 30, 36. Baker 2002: 65. Sarakenler bu mücadelede hem Pers hem Bizans yanlısı bir politika izleyerek mücadelenin seyrini değiştirmişlerdir, bkz. Prok. Pers. I, XVIII, 30, 37.

²³⁹ Prok. Pers. I, XVIII, 38.

²⁴⁰ Bury 1958a: 86

²⁴¹ Bury 1958a: 86; Baker 2002: 64.

²⁴² Prok. Pers. I, XVIII, 39.

²⁴³ Prok. Pers. I, XVIII, 40.

²⁴⁴ Prok. Pers. I, XVIII, 41.

²⁴⁵ Cameron 1996: 140.

gerçekleştirdiği doğu seferlerinde onu korumak adına farklı bir kurgulama yaptığını belirtir; ayrıca Belisarius’a Malalas’dan daha fazla şöhret kazandırdığına dikkat çekmektedir²⁴⁶. Bir başka araştırmacı Lee ise, Prokopios’un Belisarius ile olan yakın ilişkisi nedeniyle olaylara önyargılı baktığını belirtmektedir²⁴⁷. Prokopios’un bu çelişkili anlatımları bize Belisarius’un suçlu olup olmadığını kanıtlamamaktadır.

Belisarius’un tekrar mücadeleye başlaması²⁴⁸ savaşı çetin bir durum içerisine sokmuştur. Prokopios, Bizans’ın verdiği kayıplardan sonra güç bakımından eşit olmayan orduları “az sayıda Bizans piyadesi tüm Sasani süvarilerine karşı savaşıyordu” ifadesiyle anlatır²⁴⁹. Gece olduğunda Sasanilerin kamplarına çekilmesi ve Belisarius’un da nehrin diğer tarafına çekilmesiyle mücadele o an için Sasanilerin lehine sona ermiştir²⁵⁰. Daras zaferinden sonra Bizans ordusunun Kallinikum’da yenilmesi barış sürecini hızlandırmıştır. Prokopios, Sasani komutanı Azarethes’in ordusuyla Sasani topraklarına ulaştığında, Kral Kavad’ın zafere rağmen onu hoş karşılamadığını ve onu en değersizler arasında rütbelendirdiğini yazmaktadır. Bunun nedeni olarak da ordunun büyük kayıplarla geri dönmesini gösterir²⁵¹.

Yenilgi sonunda Bizans ordusunun geri kalanı Kallinikum’a götürüldü²⁵². Bizans komutanı Hermogenes’in Iustinianus’a yenilgi haberini yollaması üzerine İmparator Iustinianus’un savaş şartlarını ve suçun kimde olduğunu araştırması için komutan Constantiolus’u görevlendirdiğini görüyoruz²⁵³. Savaşın

²⁴⁶ Cameron 1996: 145,146. Malalas’ın eserlerini değerlendiren çalışmalar için ayrıca bkz. Ljubarskij 1992: 177-186; Treadgold 2007: 709-745.

²⁴⁷ Lee 2005: 115.

²⁴⁸ Prok. Pers. I, XVIII, 41.

²⁴⁹ Prok. Pers. I, XVIII, 45.

²⁵⁰ Prok. Pers. I, XVIII, 49-50.

²⁵¹ Prok. Pers. I, XVIII, 51. Bu bağlamda Prokopios’un aktardığı Sasanilerin uyguladığı savaşa giden asker geleneği önemlidir. Sasani askerlerinin her biri savaşa gitmeden önce bir sepete bir silah atar ve savaştan döndüğünde sepetten silahlarını alırdı. Prokopios, söz konusu mücadelede Sasani ordusunda kayıp çok olduğundan mücadele sonunda sepette çok sayıda silah kaldığından, bu nedenle de Kavad’ın sinirlendiğinden bahseder, Prok. Pers. I, XVIII, 52-54.

²⁵² Bury 1958a: 87.

²⁵³ Bury 1958a: 87; Baker 2002: 67. Bu konuyla ilgili Prokopios’da bir bilgiye rastlamadık. Ancak Prokopios olayları uzunca anlatmasına rağmen bazı detayları vermemiştir. Cameron 1996: 146 bazı bilgilerin Prokopios’da yer almayışının nedenini onun Belisarius’a olan hayranlığının kendi yazılarının şekillenmesinde etkili olmasında arar.

Bizans açısından başarısız sonuçlanmasıyla ilgili modern literatürde birbiriyle benzer görüşler mevcuttur. Baker, Hun komutan Sunicas-Belisarius arasındaki çekişme nedeniyle Hunların bu savaşta yalnız bırakıldıklarını öne sürdüklerini belirtmektedir²⁵⁴. Bury, Belisarius'un geri çağrılmasının nedenini onun ve idaresi altındaki komutanların arasındaki anlaşmazlık olarak görür. Öte yandan Iustinianus bu durumun başarıyı engellediğini düşünmüş ve Constantiolus'un araştırması Bizans ordusu içindeki kıskançlığı ortaya çıkarmıştır²⁵⁵. Constantiolus'un verdiği rapor sonucu Belisarius geri çağrılarak Mundus, Doğu Orduları Komutanlığı'na atandı²⁵⁶. Antik tarihçi Prokopios ise Belisarius'un Vandallar üzerine bir sefer yapacağı için Doğu Orduları Komutanlığı görevinden alınarak Iustinianus tarafından geri çağrıldığını ve Doğu Orduları Komutanlığı'na Mundus değil Sittas'ın atandığını belirtir²⁵⁷.

Bu arada Iustinianus, Sasanilere saldırmak için Kızıl Deniz kıyısında yaşayan topluluklar olan Aethioplialılar ve Homeritae'ler ile ittifak yapmaya karar vermiş; ancak sefere yalnızca bir kez başlanmış ve tamamlanmadan geri dönmüştür²⁵⁸. Sasaniler ise Khanaranges, Aspebedes ve Mermeroos'in komuta ettiği orduyla bir kez daha Mezopotamya'yı istila etmek suretiyle savaşı başlatmışlardır²⁵⁹. Sasanilerin Amida şehrine iki yüz kırk stadia uzaklıktaki Martyropolis'i²⁶⁰ iki kez alma girişimi Bizans tarafından engellendi²⁶¹. Sonrasında Bizans devletinin bir kez daha Sasanilerden barış talebinde bulunduğu tanık olmaktadır. Bizans komutanları Sittas ve Hermogenes, Sasanilere bir elçi yollayarak barış yapmak istediklerini belirttiler²⁶². 531 Haziran ayında Arap Prensi Mundhir, iki hükümdar arasında barış görüşmelerinin sürmesi için Iustinianus'a öneride

²⁵⁴ Baker 2002: 68.

²⁵⁵ Bury 1958a: 87.

²⁵⁶ Bury 1958a: 87; Baker 2002: 68.

²⁵⁷ Prok. Pers. I, XXI, 2-3.

²⁵⁸ Prok. Pers. I, XIX, 1; I, XX, 13. Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Pers. I, XIX, 1-23; I, XX, 9-13.

²⁵⁹ Prok. Pers. I, XXI, 4, 5.

²⁶⁰ Martyropolis, Sophanene olarak adlandırılan bölgede yer alan ve Amida şehrine 240 stadia uzaklıkta yer alan ve Roma ve Pers topraklarını ayıran Nymphius nehrinin yakınında bir bölgedir. Prok. Pers. I, XXI, 6.

²⁶¹ Bury 1958 a: 88. Bu mücadele ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Pers. I, XXI, 4-17.

²⁶² Prok. Pers. I, XXI, 23. Elçinin konuşması için bkz Prok. Pers. I, XXI, 24-26.

bulundu²⁶³. Eski Kral Kavad'ın ölümü ve oğlu Hüsrev'in tahta oturmasıyla²⁶⁴ barış görüşmeleri başladı²⁶⁵. Garthwaite, Hüsrev'in barış yapmak konusunda acele etmesinin bir nedeni olduğunu ileri sürmektedir. Hüsrev bir an önce içerde merkeziyetçi reformlarını gerçekleştirmek istiyordu²⁶⁶. Bu nedenle barışın bir an önce imzalanması onun için önemliydi. Bizans Devleti, Hermogenes ve Rufinus'un yürüttüğü müzakerelerle Hüsrev ile görüşmeye başladı²⁶⁷. İki taraf arasında Lazika bölgesi sorun olmuştu. Bizans, Sasanilere Lazika'yı vermek istemiyordu. Kış boyunca süren görüşmeler 532 yılının bahar aylarında sonuca bağlanarak "*sonsuz barış*" olarak adlandırılan anlaşma imzalandı²⁶⁸. Anlaşma ile her iki taraf da savaşta aldığı yerleri birbirlerine geri verecekti²⁶⁹. Bizans Sasanilere Pharangion ve Bolum kalelerini; Sasaniler de Bizans'a Lazika kalelerini geri verdi²⁷⁰.

Lazika'nın coğrafi konumu düşünüldüğünde bu bölgenin Bizans tarafından kontrolünün ele geçirilmesi Sasanilerin Pontus Euxinus'tan koparılmasını sağladığını söyleyebiliriz. İmparator ayrıca Kafkasya geçişlerinin göçebelere karşı korumak için on bir bin altın libre ödeyecekti, Mezopotamya dükalığı merkezi artık Daras'da değil Konstantina'da olacaktı, Iberia (=Gürcistan) üzerindeki Sasani hâkimiyeti kabul edilerek Konstantinopolis'deki Iberialı mülteciler ya orada kalacaklar ya da kendi ülkelerine geri dönebileceklerdi²⁷¹. Ayrıca Gurgenes ve maiyeti Konstantinopolis'te kaldılar, ancak akıbetleriyle ilgili bir bilgi yoktur²⁷².

²⁶³ Mal. 18.61; Browning 1971: 92; Scott 2012a: 163.

²⁶⁴ Sasani hükümdarı Kavad, hastalandığında kendisine çok yakın olan Mebodes'i çağırarak kendisinden sonra kralın Hüsrev olacağına dair bilgiyi içeren resmi yazıyı yazdırdı, bkz. Prok. Pers. I, XXI, 17-23.

²⁶⁵ Hüsrev, Sasani hükümdarları arasında en meşhurdur. "Anuşirvan" yani "ölümsüz" lakabı ile anılan Hüsrev, Bizans-Sasani mücadelesinde önemli bir yere sahiptir. Prokopios'da Hüsrev'in nasıl anlatıldığına dair bir değerlendirme için bkz. Kaldellis 2004: 119-128.

²⁶⁶ Garthwaite 2011: 98.

²⁶⁷ Prok. Pers. I, XXII, 16; Mal. 18.72-3, 18.76; Scott 2012a: 165.

²⁶⁸ Prok. Pers. I, XXII, 17; Mal. 18.76; Scott 2012a: 159.

²⁶⁹ Prok. Pers. I, XXII, 16.

²⁷⁰ Prok. Pers. I, XXII, 18.

²⁷¹ Prok. Pers. I, XXII, 2-9; Holmes 1912a: 416; Bury 1958a: 88; Barker 1966: 118; Browning 1971: 97; Morrisson 2014: 46.

²⁷² Vasiliev 1950: 272.

Sonuç olarak Bizans'ın Sasaniilere ödediği söz konusu yıllık vergiyi bir çeşit haraç olarak görebiliriz. Moorhead, Sasani hükümetinin Bizans Devleti'ne gelir kaynağı olarak baktığına dikkat çekerken Sasani saldırılarını da yağmalama seferleri olarak nitelendirmiştir²⁷³. Greatrex ise, Iustinianus'dan önceki imparatorların da Sasaniilere para ödediğini göz önünde bulundurarak, Iustinianus'un da bu politikaya devam ettiğini belirtmektedir²⁷⁴. Öte yandan Browning, Sasaniilere meydan okumanın Bizans İmparatorluğu'na pahalıya mâl olduğunu ve Iustinianus'un ilk yıllarında Anastasius'un birikimlerinin azaldığını belirtir²⁷⁵. Downey de onun bu görüşünü Sasani sınırlarından başlanarak tüm doğuda kaleler ve tahkimatlar inşa edildiğini söyleyerek destekler²⁷⁶. Cameron ise Sasani savaşlarının kesintili olduğunu ve aslında iki taraf için de kesin zaferle bitmediğine işaret etmektedir²⁷⁷.

III.3. Nika: İmparatorluğu Sarsan İsyan (532)

Nika isyanı, Iustinianus'un tahtını neredeyse kaybetmesine yol açan Bizans tarihinin önemli olaylarından biridir. Belisarius'un Sasaniilerle yaptığı mücadelesinden sonra Kuzey Afrika'ya Vandallar üzerine gerçekleştireceği sefer bu ayaklanma nedeniyle bir yıl gecikecekti. Bu nedenle söz konusu isyanın burada ele alınmasında yarar bulunmaktadır.

4.yüzyıldan itibaren Konstantinopolis Hipodromu'nda gerçekleştirilen Roma tarzı araba yarışları, halk ve saray mensuplarının ilgisini çeken bir aktivite idi²⁷⁸. Roma döneminde söz konusu yarışlarda maviler, yeşiller, kırmızılar ve beyazlar olmak üzere dört grup olan takımların Bizans Devleti'ndede aynı şekliyle devam ettiğini, ancak yeşiller ve mavilerin ön plâna çıktığını görmekteyiz²⁷⁹. Hipodromda oyunlara katılan ve kimi zaman rakipleriyle mücadele eden bu grupları günümüzdeki siyasî partilerle karıştırmamak gerekir. Çünkü bunlar yalnızca halkın

²⁷³ Moorhead 1994: 24.

²⁷⁴ Greatrex 2005: 481-482.

²⁷⁵ Browning 1971: 92.

²⁷⁶ Downey 1947: 172.

²⁷⁷ Cameron 1996: 153.

²⁷⁸ Hür 1994: 310. Hipodromdaki oyunlarla ilgili bir değerlendirme için bkz. Rice 2002: 143-146; Auzepy 2011: 60-66.

²⁷⁹ MacLagan 1968: 43; Hür 1994: 310; Evans 2005: 16.

oluşturduğu sosyal gruplardı. Söz konusu bu gruplar milis kuvvetler olarak da dikkat çekmişlerdir²⁸⁰. Kentin savunulmasında da ön plâna çıkan bu gruplar, surların onarımında çalışmanın yanı sıra daha etkili pozisyonlarda da olmuşlardır. Örneğin, onların 540 yılında Antiokheia'ya saldıran Sasanilerin püskürtülmesinde de etkili bir rol oynadıkları bilinmektedir²⁸¹. Bundan hareketle, zaman içerisinde söz konusu grupların kimlik değiştirerek siyasi bir kimlik kazandıklarını söylemek yanlış olmaz.

Yukarıda da bahsedildiği gibi bu dört grup içinde daha ön plânda olan mavilerin aristokratlar ve arazi sahiplerini; yeşillerin ise zanaatkârları temsil ettiği bilinmektedir²⁸². Söz konusu gruplara devlet hazinesinden para yardımı yapılması da önemli bir ayrıntıdır²⁸³. Bu durum bize devletin, halk üzerinde etkisi olan bu grupları kendi tarafına çekmek suretiyle attığı bir adım olarak gelmektedir. Bu iki grubun ayrıldığı en önemli noktalardan biri de din konusudur. Çünkü yapılan çalışmalarda yeşillerin monofizit; mavilerin ise ortodoks olduğu iddia edilmektedir ki, bu durum zaman içinde onların kavgasının şiddetlenmesinde önemli bir etken haline gelmiştir²⁸⁴. Maviler ortodoksluğun ve Iustinianus'un davasını benimsediği için İmparator da mavileri destekliyordu²⁸⁵. Prokopios Gizli Tarih'te Iustinianus'un mavilere para dağıttığını, onları yargıçlığa ve başka önemli mevkilere getirdiğini yazmaktadır²⁸⁶. Ayrıca antiktarihçi, mavilerin bu durumdan yararlanarak toplum huzurunu bozan faaliyetlerde bulunduğunu da belirtir²⁸⁷. Ancak tahta oturduğunda bu grupların nüfuzundan kurtulmak isteyen Iustinianus'un, mavilerden desteğini çekip her iki grubun da yaptıkları taşkınlıkları cezalandırması saray erkanı ile bu grupların

²⁸⁰ Evans 2005: 17.

²⁸¹ Evans 2005: 17.

²⁸² Browning 1971: 64; Pekak 2010: 252.

²⁸³ Hür 1994: 311.

²⁸⁴ Foord 1911: 57; Baker 2002: 48; Evans 2005: 17.

²⁸⁵ Barker 1966: 84; Browning 1971: 64; Gibbon 1994: 55; Baker 2002: 48.

²⁸⁶ Prok. Hist. VII, 1, 2, 6, 22; IX, 33; X, 16; XVII 2,3; XXIX, 27,35.

²⁸⁷ Prok. Hist. VII, 22-23.

arasının bozulmasına neden oldu²⁸⁸.Öte yandan Theodora'nın da yeşillere düşman olup, gizlice mavileri desteklediği görülmektedir²⁸⁹.

Konstantinopolis Hipodromu'nu, Roma'daki forum ve Atina'daki agora benzerinde ifade etmek doğru olacaktır²⁹⁰. Öyle ki bu mekânlar, halkın imparator ve saray erkanı ile karşılaşabileceği tek yer olduğundan, kimi zaman siyasi eğilimlerin de burada gerçekleştiğini görmekteyiz²⁹¹. Nitekim, at yarışlarının ve oyunların yanı sıra, savaştan dönen imparatorların yanlarında getirdikleri ganimetlerin yığıldığı, çeşitli isyanların yapıldığı, tahtından indirilen imparatorların cesetlerinin sergilendiği merkezdi²⁹².Konumuz olan Nika isyanı da devlet yöneticilerinin yanlış politikaları neticesinde ortaya çıkmıştır. İmparatorluğun praetorium praefectus'u olan Kapadokyalı Iohannes²⁹³ ve quaestor Tribonianus'un²⁹⁴ faaliyetleri isyanın çıkmasına neden olmuştur²⁹⁵.Prokopios, Kapadokyalı Iohannes'in aslında eğitimsiz biri

²⁸⁸ Bury 1958a: 41.

²⁸⁹ Prok. Hist. IX, 7;X, 16;Bridge 1978: 15; Bury 1958a: 28.İmparatoriçe Theodora'nın mavileri koruyan politikasına örnek olarak bkz. Prok. Hist. X, 16-18.

²⁹⁰ Hür 1994: 310.

²⁹¹ Hipodromdaki faaliyetler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Sinanlar 2009: 23-36.

²⁹² Bu konuya ilişkin örnekleri antik kaynaklardan vermek uygun olacaktır. Mikhail Psellos, yazdığı antik eserde, sürgünden getirilen İmparatoriçe Zoe'nin Hipodrom'da halka gösterildiğini anlatmaktadır. Ayrıca, IX. Constantinus döneminde, asi Maniakes'in kafasının herkes görsün diye Hipodrom'un tepesine asıldığından söz eder. Psellos, *Khronographia*, çev. Prof. Dr. Işın Demirkent, Ankara, 1992: 84, 121. Anna Komnena ise eserinde Bogomil mezhebinin lideri keşiş Basileios'un, Hipodrom'da yakılan ateşte halkın önünde nasıl öldürüldüğünü anlatmaktadır. Anna Komnena, *Alexiad*, çev. Bilge Umar, İstanbul, 1996: 512-514. Söz konusu örnekler, Hipodrom'un halk tarafından olduğu kadar imparatorluk yönetimi tarafından da aktif şekilde kullanıldığını bize göstermesi yönünden önemlidir.

²⁹³ Kapadokyalı Iohannes, Kaisareia'dan gelmiş ve kariyerine kâtip olarak başlamıştı. Çok eğitilmiş biri olmamasına rağmen 531 yılında praetorium praefectus'luğu görevine atanmıştı. Bu memurluk kurumunun orduyla ilgili tek yetkisi erzakını tedarik etmek ve ödemeleri yapmaktı. Bölgenin tüm yönetim işleri onun gözetimi altındaydı. Ayrıca Roma ve Konstantinopolis'e gönderilen tahıl ve diğer ihtiyaçların sağlanmasından sorumluydu. Vergileri yükseltebilme ve eyalet hükümetleri üzerinde doğrudan yetkisi vardı, bkz. Reid1911: 33; Downey 1960: 41; Browning 1971: 81. Gibbon 1994: 76 eserinde kendisinden "Iustinianus'un servetini arttırmaya çalışan memur" olarak bahseder. Kapadokyalı Iohannes ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Baker 2002: 19-25.

²⁹⁴ Tribonianus, Anadolu'nun güney kıyısında Pamphylia'da doğdu. İyi bir eğitim alan Tribonianus ilk olarak Iustinus döneminde başarılı bir avukat olarak ortaya çıktı. 529 yılında quaestor oldu, bkz. Browning 1971: 82-83. Tribonianus, Iustinianus döneminin en önemli hukukçularından biridir. Hukukçu Tribonianus, codex Iustinianus'un yayımlanmasında önemli çalışmalarda bulunmuştur. Iustinianus döneminde yapılan önemli hukuk çalışmalarında onun büyük emeği vardır, bkz. Downey 1960: 73-76; Morrisson 2014: 46-47. Tribonianus ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kaegi-Kazhdan 1991 b.a.c: 2114.

²⁹⁵ Prok. Pers. I, XXIV, 7; Maas 1992: 44. Nika ayaklanmasına tanık olan dönemin tarihçilerinin karşılaştırmalı bir değerlendirmesi için bkz. Bury 1897: 92-119.

olduğunu, doğal yeteneğinin onu güçlü yaptığını ve para hırsı uğruna tüm şehirleri mahvettiğini yazmaktadır²⁹⁶. Iohannes'in vergi toplamak suretiyle uyguladığı yanlış politika sayesinde kısa sürede Iustinianus'un savaşları için gereken paranın sağlandığından bahseder²⁹⁷. Prokopios, Tribonianus'dan ise paraya düşkün, kazancı için adaleti satmaya hazır biri olarak söz eder²⁹⁸. Iustinianus'un politikasında gerekli olan paranın tedarik edilmesi için bazı kanunları yürürlükten kaldırıp yenilerini ileri sürdüğünü anlatan Prokopios, Gizli Tarih'te de Tribonianus'un yanlış kişi olduğu üzerinde durmuştur²⁹⁹.

Girişte de bahsettiğimiz gibi Bizans Devleti'nin hazinecilik anlayışı halkının yoksullaşmasına neden olmaktaydı. Dolayısıyla, Iustinianus'un seferlerini finanse edebilmek adına kanunları hiçe sayan memurların uygulamalarının tebaayı çıkmaza sürüklediğini, bunun sonucunda da çareyi isyan etmekte bulduklarını ifade edebiliriz. Antik yazar Prokopios'un verdiği bilgiler de bu hususta önemlidir. Prokopios, Gizli Tarih'te Iustinianus'un hazineyi nasıl güçlendirdiğini anlatmaktadır. Bizans ahalisinin işlemedikleri bir suçla itham edilerek ya da imparatora armağan ettiklerine inandırarak özel mülklerini kendi elinde topladığını, cinayetten mahkum olanların ya da başka bir ağır suç işleyenlerin bütün mallarını Iustinianus'a devrederek cezalardan kurtulduklarını anlatmaktadır³⁰⁰.

Ancak bu isyanın arka plandaki nedenini de irdelemekte fayda bulunmaktadır. Modern araştırmacılar isyanın sebebi olarak Iustinianus'un yönetiminden memnun olmayan senatörlerin hükümette değişiklik yapmak istemesi olarak görmektedir³⁰¹. İmparator Iustinianus'un senatus ve imparatorluk danışma meclisinden (=consilium)bağımsız kararlar alması senatörler arasında hoşnutsuzluk yaratmıştı³⁰². Bu durum göz önüne alındığında senatörler isyanın çıkmasındaki ilk

²⁹⁶ Prok. Pers. I, XXIV, 12.

²⁹⁷ Prok. Pers. I, XXIV, 14. Kapadokyalı Iohannes'in faaliyetleri ile ilgili bir değerlendirme için bkz. Bury 1958 : 36-39; ayrıca bkz. Evans 2005: 80-82.

²⁹⁸ Prok. Pers. I, XXIV, 16.

²⁹⁹ Prok. Pers. I, XXIV, 16; Prok. Hist. XIII, 12-20.

³⁰⁰ Prok. Hist. XI, 3; XI, 15,40,41; XIII 20-22; XIV 5,6.

³⁰¹ Bury 1897: 93; Bury 1958 a: 42; Evans 2005: 18.

³⁰² Bury 1958a: 42.

etken olmasalar da, imparatora karşı başlatılan bu ayaklanmayı hükümet değişikliği için fırsat bilmiş olabilirler.

Bizans malî politikasında söz sahibi olan memurların yukarıda sözünü ettiğimiz keyfi uygulamalarından bunalan halk malî işlerin kötü yönetildiğini ileri sürerek ayaklanma başlatmıştır³⁰³. 13 Ocak'ta her iki grup da “çok yaşasın iyiliksever maviler ve yeşiller” haykırılarıyla ayaklandılar³⁰⁴. İsyancıların sloganının *Nika!* (=zafer) olması isyanın bu şekilde anılmasına neden olmuştur³⁰⁵. Yeşillerin ön ayak olmasıyla başlayan isyanda her iki tarafın da Iustinianus'a karşı birleşmesi onların kötü yönetimden ne denli muzdarip olduklarının bir kanıtıdır³⁰⁶. Nitekim Prokopios'un, “tüm şehir öldürmek için Iohannes ve Tribonianus'u aramaya başladı”deyişi isyanın boyutunu anlatan açık bir ifadedir³⁰⁷. Prokopios isyancıların Konstantinopolis'de büyük yıkımlar ve Büyük Saray'ın girişi Khalke Kapısı, Hagia Sophia (=Ayasofya) ve senatus binasında olmak üzere büyük yangınlara sebep olduğunu yazmaktadır³⁰⁸.

Bu arada halkın bu başkaldırışını önlemek isteyen Iustinianus öfkenin dinmesi için Tribonianus ve Iohannes'i görevden alarak Phokas'ı *praetorium praefectus*, Basilides'i ise *quaestor* olarak ataması, onun isyanı kısa vadede durdurmak istemesi ile ilişkilendirilebilir³⁰⁹. Sonrasında Iustinianus isyanın bastırılması görevini ilk etapta Anastasius'un yeğenleri olan Hypatius ve Pompeius'a vermişti³¹⁰. Ancak Iustinianus'un bu önlemlerinin işe yaramadığını ve isyanın aynı şiddetiyle devam ettiğini görüyoruz. Öte yandan halkın onları tahta oturtmak istemelerinden dolayı Hypatius ve Pompeius'un korkup geri çekildiklerini görüyoruz³¹¹. İngiliz tarihçi Bury ise isyandan yararlanmak isteyen senatörlerin plânının da Anastasius'un yeğenlerinden birini tahta çıkartmak olduğu

³⁰³ Prok. Pers. I, XXIV, 17.

³⁰⁴ Bury 1958a: 40.

³⁰⁵ Prok. Pers. I, XXIV, 10.

³⁰⁶ Evans 2005: 18.

³⁰⁷ Prok. Pers. I, XXIV, 17.

³⁰⁸ Prok. Pers. I, XXIV, 9.

³⁰⁹ Prok. Pers. I, XXIV, 18.

³¹⁰ Prok. Pers. I, XXIV, 19.

³¹¹ Prok. Pers. I, XXIV, 20.

kanısındadır³¹². Akabinde isyancıların Anastasius'un yeğeni Hypatius'u imparator ilan etmesiyle Iustinianus'un korkuya kapılarak tahtından vazgeçmeyi düşündüğünü öğreniyoruz³¹³. Theodora, tarihe kazınan o meşhur sözüyle kaçmayı düşünen Iustinianus'u durdurdu; "...Kaçmak isterseniz kaçabilirsiniz, bunun için yeterli paramız mevcuttur, işte deniz ve botlar...Ancak kraliyet elbisesi en soylu kefindir"³¹⁴.Modern literatürde Theodora'nın söz konusu cesareti değerlendirilmesi gerektiğine inanılan önemli bir husus olmuştur. Cameron, Theodora'nın bu sözlerini "imparatorun cesaretlendirilmesinde belkemiği vazifesi" gördüğünü belirtir³¹⁵. Diğer araştırmacılar Evans ve Diehl de, yine Theodora'nın cesaretinden bahsetmektedir³¹⁶. Nitekim İmparatoriçe Theodora'nın sözleri Iustinianus üzerinde olumlu bir tesir yapmıştır. Theodora'nın bu konuşması üzerine cesaretlenen Iustinianus kaçmaktan vazgeçip, isyanı bastırmaları için Belisarius ve Mundus'u görevlendirmiştir³¹⁷. Aynı zamanda Iustinianus maviler ve yeşillerin ezeli düşmanlığından faydalanmak istiyordu. Bu suretle onların arasını bozması için Hadım Narses'i³¹⁸ de görevlendirdiği görülmektedir³¹⁹.Narses maviilere para verip onları isyandan vazgeçirmeye çalışırken Belisarius ve Mundus da isyanı bastırmasıyla büyük ayaklanma sona ermiş oldu³²⁰. Prokopios isyanın sonunda otuz binden fazla insanın öldürüldüğünü yazmaktadır³²¹.Malalas ve Theophanes otuz beş bin rakamını verir³²². Lydialı Iohannes ise elli bin kişinin öldürüldüğünü yazmıştır³²³. Hypatius ve Pompeius da öldürüldü ve mallarına el kondu; ayrıca onları destekleyen senatus

³¹² Bury 1958a: 42.

³¹³ Prok. Pers. I, XXIV, 22; Prok. Hist. IX, 35.

³¹⁴ Prok. Pers. I, XXIV, 37. Theodora'nın konuşmasının tam metni için bkz. Prok. Pers. I, XXIV, 33-37. Prokopios'un eserlerinde Theodora'nın nasıl anlatıldığına dair bir değerlendirme için bkz. Cameron 1996: 67-83.

³¹⁵ Cameron 1996: 69.

³¹⁶ Evans 1972: 52; Diehl 1972: 88.

³¹⁷ Prok. Pers. I, XXIV, 40.

³¹⁸ 480 ya da 490 yılında doğduğu düşünülen Narses 574 yılında Roma'da ölmüştür. İlk dönemlerinde mahkemede görevli bir memur olduğu bilinen Narses, sonrasında Iustinianus'un önemli harem ağalarından biri haline gelmiştir. Nika isyanının bastırılmasında ve İtalya'da mücadelelerin sonlandırılmasında büyük etkisi vardır, bkz. Kaegi 1991a: 1438.

³¹⁹ Bury 1958a: 46.

³²⁰ Bury 1958a: 46.

³²¹ Prok. Pers. I, XXIV, 54.

³²² Mal. 18.71;Theophan. AD. 531/2; Scott 2012b: 84.

³²³ Bury 1897: 94.

üyeleri de aynı uygulamaya tabii tutuldular³²⁴. Bizans toplumunda bu denli insanın ölümüne yol açan isyanda Iustinianus, önünde engel istemediğini söylüyor ve çıkabilecek bir direnişte tereddüt etmeden karşılık verileceğini göstermiş oluyordu.

III.4. Vandallarla Mücadele Ve Afrika'nın Alınması (533-534)

Daha önce de bahsettiğimiz gibi Vandallar II. Theodosius döneminde 435 yılında kralları Gaiseric'in emri altında İspanya'dan Afrika'ya geçmişti³²⁵. Onlar, 439 yılında Kartaca'yı alıp Roma'nın tahıl ambarı Afrika'da bağımsız bir krallık kurdular³²⁶. Gaiseric yönetimindeki Vandallar seksen bin kişi idi ve bunların on beş bini askerdi³²⁷. Zamanla güçlenen Vandalların; Sicilya, Sardinya, Korsika ve Balerik adalarını ele geçirerek deniz donanmalarını güçlendirmeleri Bizans için bir tehlike teşkil etmekteydi³²⁸. Ancak güçlü donanmalarının Gaiseric'in 477 yılındaki ölümünden itibaren zayıflamaya başlaması Bizans'ın lehine oldu.³²⁹ Afrika'nın Vandallar tarafından ele geçirilmesinin, Kuzey Afrika'daki diğer Bizans şehirlerinin de zamanla imparatorluktan ayrılmasında etkili olduğunu görüyoruz. Bizans otoritesi 5. yüzyıl ortasında Galya ve İspanya'nın büyük bölümünde iyice zayıflamıştı³³⁰. Ancak Bizans Devleti dış politikadaki etkinliğini arttırmak için, bu bölgede otoritesini tekrar kurup, hakimiyetini güçlendirmeliydi.

Gaiseric'den sonra tahta gelen halefleri Hunerik (477–484), Gunthamund (484–496), Thrasamund (496–523)³³¹ dönemlerinde Bizans Devleti ile olan münasebetlerde kayda değer bir olay bulunmamaktadır. Bizans imparatorluğu tahtında henüz Iustinus'un olduğu 523 yılında Hilderik Vandal Krallığı'nın tahtına oturmuştu³³². Onun, Bizans Devleti ile olan ilişkide farklı bir politika denemek istediğini görüyoruz. Aynı zamanda III. Valentinianus'un torunu olan Hilderik,

³²⁴ Prok. Pers. I, XXIV, 55-58.

³²⁵ Browning 1971: 25.

³²⁶ Browning 1971: 25,40.

³²⁷ Schmidt 1911 a:305.

³²⁸ Browning 1971: 25; Hitchner 1991: 2151.

³²⁹ Schmidt 1911a: 311; Barker 1966: 140.

³³⁰ Browning 1971: 25; Hitchner 1991: 2151.

³³¹ Hitchner 1991b: 2152.

³³² Bury 1958a: 125.

Konstantinopolis ile yakın ilişki kurmayı düşünmüş hatta Vandal Krallığı'nın Bizans İmparatorluğu'na tabi olmasını istemişti³³³. Ancak onun bu hoşgörü politikası Vandallar arasında memnuniyetsizlik yaratmıştır. 531 yılında, Vandalları eski politikasına döndürmekte kararlı olan Gelimer'in, kuzeni Hilderik'i tahttan indirip krallığın başına geçmek suretiyle yarattığı devrim, Iustinianus'a beklediği fırsatı vermişti³³⁴. Bu durum karşısında Iustinianus Gaiserik'in vasiyetinden bahsederek gerçek hak sahibi olan Hilderik'in tahta tekrar oturmasını istedi³³⁵. Ancak Gelimer'in bu konunun Vandalları ilgilendirdiğini söyleyerek Iustinianus'un teklifini reddetmesi gidişatın kötüleşmesine neden olmuştur³³⁶.

Antik yazar Prokopios, Iustinianus'un bu cevap karşısında sinirlendiğini ve Sasanilerle barış yapılır yapılmaz Afrika'ya savaş hazırlıklarına başladığını aktarmaktadır³³⁷. Hemen belirtelim ki, söz konusu savaşın sebebi, modern literatürde farklı düşüncelerle dile getirilmiştir: Bury, bu savaşın saldırı savaşından ziyade zorbalığı önlemeye yönelik bir savaş olduğundan bahsetmiştir³³⁸. Barker, Iustinianus'un Kuzey Afrika operasyonunun dini sebepler ve Gelimer'i cezalandırıp Hilderik'i tekrar tahta oturtmak fikriyle başladığını yazmaktadır³³⁹. Browning ise Hilderik'i tekrar tahta oturtmak düşüncesinin bahane olduğunu, asıl amacın Afrika'yı ele geçirmek olduğunu yazmaktadır³⁴⁰. Iustinianus'un batı topraklarını barbarlardan kurtarıp tekrar Bizans İmparatorluğu topraklarına katma politikası göz önüne alındığında Browning'in düşüncesi akla yatkın gelmektedir. Levchenko'ya göre ise,

³³³ Bury 1958a: 125. Gaiserik'in oğlu Hunerik, III. Valentinianus'un kızı Eudocia ile evlenmişti. Hilderik Romalı tarafıyla gurur duyuyor ve Iustinianus ile iyi anlaşıyordu. Vandalların Arianizmi benimsemelerine rağmen Hilderik Ortodoks olmak için Konstantinopolis'e gitmişti. Hilderik'in kral olmasıyla Vandal İmparatorluğu'nda Ortodoks Hristiyanlara yapılan zulüm bitmiş ve Ostrogotlarla olan yakınlık bitirilmişti. Ancak Hilderik'in bu tutumu Vandal krallığı içinde büyük tepkilere yol açtı, bkz. Barker 1966: 140,141.

³³⁴ Prok. Vand. III, IX, 9; Theophan. AD. 533/4; Barker 1966: 141.

³³⁵ Iustinianus'un Gelimer'e yazdığı mektup için bkz. Prok. Vand. III, IX, 10-19.

³³⁶ Gelimer'in Iustinianus'a cevabı için bkz. Prok. Vand. III, IX, 20-24.

³³⁷ Prok. Vand. III, IX, 25.

³³⁸ Bury 1958a: 126.

³³⁹ Barker 1966: 141.

³⁴⁰ Browning 1971: 129.

Vandalların batıdaki ilk hedef olarak seçilmesindeki ana etkenler onların Gotlara oranla daha az sayıda olmaları ve içinde bulundukları karışık durumdu³⁴¹.

Ancak hemen belirtelim ki, Bizans için Afrika seferi başlangıçta hatırı sayılır bir zorluğu da beraberinde getiriyordu. Başta da bahsettiğimiz gibi Vandal deniz donanmasının gücüne karşılık Bizans deniz donanması güçlü değildi ve deniz gücü olmadan da orduyu sevk etmek mümkün değildi³⁴². Nitekim kaynaklardan Praetorium Praefectus'u Kapadokyalı Iohannes'in, bu seferin zorluklarını ve risklerini açıklayarak imparatoru caydırmaya çalıştığını öğreniyoruz³⁴³. Bir diğer modern araştırmacı Lee, praetorium praefectus'un savaşların finanse edilmesinde en yetkili idareci olduğuna dikkat çekerek Iohannes'in karşı çıkmak konusunda haklı olduğunu belirtmektedir³⁴⁴. Nitekim Iohannes'in görüşünün haklı bulunmasına rağmen Vandalların gücünün Gaiserik'ten itibaren azalmaya başlamasından ötürü Iustinianus'un zafere inandığını söylemek mümkündür. Ayrıca Iustinianus'un dini politikasının, mali sorunları bastırdığını görüyoruz. Çünkü İmparator, Kuzey Afrika halkını "sapkın" Arianizm'den temizlemek ve ezilen Hristiyanları kurtarmak istiyordu³⁴⁵. Iustinianus, danışmanlarının umutsuz fikirlerini görmezden gelerek Tanrının onun yanında olduğuna inanıyor³⁴⁶ ve Belisarius'un askeri dehasına güveniyordu³⁴⁷. Nitekim, Belisarius'u seferin komutanı yapmak suretiyle onu güçlendirdi.

Hilderik henüz Vandal tahtındayken Bizans yanlısı bir siyaset izlemesi sonucunda Ostrogotlar ile olan ilişkisini bitirmiş ve bu durum Bizans'ın lehine olmuştu. Çünkü, savaşın henüz başındayken Bizans Devleti'nin Sicilya'da imparatorluk güçlerini denize indirmede Ostrogotlar ile anlaştığını

³⁴¹ Levchenko 1999: 74.

³⁴² Bury 1958a: 126.

³⁴³ Kapadokyalı Iohannes'in konuşması için bkz. Prok. Vand. III, X, 8-17.

³⁴⁴ Lee 2005: 116.

³⁴⁵ Barker 1966: 141; Lee 2005: 116.

³⁴⁶ Bu konu ile ilgili Prokopios'da geçen bir olaydan bahsetmek gerekir. Doğu'dan gelen rahiplerden biri, Tanrı'nın rüyasında kendisine zalimlerden Hristiyanları koruma görevinin kutsal olduğunu söylediğini ve bu rüyasını imparatora iletmesi istediğini anlatmıştır. Prokopios, bu rahibin anlattıklarının ardından Iustinianus'un orduyu ve gemileri hazırlamaya başladığını yazmaktadır. Prok. Vand. III, X, 18-21.

³⁴⁷ Bury 1958a: 127.

görüyoruz³⁴⁸. Sasanilerle ilk mücadeleden sonra Belisarius Kuzey Afrika seferi için geri çağrılmış ve bu seferin de generali olmuştur³⁴⁹. Iustinianus düzenli birliklerden ve feoderati'den³⁵⁰ on bin piyade ve beş bin atlı asker oluşturmak suretiyle savaş hazırlıklarına başladı³⁵¹. Bunlara ek olarak altı yüz Hun ve dört yüz Heruli (=Eruli) olmak üzere iki müttefik ordu da vardı³⁵². Bury, askerlikleriyle meşhur olan Vandalların karşısına on altı bin askerle çıkmanın şaşırtıcı olduğunu ifade ederken, asker sayısındaki bu azlığı transferin zorluğu ile ilişkilendirmiştir³⁵³.

Peki, ne olmuştu da askerlik yeteneği ile meşhur olan bu barbar ulus bir anda güçsüzleşmişti? Bu konuda İngiliz tarihçi Bury'nin fikirlerine bakmak gerekecektir. Afrika'da yüz yıldır devam eden kuralların, Vandalların ruhlarını ve yaşayış biçimlerini değiştirmiş olduğundan bahseden Bury, savaşı daha az benimseyerek onların uygarlığa ve lüks mallara olan tutkularının arttığını yazmaktadır³⁵⁴. Askeri yetenekleri ise daha önce de söylediğimiz gibi Gaiserik'in ölümünden itibaren azalmıştı. Ancak orduları Bizans ordusunun neredeyse iki katı civarında, otuz bin kişi idi³⁵⁵. Prokopios da, kimileri tarafından iyi savaşçı olarak nitelendirilen Vandal Kralı Gelimer'in bir kısım topluluk tarafından da askeri ve politik yeteneği olmayan duygusal mizaçlı biri olarak tanımlandığını yazmaktadır³⁵⁶. Dolayısıyla Gelimeri'nin Vandalların tamamı tarafından desteklendiğini söylemek güçtür. Şüphesiz tüm bu unsurlar Vandalların aleyhine iken, Bizans'ın lehine idi.

Bizans ordusu henüz boğazdan açılmadan Gelimer'in, yenilgide büyük etkisi olan iki hata yapması gidişatın bir kez daha Vandalların aleyhine gelişmesine neden olmuştur. Kuzey Afrika'da bir şehir olan Tripolitana'nın sakinleri Vandallara

³⁴⁸ Barker 1966: 142.

³⁴⁹ Theophan. AD. 533/4.

³⁵⁰ İmparatorluk sınırlarında dolaşan ve ücretli barbar askerlerden oluşan bu askeri topluluk hizmetlerini en fazla para verene satabildiklerinden savaşlarda tehlike de yaratabiliyordu, bkz. Levchenko 1999: 73. Bury 1958a: 76, 77 ise tamamı süvarilerden oluşan bu bölümü ordunun en yararlı bölümü olarak görmektedir. Bizanslı komutanların emri altında Bizans birlikleri olarak organize edilen barbar askerler maaşlarını arsa ya da yıllık para olarak alırlardı.

³⁵¹ Prok. Vand. III, XI, 2.

³⁵² Prok. Vand. III, XI, 11.

³⁵³ Bury 1958a: 127.

³⁵⁴ Bury 1958a: 127, 128.

³⁵⁵ Bury 1958a: 128.

³⁵⁶ Prok. Vand. II, IX, 7.

başkaldırmış ve yerlilerinden Pudentius Iustinianus'dan yardım istemişti³⁵⁷. Iustinianus da küçük bir ordu yollamak suretiyle yardım etmiş, Pudentius hem Iustinianus'un hem de kendi birlikleriyle mücadele ederek Tripolitana'nın Vandalların elinden çıkmasına neden olmuştu³⁵⁸. Gelimer ise bu olaya müdahalede bulunamamıştır³⁵⁹. Bu durum Bizans'ın işine yaramış ve ordu Afrika kıyılarına ulaştığında kendilerine dostça davranılmıştı³⁶⁰. Bu olaydan kısa süre önce Kartaca'da kendini imparator ilan eden Sardinia valisi Godas, İmparator Iustinianus'un plânını öğrendiğinde ona boyun eğmeyi teklif etti³⁶¹. Bunun üzerine Gelimer, adayı geri almak için bölgeye beş bin asker ve yüz yirmi gemi yolladı; fakat aynı zamanda ordunun tüm gücünü boşa harcamış oldu³⁶². Vandalların yaşadığı bu iki olayı, Bizans'ın zaferine büyük katkıda bulunan hadiseler olarak nitelendirebiliriz.

Bizans ordusunun 533 Haziran ayında İstanbul'dan ayrılıp, Boğaz'dan Sicilya'ya oradan da Eylül ayı başında Afrika kıyısına ulaşmasıyla mücadeleye ilk adım atılmış oldu³⁶³. Belisarius Sicilya'dan Afrika'ya giderken saldırıya uğrayacaklarını düşünmüş ve endişeye kapılmıştı³⁶⁴. Ancak Vandal donanmasının Sardinya'da olması ve Gelimer'in Bizans seferinden haberdar olmadığı için Kartaca ya da başka bir yerde kendisini karşılamak için hazırlık yapmadığını öğrenmesiyle zaferinden emin olduğunu söylemek mümkündür³⁶⁵.

Bizans donanması Kartaca'nın güneyindeki Caputvada'da durdu ve ordu burada bekledi³⁶⁶. Bazı generaller Kartaca'ya ilerleme fikrini öne sürse de Belisarius bu fikri, askerlerinin deniz saldırısından korktuğunu bilmesinden ötürü reddetti³⁶⁷. Bu bilgiden hareketle, Belisarius'un ileri görüşlülüğü üzerinde durmanın, onun askeri

³⁵⁷ Prok. Vand. III, X, 22-24.

³⁵⁸ Prok. Vand. III, X, 24.

³⁵⁹ Prok. Vand. III, X, 24.

³⁶⁰ Bury 1958a:128.

³⁶¹ Prok. Vand. III, X, 27-31.

³⁶² Prok. Vand. III, XI, 23; Barker 1966: 142.

³⁶³ Bury 1958a:129.

³⁶⁴ Bury 1958a: 129.

³⁶⁵ Prok. Vand. III, XIV, 9-11; Barker 1966: 142.

³⁶⁶ Prok. Vand. III, XIV, 17.

³⁶⁷ Prok. Vand. III, XIV, 8-9; Bury 1958a: 130.

becerisini anlamak adına yararlı olacağı kanaatindeyiz. Çünkü Belisarius, aceleci olmak yerine doğru adımlar atarak, uzun vadede de olsa her yönden başarılı bir zaferle Konstantinopolis'e dönmek istiyordu.

Bizans ordusunun saldıracağı ilk kasaba kamptan bir gün uzaklıkta, Kartaca yolunda bir şehir olan Syllectus (=Selekta) idi³⁶⁸. Bu bölgedeki askeri idarecinin bölgeyi terk edip tüm atları da Belisarius'a vermesi suretiyle Bizans ordusunun kolay bir zafer kazandığını görüyoruz³⁶⁹. Belisarius da onların bu dostça tavırlarına karşılık askerlerini yağmalama yapmak suretiyle nüfusu rahatsız etmemeleri için uyarılmıştı³⁷⁰. Ordunun ilerlemesi süresince herhangi bir direnişle karşılaşılması Bizans ordusunun lehine idi. Böylece Vandal başkenti Kartaca'ya gitmek için orduyu hazırlayan Belisarius, Kartaca yolu üzerindeki Leptis ve Hadrumetum'u geçip, Kartaca yakınındaki Grasse'ye (=Sidi-Khalifa) yani Vandal kralının yazlık evinin olduğu yere gelip burada kamp kurdular³⁷¹.

Gelimer, Bizans ordusunun karaya çıktığını öğrendiğinde Caputvada'dan Kartaca'ya giden yol üzerindeki bir şehir olan Hermiane'de idi³⁷². Hemen kardeşi Ammatas'a haber yollayarak Kartaca'da Hilderik ve diğer tutsakların öldürülmesini, şehirdeki tüm birlikleri toplayarak saldırı için hazır olmalarını istedi³⁷³. Kendisi de ordunun başında güneye doğru ilerleyerek, düşmanı Kartaca'dan on mil uzaklıktaki Tunus'da çevrelemek için Bizans ordusunu takip etti³⁷⁴. Öte yandan Gelimer, Bizans ile girişeceği bu mücadelede Vizigot kralı Theudis'den yardım istemiş, fakat onun bu isteği reddedilmiştir³⁷⁵.

Gelimer'in kardeşi Ammatas, Kartaca'nın güneyinde, bugünkü Tunus civarında bir yer olan Ad Decimum'da Bizans generali Iohannes ile mücadele

³⁶⁸ Prok. Vand. III, XVI, 9; Bury 1958a: 130.

³⁶⁹ Prok. Vand. III, XVI, 11- III, XVII, 6.

³⁷⁰ Bury 1958a: 131.

³⁷¹ Prok. Vand. III, XVII, 8-9.

³⁷² Prok. Vand. III, XVII, 11.

³⁷³ Prok. Vand. III, XVII, 11; Theophan. AD. 533/4.

³⁷⁴ Bury 1958a: 131.

³⁷⁵ Prok. Vand. III, XXIV, 7-19.

etti³⁷⁶. Ammatas'ın öldüğü bu mücadele sonunda Iohannes ve askerleri karşılaştıkları Vandalları öldürerek Kartaca kapılarına kadar geldiler³⁷⁷. Bizans birliklerinin Ad Decimum'a ulaştığında durumu Belisarius'a bildirmeleri üzerine, 13 Eylül 533'de bölgeye gelen Belisarius büyük bir zafer kazandı ve zaferden sonra Kartaca'ya girdi³⁷⁸.

Ancak Gelimer'in mücadelede kararlı olduğunu ve Kartaca'nın 30 mil batısında Tricamarum'da (=Tricamaron) kamp kurduğunu görüyoruz³⁷⁹. 533 Aralık ortasında yapılan savaşta Gelimer'in kardeşi Tzazon dâhil birçok Vandal soylusu öldürölüp, Vandal krallığının yok olması neticesinde³⁸⁰ Gelimer Kartaca'dan 10 gün uzaklıkta olan Numidia dağlarına kaçmış, fakat 534 Mart ayında teslim olmuştur³⁸¹. Vandal kralının esir olarak Konstantinopolis'e götürölmesiyle Bizans kısa sürede büyük bir zafer kazanmış oldu³⁸².

Vandallar karşısında kazanılan zaferde, Vandallar arasında birlik olmaması ve Gelimer'in yönetimine karşı olanların varlığının etkili olduğı söylenebilir. Bu sebeplerden dolayı Belisarius, Sasaniler ile olan mücadeleye göre daha kolay bir zafer kazanmıştır.

Savaş sonunda Bizans ordusunun Sardinya, Korsika, Balerik ve Moritanya'yı ele geçirmesi suretiyle Iustinianus'un, Kuzey Afrika'da tekrar Bizans otoritesini kurma yolunda önemli bir adım attığı görölmektedir³⁸³. Prokopios, Gizli Tarih'te Kuzey Afrika'da mücadeleler sonunda beş milyon insanın öldüğünden bahseder³⁸⁴. Ancak bizce bu sayı abartılıdır. Üstelik Prokopios'un böyle bir rakamı Savaşlar Tarihi'nde değil de Gizli Tarih'te vermesi onun Iustinianus'a olan tepkisiyle

³⁷⁶ Prok. Vand. III, XVIII, 5. Browning 1971: 132.

³⁷⁷ Prok. Vand. III, XVIII, 6-7, 11.

³⁷⁸ Prok. Vand. III, XX; 17,21; Barker 1966: 142.

³⁷⁹ Browning 1971: 137.

³⁸⁰ Tricamarum savaşıyla ilgili bilgi için bkz. Prok. Vand. IV, III, 1-28.

³⁸¹ Prok. Vand. IV, IV, 26- IV, VII, 12; Theophan. AD. 533/4; Barker 1966: 143; Browning 1971: 137, 139.

³⁸² Prok. Vand. IV, VII, 17- IV, IX, 1, 10; Scott 2012c: 27.

³⁸³ Browning 1971: 139.

³⁸⁴ Prok. Hist. XVIII, 6, 9. Prokopios'un Savaşlar Tarihi eserinde anlattığı Bizans-Vandal mücadelesiyle ilgili bir değerlendirme için bkz. Evans 1972: 61-68.

açıklanabilir. Öte yandan Iustinianus'un ülkeyi düzene sokacak düzenlemelerde bulunmadığını ve Belisarius'u siyasal amaçlar gütmekle suçlayarak geri çağırdığını yazmaktadır³⁸⁵. Bunun nedeni olarak da Iustinianus'un para hırsını göstererek onun arazilerin değerlerini saptamaları için vergi memuru gönderdiğini ve ağır vergilerle en değerli arazilere el koyduğunu belirtmektedir³⁸⁶.

Bu zafer sonunda Belisarius'un 535 yılında triumph unvanını almasıyla Iustinianus'un gözünde pozisyonunu daha da güçlendiğini söyleyebiliriz³⁸⁷. Ancak Kuzey Afrika'da barış henüz sağlanmamıştı. Roma garnizonunu yok eden Berberi ayaklanmalarıyla mücadele için 534 yılında Belisarius çağrılarak yerine Solomon Afrika'da barışı sağlamakla görevlendirildi³⁸⁸. Öte yandan Berberi kabilelerinin yarattığı sorunlar 548 yılına dek Bizans Devleti'ni uğraştıracaktı.

III.5. Kuzey Afrika'da Berberiler İle Mücadele (534-548)

Iustinianus Afrika'da tüm Vandal izlerini silmeye yönelik bir politika izlerken Berberiler ile mücadele etmek zorunda kaldı. Kuzey Afrika'nın yerli bir halkı olan Berberiler, Bizans-Vandal mücadelesi boyunca Vandallara karşı savaşmış ve onların saldırıları Vandalların Bizans karşısında başarısız olmasına neden olmuştu³⁸⁹. Nitekim Prokopios, Hilderik dönemi boyunca Vandalların, Kuzey Afrika'da Berberilerin yaşadığı bir şehir olan Byzacium'da (=Byzacena) Berberiler tarafından yenilgiye uğratıldığını yazar³⁹⁰. Ancak Vandalların Bizans tarafından yenilmelerinden sonra Berberi kabileler bölgedeki taşkınlıklarına devam etmişler, Bizans devleti bunlarla mücadele etmek durumunda kalmıştır.

Afrika'da hemen hemen her siyasi gücün kendi düşmanı bulunmaktaydı. Caputvada'nın güneyinde yer alan Tripolitana kenti Louata tarafından; Byzacena Frexi tarafından; Kartaca'nın batısında yer alan Numidia şehri Aurasian tepesinde

³⁸⁵ Prok. Hist. XVIII, 9.

³⁸⁶ Prok. Hist. XVIII, 10.

³⁸⁷ Prok. Vand. IV, IX, 15.

³⁸⁸ Prok. Vand. IV, X, 1; Theophan. AD. 533/4.

³⁸⁹ Barker 1966: 144.

³⁹⁰ Prok. Vand. III, IX, 3-4.

yaşayan Berberiler tarafından tehdit ediliyordu³⁹¹. Kuzey Afrika Bizans tarafından alınmasından 7.yüzyıl ortalarındaki Arap istilasına kadar Bizans ile Berberiler arasındaki mücadelelere tanık oldu³⁹². Bury, Bizans ordusunun bu kabileye karşı üstünlük sağlayamamasının nedeni olarak ordudaki asker sayısının yetersizliğine dikkat çekmektedir³⁹³. Ayrıca, Bizans birliklerinin her an isyana meyilli olduklarını ve düşüncelerinin savaş sonunda ele geçirilecek zenginliklerde olduğunu belirtir³⁹⁴.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Afrika'da Vandallar kaşısında kazanılan zaferden sonra Belisarius geri çağırılmış; yerine ise bölgede barışı sağlaması için Solomon gönderilmişti. Solomon, Afrika'ya ulaştığında, onun önceliğinin Berberilerin liderlerine karşı önlem almak olduğunu görüyoruz. Byzacium şehrinde bir yer olan Mammes önünde zafer kazanan Solomon³⁹⁵, 535'de Bourgaon Dağı adı verilen ve bugün için lokalizasyonu yapılamamış yerde yenildi³⁹⁶. Solomon, Numidia'da da yenildikten sonra, Numidia ve Byzacena boyunca tahkimatlar inşa ettirmek suretiyle güvenliği sağlamaya çalıştı³⁹⁷.

536 senesinin bahar ayında Bizans ordusunda meydana gelen isyan nedeniyle Solomon'un Berberiler ile olan mücadeleyi durdurmak zorunda kaldığını görüyoruz. Prokopios, Savaşlar Tarihi'nde isyanın üç nedenini vermiştir. Vandal kadınlarıyla evlenen Bizans askerleri, eşlerine ait olan toprakların dolaylı olarak kendilerine de ait olduğunu öne sürüyor ve söz konusu toprakları devlet hazinesine vermeyi reddediyorlardı³⁹⁸. İkinci sebep ise, Bizans ordusunda Arianizme mensup olan askerlerin Ariusçulara alınan önlemleri sert bulmaları ve buna karşı çıkmalarıydı³⁹⁹. Üçüncü sebep de Sasani savaşına gönderilen dört yüz Vandal

³⁹¹ Bury 1958a: 141.

³⁹² Bury 1958a: 141.

³⁹³ Bury 1958a: 141.

³⁹⁴ Bury 1958a: 141.

³⁹⁵ Prok. Vand. IV, XI, 53. Bu savaşla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Vand. IV, XI, 14-56.

³⁹⁶ Bury 1958a: 143. Bu savaş ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Vand. IV, XII, 1-30.

³⁹⁷ Bury 1958a: 143.

³⁹⁸ Prok. Vand. IV, XIV, 8-9.

³⁹⁹ Prok. Vand. IV, XIV, 13. Iustinianus Ariusçuların geleneksel din törenlerini kutlamayı yasaklamıştı, bkz. Prok. Hist. XVIII, 10. Ayrıca Prokopios, Barbarların çoğu ve Herulelerin bir kısmının Ariusçu olduğunu belirterek ordu içindeki Arianizme mensup olanların sayılarını bin kişi olarak verir, bkz. Prok. Vand. IV, XIV, 12.

askerinin vazgeçip Afrika'ya geri dönmesi idi⁴⁰⁰. Ayrıca Prokopios, Gizli Tarih'de askerlerin ücretinin ödenmemesini de isyana neden olarak vermektedir⁴⁰¹. Bahsettiğimiz bu nedenlerden dolayı isyan eden Bizans ordusunun bir bölümünün Solomon'u zor durumda bıraktığı görülmektedir. 536 yılında Solomon'u öldürmek için düzenlenen komplonun başarısız olması sonucunda Solomon, Prokopios ile birlikte o sırada Sicilya'da olan Belisarius'un yanına kaçıp ondan yardım istemiştir⁴⁰². Belisarius'un durumun ciddiyetini görerek, Afrika'da tekrar huzurun sağlanması için yanına bin adamını alarak Kartaca'ya yola çıkması, Sicilya'daki gidişatın aksamasına neden olduğundan önemli bir ayrıntıdır⁴⁰³.

Bu arada isyancı Bizans askerleri Kartaca'yı yağmaladıktan sonra Kartaca'nın batısındaki Boulla şehrinde toplanıp, Bizans askerlerinden Stotzas'ı kendilerine lider olarak seçtiler⁴⁰⁴. Prokopios, Stotzas'ın emrinde toplanan isyancıların sayısını sekiz bin kişi olarak vermektedir⁴⁰⁵. Prokopios isyancıların arasında Berberilerin de olduğunu ancak Stotzas'ın onlara güvenmediğini yazar⁴⁰⁶. Bu arada bölgeye ulaşan Belisarius yaklaşık iki bin askeri toplayarak imparatora sadık olunması konusunda bir konuşma yapıp isyancıları para alacakları teklifi ile vazgeçirmeye çalışmıştır⁴⁰⁷. Belisarius'un söz konusu para teklifi, sorunun köküne inmeden kısa vadede çözmek istemesiyle açıklanabilir. Ancak bu çabası sonuçsuz kalmıştır. Kartaca'dan üç yüz elli stadia uzaklıkta Membresa'da isyancıların yakalanmasıyla artık her iki tarafın da savaş hazırlıklarına başladığı görülmektedir⁴⁰⁸. Prokopios, isyancıların kendi asker sayılarına güvendiklerini, Belisarius'un askerlerinin ise, düşmanı küçümsediğini yazmaktadır⁴⁰⁹.

⁴⁰⁰ Prok. Vand. IV, XIV, 18.

⁴⁰¹ Prok. Hist. XVIII, 12.

⁴⁰² Prok. Vand. IV, XIV, 39; Barker 1966: 144.

⁴⁰³ Prok. Vand. IV, XV, 9.

⁴⁰⁴ Prok. Vand. IV, XV, 1. İsyancıların Kartaca'daki faaliyetleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Vand. IV, XV, 2-8.

⁴⁰⁵ Prok. Vand. IV, XV, 2.

⁴⁰⁶ Prok. Vand. IV, XVII, 9.

⁴⁰⁷ Prok. Vand. IV, XV, 12.

⁴⁰⁸ Prok. Vand. IV, XV, 13-14.

⁴⁰⁹ Belisarius'un askerlerine yaptığı konuşma için bkz. Prok. Vand. IV, XV, 16-30. Stotzas'ın askerlerine yaptığı konuşma için bkz. Prok. Vand. IV, XV, 30-39.

Ancak Belisarius isyancılarla mücadeleye başladıysa da Sicilya'dan çağrıldığı için sonunu getirememiştir⁴¹⁰. Solomon'un olay yerinden çekilmesini, Konstantinopolis'den yeni bir komutan atanana kadar sorumluluğun Komutan Theodore ve Ildiger'de olmasını isteyerek bölgeden ayrılmıştır⁴¹¹. Bu arada isyancıların Kartaca'nın batısındaki Numidia kentinde savaş hazırlığında olduklarını öğrenen Bizans askerlerinin de Marcellus, Barbatus, Terentius, ve Sarapis adlı komutanlar liderliğinde hazırlanmaya başladıkları görülmektedir⁴¹².

Bu sırada Iustinianus, önlem olarak yeğeni Germanus'u Afrika'ya komutan olarak atamıştır⁴¹³. Belisarius'un uyguladığı politikanın aksine, isyancıları cezalandırmak yerine sorunları çözmeye ve onları isyandan vazgeçirmeye çalışan Germanus'un bu hareketi sonuç vermiş ve askerlerin çoğu isyancılardan ayrılmıştır⁴¹⁴. İsyana devam eden askerler ise 537'de Scalae Veteres'de yapılan savaşta yenilgiye uğratılmışlar, fakat liderleri Stotzas 545 yılında öldürülene kadar Berberiler arasında kaçak olarak yaşamıştır⁴¹⁵. Savaş sonunda Stotzas'ın birkaç Vandal ile beraber Afrika'da bulunan Mauretania bölgesine çekilmesi isyanın sonu oldu⁴¹⁶. Böylece Bizans tüm dikkatini Berberilerle olan mücadelesine verebilecekti.

Bizans ordusunda yaşanan bu isyanın sona ermesinden sonra İmparator, Germanus'u 539 yılında geri çağırdı ve Solomon'u tekrar göreve getirdi⁴¹⁷. Iustinianus, Solomon ile beraber yeni bir birlik ve Bizans generalleri Rufinus, Leontius, Iohannes'i yollamak suretiyle bölgede Bizans'ın güçlenmesini sağlamak için adımlar atmıştır⁴¹⁸. Ordudaki asker sayısının artması ile tekrar güçlenen Solomon her şehri duvarlarla çevreleyerek güvenliğini sağlamaya çalıştı⁴¹⁹. Hükümeti

⁴¹⁰ Prok. Vand. IV, XV, 48; Theophan. 297. İsyancılarla yapılan savaşla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Vand. IV, XV, 40-48.

⁴¹¹ Prok. Vand. IV, XV, 49.

⁴¹² Prok. Vand. IV, XV, 50-51.

⁴¹³ Prok. Vand. IV, XVI, 1; Theophan. AD. 533/4.

⁴¹⁴ Prok. Vand. IV, XVI, 4-5.

⁴¹⁵ Bury 1958 a: 145; Barker 1966: 145. Savaşla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Vand. IV, XVII, 1-34.

⁴¹⁶ Prok. Vand. IV, XVII, 35.

⁴¹⁷ Prok. Vand. IV, XIX, 1.

⁴¹⁸ Prok. Vand. IV, XIX, 1.

⁴¹⁹ Prok. Vand. IV, XIX, 3.

tekrar düzenleyerek sert kanunlarla düzeni sağlamaya çalıştı⁴²⁰. Numidia'da bir dağ olan Aurasium'da yaşayan Berberiler, liderleri Iaudasile beraber Bizans tarafından yenilgiye uğramışlar, böylece Solomon'un düzenlediği başarılı seferlerden sonra Numidia ve Mauretania'da Bizans gücünün sağlamlaştığını görmekteyiz⁴²¹.

Bu arada Bizans İmparatorluğu bir yandan da salgın hastalıkla mücadele etmekteydi. İleriki bölümlerde değineceğimiz imparatorluğu sarsan veba salgını 543 yılında Afrika'ya ulaştı ve ordunun büyük bölümünün yok olmasına neden oldu⁴²².

544 yılında Hadrumetum'un batısında yer alan Cillium'da yapılan savaşta Bizans ordusunun Berberilere yenilmesi ve Solomon'un öldürülmesi üzerine Afrika'da Bizans hâkimiyetinin yeniden tehlikeye girdiğini görüyoruz⁴²³. Bu yenilgide şüphesiz vebanın getirdiği yıkımın da etkisi vardır. Iustinianus bu kez de yeğeni Sergius'u Afrika'ya atayarak durumu düzeltmeye çalışmıştır⁴²⁴. Prokopios bu dönemde, kimsenin yönetimden ve kanunlardan memnun olmadığını yazmaktadır⁴²⁵. Bu arada fırsatını bulan, Bizans ordusundaki isyanın lideri Stotzas, Berberilerle anlaşarak Mauretania'dan gelerek Bizans için tehdit olmaya devam etmiştir⁴²⁶.

Bizans generali Sergius'un tek başına yetersiz kalması üzerine Iustinianus, general Areobindus'u da Afrika'ya yollayarak Bizans ordusunu güçlendirmeye çalışmaya devam etmiştir⁴²⁷. Bu durumda Sergius Numidia'da, Areobindus ise Byzacium'da berberilerle mücadele ediyordu⁴²⁸. İsyancı Stotzas'ın Kartaca'nın güneybatısındaki Siccaveneria şehri yanında kamp kurması ve mücadelenin Bizans aleyhine dönmesi üzerine⁴²⁹ Iustinianus, Sergius'u geri çağırarak tüm yetkiyi Areobindus'a verdi. İmparator, Sergius'u ise bir ordu ile beraber İtalya'ya

⁴²⁰ Prok. Vand. IV, XIX, 4.

⁴²¹ Prok. Vand. IV, XIX, 5-6; Bury 1958a: 145.

⁴²² Bury 1958a: 145.

⁴²³ Bury 1958a: 145; Barker 1966: 145. Savaşla ilgili ayrıntılı için bkz. Prok. Vand. IV, XXI, 1-28.

⁴²⁴ Prok. Vand. IV, XXII, 1; Barker 1966: 145.

⁴²⁵ Prok. Vand. IV, XXII, 2.

⁴²⁶ Prok. Vand. IV, XXII, 6.

⁴²⁷ Prok. Vand. IV, XXIV, 1.

⁴²⁸ Prok. Vand. IV, XXIV, 5.

⁴²⁹ Prok. Vand. IV, XXIV, 6.

yollamıştır⁴³⁰. Bury, her iki komutanın da yeteneksiz olduğunu bu nedenle mücadelenin uzadığını düşünmektedir⁴³¹. Bu arada, Areobindus'un Berberilerle mücadelede ölmesi üzerine Iustinianus bu kez 546 yılı sonunda Iohannes Troglita'yı atadı⁴³².

Iohannes Troglita'nın 548 yılının başında Byzacena'da bir yer olan Cato'da Berberilere karşı kazandığı zafer ile Afrika'da Bizans üstünlüğü yaklaşık on dört yıl sağlandı ve Berberi liderler Bizans devletine bağlandı⁴³³. Barker, Troglita'nın iki yıl içinde diplomatik yeteneği ve askeri enerjisiyle Berberileri etkisiz hale getirdiğini yazar⁴³⁴. Bury, bu zaferin kahramanı olarak Solomon, Belisarius ve Troglita'yı görmektedir⁴³⁵. Kuzey Afrika'daki son ayaklanma 563 yılında bastırıldı⁴³⁶. Kuzey Afrika'da Vandal hakimiyeti bertaraf edildikten sonra bölgede yaşanan bu hareketliliğin uzun sürede sonlandırılmasında, Bizans ordusunda yaşanan ayrılıklar da etkili olmuş; Bizans Devleti askeri anlamda büyük çaba sarf etmek durumunda kalmıştır.

III.6. Vebaya Değın Sasanilerle İkinci Mücadele (540-542)

Sasanilerle ile olan ikinci mücadeleye geçmeden önce Bizans Devleti'nin durumunu değerlendirmek gerekir. Önce Doğu sorununu çözmek zorunda olan Iustinianus 532 yılında Sasanilerle, Prokopios'un "sonsuz barış" olarak aktardığı anlaşmayı imzalamıştı. Ancak sonrasında imparatorlukta çıkan Nika isyanı Afrika seferini bir yıl geciktirmiş ve Iustinianus'un batıya yönelik planlarının uygulanmasını aksatmıştı. 533 yılında Afrika'ya doğru yola çıkan Bizans donanması Sasanilerle olan mücadeleye kıyasla daha kolay bir zafer kazanmış ve Vandal Krallığı'nı yok etmeyi başarmıştı. Ancak Kuzey Afrika'nın yerli halkı olan Berberiler ile 548 yılına

⁴³⁰ Prok. Vand. IV, XXIV, 16.

⁴³¹ Bury 1958a: 145, 145.

⁴³² Prok. Vand. IV, XXVIII, 457; Moorhead 1994: 105

⁴³³ Bury 1958a: 147; Barker 1966: 145.

⁴³⁴ Barker 1966: 145

⁴³⁵ Bury 1958a: 147.

⁴³⁶ Barker 1966: 145.

kadar uğraşmak zorunda kalmaları Bizans Devleti'nin maddi ve manevi gücünün tükenmesine yol açmıştır.

Bu arada Sasanilerde de Bizans devleti aleyhinde bir tutum söz konusu idi. Prokopios, Hüsrev'in Bizans Devleti'nin Afrika seferindeki başarısını duyduğunda barıştan pişman olduğunu, çünkü her yerde büyüyen Roma gücünün oluşmasında kendisinin de büyük payı olduğunu düşündüğünü yazmaktadır⁴³⁷. Hüsrev eğer barışa yanaşmasaydı, Bizans Devleti'nin batıya açılmayacağını ve Vandal krallığını yok edemeyeceğini düşünüyordu⁴³⁸. Bu itibarla Sasani hükümdarının Bizans Devleti'ne karşı olan kininin artmış olabileceğini düşünebiliriz. Bury de Hüsrev'in Bizans Devleti'nin büyüyen gücünü kışkırdığını ve savaşı tekrar başlatmaya karar verdiğini belirtmektedir⁴³⁹.

Gerçekten de Hüsrev Iustinianus'un "Büyük Batı Projesi"ni takip ediyor ve başarıları onu hayal kırıklığına uğratiyordu⁴⁴⁰. Hatta Iustinianus'a alaycı bir mesaj yollayarak Vandal Krallığı'ndan ele geçirilen ganimetlerin yarısını istediğini görüyoruz⁴⁴¹. Bu örnek, Bizans Devleti'nin büyüyen gücünün Hüsrev'i endişelendirdiğini ve Iustinianus'un elde ettiği zenginliklerde kendisinin de payı bulunduğunu ve bunu düşündüğünü göstermektedir. Iustinianus ise ona büyük miktarda para hediyesi yollamak suretiyle, bir kez daha barıştan yana olduğunu gösteriyordu⁴⁴².

Greatrex, Sasani hükümdarının tükenen mali kaynaklarının karşısında Bizans devletinden iktisadi açıdan savaş geliri elde etmenin arzusunda olduğunu yazar⁴⁴³. Modern literatürdeki bu örnekten hareketle, Sasanilerin Bizans devletini maddi kaynak olarak gördüklerinin kanaatindeyiz. Bir başka araştırmacı Baker, Bizans Devleti batıda toprak kazanırken Hüsrev'in toprak kaybettiğini düşündüğünü ve Iustinianus'un Antik Roma İmparatorluğu'nu canlandırma fikrinin engellenmesi

⁴³⁷ Prok. Pers. I, XXVI, 2.

⁴³⁸ Prok. Pers. I, XXVI, 3-4.

⁴³⁹ Bury 1958a: 91-93.

⁴⁴⁰ Huart 1927: 133; Barker 1966: 118-119; Sykes 2004: 450.

⁴⁴¹ Holmes 1912a: 584; Barker 1966: 119.

⁴⁴² Prok. Pers. I, XXVI, 5; Holmes 1912a: 584.

⁴⁴³ Greatrex 2005: 488.

gerektiği kanısında olduğunu yazmaktadır⁴⁴⁴.Browning de onun bu görüşünü paylaşılarak Hüsrev'in, Bizans karşısındaki gücünün azalmasını bahane ederek savaşı tekrar başlattığını yazmaktadır⁴⁴⁵.

Ancak Hüsrev, 532 yılında Bizans ile yaptığı barışı bozmak için bir sebep bulmalıydı. Got Kralı Vitigis'in yardım çağrısı ve Armenia'daki karışıklık ona beklediği fırsatı vermiştir. O sıralarda Belisarius'un sıkıştırmaya başladığı Got Kralı Vitigis'in elçisinin, Hüsrev'e ortak düşmanlarına karşı birlikte hareket etmeleri yönünde bir teklifte bulunduğunu görüyoruz⁴⁴⁶. Elçiler, Iustinianus'un dünya imparatorluğu oluşturmayı amaçladığını ve eğer Gotlar da yenilirse sıranın Sasanileregeleceğini söyleyerek, Sasanilerle birlikte Bizans'a karşı ortak bir ittifak yapmak niyetinde olduklarını söylediler⁴⁴⁷.

Bu arada Armenia'da ise Iustinianus'un kötü politikası yüzünden karışıklık çıkmıştı⁴⁴⁸. Bu aşamada Armenia'daki karışıklıktan kısaca bahsetmek gerekmektedir. O zamana dek satraplar tarafından yönetilen Fırat nehrinin ötesinde Bizans devletine bağlı olan Armenia'da satraplık kaldırılmış ve Nisibis'in kuzeyindeki Martyropolis şehri bir Bizans şehrine dönüşmüştü; ancak zaman içinde halk valilerle sorun yaşamış ve Sasani yönetimini Armenia'ya tekrar getirmek istemişlerdir⁴⁴⁹.Armenia halkı Iustinianus'un vergi dayatması ve Bizans Devleti'nin uyguladığı baskıcı yönetim karşısında isyan hareketi başlatmıştı⁴⁵⁰. Bu nedenle Armenia'lılarinelçisi Hüsrev'e gelerek Iustinianus'un yönetiminden memnun olmadıklarını ve isyancılara karşı zorba tutumunu belirterek Bizans ile savaşın tekrar başlatılması gerektiğini öne sürmüşlerdir⁴⁵¹.Hüsrev Bizans Devleti'ne savaş açmak için gerekli olan bahaneyi böylelikle bulmuş oluyordu.

⁴⁴⁴ Baker 2002: 189.

⁴⁴⁵ Browning 1971: 171.

⁴⁴⁶ Prok. Pers. II, II, 3; Bury 1958a: 92; Barker 1966: 119; Browning 1971: 171.

⁴⁴⁷ Moorhead 1994: 95; Baker 2002: 191. Konuşmanın tam metni için bkz. Prok. Pers. II, II, 4-11.

⁴⁴⁸ Baker 2002: 191.

⁴⁴⁹ Bury 1958a: 90-93.

⁴⁵⁰ Holmes 1912a: 585. Armenia sınırı civarında yer alan Pharangium'da çıkan Bizans komutanı Sittas'ın öldürüldüğü isyan ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Pers. II, III, 1-27.

⁴⁵¹ Holmes 1912a: 585; Bury 1958a: 92. Konuşmanın tam metni için bkz. Prok. Pers. II, III, 32-54.

Esasında Iustinianus'un da Sasanilerle yapılan barıştan sonra doğuda rahat bir nefes aldığını söylemek yanlış olacaktır. Çünkü, Iustinianus'un yaşanacak olası bir Sasani tehlikesine karşılık, "Sonsuz Barış" imzalandıktan sonra da doğuda güvenliği sağlamak için onun çalışmalarına devam ettiğini ve Armenia sınırında kaleler yaptırdığını görüyoruz⁴⁵². Ayrıca Mezopotamya bölgesinde de Bizans sınırlarını güçlendirmeye devam eden⁴⁵³ Iustinianus doğudan gelecek bir tehlikenin batıya yönelik plânlarını aksatacağını biliyordu. Bu nedenle de Sasanilerle barış sürecinde bile önlemler almaya devam etmiştir.

Iustinianus, Sasanilerle barışı sürdürmede kararlıydı. Bu nedenle 540 başında Hüsrev'e bir mektup yollayarak ona yapılan anlaşmayı hatırlatarak, onu savaştan vazgeçirmeye çalıştı⁴⁵⁴. Ancak Hüsrev'in söz konusu mektubu cevaplamadan Bizans'a karşı yapılan savaş hazırlıklarının bitmesine değin elçileri alıkoyması barıştan yana olmadığının kanıtıdır⁴⁵⁵. Öte yandan, mektuba cevap gelmeyince Theodora da vebanın da olası etkilerini düşünerek Sasani elçisi Zabergan'a bir mektup yazarak Hüsrev'i savaştan vazgeçirmesini, karşılığında Iustinianus'un kendisine para ödülü vereceğini belirtmiştir⁴⁵⁶.

Bu arada imparatoriçe Theodora'nın faaliyetlerine de ayrı bir başlık açmak gerekir. Theodora'nın yukarıda bahsi geçen mektubunda "kocam benim onayımı almadan hiçbir işe giremez" demesi onun yönetimde etkin bir imparatoriçe olduğunu kanıtlamaktadır⁴⁵⁷. Ancak Gizli Tarih'ten öğreniyoruz ki, bu mektup beklenen sonucu vermemiş, aksine Hüsrev "hiçbir Sasani vatandaşının bir kadın tarafından yönetilen bir devletin adını anmaya değer bulmayacağını" söylemiştir⁴⁵⁸.

Neticede barışa yanaşmayan Hüsrev 539 yılının sonbaharında savaş hazırlıklarına başlayarak, ertesi sene büyük bir ordu ile Fırat nehri boyunca

⁴⁵² Bury 1958a: 90.

⁴⁵³ Barker 1966: 119.

⁴⁵⁴ Holmes 1912a: 586; Browning 1971: 171.

⁴⁵⁵ Holmes 1912a: 586; Browning 1971: 171.

⁴⁵⁶ Browning 1971: 171; Evans 2002: 60.

⁴⁵⁷ Prok. Hist. II, 35. Mektubun tam metni için bkz. Prok. Hist. II, 32-36. Theodora'nın imparatorluk üzerindeki etkisi hakkında bkz. Garland 2010: 11-39.

⁴⁵⁸ Prok. Hist. II, 37

ilerledi⁴⁵⁹. Bizans topraklarına geçerek Fırat nehri kenarındaki Sura şehrini ele geçirdi ve çeşitli kasabaları yağmalayarak her birinden haraç aldı⁴⁶⁰.Sura, Suriye’de Bizans’ın güçsüz olduğu tek yerdi, bu nedenle Bizans komutanı Bouzes’in geri çekildiğini görüyoruz⁴⁶¹.

Hüsrev’in bu saldırısını öğrenen Iustinianus’un, kuzeni Germanus’u üç yüz adamı ile Antiokheia’ya yollayarak misilleme yaptığını görüyoruz⁴⁶².Germanus, Beroea rahibi Megas’ı para karşılığında Antiokheia istilasından vazgeçirmesi için Hüsrev’e yollamak suretiyle başarı elde etmek istedi⁴⁶³. Ancak, Antiokheia’ya karşılık bin altın isteyen Hüsrev paranın gelmemesi sonucunda 540 yılında şehre saldırarak kent halkının çoğunu öldürerek şehri yaktığı görülmektedir⁴⁶⁴. Antiokheia’nın yağmalanması Bizans Devleti’nin prestijine ve Suriye’nin büyük şehrinin refahına indirilmiş ağır bir darbeydi⁴⁶⁵. Hüsrev şehri ele geçirdikten sonra bu kez beş bin altın istedi; ancak ödemenin yapılmasını beklemeden Bizans için bir başka önemli şehir olan Daras’a saldırarak Bizans’ı zor durumda bırakmaya devam etti⁴⁶⁶.

Hüsrev’in Daras’a saldırması karşısında Iustinianus, Belisarius’u 541 senesinin baharında Sasaniler üzerine yolladı⁴⁶⁷. Ancak tüm hızıyla savaşa devam eden Hüsrev, Daras’ı yağmaladıktan sonra dikkatini bu kez de Karadeniz’in

⁴⁵⁹ Prok. Pers. II, V, 1; Holmes 1912a: 586; Moorhead 1994: 95.

⁴⁶⁰ Barker 1966: 119; Moorhead 1994: 95. Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Pers. II, V, 8-33.

⁴⁶¹ Browning 1971: 171.

⁴⁶² Prok. Pers. II, VI, 9; Baker 2002: 203.

⁴⁶³ Bury 1958a: 96.

⁴⁶⁴ Moorhead 1994: 95; Sykes 2004: 451. Antakya, büyük İskender tarafından 4.yüzyıl sonunda kurulduktan sonra Suriye’nin başkenti olarak gelişmiş ve zamanla imparatorluğun üçüncü büyük şehri olmuştu. Bu nedenle de Bizans için çok önemli bir şehirdi, bkz. Moorhead 1994: 96. Ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Pers. II, IX, 14-18. Theophanes bu tarihi 538 ya da 539 olarak verir, bkz. Theophan. AD. 538/9.

⁴⁶⁵ Downey 1953: 340. Ayrıca Suriye istilası ile ilgili bir değerlendirme için bkz. Downey 1953: 340-348.

⁴⁶⁶ Barker 1966: 120; Moorhead 1994: 96. Daras tahkimatının inşasına İmparator Anastasius başlamış, Iustinianus kaleleri ve duvarları güçlendirerek sarnıçlar inşa ettirmişti, bkz. Moorhead 1994: 96. Daras Bizans devleti için önemli bir yerdi. Prokopios, Yapılar eserinde Daras tahkimatını detaylı bir şekilde anlatmıştır. Prokopios’un eserinde Daras yazılarının bir değerlendirmesi için bkz. Croke–Crow 1983: 143-159.

⁴⁶⁷ Greatrex 2005: 489.

doğusundaki Lazika'ya çevirmişti⁴⁶⁸. Sasanilerle ilk mücadele bölümünde bahsettiğimiz gibi, coğrafi konumu nedeniyle Bizans için oldukça önemli olan Lazika, Kafkasya'nın kuzeyinden gelecek istilacılara karşı bir bariyer niteliğindeydi ve Sasanilerle yapılan ilk savaştan hatırlayacağımız gibi en başından beri Bizans ve Sasaniler arasında önemli bir sorundu⁴⁶⁹. Buna karşılık Iustinianus'un, Lazika'ya kuvvet yollayarak Karadeniz kıyısındaki Petra kasabasında büyük bir tahkimat oluşturmak suretiyle olası saldırıya karşı önlem almaya başladığı görülmektedir⁴⁷⁰. Ancak burada Laziklerin de Armenialılar gibi Hüsrev ile işbirliği yaptığını görüyoruz ki, böylece durum Bizans aleyhine seyretmeye başlamıştı⁴⁷¹. Laziklerin çağrısı üzerine Hüsrev 541'de Lazika'ya girerek Petra'yı ele geçirdi⁴⁷². Bu sırada Belisarius Sasani topraklarına karşı sefer gerçekleştiren Hüsrev Lazika'dan ayrılmak zorunda kaldı⁴⁷³.

542 yılında Belisarius tekrar Bizans topraklarına giren Hüsrev'e karşı koyabildi⁴⁷⁴. Bundan kısa süre sonra ise Belisarius Konstantinopolis'e geri çağrıldı⁴⁷⁵. Belisarius'un geri çağrılma nedeni olarak Prokopios, Savaşlar Tarihi ve Gizli Tarih'te iki farklı neden gösterir. Savaşlar Tarihi'nde İtalya'ya tekrar geri yollanması için çağrıldığını belirtirken⁴⁷⁶, Gizli Tarih'te Iustinianus'un vebadan ölmek üzere olduğu için çağrıldığını belirtir⁴⁷⁷. Veba, Sasanilerle olan mücadeleyi yakından etkilediğinden aşağıda bu salgın hastalığı ele almakta fayda bulunmaktadır.

III.7. Veba: Savaş Politikalarını Etkileyen Afet (542)

Bizans Devleti, doğuda Sasanilerle ve Afrika'da Berberilerle mücadele ettiği sırada bir başka tehlike ile yüz yüze kaldı. İmparatorluk başkentinde kendini gösteren

⁴⁶⁸ Prok. Pers. II, XV, 1; Barker 1966: 120; Moorhead 1994: 97.

⁴⁶⁹ Moorhead 1994: 97.

⁴⁷⁰ Moorhead 1994: 97. Iustinianus dönemindeki askeri amaçla yapılan tahkimatlarla ilgili ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Lawrence 1983: 188-200.

⁴⁷¹ Moorhead 1994: 97.

⁴⁷² Prok. Pers. II, XVII, 26; Moorhead 1994: 97.

⁴⁷³ Moorhead 1994: 97.

⁴⁷⁴ Moorhead 1994: 97.

⁴⁷⁵ Moorhead 1994: 97.

⁴⁷⁶ Prok. Pers. II, XXI, 34.

⁴⁷⁷ Prok. Hist. IV, 2-13.

ve hızla yayılarak Bizans ordusunu perişan eden veba Bizans devletinin de büyüyen gücüne gölge düşürmüştü. Veba çok sayıda askerin ölümüne neden olduğundan askeri mücadelelerden kaçınıldı. Sasanilerle tekrar ağır maddi şartlar içeren bir anlaşma yapılmasında vebanın yol açtığı yıkım etkili olmuş olabilir. Bu nedenle 542 yılında yaşanan bu salgın hastalığı anlatmaya değer gördük. Theophanes Konstantinopolis’de vebanın görülmesinde 5 Ekim 542 olarak tarih verir⁴⁷⁸. Antik yazar Prokopios’dan vebanın ilk olarak Pelusium’da yaşayan Mısırlılar arasında görüldüğünü, zamanla İskenderiye ve Mısır’ın diğer bölgelerine ve Mısır’a komşu olan Filistin’e sıçradığını oradan da tüm dünyaya yayıldığını öğreniyoruz⁴⁷⁹.

Mısır’da ortaya çıktıktan iki yıl sonra bahar ayının ortasında Bizans başkentine ulaşan veba salgını ilk üç ay Konstantinopolis’te büyük kayıplara neden olmuştur⁴⁸⁰. Prokopios birinci ay sonunda günde beş bin ölü; ikinci ay sonunda günde on binin üzerinde kişinin öldüğünü yazarak durumu “yüzlerce ev insansızlaşmıştı” şeklinde anlatır⁴⁸¹. Yalnızca Konstantinopolis’de toplamda iki yüz kırk dört bin kadar kişinin öldüğünü öğreniyoruz ki, bu rakam o dönem nüfusunun neredeyse yarısıdır⁴⁸². Modern araştırmacı Stathakopoulos ise 542 yılında Konstantinopolis’de nüfusun %20’sinin hayatını kaybettiğini yazar⁴⁸³. İmparator Iustinianus da vebaya yakalanmış ancak kurtulabilmişti⁴⁸⁴.

Peki, Iustinianus’un hükümeti vebaya karşı ne gibi önlemler alıyordu? Sosyal hizmetlerin işlevselleştirilmesi yönünde karar alınmış ve devlet hazinesinden ayrılan para ile halka yardım yapılıyor, sahipsiz yoksulların cesetleri

⁴⁷⁸ Theophan. AD. 541/2.

⁴⁷⁹ Prok. Pers. II, XXII, 6.

⁴⁸⁰ Prok. Pers. II, XXII, 9.

⁴⁸¹ Prok. Pers. II, XXIII, 2, 4. Prokopios hastalığın insanlar üzerindeki etkisini detaylı bir şekilde anlatmıştır, ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Pers. II, XXII, 12-39.

⁴⁸² Maas 1992: 23.

⁴⁸³ Stathakopoulos 2008: 310.

⁴⁸⁴ Prok. Hist. IV, 1; Prok. Pers. II, XXIII, 20. Prokopios, Iustinianus’un vebadan öldüğü söylentisinin yayıldığını yazar. Söylentilerden sonra Bizans subaylarının bir kısmı, Bizans’da başka biri imparator olarak ilan edilirse Iustinianus’a bir daha boyun eğmeyeceklerini bildirmişlerdi. Ancak Iustinianus’un iyileşmesi ile subaylar Belisarius ve Bouzes’i suçladılar. İmparatoriçe Theodora ise eleştirilerin aslında kendisine yapıldığını öne sürerek Bouzes’i hapis cezasına mahkûm etti. 2 yıl 4 ay sonra Bouzes serbest bırakıldı. Belisarius böyle bir cezaya çarptırılmadı; ancak Doğu Orduları Komutanlığı görevinden alındı, bkz. Prok. Hist. IV, 2-13.

defnediliyordu⁴⁸⁵. Russell, “maneviyatın mükemmel, paranın bol, insan gücünün yeterli olduğu”dönemde vebanın gelerek her şeyi etkilediğini belirtmektedir⁴⁸⁶. Nüfusun hemen yarıya yakın kısmı veba salgınında yok olmuştu⁴⁸⁷. Nüfusun bu denli azalması dolaylı olarak imparatorluk hazinesini de etkilemişti; çünkü kaynaklarda azalmalar olduğundan vergi tahsilatı güçleşmişti. Bunun sonucunda seferlerin finanse edilmesinde de zorluklar yaşandığını söylemek doğru olacaktır. Russell, vebadan önce imparatorluk ordusunun yirmi beş, otuz bin civarında iken 7.yüzyıl başında Araplara karşı gönderilmek üzere on bin askerin güçlkle bulunduğunu yazmaktadır⁴⁸⁸. Iustinianus’un dönemindeyse veba sonucunda ordunun uğradığı ciddi kayıplar sonucunda Ostrogotlar güçlenerek İtalya’nın büyük kısmını yeniden ele geçirmiş ve önceki bölümde bahsedildiği gibi Afrika’da Berberiler tekrar üstünlük kazanmaya başlamıştı⁴⁸⁹.

Veba zamanla imparatorluk sınırları dışına, Mezopotamya aracılığıyla İran’a ve Sasanilere de yayıldı⁴⁹⁰. Ancak vebanın Sasaniler arasında yayılmasının Bizans devletinin lehine olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Prokopios, Sasanilerin Bizans ile barışa yanaşmasında Sasani ordusunun vebadan muztarip olmasının etkili olduğunu yazar⁴⁹¹. Russell de vebadan dolayı zayıflayan Sasanilerin 600 yılına dek ciddi bir tehdit olmadığına dikkat çekmiştir⁴⁹².

III.8. Vebadan Sonra Sasanilerle Mücadele (543-545)

543 yılından itibaren veba salgını başladığından dolayı iki taraf da bundan etkilenmiş ve birbirlerine küçük saldırılarda bulunmuşlardı⁴⁹³. Kudüs, Hüsrev’in asıl amacı idi; ancak Belisarius vebanın etkisiyle zayıflayan Sasani ordusunu

⁴⁸⁵ Prok. Pers. II, XXIII, 6-11.

⁴⁸⁶ Russell 1968: 178.

⁴⁸⁷ Russell 1968: 174.

⁴⁸⁸ Russell 1968: 182.

⁴⁸⁹ Treadgold 1995: 16.

⁴⁹⁰ Prok. Pers. II, XXIII, 21; Bury 1958a: 62.

⁴⁹¹ Prok. Pers. II, XXIV, 6.

⁴⁹² Russell 1968: 182.

⁴⁹³ Moorhead 1994: 98.

engelleyerek başarı kazanmıştı⁴⁹⁴. 544 yılında ise Edessa'yailerleyen Hüsrev'i büyük bir gayretle şehirlerini savunan halk karşıladı⁴⁹⁵. Baker, Edessa'nın bir kilit taşı olduğuna dikkat çekerek kaybedilmesi halinde tüm Bizans-Sasani sınırının boyun eğeceğini, dayanması halinde ise Hüsrev'in daha fazla ileriye gidemeyeceğini savunmuştur⁴⁹⁶. İki girişimi de başarısızlıkla sonuçlanan Hüsrev çok miktarda para alarak buradan ayrıldı⁴⁹⁷. Edessa kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra savaşa isteği yok olan Hüsrev barışa yanaştı⁴⁹⁸. 545 yılında beş yıllık bir barış anlaşması yapılarak, Iustinianus Hüsrev'e beş bin altın ödedi ve Lazika'nın iadesini istedi⁴⁹⁹. Browning ve Greatrex, Hüsrev'in asıl amacının Bizans'ın doğusundaki zengin şehirleri yağmalamak ve Bizans'ı ağır tazminat ödemek zorunda bırakmak olduğunu yazmaktadır⁵⁰⁰. Nitekim Hüsrev'in saldırdığı her şehirden haraç alması ve Bizans Devleti'nden altın ya da para alması onların bu tezini doğrulamaktadır.

Bizans'a bir kez daha pahalıya mâl olan bu barıştan sonra Iustinianus dikkatini batıya verebilecek ve Afrika'da Berberiler ile olan mücadeleye tekrar odaklanacak, İtalya'da ise Ostrogotlar ile yapılan savaşa devam edebilecekti.

III.9. İtalya'da Gotlarla Mücadele

Iustinianus dönemindeki Got mücadelesine değinmeden önce Ostrogotların İtalya'da nasıl yükselip krallık kurduklarını hatırlamakta fayda bulunmaktadır. 5. yüzyıl sonlarına doğru Germen kavimleri kendi güçlerini oluşturmaya başladığında İtalya'da barbar komutan Odoaker gücü hakimdi⁵⁰¹. Hatırlanacağı üzere Bizans Devleti'ni tanımayan Odoaker'a karşı Zenon, o dönemde Trakya'da geniş topraklara sahip olan Ostrogot lideri Theoderich ile anlaşmıştı. 484 yılında onu consul rütbesi ile onurlandırarak Odoaker'ı ortadan kaldırmak şartıyla 497'de İtalya'da Ravenna

⁴⁹⁴ Barker 1966: 120.

⁴⁹⁵ Prok. Pers. II XXVI, 5; Moorhead 1994: 98.

⁴⁹⁶ Baker 2002: 252.

⁴⁹⁷ Edessa kuşatmasıyla ilgili bilgi için bkz. Prok. Pers. II, XXVI, 5-46.

⁴⁹⁸ Barker 1966: 121.

⁴⁹⁹ Prok. Pers. II, XXVIII, 6; Holmes 1912 a: 600; Moorhead 1994: 98.

⁵⁰⁰ Browning 1971: 171; Greatrex 2005: 488.

⁵⁰¹ Holmes 1912a: 544. İtalya'daki barbar akınlarıyla ilgili bir değerlendirme için bkz. Trevelyan 1956: 17-36.

merkezli bağımsız krallığının kurulmasının önünü açmıştı⁵⁰². Dolayısıyla İmparator Zenon'un bu hareketinin batıda Ostrogot gücünü meşrulaştırdığı açıktır. Haleflerinin de bunu kabullenmekten başka çaresi kalmamıştı. Bu hususta Anastasios'un da Theoderich'in kendisini bilgilendirmek için yolladığı elçiye yanıt olarak tebriklerini iletmesi gayet normaldir⁵⁰³. Böylece Theoderich İtalya'da imparatorun naibi sıfatıyla hüküm sürüyor ve batıdaki imparatorluk ordusunu da komuta ediyordu⁵⁰⁴. Ancak Browning, İtalya'nın teorik olarak Bizans İmparatorluğu'na bağlı olduğuna dikkat çekmektedir⁵⁰⁵. Roberts ise, Gotların kendilerini Roma gücünün yeni koruyucusu olarak gördüklerini belirtmektedir⁵⁰⁶. Ancak bu öyle bir paradoks ki, kendilerini batıdaki Roma gücünün muhafızı olarak gören bu uluslar zaman geçtikçe Roma gücü karşısında en büyük muhalif olacaklardı.

İtalya'da Ostrogotları otuz üç yıl yöneten Theoderich, İtalya'nın Got olmayan yerlilerine de iyi davranmış ve kendileri Arianizme mensup olmalarına rağmen dini konuda onlara bir hoşgörü politikası izlemiştir⁵⁰⁷. Theoderich'in tek çocuğu, kızı Amalasuntha idi⁵⁰⁸. Amalasuntha babası gibi Romalılara hayrandı ve Roma ekolünde eğitim almıştı⁵⁰⁹. Amalasuntha'nın eşi Eutharic ise, 519 yılında Iustinus tarafından consul ilân edilmiş ve Theoderich'den sonra tahta oturması beklenen bir aday haline gelmişti⁵¹⁰. Ancak dini anlamda yaşanan önemli bir sorun mevcuttu. Eutharic, Katolikleri sevmeyen bir Arianusçu idi⁵¹¹. Bu nedenle Roma Kilisesi'nin onun hakimiyetine karşı çıkması akla yatkındır. Bu arada Eutharic'in 522 yılında ölmesi, esasında Bizans Devleti'nin İtalya seferinin gecikmesiyle ilişkilendirilebilir. Çünkü eğer Arianusçu ve Katolıklere hoşgörü beslemeyen Eutharic

⁵⁰² Holmes 1912a: 544, 545; Barker 1966: 131; Roberts 2010: 116. Theoderich ve Odoaker mücadelesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Goth. V, I, 6-32.

⁵⁰³ Holmes 1912 a: 545, 546.

⁵⁰⁴ Browning 1971: 143.

⁵⁰⁵ Browning 1971: 145.

⁵⁰⁶ Roberts 2010: 112.

⁵⁰⁷ Holmes 1912a: 546; Barker 1966: 146. Theoderich'in İtalya'da kurduğu krallık ile ilgili bir değerlendirme için bkz. Trevelyan 1956: 37-48.

⁵⁰⁸ Bury 1958a: 151.

⁵⁰⁹ Browning 1971: 145.

⁵¹⁰ Barker 1966: 148; Browning 1971: 145.

⁵¹¹ Browning 1971: 145.

tahta çıkmış olsaydı Iustinianus, din kardeşlerine yapılan kötü muameleyi bahane ederek daha erken birtarihte Gotlara saldırı başlatabilirdi. Oysa şimdi saldırı için bir süre daha beklemek zorundaydı.

Öte yandan İtalya’da Ostrogotlar kendi iç meseleleriyle meşguldü. Theoderich’in 30 Ağustos 526 tarihinde ölmesi ile Ostrogot tahtına sekiz yaşındaki torunu Athalaric oturmuştu⁵¹². Yeni kralın yaşının küçük olması annesi Amalasuntha’nın naipliğine yani bir anlamda yönetimi onun üstlenmesine neden olmuştur⁵¹³. Prokopios da Amalasuntha’nın koruyucu sıfatıyla imparatorluğu yönettiğine dikkat çekmektedir⁵¹⁴.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Ravenna’da Roma ekolünde eğitim alan Amalasuntha, oğlunun da kendisi gibi klasik bir eğitimden geçmesini istemekteydi⁵¹⁵. Ancak Got soylularının, genç kralın savaş sanatı öğrenmesinin daha önemli olduğunu savunarak Athalaric’i annesinin elinden almaları sonucunda⁵¹⁶ Amalasuntha’nın çareyi Iustinianus’dan yardım istemekte bulduğunu görüyoruz⁵¹⁷. Amalasuntha’nın Bizans devletine yaptığı yardım çağrısı, onun Roma hayranlığıyla açıklanabilir. Iustinianus’un ise bu yardım çağrısından hoşnut olduğu aşikârdır. Beklediği fırsat şimdi imparatorun ayağına gelmişti. İtalya’yı almak demek, Akdeniz’deki en önemli gücü ele geçirmek demektir. Afrika’yı alarak büyük plânının ilk parçasını hayata geçirmişti. Şimdi sıra İtalya’yı tekrar Bizans topraklarına katmaktaydı.

Amalasuntha’nın yardım çağrısını alan Iustinianus hemen harekete geçerek, bugün Arnavutluk sınırları içinde yer alan, o dönemde imparatorluğa en yakın olan liman Dyrrhachium’da Amalasuntha’nın konaklaması için köşk

⁵¹² Prok. Goth. V, II, 1; Bury 1958a: 159; Barker 1966: 149; Baker 2002: 130. Holmes ise Athalaric’in tahta oturduğunda on yaşında olduğunu yazar, bkz. Holmes 1912a: 546.

⁵¹³ Bury 1958a: 159; Browning 1971: 145; Baker 2002: 130.

⁵¹⁴ Prok. Goth. V, II, 1.

⁵¹⁵ Bury 1958a: 159; Barker 1966: 149; Norwich 2013: 176.

⁵¹⁶ Prok. Goth. V, II, 17; Holmes 1912a: 546; Browning 1971: 147; Baker 2002: 131; Norwich 2013: 176.

⁵¹⁷ Prok. Hist. XVI, 1; Bury 1958a: 160; Browning 1971: 147; Baker 2002: 131. Prokopios, Amalasuntha’nın mektubunda İtalya’dan ayrılmak istediğini yazdığını ifade eder, bkz. Prok. Goth. V, II, 23-24;

hazırlatarak, oradan da Konstantinopolis'eyapılacak yolculuk için hazırlıklarda bulunduğunu görüyoruz⁵¹⁸.

Ancak bu süre zarfında işler Iustinianus'un beklediği gibi gitmeyince plânda değişiklik olduğunu görüyoruz. Amalasuntha kaçmak için hazırlıklarını yaparken bazı Got soyluları tarafından desteklendiğini öğrenince kaçıktan vazgeçmişti⁵¹⁹. Browning, onun caymasına neden olarak bir başka sebep daha gösterir: Theodora⁵²⁰. Amalasuntha'nın, Theodora'nın Iustinianus ile birlikte devleti yönettiğinden haberdar olduğunu bu nedenle tedirgin olduğuna dikkat çekmektedir⁵²¹. Browning'in bu konuda haklı olduğunu birazdan örneğiyle göreceğiz. Tahmin edileceği gibi Amalasuntha'nın kararından vazgeçmesi Iustinianus'u hayal kırıklığına uğratmıştı. Harekete geçmek için yeni bir bunalım beklemeliydi. Ancak saldırı bahanesi çok güçlü bir neden olmalıydı. Çünkü başta da belirttiğimiz gibi, Ostrogot kralı Theoderich, Ariusçu olmasına rağmen papanın ve Romalıların dostluğunu kazanmak için elinden geleni yapmıştı⁵²². Yani İtalya'da Ostrogot yönetiminden memnun bir Romalı halkı vardı. Iustinianus mevcut durumu göz ardı edemezdi. Çünkü, Romalı halkın Bizans'ın yanında yer alması Bizans için hayati bir öneme sahipti. Nitekim 2 Ekim 534'de Amalasuntha'nın oğlu Athalaric'in ölmesi üzerine Amalasuntha'nın kuzeni Theodahad⁵²³ ile yönetimi bölüşmek konusunda anlaşma yapması Bizans devletinin lehine bir gelişmedir⁵²⁴. Kasım 534'de Theodahad kendini kral,

⁵¹⁸ Bury 1958a: 160; Browning 1971: 147.

⁵¹⁹ Browning 1971: 147.

⁵²⁰ Browning 1971: 147.

⁵²¹ Browning 1971: 147.

⁵²² Norwich 2013: 176.

⁵²³ Theodahad, Theoderich'in yeğeni idi. Savaş sanatından ziyade daha çok felsefeye meraklı bir kraldı. Bu nedenle savaştan kaçındığını söylemek yanlış olmaz, bkz. Kaegi-Kazhdan 1991b: 2036.

⁵²⁴ Browning 1971: 150. Amalasuntha ile Theodahad'ın evli olup olmadığı konusunda farklı bilgiler bulunmaktadır. Baker 2002: 133; Barker 1966: 150 eserlerinde evlendiklerini yazarken, Norwich 2013: 177 bunun yalnızca bir anlaşma olduğuna, Theodahad'ın zaten evli olduğuna dikkat çekmektedir. En önemli kaynağımız olan Prokopios'da ise bu durumun bir anlaşma olduğu üzerinde durulmuştur. Ayrıca Prokopios, Athalaric'in ölüm tarihini 10 Ekim 534 olarak verir. Prok. Goth. V, IV, 4. Ayrıca burada bir de Amalasuntha'nın neden böyle bir karar verdiğini sorgulamakta fayda görüyoruz. Baynes 1925: 73 Amalasuntha'nın oğlunun ölümü ile yalnız ve umutsuz bir kadına dönüştüğünü belirtir. Yönetimde tekrar etkili olmak istemesi Gotlar üzerinde kurabileceğini düşündüğü hakimiyet ile açıklanabilir. Bu sayede zamanı geldiğinde Theodahad'ı devirip yönetimde tek başına etkin olacağını düşünmüş olabilir.

Amalasuntha'yı ise kraliçe ilân etmek suretiyle yönetimi ikisi arasında paylaştırdı⁵²⁵. Anlaşmaya göre, hükümet işleri Amalasuntha'nın yönetiminde olacaktı⁵²⁶. Ancak Theodahad'ın aldığı bu karardan pişmanlık duyarak kısa süre sonra Amalasuntha'yı saf dışı bırakmak istediğini görüyoruz⁵²⁷. Amalasuntha'nın 30 Nisan 535'de görevinden alınıp sürgüne gönderilmesi üzerine Iustinianus, Theodahad'a elçi yollayarak Amalasuntha'nın kendi koruması altında olduğunu, bu nedenle derhal serbest bırakılmasını aksi halde bu işe müdahale edeceğini söyledi⁵²⁸. Aynı olayı, Vandal soylusu Gelimer'in, Hilderik'i tahttan indirdiğinde Iustinianus'un Hilderik yanlısı bir politika izlemesinden hatırlıyoruz. Bu iki benzer olaydan hareketle, Iustinianus'un bu barbar krallıkları üzerinde bir karar yetkisine sahip olduğunu göstermek istediğini ve sözlerinin dikkate alınmaması durumunda ise müdahalede bulunacağını altını çizmiş olduğunu söyleyebiliriz. Bu arada İmparatoriçe Theodora da bu işe dahil olmuş ve Iustinianus'un elçisi Petrus'a Theodora'dan bir mektup ulaşmıştı⁵²⁹. Theodora'nın mektubunda Amalasuntha'yı Konstantinopolis'de istemediğini yazması dikkate değer bir husustur⁵³⁰. Dolayısıyla Bizans elçisi Petrus, Theodahad'ı Amalasuntha'yı öldürmesi için ikna etmeliydi.

Iustinianus'un uyarılarını dikkate almayan Theodahad'ın Amalasuntha'yı öldürmesi ile Iustinianus Ostrogotlara savaş ilân ederek hazırlıklara başladı⁵³¹. Browning, Amalasuntha'nın öldürülmesinin Iustinianus'un lehine olduğunu düşünmektedir. Çünkü onun fikrine göre, İtalya'da yaşayan Romalılar bu olay sonucunda, Amalasuntha'nın intikamının alınacağı düşüncesiyle Bizans'ın yanında

⁵²⁵ Bury 1958a: 163; Browning 1971: 150.

⁵²⁶ Bury 1958a: 163.

⁵²⁷ Prok. Goth. V, IV, 11-12; Bury 1958a: 164; Browning 1971: 150; Norwich 2013: 177.

⁵²⁸ Prok. Goth. V, IV, 22; Browning 1971: 150; Baker 2002: 134; Norwich 2013: 177. Prokopios, Iustinianus'un elçisi Got sarayına varmadan Theodahad'ın korkuya kapılarak imparatora elçi yolladığı ve Amalasuntha'ya zarar vermeyeceğini söylediğini yazar, bkz. Prok. Goth. V, IV, 15.

⁵²⁹ Browning 1971: 150; Baker 2002: 134. Prokopios Savaşlar Tarihi eserinde Theodora'nın bu hareketinden bahsetmez; ancak Gizli Tarih'te bununla ilgili bilgi mevcuttur. Prokopios bu durumu "imparatoriçenin korkusundan gerçekte olan biteni yazmak benim için mümkün değildi" sözleriyle anlatır, bkz. Prok. Hist. XVI, 3. Theodora'nın elçiye "Amalasuntha'yı ortadan kaldır" emrini verdiğini yazar, bkz. Prok. Hist. XVI, 1-5.

⁵³⁰ Prok. Hist. XVI, 4; Garland 2010: 35.

⁵³¹ Prok. Goth. V, IV, 25-2; V, V, 1; Holmes 1912a: 550; Barker 1966: 151; Browning 1971: 151; Norwich 2013: 178.

yer alabilirlerdi⁵³². Amalasuntha'nın da babası Theoderich gibi Romalılara hayran olduğu göz önüne alındığında Browning'in fikri mantıklı görünmektedir. Bu arada Theodora'nın yukarıda sözünü ettiğimiz müdahalesine değinmek gerekecektir. Theodahad'ın Amalasuntha'yı öldürmesinde imparatoriçenin ne derecede etkili olduğunu bilmiyoruz; ancak Theodora'nın bu cesareti onun iktidardaki gücünü kanıtlayan olaylardan biridir.

İtalya'da başlayacak mücadeleler konusunda bir başka hususa daha dikkat çekmek gerekecektir. Iustinianus neden savaştan kaçınmamıştı? Çünkü bilindiği üzere Ostrogotlar, Vandallardan daha kalabalık ve savaş konusunda daha yeteneklilerdi⁵³³. Ayrıca yukarıda da belirttiğimiz gibi, İtalya'daki Romalı halk da Gotların yönetiminden memnundu. Yani kuşkusuz böyle bir savaş Iustinianus için Vandallarla yapılan mücadeleden daha zorlu olacaktı. Iustinianus'un bu ulus ile mücadelede kararlı olmasında belki de en önemli neden İtalya'sız bir Roma İmparatorluğu'nun mümkün olmayacağıydı. Bu nedenle, tüm zorluklara ve ihtimallere karşılık mücadele için gerekli hazırlıklar yapılmaktaydı. Iustinianus'un ilk iş olarak 535 senesinin yazında General Mundus'u Dalmaçya'yı istilaya; Belisarius'u da yaklaşık sekiz bin askerle⁵³⁴ Sicilya'ya sefere yolladığını görüyoruz⁵³⁵. Böylece Gotlarla mücadele başlamış oldu.

Bir başka Germen ulus Franklar, Ostrogot-Bizans mücadelesinde etkin bir rol oynamışlardır. Kendi plânlarına göre hareket eden bu kavim, kimi zaman Ostrogot; kimi zaman da Bizans yanlısı bir siyaset izleyerek, mücadelenin seyrini değiştirmişlerdir. Onların bu değişken tutumlarına yeri geldiğinde değinilecektir. Ancak Frankların Bizans ve Gotlarla olan münasebetine değinmeden önce tarih sahnesine nasıl çıktıkları ve nasıl bir gelişim gösterdiğini izah etmekte fayda bulunmaktadır. Prokopios ve Agathias, Frankların Antikçağ'da "Germani" olarak

⁵³² Browning 1971: 150.

⁵³³ Baker 2002: 137.

⁵³⁴ Prokopios düzenli birlikler ve feoderatiden dört bin, Isaurialı askerlerden de üç bin kişinin Belisarius'un ordusunda olduğunu yazar, bkz. Prok. Goth. V, V, 2.

⁵³⁵ Prok. Goth. V, V, 2; Holmes 1912a: 550-551; Barker 1966: 151; Browning 1971: 151; Baker 2002: 136-137; Norwich 2013: 178.

anıldığını ve ilk olarak Galya'ya yerleştiklerini yazmaktadırlar⁵³⁶. Germen ulusu olan Franklar, Constantinus Chlorus ve I. Constantinus tarafından boyun eğdirilip Roma ordusuna alınmıştı⁵³⁷. 481-511 yılları arasında Clovis'in idaresi altında birleşerek 5. yüzyılda Galya'nın kuzeyine yerleşen Franklar, 486 yılında siyasal devletlerini kurmuşlar ve Galya'da önemli bir güç oluşturmuşlardı⁵³⁸. Galya'da büyük bir güç olarak ortaya çıkan Franklar, Ostrogot lideri Theoderich'in Vizigotlar ve kendileri arasında bir barış yapma girişimini reddedince 507'de Vouille savaşında Vizigotları yenilgiye uğratarak güçlerini pekiştirmişlerdir⁵³⁹. Diğer Germen kavimleri Arianizme mensupken; Frankların olasılıkla 496 yılında Ortodoksluğu benimsemeleri başlangıçta Bizans ile olan ilişkisinin lehine olmuş olabilir⁵⁴⁰. Bizans İmparatoru Anastasius, batıdaki barbar krallıklar olan Ostrogotlar ve Franklarla dostça ilişkiler içinde olmuştu⁵⁴¹. Konstantinopolis ile müttefik olan Franklar, Vouille savaşından sonra imparator Anastasius'un, Frank lideri Clovis'i fahri (onursal) consul ilan etmesiyle dostluklarını pekiştirmiş oldular⁵⁴². Galya'da Vizigotları da yenerek hakimiyetlerini sağlamlaştıran Franklar giderek güçleniyorlardı. Vizigotları mağlup etmelerinin de Bizans Devleti'nin Frankları, Lombardlara ve Gotlara karşı müttefik olarak benimsemelerinde etkili olduğunun kanısındayız. Ancak, zaman içerisinde İtalya üzerindeki ortak ilgi nedeniyle Franklar ve Bizans arasındaki ilişkinin bozulduğunu görmekteyiz. Bu sebeple Franklar, Bizans devletini Ostrogotlarla yaptığı mücadele esnasında oldukça uğraştıracaktı. Öte yandan Ostrogotların lideri Theoderich'in damadı olan Eutharic öldüğünde Franklar, İtalya'daki Got krallığını kuzeyde ve batıda sıkıştırmaya başlamıştı⁵⁴³. Dolayısıyla bu Germen topluluğu Bizans-Got mücadelesinde önemli bir yere sahipti.

⁵³⁶ Prok. Goth. V, XI, 29; Agath. I, 2,1.

⁵³⁷ Hitchner 1991 a: 803.

⁵³⁸ Barker 1966: 37, 131; Browning 1971: 25, 40.

⁵³⁹ Moorhead 1994: 79.

⁵⁴⁰ Agath. I, 2,4; Barker 1966: 135; Browning 1971: 27.

⁵⁴¹ Barker 1966: 56.

⁵⁴² Moorhead 1994: 79.

⁵⁴³ Browning 1971: 46.

Iustinianus, Ostrogotlarla mücadelenin henüz başındayken Franklara elçi yollayarak, onları Bizans Devleti yanında olmaya davet etmiştir⁵⁴⁴. Franklara gönderilen mektubun içeriğini tahmin etmek zor olmasa gerek. Onların Ortodoks olmasından yararlanmak isteyen Iustinianus, Arianizme karşı Ortodoksluğu savunmuş ve din kisvesi altında onlarla müttefik olmaya çalışmıştır⁵⁴⁵. Prokopios'dan, bu mektupla beraber Franklara para yollandığını da öğreniyoruz⁵⁴⁶.

Bu arada Bizans komutanı Mundus, Dalmaçya'daki Salona şehrine girip bölgede Bizans gücünü oluşturmuştur⁵⁴⁷. Belisarius ise Sicilya Catana'da karaya çıkıp Syracusai'yi işgal ettikten sonra yalnızca Panormus'da (=Palermo) kendisine karşı koyan Gotları püskürtmenin ardından mücadeleye gerek kalmadan Sicilya'yı almış⁵⁴⁸; fakat acilen önceki bölümde bahsedildiği gibi Berberilerle mücadele için Afrika'ya çağırılması sürecin sekteye uğramasına neden olmuştur.

Yaşanan bu ilk mücadelelerden sonra Theodahad'ın endişelenerek Bizans ile barış yapmak istediğini görüyoruz⁵⁴⁹. Yukarıdaki dipnotta⁵⁵⁰ değindiğimiz gibi, savunma ile ilgili pek bilgisi olmayan ve daha çok felsefeye meraklı olan Theodahad Iustinianus'un elçisi Petrus ile barış görüşmeleri yapmaya başladı⁵⁵¹. Görüşmeler sonunda Theodahad tahttan çekilmeye razı oldu; ancak bu kez Iustinianus'un barış önerilerini reddetmesi üzerine Theodahad'ın imparatora bir mektup yollayarak İtalya'yı teslim etmeye hazır olduğunu bildirmesi önemlidir⁵⁵². Bu mektup karşısında

⁵⁴⁴ Prok. Goth. V, V, 8.

⁵⁴⁵ Mektubun tam metni için Prok. Goth. V, V, 8-10.

⁵⁴⁶ Prok. Goth. V, V, 10.

⁵⁴⁷ Prok. Goth. V, V, 11.

⁵⁴⁸ Prok. Goth. V, V, 11-12; Bury 1958a: 175; Barker 1966: 152; Browning 1971: 151; Baker 2002: 137; Norwich 2013: 178.

⁵⁴⁹ Baker 2002: 138. Theodahad Sicilya'dan çekilecek ve her yıl Bizans'a para ödeyecekti, bkz. Prok. Goth. V, VI, 1-2.

⁵⁵⁰ Bkz. 523.dipnot.

⁵⁵¹ Petrus, Theodahad'a "felsefeye meraklı bir kişinin Romalıların imparatoru ile boy ölçüşmeyeceğini" ima etmiştir, bkz. Prok. Goth. V, VI, 11. Theodahad ve Petrus arasındaki konuşma için bkz. Prok. Goth. V, VI, 10-12.

⁵⁵² Prok. Goth. V, VI, 14. Theodahad'ın mektubunun tam metni için bkz. Prok. Goth. V, VI, 15-21.

Iustinianus da yumuşamış ve anlaşma hükümlerinin Belisarius tarafından düzenleneceğini belirterek mektubunu sonlandırmıştır⁵⁵³.

Ancak bu arada Gotlar'ın büyük bir orduyla Dalmaçya'ya girmesi ve yapılan mücadelede Mundus'un ölmesi barış görüşmelerinin sona ermesine neden oldu⁵⁵⁴. Bu olaydan sonra Iustinianus, Illyricum'a Constantinus komutasında bir birlik yollayarak mücadeleye devam etmek niyetinde olduğunu gösterdi⁵⁵⁵. Bu esnada Gotların da Gripas liderliğinde başka bir ordu ile Dalmaçya'ya girip Salona'yı almaları mücadeleyi daha da ateşledi⁵⁵⁶. Yaşanan mücadeleler Constantinus'un Dalmaçya'yı alması ile sonuçlandı⁵⁵⁷.

Bu arada Afrika'dan döndüğünde Napoli'ye odaklanan Belisarius'un bölgeye ulaşmadan şehir sakinlerinin temsilcisi ile görüşerek, kolay bir zafer kazanma niyetinde olduğunu söylemek mümkündür⁵⁵⁸. Şehre saldırılmaması ricasında bulunan temsilci Stephanus'un bu isteği üzerine; Belisarius şehre zarar verilmeyeceğine dair söz verdi⁵⁵⁹. Bu arada temsilcinin asıl önemli yerin Napoli değil Roma olduğunu belirtmesi ilginç bir ayrıntıdır. Elçinin bu sözünü aynen çevirmeyi ve burada vermeyi Roma'nın önemini bir kez daha vurgulamak için vermeye değer gördük: "Roma'yı ele geçirirseniz Napoli'yi ele geçirmek sizin için sorun olmayacak; fakat Roma'dan döndürülürseniz Napoli'yi bile elinizde tutamazsınız."⁵⁶⁰

Bu arada Bizans ordusunun Napoli'ye giden su kaynaklarını yok etmesi Napoli halkını zora sokmuştu⁵⁶¹. Napoli kenti sakinleri şehrin kurtarılması için Theodahad'ın ordu göndermesini beklemiş; fakat beklenen yardım yapılmayınca

⁵⁵³ Prok. Goth. V, VI, 22. Mektubun tam metni için bkz. Prok. Goth. V, VI, 22-26.

⁵⁵⁴ Prok. Goth. V, VII, 1-2.

⁵⁵⁵ Prok. Goth. V, VII, 26.

⁵⁵⁶ Prok. Goth. V, VII, 27

⁵⁵⁷ Prok. Goth. V, VII, 36. Bu ilk mücadeleler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Goth. V, VII, 26-37.

⁵⁵⁸ Holmes 1912a: 552; Bury 1958a: 175.

⁵⁵⁹ Bury 1958a: 175. Temsilcinin konuşması için bkz. Prok. Goth. V, VIII, 7-11. Belisarius'un temsilciye cevabı için bkz. Prok. Goth. V, VIII, 12-18.

⁵⁶⁰ Prok. Goth. V, VIII, 10

⁵⁶¹ Prok. Goth. V, VIII, 45.

hafta şehri savunmalarından sonra Belisarius tarafından şehir 536'da ele geçirilmişti⁵⁶². Bu arada Napoli'nin Bizans tarafından ele geçirilmesi ile Gotlarinciddi bir darbe aldığını söylemek mümkündür.

Napoli'nin kaybedilmesinden sonra Ostrogotların toparlanıp güçlenme isteklerine tanık oluyoruz. Theodahad'ın Napoli halkına olan ilgisiz tutumu onun sonunu hazırlayan bir neden olarak görülebilir. Theodahad'ın Iustinianus'dan rüşvet aldığına inanan Ostrogotlar Theodahad'ı tahttan indirerek yerine askeri deneyimi olan birini çıkarmak istediler⁵⁶³. Neticede onlar 536 yılında Vitigis'in tahta çıkması konusunda karar verdiler⁵⁶⁴. O zamana dek Roma'da yaşayan Theodahad ise, bu olaydan sonra Ravenna'ya kaçtı; fakat Vitigis yakalanıp öldürülmesi emrini verdi⁵⁶⁵.

Öte yandan, Ostrogotlar, Vitigis'i tahta çıkartarak Bizans ile olan mücadelede geri adım atmayacaklarını göstermiş oluyorlardı. Yeni kral Vitigis, Bizans ile mücadelede durum değerlendirmesi yapmak için Got soyluları ile görüşmek suretiyle hazırlıklara başlamıştı. Gotlar için o sırada iki tehlike mevcuttu. Güneyden Belisarius'un ilerlemesi ve kuzeyde Frankların düşmanca tavırları⁵⁶⁶. Franklarla görüşmeye ilk başlayan Got lideri Theodahad, Franklara Galya'yı ve altın vaad etmek suretiyle onların desteğini istemiştir⁵⁶⁷. Prokopios'dan Frankların bu teklifi kabul ettiklerini ve Galya'nın yönetiminin Frank Ildibert, Theudibert ve Kloadarius arasında paylaşıldığını öğreniyoruz⁵⁶⁸. Anlaşmaya göre Franklar, Ostrogotlara gizlice yardımcı birlik yollamaya söz vermişlerdi⁵⁶⁹. Öte yandan Franklar, bu birliğin kendi uluslarından değil, kendilerine tabi olan bir topluluktan oluşacağını belirtmişlerdir⁵⁷⁰. Prokopios bunun nedeni olarak, daha önce

⁵⁶² Prok. Goth. V, IX, 1; Bury 1958a: 176-177; Browning 1971: 152; Baker 2002: 143-144; Norwich 2013: 178-179. Napoli'deki mücadelelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Goth. V, X, 1-48.

⁵⁶³ Prok. Goth. V, XI, 1; Bury 1958a: 177; Browning 1971: 152; Norwich 2013: 179.

⁵⁶⁴ Prok. Goth. V, XI, 5; Holmes 1912a: 553; Bury 1958a: 177; Barker 1966: 153; Browning 1971: 152; Baker 2002: 144.

⁵⁶⁵ Prok. Goth. V, XI, 6; Bury 1958a: 178; Baker 2002: 145; Norwich 2013: 179.

⁵⁶⁶ Bury 1958a: 178.

⁵⁶⁷ Prok. Goth. V, XIII, 26.

⁵⁶⁸ Prok. Goth. V, XIII, 27.

⁵⁶⁹ Prok. Goth. V, XIII, 27.

⁵⁷⁰ Prok. Goth. V, XIII, 28.

bahsettiğimiz gibi Frankların önce Iustinianus ile anlaşma yaptığını, bu nedenle de Ostrogotlarla yaptıkları anlaşmanın duyulmasından korkmalarından dolayı gizli hareket ettikleri şeklinde açıklamaktadır⁵⁷¹.

Halefi Vitigis de, Got soyluları ile yaptığı görüşmede Franklarla mücadelenin en az Bizans ile olan mücadele kadar önemli olduğuna dikkat çekmiş ve onun önerisi üzerine önce Franklarla olan sorunun çözülmesi, sonra da tüm güçleriyle Belisarius ile mücadele etmek konusunda karara varıldı⁵⁷². Nitekim Franklara yönelik yukarıda bahsettiğimiz Theodahad dönemindeki şartlar kabul edilmiştir. Bu arada Vitigis, Ravenna'ya giderek Amalasuntha'nın kızı Matasuntha ile evlenmek suretiyle Theoderic soyu ile bir bağ kurmayı başarmıştı⁵⁷³. Bu evlilik bağı sayesinde Gotlar üzerinde daha etkili olacağını düşünmüş olabilir.

Mücadeleye başlamadan önce Vitigis'in Iustinianus ile uzlaşmak konusunda son bir girişimde bulunduğunu görüyoruz. Vitigis, Amalasuntha'nın öldürülmesini İtalya'nın istilası için sözde neden olarak görüyor ve Theodahad'ın cezalandırılması ve tahta Matasuntha'nın oturması ile meselenin çözüldüğüne inanıyordu⁵⁷⁴. Bu nedenle Bizans ile mücadelenin yersiz olduğunu düşünerek tüm bunları içeren bir mektubu Iustinianus'a yolladı⁵⁷⁵. Vitigis'in bu sözlerini esasında haklı görmekteyiz. Çünkü, eğer Iustinianus gerçekten Ostrogot tahtına Theoderich soyundan birinin oturmasını isteseydi, mücadeleyi bu anda durdurabilirdi. Durdurmamış olması ise, saldırı nedeninin bahane olduğunu, asıl amacın İtalya olduğunu kanıtlar niteliktedir. Iustinianus'un bu mektuba cevabına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak hazırlıkların devam etmesi imparatorun olumsuz yanıtını kanıtlamaktadır.

Napoli'nin alınmasından sonra, başından beri asıl hedef olan Roma'yı almak için Belisarius'un Napoli'yi korumaları için üç yüz asker bıraktıktan sonra bölgeden ayrılıp Roma'ya ilerlediğini görüyoruz⁵⁷⁶. Papa Silverius'un daveti üzerine

⁵⁷¹ Prok. Goth. V, XIII, 29.

⁵⁷² Prok. Goth. V, XI, 19; Bury 1958a: 178; Baker 2002: 146. Witigis'in konuşmasının tam metni için bkz. Prok. Goth. V, XI, 12-25.

⁵⁷³ Prok. Goth. V, XI, 27; Bury 1958a: 179; Barker 1966: 153; Baker 2002: 146.

⁵⁷⁴ Bury 1958a: 179; Baker 2002: 147; Norwich 2013: 179.

⁵⁷⁵ Bury 1958a: 179.

⁵⁷⁶ Prok. Goth. V, XIV, 1; Bury 1958a: 180.

şehre kolayca giren Belisarius'a 9 Aralık 536'da Roma'nın anahtarları teslim edildi⁵⁷⁷. Norwich, Gotların dinlerine hoşgörü ile yaklaşmasına rağmen Papa Silverius'un bu hareketine anlam verememiştir⁵⁷⁸. Ancak Papa Silverius, Gotlar her ne kadar kendilerine hoşgörülü davransa da Roma'da kendi kimliklerinin üstün olmasını istemiş olabilir. Bu nedenle onun bu ihanetinin Roma'da sapkın mezheplerin hüküm sürmesine duyulan nefretle açıklanabileceği kanısındayız.

Napoli'den sonra Roma'yı ele geçiren Belisarius olası bir karşı saldırıdan çekinerek Roma'nın surlarını sağlamlaştırmak suretiyle önlem almaya devam etmiştir⁵⁷⁹. Gotların şehri kuşattığında Ostia limanına giden erzak yolunu kapatma ihtimallerine karşılık kıtlığın yaşanmaması için önlemler alarak Sicilya'dan tahıl getirtti⁵⁸⁰. Roma'dan kuzeye giden yol üzerindeki Flaminianus yolundaki Narni, Spoleto ve Perugia kalelerini ve diğer bazı kaleleri almaları için birlik yolladı⁵⁸¹.

Bu esnada Got lideri Vitigis'in de Dalmaçya'ya kalabalık bir ordu yollama hazırlığı yapmak suretiyle saldırı plânları kurduğunu görüyoruz⁵⁸². Vitigis, Salona ve Perugia'yı alma girişimleri başarısızlıkla sonuçlanınca tüm gücünü Roma'yı almak için kullanmaya karar verdi⁵⁸³. Çünkü, Roma olmadan İtalya'da tam bir hakimiyetin mümkün olmadığını, kuşkusuz Iustinianus gibi o da biliyordu. Belisarius, Vitigis'in ordusunun yüz elli bin kişiden oluştuğunu Iustinianus'a yazdığı mektupta belirtir⁵⁸⁴. Ancak Bury'e göre bu rakam, İtalya'daki Got nüfusunun tahmini bir rakamıdır⁵⁸⁵.

Gotlar 537 yılının Mart ayında bir yıl dokuz gün sürecek olan Roma kuşatmasını başlattılar⁵⁸⁶. Belisarius'un durumu Iustinianus'a bildirerek takviye

⁵⁷⁷ Prok. Goth. V, XIV, 5,14-15; Holmes 1912a: 555; Bury 1958a: 180; Barker 1966: 153; Browning 1971: 152.

⁵⁷⁸ Norwich 2013: 179.

⁵⁷⁹ Prok. Goth. V, XIV, 16-17; Bury 1958a: 180; Browning 1971: 152.

⁵⁸⁰ Prok. Goth. V, XIV, 17; Bury 1958a: 180; Norwich 2013: 180.

⁵⁸¹ Bury 1958a: 181.

⁵⁸² Prok. Goth. V, XVI, 9; Bury 1958a: 181.

⁵⁸³ Bury 1958a: 181. Salona'da Bizans-Got mücadelesiyle ilgili bilgi için bkz Prok. Goth. V, XVI, 16-17.

⁵⁸⁴ Prok. Goth. V, XXIV, 3.

⁵⁸⁵ Bury 1958a: 181.

⁵⁸⁶ Bury 1958a: 183; Barker 1966: 154; Browning 1971: 152.

istememesi üzerineyardıma gelen komutan Martinus ve Valerianus yönetimindeki bin altı yüz süvari sayesinde Gotların Roma'ya girmesi engellenmiştir⁵⁸⁷. Ancak mücadele devam etmekteydi.Haziran sonuna doğru başlayan açlık ve salgın hastalıklar her iki tarafında kayıp vermesine neden oldu⁵⁸⁸.Yaşanan kayıplardan ötürü Prokopios, Belisarius'un emriyle asker ve yiyecek toplamak için Campania'ya gittiğini ve beraberinde beş yüz civarında askerle döndüğünü yazmaktadır⁵⁸⁹. Belisarius, Flaminianus kapısı yakınındaki Got kampına saldırıya başladı⁵⁹⁰. Bu saldırı ile kuşatmanın seyrinin değişerek Bizans'ın öne çıktığını görüyoruz. 538 Mart ortasında Milvius köprüsünde Gotların mağlup olmaları sonucunda Vitigis, Belisarius'a elçi yollayarak üç aylık bir ateşkes önermiş ve anlaşma sonucunda Sicilya Bizans'ın; Britanya Adası ise Gotların oldu⁵⁹¹.

Bizans ordusunun Ticinum'daki zaferinden sonra Vitigis, yeğeni Uraias komutasında ordu hazırlamak suretiyle mücadele hazırlıklarına başlamıştır⁵⁹². Ticinum'daki zaferden sonra sonra Milano'ya yönelen Belisarius şehrin kendisine teslim olması sonucunda mücadeleye gerek kalmadan burayı da almış oldu⁵⁹³.Daha önce söz ettiğimiz gibi Franklarla anlaşma gereği Frank lideri Theodibert'in de bu mücadelede Ostrogotlara yardım olarak Burgundialılardan⁵⁹⁴ on bin asker yolladığını görüyoruz⁵⁹⁵. Prokopios, Burgundialıların Theodibert'in emriyle değil, kendi istekleriyle gittiklerine dikkat çekmektedir⁵⁹⁶. Frankların Gotlara olan bu yardımını genişleme hırsı ile açıklamak mümkündür. Ostrogotların başarılı olması durumunda

⁵⁸⁷ Prok. Goth. V, XXIV, 18; Bury 1958a: 185, 187; Browning 1971: 158; Baker 2002: 157; Norwich 2013: 180. Mektubun tam metni için bkz. Prok. Goth. V, XXIV, 1-17.

⁵⁸⁸ Prok. Goth. VI, III, 1; Bury 1958a: 187-188; Norwich 2013: 180.

⁵⁸⁹ Prok. Goth. VI, IV, 2, 19.

⁵⁹⁰ Bury 1958a: 188-189.

⁵⁹¹ Foord 1911: 68; Bury 1958a: 189; Norwich 2013: 181. Gotların Roma kuşatması ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Goth. V, XVIII-XXIX; VI, I-VI; Baker 2002: 157-176. Barış görüşmeleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Goth. VI, VI, 4-36.

⁵⁹² Prok. Goth. VI, XII, 31-33, 37.

⁵⁹³ Norwich 2013: 183.

⁵⁹⁴ Bir Germen kavmi olan Burgundialılar, 406 yılında Ren nehri çevresine yerleşmişlerdir. 534 yılında ise Clovis önderliğindeki Franklara yenilince onların egemenliği altına girmişlerdir, bkz. Hitchner 1991: 340. Prokopios ise onlardan "Galya'da yaşayan barbarlar" olarak bahseder, bkz. Prok. Goth. V, XII,11.

⁵⁹⁵ Prok. Goth. VI, XII, 38-39.

⁵⁹⁶ Prok. Goth. VI, XII, 39

bölgede kendilerinin de hakkı olacağını düşünmüş olabilirler. Böylece 538 yılında Ostrogotlar Franklarla beraber Milano'yu kuşattılar. Öte yandan Prokopios, Uraias'ın, Vizigot kralı Theodis'in Vitigis'i destekleyeceğini, çünkü Theodis'in Got komutan Ildibadus'un dayısı olduğunu belirttiğini yazmaktadır⁵⁹⁷. Ancak Prokopiosolayın akıbetiyle ilgili daha fazla bilgi vermemiştir.

Bu arada Iustinianus'un, 538 yılında Narses'i de beş bin askerle İtalya'ya yolladığı görülmektedir⁵⁹⁸. Prokopios, Narses'in gönderilme nedenine değinmemiştir. Norwich, Iustinianus'un Belisarius'un başarısını kıskanması neticesinde Narses'in Belisarius'un faaliyetlerini incelemesi için gönderdiğine dikkat çeker⁵⁹⁹. Ancak, iki komutanın aynı bölgede görevlendirilmesi sonucunda Belisarius ve Narses arasında yaşanan çekişmenin olumsuzlukları beraberinde getirdiği açıktır. Nitekim, bazı askerlerin Narses'i daha fazla önemseyip Belisarius'un emirlerine itaat etmemeleri sonucunda 539 yılında Milano'nun kaybedilmesi bunun bir örneğidir⁶⁰⁰. Prokopios, Milano'nun kaybedilmesi sonucunda, bölgede yaşayan üç yüz bin Ligurialının Gotlar tarafından katledildiğini yazmaktadır⁶⁰¹. Bu olay sonunda Narses Konstantinopolis'e geri çağrılarak Belisarius tüm savaşın komutanı ilan edildi⁶⁰². Bundan sonra Belisarius, Ravenna'nın güneyindeki son iki direniş noktası olan Auximum ve Fiesole'yi de 539 sonunda alarak, bölgedeki hakimiyetini güçlendirmeye çalışmıştır⁶⁰³.

Bu sırada Vitigis'in, Bizans'ın batıdaki başarılarını kıskanan Hüsrev'e, Milano'da ele geçirdikleri Ligurialılar birini elçi olarak yollayarak Bizans'a karşı

⁵⁹⁷ Prok. Goth. VI, XXX, 15.

⁵⁹⁸ Prok. Goth. VI, XIII, 16-17; Kaegi 1991a: 1438.

⁵⁹⁹ Norwich 2013: 182.

⁶⁰⁰ Browning 1971: 162; Norwich 2013: 184. Milano'nun Gotlar tarafından kuşatılması ve ele geçirilmesiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Goth. VI, XVIII 19, 22, 24; VI, XXI, 1-23. Belisarius, Uraias ve askerlerinin Milano'yu kuşattığını öğrenince onlara karşı Martinus ve Uliaris'i görevlendirmek suretiyle önlem almıştı. Ancak, Gotlar üzerine harekete geçmek yerine Po nehri civarında beklemeyi uygun gören Martinus ve Uliaris, tereddütte kaldıklarından Belisarius ve Narses'e mektup yazmış, iki komutanın anlaşamaması üzerine şehir kaybedilmiştir, bkz. Prok. Goth. VI, XXI, 1-24

⁶⁰¹ Prok. Goth. VI, XXI, 40.

⁶⁰² Prok. Goth. VI, XXII, 5; Kaegi 1991a: 1438; Browning 1971: 162.

⁶⁰³ Prok. Goth. VI; XXIII, 1; Bury 1958a: 209; Norwich 2013: 184-185. Auximum'un ele geçirilişi ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Bury 1958 a: 205-209.

saldırıya geçmesini önermesi önemli bir ayrıntıdır⁶⁰⁴. Çünkü böyle bir durumda Bizans ordusu her iki mücadelede birden başarılı olamayacaktı. Vitigis böyle bir durumun lehine olacağını düşünmüştü.

Got mücadelesi olduğu sırada Sasanilerle de durumun kötüleşmesi Iustinianus'un bir seçim yapmasına neden oldu. Gotlarla anlaşma yapıp mücadeleye ara vermesinin en uygun seçenek olduğunu düşündü⁶⁰⁵. Iustinianus'un mücadeleyi durdurma emri İtalya'ya ulaştığında Ravenna'yı kuşatmış olan Belisarius'un bu karar karşısında şaşırıldığını düşünmek gayet akla yatkındır. Üstelik Iustinianus'un elçileri Gotlara teslim olmaları karşılığında hazinenin yarısı ve İtalya'nın Po ırmağının kuzeyindeki toprakları vaad ediyorlardı⁶⁰⁶. Belisarius'un bu duruma sinirlenmesi Gotları da düşündürmüş olmalı ki, anlaşmayı onun da imzalaması halinde geçerli sayacaklarını bildirdiler⁶⁰⁷. Öte yandan Ostrogotlara güvenmeyen Belisarius'un Komutan Vitalius'u Venetia'ya sefere yolladığı, kendisinin de komutan Ildiger ile Po nehrinin her iki kıyısında önlem almaya devam ettiği görülmektedir⁶⁰⁸. Ostrogotlar da bir yandan önlem almaya devam etmekteydi. Belisarius'un Ravenna'ya yola çıktığını haber alan Vitigis'in yardım olarak Franklardan değil de, Lombardlardan medet ummaları, onların artık Franklara güvenmediğinin kanıtıdır. Vitigis'in Lombard lideri Vaces'e elçi yollamak suretiyle yaptığı yardım çağrısının, Vaces'in Iustinianus yanlısı bir siyaset izlemesinden dolayı reddedildiğini görüyoruz⁶⁰⁹.

Bu arada Franklar'ın, Ostrogotlar ve Bizans'ın içine düştüğü zor durumdan faydalanmak istediklerini görüyoruz. Franklar her iki tarafla da yapılan anlaşmaları hiçe sayıp, Theudibert önderliğinde yüz bin kişilik ordu toplamak suretiyle İtalya'ya ilerlemişlerdir⁶¹⁰. Alpler'i geçip Liguria'ya giren, ardından da Ticinum'a ulaşp Po'ya ilerleyen Franklar burada büyük bir kıyım gerçekleştirerek Got kadın ve

⁶⁰⁴ Prok. Goth. VI, XXII, 20. Barker 1966: 156; Browning 1971: 164; Norwich 2013: 185.

⁶⁰⁵ Barker 1966: 157; Norwich 2013: 185.

⁶⁰⁶ Norwich 2013: 185.

⁶⁰⁷ Norwich 2013: 186.

⁶⁰⁸ Prok. Goth. VI, XXVIII, 24.

⁶⁰⁹ Prok. Goth. VI, XXII, 11-12.

⁶¹⁰ Prok. Goth. VI, XXV, 2.

çocukları öldürmüşlerdir⁶¹¹. Browning, Frankların Pavia'dan Po'ya geçtikten sonra kendilerini ev sahibi olarak görmeye başladığına dikkat çekmektedir⁶¹². Frankların, Gotların başarısızlığından faydalanarak yeni seferler başlattığı göz önüne alınırsa bu fikir gayet mantıklıdır. Ostrogotları bu şekilde mağlup eden Frankların, ardından Bizans ordusunun kamplarının olduğu Ravenna'ya giderek onları da yendiği görülmektedir⁶¹³. Bu olay sonucunda Frankların İtalya'da olduklarını öğrenen Belisarius, Frank lideri Theudibert'e mektup yazarak “büyük imparatora” karşı gelmenin yaratacağı olası durumdan bahsetmiş ve onların geri çekilmesini sağlamıştır⁶¹⁴. Frankların hem Ostrogot hem Bizans ordusu üzerinde yarattığı tahribat iki tarafı da büyük ölçüde etkilemiştir. Bilhassa, Got kadın ve çocuklarının öldürülmesi Ostrogotlar arasında büyük bir yıkım olmuştur. Moorhead ise Vitigis'in Bizans ile mücadelesinde başarısız olmasında Frank korkusunun etkili olduğunu belirtir⁶¹⁵. Öte yandan Prokopios, bu iki olaydan sonra, Frank askerleri arasında yaşanan kıtlık sonucunda Frank ordusunun üçte birinin kaybolduğunu, bu nedenle de daha fazla ilerleyemediklerini yazmaktadır⁶¹⁶.

Ancak sonrasında bir kez daha strateji değiştiren Franklar bu kez Vitigis'e elçi yollayarak, İtalya'da yönetimi kendileriyle paylaşırlarsa onlara yardım edeceklerini belirtmişlerdir⁶¹⁷. Bu durumu haber alan Belisarius'un da Vitigis'e elçi yollayarak, Frankların güvenilirmez olduğunu ima etmesi üzerine Vitigis'in Bizans ile anlaşmaya yanaşması ilginç bir ayrıntıdır⁶¹⁸. Görüldüğü üzere, Frankların son faaliyetleri onların bu mücadeledeki rolünü azaltmıştır. Esasında bu durum, mücadelenin şiddetlenmesini de bir nebze olsun önlediğinden önemli bir ayrıntıdır.

Öte yandan bizzat imparatorundan emir almadan Gotlarla anlaşma imzalamayacağını söyleyen Belisarius'a ise Got sarayından gizli bir elçinin gelerek

⁶¹¹ Prok. Goth. VI, XXV, 7-9

⁶¹² Browning 1971: 162.

⁶¹³ Prok. Goth. VI, XXV, 12-13

⁶¹⁴ Prok. Goth. VI, XXV, 19-23; XXV, 24; XXVI, 1,12.

⁶¹⁵ Moorhead 1994: 79.

⁶¹⁶ Prok. Goth. VI, XXV, 17-18.

⁶¹⁷ Prok. Goth. VI, XXVIII, 9-15.

⁶¹⁸ Prok. Goth. VI, XXVIII, 16-22.

ilginç bir teklifte bulunduğunu görüyoruz⁶¹⁹. Buna göre Belisarius kendisini batının imparatoru ilan ederse Vitigis tahttan çekilecek ve tacını ona devredecekti⁶²⁰. Vitigis bu teklif ile Belisarius ve Iustinianus arasında bir çekişme yaşanmasını hedeflemiş olabilir. Çünkü Belisarius'un bu teklifi kabul etmesi durumunda Iustinianus Gotları unutup tüm gücünü Belisarius'u cezalandırmak için kullanacaktı. Ancak Vitigis'in plânları suya düşmüştü. Çünkü Belisarius'un imparatora sadakatinden ödün vermediğini ve bu teklifi reddettiğini görüyoruz⁶²¹. Ravenna'yı ele geçirmek için teklifi kabul etmiş görünen Belisarius, şehre girip burayı da 540 Mayıs ayında ele geçirdikten sonra Konstantinopolis'e yola çıktı⁶²². Kraliyet hazinesinin, Vitigis, Matasuntha, Hildebad'ın çocukları ve soylu reislerin Konstantinopolis'e esir olarak götürülmesi ile Belisarius bir başarıya daha imza atmıştı⁶²³. Böylece Ravenna ve Roma'nın da içinde bulunduğu İtalya yarımadasının Bizans'ın eline geçmesi suretiyle Iustinianus büyük hedefine bir adım daha ulaşmıştı.

Öte yandan Belisarius Ravenna'yı ele geçirip imparatorluk topraklarına döndüğünde Bizans devleti bu kez başka bir sorun ile meşguldü. Sasaniler Antiokheia'ya girmişlerdi. Öte yandan Kuzey Afrika'da Berberilerle mücadele de devam ediyordu. Prokopios, Belisarius'un doğuya gönderileceği için Iustinianus tarafından çağırıldığına dikkat çekmektedir⁶²⁴. Belisarius'un yerine ise, general Bessas ve Iohannes İtalya'da; Constantinus da Dalmaçya'dan Ravenna'ya gitmesi için bölgede görevlendirilmiştir⁶²⁵.

540 yılında Gotlar, Hildebad'ı yeni kralları ilan ederek direnişe başladılar⁶²⁶. Yıl sonunda güçlenen Hildebad, Po'nun kuzeyindeki en önemli yer olan Ticinum

⁶¹⁹ Browning 1971: 164; Norwich 2013: 186.

⁶²⁰ Prok. Goth. VI, XXIX, 18; Holmes 1912a: 580; Bury 1958a: 212; Barker 1966: 157; Norwich 2013: 186.

⁶²¹ Prok. Goth. VI, XXIX, 19. Prokopios Belisarius'un, Iustinianus yaşarken kral unvanını asla almayacağını söylediğini yazmıştır, bkz. Prok. Goth. VI, XXX, 29.

⁶²² Bury 1958 a: 213; Barker 1966: 157; Norwich 2013: 186-187. Belisarius Ravenna'ya girmek ve şehri içeriden ele geçirmek için böyle bir oyun oynamıştı. Ravenna'nın ele geçirilmesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Goth. VI, XXIX, 19-41; Bury 1958a: 209-216.

⁶²³ Prok. Goth. VII, I, 1; Holmes 1912a: 582.

⁶²⁴ Prok. Goth. VI, XXX, 2

⁶²⁵ Prok. Goth. VI, XXX, 3

⁶²⁶ Prok. Goth. VI, XXX18; Holmes 1912a: 582; Barker 1966: 158; Norwich 2013: 194.

dahil İtalya'nın tamamına hakim olmuştu⁶²⁷. Böylece İtalya'da tekrar Ostrogot hakimiyeti söz konusudur.

541 yılında Hildebad'ın ölümü ile yerine geçen Erarich'in de hakimiyeti uzun sürmedi ve tahta oturduktan beş ay sonra öldürüldü⁶²⁸. 541'de Hildebad'ın yeğeni Totila'nın⁶²⁹ krallık döneminin başlaması ile beraber Gotlar onun önderliğinde büyük bir direniş başlattılar⁶³⁰. Totila, Verona kapılarında Bizans ordusunu püskürttükten sonra⁶³¹ 542 yılında Ravenna'nın batısında yer alan Faventia'da (=Faenza) yapılan mücadelede de başarılı olarak kuzeyde Got gücünü tekrar sağlamlaştırdı⁶³². Bu başarılarından sonra Totila'nın daha ateşli bir lidere dönüştüğünü görüyoruz. Aynı yıl Floransa'nın kuzeyinde yer alan Mucellium (=Mugello) şehrinde yapılan savaşta da Gotların üstün geldiğini görüyoruz⁶³³. Bundan sonra Ravenna'nın güneyindeki Caesena, Ravenna'nın güneybatısındaki Petra Partusa ele geçirildi⁶³⁴. Roma'nın güneybatısında yer alan Beneventum'u sorunsuz şekilde ele geçirerek; Roma'nın güneyinde yer alan Cumae şehrini, Napoli'nin güneydoğusundaki Lucania, İtalya'nın güneyinde yer alan iki bölge olan Bruttium ve Apulia'yaboyun eğdirdi⁶³⁵. Güneye ilerleyen Totila Napoli'yi işgal ederek Bizans'ın daha da endişelenmesine neden oldu⁶³⁶.

Şimdi Ravenna, Roma ve kıyıdaki birkaç kasaba dışında tüm İtalya Ostrogotların elindeydi⁶³⁷. Batıda izlediği restorasyon politikası sarsılan Iustinianus derhal harekete geçmeliydi. Ancak bölgeye deneyimli bir komutan yerine memur

⁶²⁷ Bury 1958a: 227; Browning 1971: 176; Norwich 2013: 194.

⁶²⁸ Prok. Goth. VII, II, 4-6; Holmes 1912a: 625; Bury 1958a: 228; Barker 1966: 159.

⁶²⁹ 511 yılından sonra doğduğu düşünülen Totila 552'de Busta Gollorum savaşında ölene dek Gotlar üzerinde büyük etkisi olan ateşli bir liderdi, bkz. Kaegi-Kazhdan 1991 b.a: 2099. Prokopios, Totila'dan akıllı ve enerjik bir lider olarak bahseder, bkz. Prok. Goth. VII, II, 7.

⁶³⁰ Holmes 1912a: 625; Bury 1958a: 229; Barker 1966: 159; Browning 1971: 181. Totila'nın tahta nasıl oturduğuyla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Prok. Goth. VII, II, 7-18.

⁶³¹ Verona'da yapılan mücadele ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Goth. VII, III, 6-17.

⁶³² Holmes 1912a: 625; Browning 1971: 182; Kaegi-Kazhdan 1991ba: 2099; Moorhead 1994: 102; Norwich 2013: 195. Faventia savaşı ile ilgili bilgi için bkz. Bury 1958a: 230.

⁶³³ Mucellium savaşıyla ilgili bilgi için bkz. Bury 1958 a: 230-231.

⁶³⁴ Prok. Goth. VII, VI, 1; Bury 1958 a: 231; Browning 1971: 182.

⁶³⁵ Prok. Goth. VII, VI, 1,3,5.

⁶³⁶ Prok. Goth. VII, VI, 2.

⁶³⁷ Browning 1971: 182.

Maximinus'uyanında birlikte beraber İtalya'nın praefectus praetorio'su olarak ataması düşündürücüdür⁶³⁸. Nitekim kararının yanlış olduğunu anlamış olacak ki sonrasında, Belisarius'un hizmetinde olan generallerden Demetrius'u da batıya yollamıştır⁶³⁹.

Bu kez Napoli'de Bizans'ın şehir halkına yardıma gelmemesi neticesinde açlıktan muzdarip olan Napoli halkının 543 yılının Mart ya da Nisan ayında Gotlara teslim olmaları suretiyle tarihin tekerrür ettiğini görüyoruz⁶⁴⁰. Peki yaşanan bu olumsuzluklara rağmen Belisarius neden İtalya'ya yollanmamıştı? Hatırlayacağımız gibi, veba salgınında Iustinianus'u devirmekle suçlanan Belisarius görevinden alınmıştı. Sonrasında ise Vitigis'in Belisarius'a yaptığı tekliften tahmin edilebileceği gibi Iustinianus'un haberi olmuştu. Cesareti ve kahramanlığı ile ün salan Belisarius sadakatinden ödün vermeyerek batıda kral olma teklifini reddetmişti; ancak Iustinianus bu teklifin yenilenmesinden ve Belisarius'un da kabul etmesinden korkmuş olabilir. Çünkü böyle bir durumda Belisarius ile boy ölçüşemeyecekti. Ancak Totila'nın Güney İtalya'da yer alan bir şehir olan Otranto'ya boyun eğdirip Roma'ya ilerlemesi Iustinianus'un karar değiştirerek Sasaniler ile yapılan mücadelenin devam etmesine rağmen 544 yılında Belisarius'u ikinci kez İtalya'ya yollamasını sağladı⁶⁴¹. Belisarius yanında Illyricum Generali Vitalius ile yaklaşık dört bin askerle yola çıktı⁶⁴². Prokopios, Belisarius'un imparatorudan sefer için para almadığını yazmaktadır⁶⁴³.

Belisarius'un İtalya'ya yola çıktığı vakitlerde Totila, Latium'da bir yer olan Tibur'u almış; yeni hedefi Roma'ya doğru ilerlemeye başlamıştı⁶⁴⁴. Totila ile mücadeleye girişen Belisarius, Otranto ve İtalya'nın Marche bölgesinde yer alan kasaba olan Osimo'yu Gotların elinden kurtardı; ancak bu esnada imparatorluk

⁶³⁸ Prok. Goth. VII, VI, 9.

⁶³⁹ Prok. Goth. VII, VI, 23.

⁶⁴⁰ Bury 1958a: 233. Napoli'nin Gotlar tarafından ele geçirilişi ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Prok. Goth. VII, VII, 11-20.

⁶⁴¹ Prok. Goth. VII, IX, 23; Bury 1958a: 234; Browning 1971: 185.

⁶⁴² Prok. Goth. VII, X, 1-2.

⁶⁴³ Prok. Goth. VII, X, 2.

⁶⁴⁴ Prok. Goth. VII, X, 19, 23; Norwich 2013: 197.

ordusunun ihaneti işleri zorlaştırdı⁶⁴⁵. Bu ihanetin nedeni askerlere bir yıldan beri ödeme yapılmaması idi⁶⁴⁶.

Belisarius İtalya'da durumun Bizans'ın aleyhine geliştiğini görmüştü. Yalnızca Gotlar değil, İtalya'daki nüfusun tamamı Bizans gücüne artık karşıydı⁶⁴⁷. Bu gelişmelerin sonucunda Belisarius'un çaresizce Iustinianus'a mektup yazarak eldeki imkânlarla asla mücadelenin kazanılamayacağını belirterek para ve asker desteği istediğini görüyoruz⁶⁴⁸. Beklenen yardım İtalya'ya vardığında Totila 546 yılının başında Roma'yı kuşatmıştı⁶⁴⁹. Uzun ve zor mücadelelere rağmen Romalıların direnmesi önemli bir ayrıntıdır⁶⁵⁰. Ancak Isaurialı birkaç askerin ihaneti 17 Aralık 546'da Roma'nın Ostrogotların eline geçmesine neden oldu⁶⁵¹. Roma'nın kaybedilmesinden sonra Totila'nın onun idaresi altında İtalya'daki Ostrogot krallığının tekrar kabul etmesi suretiyle Iustinianus ile barış yapmak niyetinde olduğunu görüyoruz⁶⁵². Iustinianus barışı kabul edemezdi. Çünkü İtalya'yı topraklarına katmadan Roma İmparatorluğu'nu canlandırma fikri mümkün değildi.

Roma'nın kaybedilmesi şüphesiz Bizans için büyük bir kayıp oldu. Ancak Bizans ordusunun başarısız olduğunu söylemenin haksızlık olacağı düşüncesindeyiz. Çünkü bu tarihlerde Ostrogotlarla mücadele edilirken, bir yandan Sasanilerle, diğer yandan Afrika'da Berberilerle savaş devam ediyordu. Yani imparatorluk ordusu yalnızca İtalya'daki savaşa odaklanamamıştı. Askeri seferlerin maliyetleri de göz

⁶⁴⁵ Bury 1958a: 234; Norwich 2013: 197.

⁶⁴⁶ Norwich 2013: 197. Bu konuyu Afrika'da Berberilerle mücadele esnasında orduda çıkan isyan ile buradaki olayı ilişkilendirerek biraz daha açmak gerekir. Hatırlanacağı gibi, orada çıkan isyanın nedenlerinden biri de maaşların ödenmemesi idi. Buradan hareketle ordudaki askerlerin maaşlarının düzenli ödenmesinin hayati bir önem taşıdığını söylemek yanlış olmaz. Ayrıca başarılı bir seferden sonra yağmalama askerin en doğal ve önlenmemesi gereken bir faaliyeti olmalıdır. Aksi halde küstürülen askerlerin ihaneti devlet için yıkıcı bir neden olabilir.

⁶⁴⁷ Norwich 2013: 197.

⁶⁴⁸ Holmes 1912a: 642; Bury 1958a: 235. Mektubun tam metni için bkz. Prok. Goth. VII, XII, 3-11.

⁶⁴⁹ Prok. Goth. VII, XIII, 1; Bury 1958a: 236; Barker 1966: 160; Norwich 2013: 198.

⁶⁵⁰ Norwich 2013: 199.

⁶⁵¹ Bury 1958a: 242; Browning 1971: 188; Kaegi-Kazhdan 1991ba: 2099; Moorhead 1994: 103. Isaurialıların ihaneti ile ilgili bilgi için bkz. Prok. Goth. VII, XX, 4-13. Totila'nın Roma'yı kuşatması ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Goth. VII, XV-XX; Bury 1958 a: 236-244; Barker 1966: 160.

⁶⁵² Holmes 1912a: 646; Barker 1966: 160; Browning 1971: 190. Mektubun tam metni için bkz. Prok. Goth. VII, XXI, 21-24.

önüne alındığında imparatorluk hazinesinin ne denli yıprandığını düşünmek zor olmasa gerek. Özellikle de uzun yıllar süren mücadeleler hem bölgenin yerli halkı hem de askerler için daha bunalımlı bir süreç haline gelmekteydi. Sonuç olarak benzetme yerindeyse İtalya'da da bu durumun acı meyveleri toplandı diyebiliriz.

Gotların, Roma kentini ele geçirmelerinden dört ay sonra 547 başlarında Roma'nın tekrar Belisarius tarafından ele geçirildiğini görüyoruz⁶⁵³. 549 yılının başlarında Belisarius İstanbul'a geri çağırıldı⁶⁵⁴. Prokopios, Belisarius'un geri çağırılmasını, eşi Antonina'nın Iustinianus'dan isteği olarak açıklamaktadır⁶⁵⁵. Öte yandan, Sasaniler de doğuda imparatorluğu sıkıştırdığından Belisarius'un İtalya'dan ayrıldığı görülmektedir. Bizans tarafından tekrar ele geçirilen Roma'yı Totila bu kez 549 senesinin yaz aylarında kuşattı⁶⁵⁶. 16 Ocak 550'de yine Isaurialıların ihaneti ile Roma tekrar Totila'nın hakimiyetine girdi⁶⁵⁷. Buradan sonra Sicilya'ya doğru ilerleyen Totila direnme ile karşılaşmadan burayı da ele geçirdi⁶⁵⁸. Üstelik Totila, Frank kralının kızıyla evlenmek suretiyle akrabalık ilişkisi kurarak daha da güçlenmişti⁶⁵⁹. İtalya'nın güney kıyısında yer alan önemli kentlerden Hydruntum, Rhegium, Tarentum ve Croton hâla Bizans'ın elindeydi; ancak bu kentler arasından Gotlar Bruttium'da bir şehir olan Rhegium'u kuşatmış ve Calabria'daki Tarentum'u ele geçirmişlerdi⁶⁶⁰. Gotların Güney İtalya kıyılarını tehdit eden bu yayılmacı hareketleri karşısında Iustinianus, Sicilya'yı savunması için komutan Liberius'u göndermişti⁶⁶¹. Liberius'un bu mücadelede başarılı olduğu ve Sicilya'nın Bizans

⁶⁵³ Barker 1966: 161. Roma'nın Belisarius tarafından alınmasıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Goth. VII, XXIV, 1-34.

⁶⁵⁴ Prok. Goth. VII, XXXV, 1; Bury 1958a: 249; Barker 1966: 161; Browning 1971: 195.

⁶⁵⁵ Prok. Goth. VII, XXX, 25

⁶⁵⁶ Prok. Goth. VII, XXXVI, 1; Barker 1966: 161.

⁶⁵⁷ Holmes 1912a: 644; Barker 1966: 160; Browning 1971: 196; Kaegi-Kazhdan 1991 b.a: 2099; Norwich 2013: 204. Roma'nın üçüncü kez kuşatılması ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Goth. VII, XXXVI, s. 3-13; Bury 1958a: 249-252.

⁶⁵⁸ Prok. Goth. VII, XXXVII, 4, 8, 18; VII, XXXIX, 4; XL 19; Bury 1958 a: 253; Browning 1971: 197; Kaegi-Kazhdan 1991ba: 2099.

⁶⁵⁹ Prok. Goth. VII, XXXVII, 1; Holmes 1912a: 645.

⁶⁶⁰ Bury 1958a: 252;

⁶⁶¹ Bury 1958a: 253.

eline geçtiğini öğreniyoruz⁶⁶². Ancak Prokopios, Liberius'un yaşlı ve deneyimsiz olmasından ötürü geri çağırılıp, yerine Iustinianus'un kuzeni Germanus'un görevlendirildiğini yazmaktadır⁶⁶³. Kanımızca Burada bir konuya dikkat çekmekte fayda bulunmaktadır. Germanus'un, Vitigis'in dul eşi Matasuntha ile evli olması, imparatorun onu İtalya'ya yollamasında bir neden olarak görülebilir. Bu sayede mücadeleyi kendi lehine çevirmek için Gotların desteğini almak istemesi gayet akla yatkındır. Prokopios'dan Germanus'un Lombardlarla Bizans ordusuna bin asker yollanmasına dair anlaştıklarını öğreniyoruz⁶⁶⁴. Ancak 550 yılında Germanus'un hastalanarak ölmesi işleri Bizans Devleti adına daha da zora sokmuştur⁶⁶⁵. Germanus'un ölmesi sadece Gotlara karşı olan söz konusu mücadele için değil, aynı zamanda Iustinianus döneminde ve hatta sonrasında yaşanacak iç ve dış meseleler için de kötü olmuştur. Çünkü Germanus imparatorun kendisine yakın hissettiği, güvendiği bir devlet adamıydı. Öyle ki, Norwich ve Bury'e göre Germanus aynı zamanda Iustinianus'un kendisinden sonra tahta oturmasını istediği bir adaydı⁶⁶⁶.

Germanus'un ölümü Iustinianus'un yeni bir komutan aramasına neden oldu. Nitekim, 550 yılında Narses'i İtalya'ya yollamaya karar verdiğini görmekteyiz⁶⁶⁷. Narses'i seçmeden önce Belisarius'a teklif götürülüp götürülmediğini bilmiyoruz. Teklif edilse bile daha önce Narses ile yaşadığı anlaşmazlıktan dolayı Belisarius teklifi kabul etmeyebilirdi. Hatırlanacağı üzere, iki komutanın anlaşmazlığı sonucunda Milano kaybedilmişti. Ancak Narses'in seçilmesinin ilginç olduğu kanısındayız. Çünkü ilk dönemlerinde harem ağası olan Narses askeri deneyimi fazla olan bir general değildi⁶⁶⁸. Belki de Nika isyanının bastırılmasındaki rolü Iustinianus'u etkilemişti. Aynı becerikliliği İtalya'da da göstereceğini ummuş olabilir. Sebep her ne olursa olsun, Narses'in büyük bir ordu ile 551'de Konstantinopolis'ten ayrıldığı görülmektedir⁶⁶⁹. Bu, İtalya'yı almak için son büyük

⁶⁶² Prok. Goth. VII, XXXIX, 8

⁶⁶³ Prok. Goth. VII, XXXIX, 9.

⁶⁶⁴ Prok. Goth. VII, XXXIX, 20.

⁶⁶⁵ Prok. Goth. VII, XL, 9, 27.

⁶⁶⁶ Bury 1958a: 253; Norwich 2013: 205.

⁶⁶⁷ Prok. Goth. VIII, XXI, 19; Barker 1966: 163; Moorhead 1994: 107; Theophan. AD. 550/1.

⁶⁶⁸ Kaegi 1991a: 1438.

⁶⁶⁹ Holmes 1912a: 648; Browning 1971: 202.

girişim olacaktı. İtalya seferleri imparatorluk hazinesini ciddi ölçüde yıpratmıştı. Bu nedenle bu kez muhakkak başarılı olunmalıydı. Son durumda İtalya’da Bizans hakimiyetinde yalnızca dört şehir kalmıştı: Ravenna, İtalya’da Marche bölgesinde bir eyalet olan Ancona, Güney İtalya’da yer alan bir şehir olan Otranto, Güney İtalya’da bir şehir olan Croton⁶⁷⁰. Öte yandan Narses Ravenna’ya ulaştığında, Totila da Got komutanı Teias ve ordusunu Venetia’dan çağırmak suretiyle mücadele hazırlıklarına başlamıştı⁶⁷¹.

Narses 552 yılında Orta İtalya’da bulunan Taginae (Busta Gallorum) olarak adlandırılan yerde Totila ile mücadeleye başladı⁶⁷². Narses’in Totila ile olan mücadelesinde Lombardlarla müttefik olması önemli bir ayrıntıdır⁶⁷³. Zîra, Franklara artık hem Ostrogotlar hem de Bizans güvenemiyordu. İki taraf arasındaki zorlu mücadelenin Totila’nın ölmesi ile o an için sonuçlandığı görülmektedir. Öte yandan, on bir yıl Gotları yöneten Totila’nın savaş meydanında ölmesi ile Gotlar pes etmemişti; ancak aynı heveslerinin kalmadığını tahmin etmek güç değildir⁶⁷⁴. Totila’nın Got mücadelesindeki yerine dair bir değerlendirme yapmanın bu mücadeledeki yerini anlamak adına faydalı olduğu kanaatindeyiz. Bilindiği üzere, Ravenna kaybedildiğinde Vitigis’in tutsak olarak Konstantinopolis’e götürülmesiyle Ostrogotların bölgedeki gücü sekteye uğramıştı. Halefleri Hildebad ve Erarich dönemlerinde de kayda değer bir gelişmeye tanık olmuyoruz. Ancak Totila’nın Ostrogotları yönetmeye başlamasıyla, iki taraf arasındaki mücadelenin tekrar hareketli bir döneme girdiği görülmektedir. On bir yıl İtalya’da hakim güç olan Totila’nın ölmesi ile Bizans Devleti’nin bölgede tekrar hakimiyetini pekiştirmesi önemli bir ayrıntıdır.

⁶⁷⁰ Norwich 2013: 206.

⁶⁷¹ Prok. Goth. VIII, XXIX, 1; Bury 1958 a: 263; Browning 1971: 202.

⁶⁷² Holmes 1912a: 649; Bury 1958a: 264; Barker 1966: 164.

⁶⁷³ Prok. Goth. VIII, XXV, 14-15.

⁶⁷⁴ Holmes 1912a: 657; Bury 1958a: 268; Barker 1966: 164. Bu savaşla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Goth. VIII, XXIX, XXXII; Bury 1958a: 261-269; Rance 2005: 424-472. Totila ve faaliyetleri ile ilgili ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Moorhead 2000: 382-386. Prokopios’un Savaşlar Tarihi eserinde yer alan Bizans-Got mücadelesi ile ilgili bir değerlendirme için bkz. Evans 1972: 68-76.

Bu arada imparatorun emriyle yola çıkan Narses'in Roma'ya ilerlediği görülmektedir⁶⁷⁵. Totila'nın generallerinden Teias'ın kral ilan edilmesiyle mücadeleye devam edildi⁶⁷⁶. Teias'ın, Frank kralı Theodebald ile ittifak kurmaya çalışarak, seleflerinin politikasına benzer bir uygulama girişiminde bulunduğunu görmekteyiz⁶⁷⁷. Ancak onun bu girişimi sonuçsuz kalmıştır. Öte yandan savaşın ilerleyen süreçlerinde Teias'ın öldürülmesi Gotların Bizans ile anlaşmaya yanaşmasını sağlayan bir gelişme olmuştur⁶⁷⁸. Antik yazar Agathias, Teias'ın bu mağlubiyetini, “tüm gücü ile Bizans ordusuna saldırmasına rağmen ezici bir yenilgiye uğrayarak” öldüğü şeklinde ifade etmektedir⁶⁷⁹. Yine Agathias, Bizans'ın sonu gelmez saldırılarının sonucunda Ostrogotların anlaşma yapmaktan başka çaresi kalmadığını yazmaktadır⁶⁸⁰. Buna göre, Ostrogotlar daha önce yaşadıkları bölgede, Bizans imparatoruna tabii olarak yaşayacaklardı⁶⁸¹. Bu yaptırımlara karşılık Bizans, Gotlara taşınabilir mallarını alabilmeleri için izin vermiştir⁶⁸².

Bizans-Ostrogot mücadelesi sona ermiş gibi görünse de kısa süre daha devam edecektir. Çünkü Ostrogotların güçlerini toparlayıp, İtalya için savaşma isteklerine tanık olmaktadır. Ancak, Bizans ile mücadele için henüz zayıf durumda bulunan Ostrogotların, bir kez daha Franklardan medet umduklarını görmekteyiz. Zira ancak bu şekilde bir destekle mevcut konumlarını ve güçlerini pekiştirmiş olacaklardı. Teias'ın ölmesiyle Ostrogotların Frank lideri Theodebald'a elçi yollayarak onlardan Bizans'a karşı destek istemiştir⁶⁸³. Ostrogot elçisinin “Gotların kurucusu Theoderich'in İtalya'da Got krallığını savaşla değil, İmparator Zenon'un izniyle kurduğundan” söz etmesi, İtalya'daki Got hakimiyetinin meşruluğunu kanıtlaması bakımından önemlidir⁶⁸⁴. Bu durumdan hareketle Gotlar, İtalya'da siyasi

⁶⁷⁵ Prok. Goth. VIII, XXXIII, 13; Bury 1958a: 270, Barker 1966: 164.

⁶⁷⁶ Prok. Goth. VIII, XXXIII, 6; Barker 1966: 164. Bu savaş ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Prok. Goth. VIII, XXXIII-XXXV; Bury 1958a: 270-281.

⁶⁷⁷ Bury 1958a: 659.

⁶⁷⁸ Browning 1971: 204; Norwich 2013: 207.

⁶⁷⁹ Agath. I, 1,1.

⁶⁸⁰ Agath. I, 1,1.

⁶⁸¹ Agath. I, 1,1.

⁶⁸² Browning 1971: 204.

⁶⁸³ Agath. I, 5,2.

⁶⁸⁴ Agath. I, 5,7. Elçinin tam konuşması için bkz. Agath. I, 5,4-10.

hakimiyetlerinin yasallığını Bizans'a bir kez daha hatırlatmak istiyor ve bunun için de Franklardan yardım istiyorlardı. Agathias, Got elçisinin konuşmalarından Frank kralı Theudobald'ın etkilenmediğini ve yardım göndermeye istekli olmadığından söz etmektedir⁶⁸⁵. Ancak Franklar arasında büyük etkileri olan Alamanni⁶⁸⁶ asıllı Leutharis ve Butilinus, kendi başlarına Gotlara yardım edeceklerine dair söz verdiler⁶⁸⁷. Leutharis ve Butilinus'un bu hareketi ile Frank-Bizans mücadelesinin başladığını söyleyebiliriz. İtalya'yı istila etmek niyetiyle Alamanni ve Frank karışımı yetmiş beş bin askerle yola çıkan Leutharis ve Butilinus, ilk mücadelede tüm İtalya'yı alıp Sicilya'yı işgal edeceklerini düşünmüşlerdi⁶⁸⁸.

Leutharis ve Butilinus'un yola çıktığı sırada Narses, tüm kuvvetleriyle İtalya'da güçlü kalelere sahip olan Cumae kasabasını almak için ilerlemekteydi⁶⁸⁹. Ancak tahkimatın içinde olan, Teias'ın en genç kardeşi Aligern'in de ordusunu toplamak suretiyle mücadeleye başladığını görmekteyiz⁶⁹⁰. Agathias, Gotların aslında mücadele için istekli olmadığından söz etmektedir⁶⁹¹. Dolayısıyla, Gotların bu girişimlerini İtalya için son çırpınışları olarak görmek mümkündür. Bu arada Leutharis ve Butilinus'un İtalya'ya yaklaşmakta olduğunu öğrenen Narses, Bizanslı komutanlar Fulcaris, Valerian ve Artabanes'i diğer generaller ve komutanlarla ordunun en büyük birliğiyle bölgeye yollamıştı⁶⁹². Bizans ordusunun düşmanın ilerleyişini engellemek ve kontrol etmek için İtalya'nın merkezindeki

⁶⁸⁵ Agath. I,6,1.

⁶⁸⁶ Agathias, Alamanniler'in melez bir ırk olduğundan bahsetmektedir. Theoderich İtalya'ya hakim olduğunda Alamannilere ödenen haracı azaltmıştı. Theoderich ölüp, Got-Bizans mücadelesi başladığında Gotlar, onlara ve Franklara hoş görünüp destek almak istediler. Öte yandan zamanla Alamannilerin İtalya'da güçlerinin azalması ve Gotların da onları dikkate almaması üzerine Frank kralı Theudobald ise, Alamannilerin tamamını Frank hakimiyetine sokmuştur, bkz. Agath. I, 6, 3-6.

⁶⁸⁷ Agath. I, 6,2.

⁶⁸⁸ Agath. I, 7, 8-9.

⁶⁸⁹ Agath. I, 8,2.

⁶⁹⁰ Agath. I, 8,6.

⁶⁹¹ Agath. I, 9,5.

⁶⁹² Agath. I, 11,2-3.

Toscana bölgesindeki ve İtalya'nın kuzeydoğusunda yer alan Emilia bölgesindeki tüm güçlü noktaları ele geçirdikleri görülmektedir⁶⁹³.

Tüm bunlar olurken Narses'in İtalya'da Bizans hakimiyetini pekiştirmek için yaptığı faaliyetlere de bakmak gerekir. Roma'nın kuzeyinde bir şehir olan Florentines, Roma'nın kuzeybatısındaki şehir Centumcellae, Toscana bölgesinde yer alan kasaba Volaterrae (Volterra), İtalya'nın kuzeyinde bir kasaba olan Luna (Luni), Kuzey İtalya'daki şehir Pisa sakinleri gönüllü teslim olmuşlardı⁶⁹⁴. Gönüllü teslimiyetler bize, İtalya'da Got mukavemetinin kırıldığını, Bizans gücünün zamanla kabul edildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bölgedeki tam Bizans hakimiyeti için Narses'i, ordusunun çok zorlanmadan geçireceği bir kaç sefer bekliyordu diyebiliriz. Öte yandan Franklardan aldıkları destek sayesinde Narses'e direnen tek şehir olan Ravenna'nın batısında yer alan Lucca kısa süren bir mücadele sonunda alınabildi⁶⁹⁵. Narses'in Lucca'da mücadelede bulunduğu sırada Bizans ordusu Franklar karşısında yenilgiye uğramış ve Ravenna'ya çekilmişti⁶⁹⁶. Bunun üzerine Narses'in, Bizans komutanlarından Stephanus'u iki yüz askerle bölgeye yolladığını görmekteyiz⁶⁹⁷. Kısa süre içinde Stephanus sorunu çözerek Narses'in yanına Lucca'ya dönmüştür⁶⁹⁸.

Bu arada Teias'ın kardeşi Aligern'in, Frankların asıl niyetinin Gotlara yardım etmek değil, İtalya'da hakimiyet kurmak olduğunu bilmesinden ötürü, Cumae'nin anahtarını Narses'e teslim ettiğini görüyoruz⁶⁹⁹. Bu konu üzerine söz etmekte fayda görüyoruz. Aligern neden Franklar yerine Bizans hakimiyetini kabul etmişti? Bu sorunun cevabı bize göre, Frankların Bizans-Ostrogot mücadelesindeki yerini değerlendirmekle bulunabilir. Zira, Franklar, söz konusu mücadelenin başından itibaren değişken bir tutum içinde olmuşlar ve bu tutumlarını maddi odaklı olarak değiştirmişlerdir. Kimi zaman Bizans'ı kimi zaman da Ostrogotları

⁶⁹³ Agath. I, 11,3.

⁶⁹⁴ Agath. I, 11,6.

⁶⁹⁵ Agath. I, 12, 1-9; I, 13, 1-7; I, 17,1-7; I, 18, 1-8; I, 19, 1.

⁶⁹⁶ Agath. I, 15,10.

⁶⁹⁷ Agath. I, 17,4.

⁶⁹⁸ Agath. I, 18,3. Stephanus'un geri çekilen Bizans ordusuna yaptığı konuşma için Agath. I, 17,6-7.

⁶⁹⁹ Agath. I, 20, 1-6.

destekleyen Frankların bu davranışı, Aligern'in onları güven duyulmaz bir topluluk olarak nitelendirmesine yol açmış olabilir. Franklara olası bir teslimiyet durumunda Ostrogotlara zaman içinde daha fazla bir zarar geleceğinden endişelenmiş olabilir. Sonuç olarak, Gotların Franklara duyduğu güvensizlik Bizans'ın lehine bir gelişme olmuş ve İtalya'da Bizans hakimiyeti kuvvetlenmiştir.

Cumae'nin anahtarını teslim alan Narses'in Frank-Bizans mücadelesini bitirmekte kararlı olduğunu görüyoruz. Frankların otuz bin kişilik ordusuna karşılık Bizans ordusunun on sekiz bin kişi ile yaptığı mücadelede Frankların yenilgiye uğradığı görülmektedir⁷⁰⁰. Bu mücadelede yaklaşık yedi bin askerle Franklara yardımcı olan Ostrogotlar, Bizans'ın kendilerine saldıracağı korkusuyla Napoli'nin doğusundaki Campsa'ya geri çekildiler⁷⁰¹. Başlangıçta bu geri çekilmenin nedeni Bizans'a saldırmak değildi; ancak Hun liderlerinden Ragnaris'in Gotları kışkırtmasıyla mücadelenin tekrar başladığını görmekteyiz⁷⁰². Öte yandan mücadelenin başlamasından kısa süre sonra Ragnaris'in öldürülmesiyle Gotlar bir kez daha Narses ile anlaşmak istediler⁷⁰³. 562 yılının Kasım ayında Narses, Iustinianus'a İtalya'daki şehirlerin anahtarlarını yolladı⁷⁰⁴.

Sonuç olarak Narses'in uzun süren mücadelelerden sonra İtalya'da Bizans adına üstünlük sağlayarak Iustinianus'un büyük hedefi için başarılı bir şekilde hizmet ettiğini söyleyebiliriz⁷⁰⁵. Ancak, İtalya'nın alınması Narses'in komutanlığı döneminde sonuçlansa da tüm başarının ona mâl edilmesinin Belisarius'a haksızlık olacağı kanaatindeyiz. 535 yılında başlayan mücadelelerde Belisarius hatırı sayılır bir çaba göstermişti. Özellikle Roma'ya ikinci gidişinde devlet hazinesinden para almayarak tüm masrafları kendisinin karşılaması vurgulanması gereken önemli bir konudur. Ayrıca İtalya'da yirmi yıl süren mücadeleler hazinenin tükenmesine yol

⁷⁰⁰ Agath. II, 4,10. Bu mücadeleyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Agath. II, 6,4-9; II, 7, 1-7; II, 8, 1-8; II, 9, 1-13.

⁷⁰¹ Agath. II, 13,1.

⁷⁰² Agath. II, 13, 2-3.

⁷⁰³ Agath. II, 14, 6.

⁷⁰⁴ Theophan. AD. 562/3; Bury 1958a: 281.

⁷⁰⁵ İtalya'daki uzun mücadelelerle ilgili ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Haldon 2008: 33-42.

açmıştı. Iustinianus için önemli bir adım olan İtalya'nın alınması devletin tüm kaynaklarını tüketmişti.

III.10. Sasanilerle Son Mücadele (549-557)

Hatırlayacağımız üzere, 545 yılında Sasanilerle beş yıllık bir barış anlaşması imzalanmıştı. Süre dolar dolmaz Sasanilerin harekete geçme isteklerine tanık oluyoruz. Iustinianus döneminde üçüncü kez Sasanilerle yaşanan mücadelenin nedeni, bu kez en başından beri iki devlet arasındaasıl sorun olan Lazika Bölgesi'nde hakimiyet kurma düşünceleriydi. Holmes, barış şartlarına rağmen Hüsrev'in Lazika hedefinden hiç vazgeçmediğini belirtmektedir⁷⁰⁶.

Sasanilerin, General Mermeroes komutasında bir orduyla Petra'yı almak için harekete geçmesi ile Hüsrev'in Lazika'ya dair plânlarından haberdar olan Lazika kralı Gubazes, Iustinianus'dan yardım istemiştir⁷⁰⁷. İmparator 549 yılında Karadeniz kıyısındaki Petra'yı almak için yedi bin askerini Lazika'ya yollayarak bu yardıma yanıt verdi⁷⁰⁸. Yaşanan mücadelelerden sonra 551 yılında Petra Bizans'ın eline geçti⁷⁰⁹. Bunun üzerine Sasanilerin Mermeroes komutasında Arkhaipolis'e saldırmak için ilerlediğini görüyoruz⁷¹⁰. Ancak onların bu seferi de başarısızlıkla sonuçlanmış ve geri çekilmek durumunda kalmışlardır⁷¹¹. Beş yıllık barış sona erdiğinden barış görüşmelerinin tekrar başladığını görüyoruz 551 sonbaharında beş yıllık bir anlaşma daha yapıldı; Bizans iki bin altı yüz altın ödemeyi kabul etti⁷¹². Bu arada Lazika Kralı Gubazes'in ölmesiyle Lazikalılar arasında Hüsrev'in koruyucuları olmalarına dair tartışmalar başlamıştı⁷¹³. Ancak Sasanilerin Hristiyanlık dinine olan olumsuz

⁷⁰⁶ Holmes 1912a: 601.

⁷⁰⁷ Prok. Pers. II, XXIX, 9; Agath. II, 18,6; Bury 1958a: 113; Sykes 2004: 452.

⁷⁰⁸ Prok. Pers. II, XXIX, 10; Sykes 2004: 452.

⁷⁰⁹ Petra, Lazika'da Iustinianus'un inşa ettiği bir yerdir, bkz. Prok. Pers. II, XV,10; XVII,3; XXIX, 20; Holmes 1912a: 601; Bury 1958a: 116; Barker 1966: 121. Mücadele ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Prok. Pers. II, XXIX 1-43; XXX, 1-48; Bury 1958a: 113-116.

⁷¹⁰ Bury 1958a: 116.

⁷¹¹ Bury 1958a: 117.

⁷¹² Barker 1966: 121; Sykes 2004: 453.

⁷¹³ Bury 1958a: 119. Gubazes Bizans komutanları ile çekişmeler yaşamış ve Iustinianus'a savaştaki ihmallerini şikayet etmişti. Gubazes özellikle Bessas, Martinus ve Rusticus'un isimlerini vererek onları suçlamıştı. Bunun sonucunda imparator Bessas'ı görevinden almış, Martinus'u baş komutan

yaklaşımları Lazikalıların Iustinianus'a yanaşmalarını sağladı⁷¹⁴. Bu arada yeni kral olarak Gubazes'in kardeşi Tzath seçilmişti⁷¹⁵. 556 yılında Sasani-Bizans arasındaki son savaş söz konusu mücadelenin sonu oldu⁷¹⁶.

Bu arada 551 yılında beş yıl için yenilenen barış süresi dolmuştu. 551 yılındaki söz konusu barış, doğu topraklarını ve Armenia sınırını kapsıyor, Lazika'dan bahsetmiyordu⁷¹⁷. Bury, iki tarafın da artık yorgun olduğuna dikkat çekmektedir⁷¹⁸. 557 yılında imzalanan anlaşma ile Sasaniler Lazika üzerindeki tüm iddialarından vazgeçerek Lazika'nın mevcut durumu korundu⁷¹⁹. Bu anlaşmada zaman kavramı ve herhangi bir ödemededen bahsedilmemişti⁷²⁰. Ancak 562 yılında Iustinianus'un temsilcisi Petrus ve Hüsrev'in temsilcisi Isdigunas Daras'da barış şartlarını düzenlemek için buluştular⁷²¹. Görüşmeler sonucunda anlaşmanın elli yıl geçerli olmasına ve Bizans Devleti'nin Lazika karşılığında yıllık otuz bin altın ödemesine karar verildi⁷²². Anlaşmanın en önemli şartlarından birisi de Sasanilerin; Hun, Alan ve diğer barbar kavimlerini Kafkasya Geçitlerinden Bizans topraklarına geçişini önlemek idi⁷²³. Bu sayede Bizans devleti kendisini barbarların akınlarına karşı garantiye almış oluyordu. Ancak Bizans da bu bölgelere ya da herhangi bir

olarak atamış ve Rusticus'u geri çağırılmamıştı. Sonrasında ise Rusticus ve Martinus'un Gubazes'i ortadan kaldırma plânları yaptığını görüyoruz. Iustinianus'a yanlış bir mesaj yollayarak Gubazes'in Sasanilerle gizlice iletişimde olduğu haberini yolladılar. Bu olay sonucunda Gubazes öldürüldü. Bury 1958a: 118; Browning 1971: 243; Sykes 2004: 453.

⁷¹⁴ Bury 1958a: 119.

⁷¹⁵ Bury 1958a: 119; Agath. III, 15, 5.

⁷¹⁶ Bury 1958a: 120.

⁷¹⁷ Agath. II, 18,3.

⁷¹⁸ Bury 1958a: 120.

⁷¹⁹ Bury 1958a: 120; Browning 1971: 243; Moorhead 1994: 164.

⁷²⁰ Bury 1958a: 120.

⁷²¹ Bury 1958a: 121; Moorhead 1994: 164; Morrisson 2014: 52.

⁷²² Bury 1958a: 121; Barker 1966: 122; Baker 2002: 327; Sykes 2004: 453. Browning 1971: 243; Norwich 2013: 212 bu anlaşmanın 556 yılında imzalandığına dikkat çekmektedirler. Barker 1966: 122 ise 557 yılında anlaşmanın beş yıl daha uzatıldığı ancak karar alınmadığı, buradaki kararların 562 yılındaki görüşmeler sonucunda alındığına dikkat çeker. Ersoy 2015: 33-45 ise 562 yılında imzalanan Dara Antlaşmasının maddelerini mali açıdan incelemiştir. Hazar Geçitleri'nin korunması için ödenecek bu paranın, göçebe kavimlerin akınlarının engellenmesi hususunda değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

⁷²³ Bury 1958a: 121.

Sasani bölgesine ordu gönderemeyecekti⁷²⁴. Böylelikle Bizans-Sasani ihtilafı yukarıda koşullarını bildirdiğimiz bir antlaşma ile sona ermiştir. Bundan sonra, Iustinianus döneminin sonuna dek Sasanilerle mücadeleye bir daha girilmemiştir.

III.11. Vizigotlarla Mücadele

Iustinianus döneminde Bizans ordusunu en çok uğraştıran bir diğer kavim de Vizigotlardı. 370 yıllarında Vizigotlar Hunların ağır saldırıları altında batıya doğru ilerlemişlerdi⁷²⁵. 376'da Batı Roma İmparatoru Valens'e başvurarak Tuna'nın karşısına geçip Roma topraklarına yerleşmek için izin istemişler, Valens de bunu kabul etmişti⁷²⁶. Ancak Barker, Bizans memurlarının kötü idaresinin Vizigotları isyana teşvik ettiği kanısındadır⁷²⁷. Bundan sonra Bizans topraklarının derinlerine girmeye başlayan Vizigotların Roma İmparatorluğu'na ilk girişi, birinci bölümde kısaca değindiğimiz İmparator Valens döneminden hatırlayacağımız gibi, 378 tarihli Hadrianopolis savaşı ile olmuştur. 382'ye dek Trakya'yı yağmalayan ve Konstantinopolis'i tehdit eden Vizigotlar, I.Theodosius tarafından feoderati sıfatıyla Balkanlara yerleştirilip bu suretle kendileriyle barış sağlanmaya çalışılmıştı. 395 yılına gelindiğinde ise Arcadius döneminde Vizigotlar, Alarich önderliğinde Trakya ve Illyricum'u yağmalayarak Bizans devleti için tehdit olmaya devam etmekteydi. 401 yılında İtalya'yı istila eden Vizigotlar, 410 yılında Roma'yı yağmaladı⁷²⁸. 410 yılının sonlarında Alarich öldükten sonra Athaulf idaresinde Galya'nın güneyine ilerleyen Vizigotlar, 416-418'de İspanya'yı istila edip, Vandallar ve Alan'lar⁷²⁹ ile mücadelede bulundular⁷³⁰. Prokopios ve Theophanes de Vizigotların imparatorluk topraklarına girip tüm İspanya'yı ve Galya'nın bir bölümünü ele geçirdiklerini yazmaktadırlar⁷³¹. Aynı bölgeye 409 yılında giren Vandallar, Alanlar ve Süebler ile

⁷²⁴ Bury 1958a: 121.

⁷²⁵ Barker 1966: 24.

⁷²⁶ Barker 1966: 24.

⁷²⁷ Barker 1966: 24.

⁷²⁸ Moorhead 1994: 11.

⁷²⁹ İskit-Sarmat kökenli göçebe halk. Bir kısmı Gotlar, Hunlar ve Vandalların yanında yer almış, Kuzey Afrika, İtalya ve Galya'da yerleşirken, bir kısmı da feoderati sıfatıyla Bizans topraklarında yaşamaktaydı. Pritsak 1991: 52-53.

⁷³⁰ Shaw 1906: 210; Barker 1966: 28; Hitchner 1991ba: 2178.

⁷³¹ Prok. Goth. V, XII; VIII, V; Theophan. AD. 438/9.

mücadelelerde bulundular; Alan'lar bölgeden çıkartıldı, Süebler yenilgiye uğratıldı, Vandallar Baetica'nın güneyine gitmek mecburiyetinde bırakıldılar⁷³². Afrika'ya yaptıkları seferin başarısızlıkla sonuçlanması neticesinde Galya'ya geri dönerek Aquitania ve Septimania'da yerleştiler⁷³³. Böylece Galya bölgesinde yer alan ancak günümüzde Fransa'nın güneybatısında bulunan bir şehir olan Toulouse merkezli Vizigot krallığı II. Theoderic (453-466) idaresinde kurulmuş oldu. Euric döneminde (466-484) İspanya'ya kadar genişlediler⁷³⁴.

Bu arada Frank-Vizigot-Ostrogot üçgeninden bahsetmek gerekecektir. Odoaker'den sonra Got lideri Theoderich ile anlaşmaya istekli olan Vizigotların liderleri Alarich'in Theoderich'in kızıyla evlenmek suretiyle akrabalık ilişkisi kurulduğunu görüyoruz⁷³⁵. Hakimiyetini genişletmek isteyen Frankların saldırı politikasına karşılık Vizigot lideri Alarich'in bu durumda akrabalık ilişkisini göz önünde bulundurarak Got kralından yardım istemesi gayet akla yatkın bir düşüncedir. 507 yılında Frank ve Vizigot arasında yaşanan mücadelede Vizigotlar, Gotlardan gelen desteğe rağmen mağlup olmuşlardır⁷³⁶. Alarich ile birlikte çok sayıda Vizigot'un da öldüğü bu mücadele sonunda Vizigot başkentinin Toulouse'den İspanya'nın güneybatı kesiminde yer alan Seville şehrine kayması suretiyle kavimler arasındaki bölge hakimiyetlerinde değişiklik yaşandığına tanık olmaktayız⁷³⁷. Nitekim Fransa'nın güneyindeki bir şehir olan Aquitania Frankların eline geçmiş, Septimania'da Ostrogot himayesi kurulmuş, İspanya ise Vizigotların elinde kalmıştı⁷³⁸. Alarich'in ölmesi üzerine Vizigotlar, Giselic'i kral ilan ettiler⁷³⁹. Giselic döneminde kayda değer bir gelişme görülmemektedir. Halefi Amalaric döneminde bir kez daha Vizigot-Frank mücadelesine şahit olmaktayız. Amalaric'in, Frank kralı Theodobert'in kardeşiyle evlenerek iki krallık arasında

⁷³² Shaw 1906: 209-210.

⁷³³ Shaw 1906: 211; Hitchner 1991b.a: 2178. Barbar ulusların Galya'ya yerleşmeleri süreci ile ilgili bir değerlendirme için bkz. Thompson 1982: 23-57.

⁷³⁴ Hitchner 1991ba: 2178.

⁷³⁵ Prok. Goth. V, XII, 21-22.

⁷³⁶ Prok. Goth. V, XII, 40.

⁷³⁷ Shaw 1906: 211; Hitchner 1991: 2178.

⁷³⁸ Browning 1971: 88; Hitchner 1991: 2179.

⁷³⁹ Prok. Goth. V, XII, 43.

akrabalık bağı kurulması önemli bir ayrıntıdır⁷⁴⁰. Ancak bu yakın ilişki bu kez de dini sebeplerle sarsılmıştır. Amalaric'in Arianizme mensup olduğunu öğrenen Ortodoks eşi, durumu Frank kralı kardeşine açınca kısa bir mücadele yaşanmış, ve Theodobert'in para ve kardeşini geri alması sonucunda savaş sona ermiştir⁷⁴¹. Bu mücadele sonunda Vizigotlar Galya'dan İspanya'ya çekilmek suretiyle hakimiyet alanlarını daraltmışlardır⁷⁴². Bu dönemde Franklar ayrıca, Vizigotlarla savaşmak yerine Burgundialılara savaş açmış ve Gotlarla bu mücadelede aynı safda yer almışlardır⁷⁴³. 534 yılında Frank-Ostrogot güçlerinin ortaklaşa mücadele ettiği bu savaşta Burgundialıların mağlup olduğunu görmekteyiz⁷⁴⁴.

8.yüzyıla kadar İspanya'da Bizans devletine bağlı olarak Vizigot hakimiyeti görülmektedir⁷⁴⁵. Vizigotların hakimiyetindeki kıyı şehirleri yağ, şarap, çömlek ve parfümün Anadolu ve Doğu Akdeniz ülkelerinden ithalinde önemli bir yere sahipti⁷⁴⁶. Görüldüğü gibi başlangıçta Galya'nın güneyinde Toulouse merkezli kurulan krallıkları, geçen zamanda hakimiyetleri İspanya yarımadasını kapsar şekilde genişlemişti. Shaw, İspanya'nın 5.yüzyılda en zengin Roma eyaleti olduğuna dikkat çekmekte ve barbar ulusların bu bölgeyi talan ettiklerini ifade etmektedir⁷⁴⁷.

İtalya'da uzun mücadele süreci devam ederken Iustinianus bir yandan da İspanya'daki barbar krallık Vizigotlarla ilgilenmekteydi. Vandallar ve Ostrogotlar gibi Arianizme mensup olan Vizigotlar ile Bizans arasında dostça bir tutum olmasına rağmen zamanla durum kötüleşmişti⁷⁴⁸. Mezhep karşıtı olan Iustinianus İspanya'da Arianizmin etkili olmasından şüphesiz rahatsızdı. Belisarius'un Afrika'daki başarısı Vizigotları alarma geçirmişti, Amalaric'in halefi Theodis, Vandalların yardım

⁷⁴⁰ Prok. Goth. V, XIII, 4.

⁷⁴¹ Prok. Goth. V, XIII, 9-11.

⁷⁴² Prok. Goth. V, XIII, 12.

⁷⁴³ Prok. Goth. V, XII, 23-25.

⁷⁴⁴ Prok. Goth. V, XII, 26, 28-30.

⁷⁴⁵ Hitchner 1991: 2179.

⁷⁴⁶ Hitchner 1991: 2179.

⁷⁴⁷ Shaw 1906: 210.

⁷⁴⁸ Barker 1966: 135; Browning 1971: 204.

çağrısını reddetti⁷⁴⁹. Önlem olarak da Cebelitarık Boğazı karşısındaki Vandal kalesi olan Septem'i (=Ceuta) işgal etti⁷⁵⁰. Belisarius, Vizigotları buradan çıkartmak için 534 yılında Kartaca'dan Septem'e birlik yolladı⁷⁵¹. Prokopios'un Vizigotlarla mücadelelere dair bilgi vermemesi Belisarius'un bu mücadelede yer almamış olması ile açıklanabilir. Belisarius 534 yılı başlarında Afrika seferi sırasında Septem'i ele geçirmek için birlik yollamıştı; ancak bu İspanya'nın ele geçirilmesi için değil, Vizigotların Vandalları destekleme ihtimaline yönelik taktik olarak değerlendirilir⁷⁵². Ancak Vizigotlar uzun süre bu bölgede varlıklarını koruyacaktı. 547 yılından itibaren olmak üzere Bizans için batıdaki durum zorlaşıyordu. İtalya'nın büyük çoğunluğunun kontrolü Totila'nın elinde idi, Afrika'da büyük bir berberi isyanı vardı. Yaşlanmış olan Vizigot kralı Theodis Septem'den Bizans birliklerini çıkartmanın güvenli olacağı düşüncesiyle harekete geçti, böylece Afrika'dan Avrupa'ya geçişi güvence altına alabilecekti⁷⁵³. Vizigotlar Boğazı geçip Septem'i kuşattılar⁷⁵⁴. Afrika'daki Bizans komutanı Iohannes Troglite, Septem'in öneminin farkındaydı, bölgeye önemli bir birlik yollamak suretiyle harekete geçti, Vizigot ordusu 548'de mağlup edildi⁷⁵⁵. Bir yıl içinde kral Theodis öldürüldü, halefi Theodegisel de aynı kaderi yaşadı⁷⁵⁶.

551 yılında Vizigot kraliyet ailesine mensup olan Athanagild, Theodegisel'in halefi Kral Agila'ya (549-554) karşı ayaklandı ve Iustinianus'dan yardım istedi⁷⁵⁷. Aynı zamanda İspanya'da bir şehir olan Cordoba'nın Romalı sakinleri de Agila'ya karşı isyan başlatmıştı, ve onları bastırmaya gelen orduyu yenmişlerdi⁷⁵⁸. İtalya'da devam eden mücadelelere rağmen Iustinianus bu yardım çağrısını göz ardı etmeyerek 552 baharında İspanya'ya Athanagild'i desteklemek ve

⁷⁴⁹ Browning 1971: 204.

⁷⁵⁰ Moorhead 1994: 105.

⁷⁵¹ Barker 1966: 138; Browning 1971: 204.

⁷⁵² Barker 1966: 138.

⁷⁵³ Browning 1971: 204.

⁷⁵⁴ Browning 1971: 204-209.

⁷⁵⁵ Moorhead 1994: 105.

⁷⁵⁶ Browning 1971: 209.

⁷⁵⁷ Bury 1958a: 286; Barker 1966: 138; Browning 1971: 209.

⁷⁵⁸ Browning 1971: 209.

Cordoba yurttaşlarını koruması için Liberius komutasında küçük bir birlik yolladı⁷⁵⁹. Iustinianus askeri zaferden ziyade politik sonuçlara odaklıydı⁷⁶⁰. Bizans ordusu hızla İspanya'nın güneydoğusunda yer alan nehir olan Segura ile İspanya'nın Endülüs bölgesinde yer alan bir nehir olan Guadalquivir arasında kalan bölgeyi işgal etti, Cordoba ele geçirildi⁷⁶¹. Böylece imparatorluk Atlantik'e kadar genişledi⁷⁶². Ancak İspanya'daki mücadelelere dair ne Prokopios ne de Agathias bize tam bir bilgi vermemektedirler⁷⁶³. Agila, Seville'ye karşı taarruz yapmak suretiyle, Liberius ve Athanagild'in ordularını çevrelemeye çalıştı; ancak kolayca geri püskürtüldü⁷⁶⁴. 555 yılında Agila, Athanagild'i destekleyen kendi birlikleri tarafından öldürüldü⁷⁶⁵. Iustinianus savaşı bir şekilde İspanya'da zafer kazanmış gibiydi; ancak Athanagild, imparatora tabii olmak niyetinde değildi⁷⁶⁶. Bizans komutanına teşekkür ederek birlikleri geri çekmesini istedi⁷⁶⁷. Ancak Iustinianus'un ölümüne dek İspanya'daki mevcut durum korundu⁷⁶⁸. Iustinianus'un ardılları döneminde ise Cordova 584 yılında tekrar Vizigotların eline geçti, 620'den itibaren de İspanya'da mevcut olan Bizans birliklerini çıkartmaya başladılar⁷⁶⁹.

III.12. Hun-Bizans İlişkisi

Iustinianus döneminde Hunlar, imparatorluğu değişken tutumlarıyla rahatsız eden bir kavim olmuştur. Hunlar, imparatorluğun diğer uluslarla mücadelesi kadar zaman almamışlar, ancak devleti oyalayan ve düşündüren bir tehlike arzemişlerdir. Onların, Iustinianus dönemindeki faaliyetlerine bakmadan önce tarihlerini incelemekte fayda bulunmaktadır.

⁷⁵⁹ Altamira 1911: 163-164; Browning 1971: 209.

⁷⁶⁰ Browning 1971: 209.

⁷⁶¹ Browning 1971: 209.

⁷⁶² Barker 1966: 138.

⁷⁶³ Bury 1958a: 287; Barker 1966: 138.

⁷⁶⁴ Browning 1971: 209.

⁷⁶⁵ Altamira 1911: 163; Browning 1971: 209.

⁷⁶⁶ Altamira 1911: 163; Browning 1971: 209.

⁷⁶⁷ Browning 1971: 209.

⁷⁶⁸ Browning 1971: 209. Athanagild ve Bizans arasındaki çekişme ile ilgili bkz. Altamira 1911: 164.

⁷⁶⁹ Browning 1971: 255.

375 civarında Don bölgesine geçen Hunlar, Alan'ları yenilgiye uğratıp, Gotları yenmek suretiyle onları Karadeniz'in kuzeyinden kovmuşlardır⁷⁷⁰. Hunların söz konusu faaliyetleri Gotları, Roma imparatorluğunda toprak aramaya mecbur etmişti⁷⁷¹. Bundan hareketle Kavimler göçünü başlatan ulusun Hunlar olduğunu söylemek mümkündür. Hunların barbar kavimleri üzerindeki söz konusu mukavemeti, Roma İmparatorluğu ile olan ilişkisine dostça yansımıştı. İmparatorluk barbar tehlikesinden Hunların sayesinde kurtulacağını düşünürken, Hunlar da giderek güçlenerek Roma sınırlarını koruyan bekçiler haline geldiler⁷⁷². Ancak Hunlar, zaman içerisinde imparatorluk arazisine akınlarda bulunmaya başladılar⁷⁷³. İmparatorluğa yapılan saldırıda Vizigotlara katılan Hunlar, 380 yılından sonra Tuna'nın kuzeyine çekilmişler, 450 yılından sonra ise Galya'ya doğru ilerlemişlerdir⁷⁷⁴. Hunların tıpkı Franklar gibi Bizans İmparatorluğuna karşı değişken bir tutum içinde oldukları görülmektedir. Bir bölümü feoderati sıfatıyla Bizans ordusunda yer alırken, bir bölümü de imparatorluk topraklarına akınlar düzenlemişlerdir. 390 sıralarında Roma imparatorluğuna ilk büyük seferlerini yapmak suretiyle, Pannonia'ya saldırmışlar, Trakya'ya yağma akınları düzenlemişlerdir⁷⁷⁵. 395'de doğuda Kafkasya'ya geçen Hunlar Bizans tarafından mağlup edilmişlerdir⁷⁷⁶.

422'de kralları Ruga önderliğinde Trakya'ya akında bulunan Hunlar ile anlaşmak isteyen Bizans devleti barış karşılığında yılda üç yüz elli libre altın ödemeyi kabul etti⁷⁷⁷. 434 yılına gelindiğinde ise haracın iki misline yani yedi yüz libre (=50.400 *solidus*) yükseltilmesi Bizans hazinesinin ne denli yıprandığını gösteren önemli bir ayrıntıdır⁷⁷⁸. Öte yandan bu para da yeterli gelmemiş olacak ki barış şartlarına uymayan Hunlar, imparatorluk arazisine olan akınlarına devam

⁷⁷⁰ Nemeth 1982: 56-57; Ahmetbeyoğlu 2013: 51-53.

⁷⁷¹ Nemeth 1982: 69.

⁷⁷² Nemeth 1982: 73.

⁷⁷³ Nemeth 1982: 73.

⁷⁷⁴ Kazhdan 1991a.b.c: 957.

⁷⁷⁵ Nemeth 1982: 65.

⁷⁷⁶ Kazhdan 1991a.b.c: 957.

⁷⁷⁷ Nemeth 1982: 76.

⁷⁷⁸ Tarihte Margus barışı olarak bilinen anlaşmanın şartları için bkz. Ahmetbeyoğlu 2013: 94.

etmişlerdir. Hun lideri Attila, Galya'dan Balkanların kuzeyine dek bir imparatorluk kurmuştu⁷⁷⁹. Attila'nın Bizans'a karşı gerçekleştirdiği iki Balkan seferinin neticesinde haracın, daha önce ödenmeyen haracın ödenmesi için altı bin libre altın (432.000 *solidus*), gelecekte ödenecek vergi de iki bin yüz libre altın (151.200 *solidus*) olarak belirlendiğini görüyoruz⁷⁸⁰. Attila'nın ölmesiyle Hun imparatorluğunun çökmesinden sonra Hun adı çeşitli kavimlere uyarlandı: Sabirler, Kutrigurlar ve Utigurlar⁷⁸¹. Prokopios'da Hun adı ile beraber söz konusu üç isim de yer almaktadır. Ayrıca Prokopios'un Savaşlar Tarihi'nde, Hun adını kimi zaman Kimmerioi ve Massagetai şeklinde vermiştir. Modern literatürde bunun nedeni, Kimmerioi adının Hazar denizinin doğusunda oturan Hunları, Massagetai adının ise Maeotis'in güneydoğusunda yaşayan Hunları ifade ettiği yönündedir⁷⁸².

Prokopios, Hunların yurtlarını Hazar geçitlerinin olduğu bölge ve Lazika'nın komşusu olarak verir⁷⁸³. Iustinianus döneminde Hunlar kimi zaman Bizans ordusunun kimi zaman da Bizans'ın mücadele ettiği topluluğun ordusunda karşımıza çıkmaktadırlar. Prokopios'dan Hunların, Iustinus döneminde, 503 civarında Sasani hükümdarı Kavad ile mücadelede bulunduğunu öğreniyoruz⁷⁸⁴. Kavad ile anlaştıktan sonra Daras kentinin inşaatına başlayan Anastasius'un bu girişimini engellemek isteyen Kavad, Hunlarla mücadelede bulunmasından dolayı bir şey yapamamıştır⁷⁸⁵. Bu mücadeleyi kızıştırma niyetinde olan Iustinianus, Sasanilerle mücadelede Hunların desteğini kazanmak suretiyle, onlara Sasani topraklarını istila etmelerine dair bir mektup yollamıştır⁷⁸⁶. 539 civarında büyük bir Hun ordusu Tuna'yı geçip Avrupa'yı istila etmiş, bazıları

⁷⁷⁹ Kazhdan 1991abc: 957-958.

⁷⁸⁰ Nemeth 1982: 77. Tarihte Anatolius barışı olarak bilinen anlaşmanın tam içeriği için bkz. Ahmetbeyoğlu 2013: 108-109. Attila'nın Balkan seferleriyle ilgili bilgi için bkz. Ahmetbeyoğlu 2013: 105-108.

⁷⁸¹ Kazhdan 1991abc: 958.

⁷⁸² Ligeti 1982: 10.

⁷⁸³ Prok. Pers. I, X, 6; I, XII, 7; II, XV, 3; II, XXVIII, 22.

⁷⁸⁴ Prok. Pers. I, VIII, 19; I, IX, 24; I, X, 15.

⁷⁸⁵ Prok. Pers. I, X, 15.

⁷⁸⁶ Prok. Pers. II, I, 14.

Asya'ya geçip Illyricum ve Teselya'yı da yağmalamışlardır⁷⁸⁷. Bizans komutanları Dorotheus ve Sittas, Sasani ordusunun Persarmenia'da (=Armenia'nın Sasanilere ait olan bölümü) toplandığını öğrendiklerinde iki casuslarını bölgeye göndererek rapor vermelerini istedi, ancak Hunların, elçilerden Dagaris'i ele geçirerek Sasani tarafında olduklarını görüyoruz⁷⁸⁸. Hüsrev'in tahta oturduğu yıl Hunlar Bizans topraklarına istilada bulunmuş, ancak Sasani ordusunu orada bulamadıklarından kısa süreli akın yapıp geri dönmüşlerdir⁷⁸⁹. Prokopios'un verdiği bu bigiden hareketle, Hunların Sasanilerle işbirliği olmadan Bizans gücünden çekindiklerini söylemek doğru olacaktır. Öte yandan Hüsrev'in elçisinin, Bizans'ın, Hun ve Sarakenlere, Bizans topraklarının akınlardan korumaları için yıllık ödeme yapılmasını istemesi ve Bizans'ın da bunu kabul etmesi ilginçtir⁷⁹⁰. Sonrasında Edessa kuşatmasında Hunların bir kısmı Hüsrev'in ordusunda yer alırken⁷⁹¹, bir kısmı da Edessa savunmasında Bizans ordusunda yer almıştır⁷⁹². Öte yandan Iustinianus'un Hunları kendi tarafına çekmek suretiyle daha öncekilere benzer bir adım attığı görülmektedir. Sasanilerle mücadelede Iustinianus para karşılığında Sabiri Hunlarını kendi yanına çekmişti⁷⁹³. Ancak sonrasında Hüsrev de Sabiri Hunlarına para ödeyerek onları Sasani komutanı Mermeroos'e yardıma yolladı⁷⁹⁴.

Vandal-Bizans mücadelesinde de Hunların aynı politikalarına şahit olmaktadır. Prokopios, Belisarius'un Afrika seferinde Bizans ordusunda görevli altı yüz Hun askerin cesaretinden söz eder⁷⁹⁵. Ancak, Hunları kendi yanına çekmek isteyen yalnızca Bizans değildi. Vandal Kralı Gelimer, Hunlara vaatlerde bulunmak suretiyle onların desteğini kazanmaya çalışmıştır⁷⁹⁶. Prokopios, Hunların zaten Bizans devletine gönüllü olarak müttefik olmadıklarını, bu nedenle de Vandalların

⁷⁸⁷ Prok. Pers. II, IV, 4; 9-12.

⁷⁸⁸ Prok. Pers. I, XV, 4-6.

⁷⁸⁹ Prok. Pers. I, XXI, 28.

⁷⁹⁰ Prok. Pers. II, X, 23.

⁷⁹¹ Prok. Pers. II, XXVI, 5.

⁷⁹² Prok. Pers. II, XXVI, 25-26.

⁷⁹³ Prok. Goth. VIII, XI, 22-26.

⁷⁹⁴ Prok. Goth. VIII, XVII, 10-11; VIII, XIII, 6.

⁷⁹⁵ Prok. Vand. III, XI, 11; III, XVIII, 17.

⁷⁹⁶ Prok. Vand. IV, I, 5.

yanında yer alacaklarına söz verdiklerini yazar⁷⁹⁷.Öte yandan Hunların aslında arada kaldığı ve savaşmak istemedikleri görülmektedir. Prokopios, bunun nedenini Vandalların yenilmesi durumunda Bizans devletinin onları yurtlarına göndermeyeceğini düşündükleri şeklinde açıklamaktadır⁷⁹⁸. Ancak, Hunlar, Belisarius'un Bizans devletini desteklemeleri karşılığında, Vandallar yenildiğinde onları yurtlarına göndereceğini söylemesi üzerine tekrar taraf değiştirmişlerdir⁷⁹⁹.Bu durumda Hunların kendilerini korumaya yönelik bir tutum içinde oldukları görülmektedir. Hem Bizans hem Vandallara hoş görünmeye çalışarak kendilerini güvence altına almaya çalışan Hunlar, kazanan tarafa yaklaşmak niyetindeydiler⁸⁰⁰.Nitekim sonrasında Bizans ordusuna katılmışlardır⁸⁰¹.Kuzey Afrika'da Vandal tehlikesi bertaraf edildikten sonra, ayrı bir bölümde değindiğimiz Berberilerle olan mücadelede de Bizans ordusunda yetmiş Hun askeri yer almaktaydı⁸⁰².Ayrıca Berberilerle mücadele esnasında Bizans ordusunda çıkan isyanda Iohannes'in idaresinde bin kişi civarında askerin yaklaşık sekseni Hun askerd⁸⁰³.

Bizans-Got mücadelesinde Hunların yeri diğer mücadelelerdekinden farklı değildir. Gotlarla mücadelenin başladığı ilk yılda Bizans ordusunda iki yüz Hun yer almaktadır⁸⁰⁴.Bizans komutanları Martinus ve Valerian'ın getirdiği yüz atmış kişilik birliğin çoğunu Hunlarla beraber Sklaven'ler veAntai'ler oluşturunuyordu⁸⁰⁵. Bizans generali Constantinus'un Gotlarla girdiği mücadelede Hunların yardımı söz konusudur⁸⁰⁶. Hunlar, Totila döneminde Illyricum'u yağmalayıp kadın ve çocukları

⁷⁹⁷ Prok. Vand. IV, I, 5-6.

⁷⁹⁸ Prok. Vand. IV, I, 9-11.

⁷⁹⁹ Prok. Vand. IV, I, 9-11.

⁸⁰⁰ Prok. Vand. IV, II, 3.

⁸⁰¹ Prok. Vand. IV, III, 16.

⁸⁰² Prok. Vand. IV, XIII, 2.

⁸⁰³ Prok. Vand. IV, XXVII, 8.

⁸⁰⁴ Prok. Goth. V, V, 4.

⁸⁰⁵ Prok. Goth. V, XXVII, 2.

⁸⁰⁶ Prok. Goth. VI, I, 4-10.

esir aldılar⁸⁰⁷.Öte yandan Totila ile mücadelede Bizans komutanı Narses'in ordusunda yer aldıkları da bilinmektedir⁸⁰⁸.

Bu arada Sklaven'ler ve Antai'ler uluslarına ileride değineceğimiz bir hususu anlamak adına değinmek gerekecektir. Prokopios, Sklaven ve Antai uluslarının esasında geçmişte tek bir isimle, Spori olarak anıldığını yazmaktadır⁸⁰⁹. Tuna'nın kuzeyinde büyük topraklara sahip olan bu iki ulus krallık ile değil, demokratik şekilde yönetilmekteydi⁸¹⁰. Hunlarla beraber imparatorluk topraklarına akınlarda da bulunan bu iki kavim birbirleriyle de mücadele etmişler ve bu mücadele Antai ulusunun mağlup olmasıyla sonuçlanmıştır⁸¹¹. Sonrasında Antai ulusu Trakya'yı da yağmalamış, halkın çoğunu köleleştirmiştir⁸¹². Hunlara karşı onlarla anlaşmak isteyen Iustinianus, Antai kavmine büyük miktarda para ödemek suretiyle onları durdurmayı başarmıştır⁸¹³.Nitekim Iustinianus'un bu politikası başarılı olmuş, Totila ile mücadelede Bizans ordusunda üç yüz Antai'li de yer almıştı⁸¹⁴.Vitigis ile mücadele Belisarius'un ordusunda bir diğer barbar ulus Sklaven de olduğu bilinmektedir⁸¹⁵. Totila ile mücadelenin sürdüğü sırada Sklaven'lerin de Tuna'yı geçip yağmalama yaptıklarını ve çok sayıda insanı köleleştirdiğini görüyoruz⁸¹⁶. Akabinde bu ulusu Heruli'ler etkisiz hale getirmişlerdir⁸¹⁷.Sklaven ulusunun bu hareketini ihanet olarak görmek doğru değildir. Çünkü, Prokopios Iustinianus'un onlarla anlaştığına dair bir bilgi vermemektedir. Sonrasında Tuna'yı geçip Illyricum'da yağmalama seferleri yapmışlardır⁸¹⁸.

⁸⁰⁷ Prok. Goth. VII, XI, 15.

⁸⁰⁸ Prok. Goth. VIII, XXX, 18; VIII, XXXI, 3.

⁸⁰⁹ Prok. Goth. VII, XIV, 29.

⁸¹⁰ Prok. Goth. VII, XIV, 22, 30.

⁸¹¹ Prok. Goth. VII, XIV, 2, 7.

⁸¹² Prok. Goth. VII, XIV, 11.

⁸¹³ Prok. Goth. VII, XIV, 32-34.

⁸¹⁴ Prok. Goth. VII, XXII, 3, 21.

⁸¹⁵ Prok. Goth. VI, XXVI, 20. Prokopios tam sayı vermemiştir.

⁸¹⁶ Prok. Goth. VII, XIII, 24.

⁸¹⁷ Prok. Goth. VII, XIII, 25.

⁸¹⁸ Prok. Goth. VII, XXIX, 1-3.

Bizans-Hun ilişkisinde yer alan bir başka barbar ulus Gepidlere de değinmek gerekecektir. Dacia bölgesinde yerleşik olan bu ulus, bölgedeki halka eziyetlerinin yanı sıra imparatorluk topraklarına yağmalama akınları da düzenlemişlerdir⁸¹⁹. Bu kavmi durdurmak isteyen Iustinianus aynı yöntemle başvurmuş ve para karşılığında onlarla ittifak kurmuştur⁸²⁰. Sonrasında Iustinianus Lombardları, Noricum ve Pannonia sığınaklarına yerleştirmiş ve böylece Tuna'nın güneyinde yerleşen bu ulus ile Gepidler komşu olmuşlardır⁸²¹. Ancak sonrasında söz konusu iki ulusun birbirine düşman olmaları neticesinde önce Lombardlar sonra da Gepidler Iustinianus'dan yardım istemişlerdir⁸²². Iustinianus'un Lombardlara on binden fazla asker vermek suretiyle onların tarafını tutarak Gepidler'i reddettiği görülmektedir⁸²³. Öte yandan Iustinianus'un Gepidler'in de olası saldırısına önlem olarak onların üzerlerine birlik yolladığı görülmektedir⁸²⁴. Gepidler söz konusu mücadelede Heruliler ile müttefik olarak onlardan yüz elli asker sağlamıştır⁸²⁵. Öte yandan Bizans ordusunun Lombardlara yardım için geldiği sırada Erulilerin Bizans mukavemetinden korkarak geri adım atmaları neticesinde Gepidler Lombardlar ile aniden barış anlaşması yaparak anlaşmışlardır⁸²⁶.

Gepidler, Bizans gücünden çekindikleri için Kutrigur Hunlarına elçi yollayarak, Lombardlarla yapacakları mücadelede kendilerine yardım etmelerini istediler⁸²⁷. Hunların on iki bin asker yollamak suretiyle Gepidler ile müttefik olduğu görülmektedir⁸²⁸. Ancak bahsi geçen anlaşmayı öğrenen Iustinianus Kutrigur Hunlarını kendi yanına çekmek için onlara yıllık para ödemeyi teklif ederek anlaşma sağlamıştır⁸²⁹. Sonrasında Iustinianus Kutrigur Hunlarını Trakya'ya

⁸¹⁹ Prok. Goth. VII, XXXIII, 8.

⁸²⁰ Prok. Goth. VII, XXXIII, 9; VII, XXXIV, 10, 31.

⁸²¹ Prok. Goth. VII, XXXIII, 11.

⁸²² Prok. Goth. VII, XXXIV, 1, 2; 4-39.

⁸²³ Prok. Goth. VII, XXXIV, 40.

⁸²⁴ Prok. Goth. VII, XXXIV, 41.

⁸²⁵ Prok. Goth. VII, XXXIV, 43.

⁸²⁶ Prok. Goth. VII, XXXIV, 45.

⁸²⁷ Prok. Goth. VIII, XVIII, 13-15.

⁸²⁸ Prok. Goth. VIII, XVIII, 13-15.

⁸²⁹ Prok. Goth. VIII, XVIII, 19.

yerleřtirmiřtir⁸³⁰. Ancak 551 civarında Hunlar Trakya'yı yağmalayarak Bizans devletine ihanet etmiřlerdir⁸³¹. 558 ya da 559 senesinde tekrar Trakya'yı yaęmalamıřlardır⁸³².

Savaşlar tarihinde Hunlara ilişkin yukarıdaki bilgileri edindiğimiz Prokopios Gizli Tarih'te olaylara farklı bir bakış ağısı ile yaklaşmıştır. Ortada bir sorun yokken Iustinianus'un Hunların liderine, "anlamsız bir cömertlikle dostluk örneği olarak servet yolladığından" bahsetmektedir⁸³³. Üstelik Prokopios, Iustinianus'un bu uygulamayı Iustinus döneminde de yaptığını yazmaktadır, onun bu hareketi sonucunda Hunların imparatorluk topraklarına beklenmedik baskınlar yaptıkları, imparatorlardan haraç aldıklarını yazmaktadır⁸³⁴. Bu örneğin başka kavimler tarafından da izlendiğine ve Bizans devletinin soyulmasını başlattığını yazmaktadır⁸³⁵. Olasılıkla Hunlar Bizans devletine para kaynağı olarak bakıyorlardı⁸³⁶.

Prokopios'un Iustinianus'un Hunlara uyguladığı politikalara dair sert eleştirilerinin doğruluğunu tartışmak bizi sonu olmayan polemiklere götürecektir. Ancak Bizans-Hun ilişkisinde, Bizans Devleti'nin Hunlar ile yaşadığı sorunu onlara para ödemek suretiyle kısa vadede çözmek istediğine tanık oluyoruz. Esasında Iustinianus'un bu tutumu, batıya yönelik takip ettiği dış politika sistemi ile bağlantılıdır. Dolayısıyla Iustinianus yeni bir düşman kazanmak yerine, Hunları kendi yanına çekerek onlarla birlikte veya onlarsız mevcut düşmanıyla savaşmak niyetindeydi. Her iki halde de Hunlar Bizans'ın müttefiki olmalıydı. Bu nedenle Iustinianus maddi odaklı adımlar atarak sorunu Bizans lehine çözmeye çalışmıştır.

III.13. Diğer Germen Kavimleri ve Avarlarla Münasebetler

⁸³⁰ Prok. Goth. VIII, XIX, 7.

⁸³¹ Prok. Goth. VIII, XXI, 22.

⁸³² Theophan. AD. 558/9.

⁸³³ Prok. Hist. VIII, 6, XI, 5.

⁸³⁴ Prok. Hist. VIII, 5.

⁸³⁵ Prok. Hist. XI, 7.

⁸³⁶ Thompson 2008: 78.

Bizans Devleti Gotlar, Vandallar ve Vizigotlar dışında da çeşitli Germen uluslarıyla münasebetlerde bulunmuştur. Söz konusu münasebetler savaştan ziyade ağırlıklı olarak anlaşma esasına dayanmaktaydı. Iustinianus asıl büyük mücadelelerinde rahatlamak adına bu barbar uluslarıyla anlaşma yapmak suretiyle ya kendi tarafına çekiyor ya da tarafsız kalmalarını sağlıyordu.

6. yüzyıl başında Pannonia'yı işgal eden Lombardların lideri Audoin 540 yılında Iustinianus ile anlaşarak Bizans'ın yanında yer almaya başlamışlardı⁸³⁷. Ancak bazı dönemlerde Bizans aleyhinde tutumlarda da bulunmuşlardır. Hristiyan olan Lombardlar, Anastasius döneminde bir diğer Germen kavmi Heruliler tarafından bozguna uğratıldılar⁸³⁸, akabinde de Lombardların Herulileri yendiği görülmektedir⁸³⁹. Iustinianus Lombardları, Noricum ve Pannonia sığınaklarına yerleştirmiş ve böylece Tuna'nın güneyinde yerleşen bu ulus ile Gepidler komşu olmuşlardır⁸⁴⁰. Ancak sonrasında söz konusu iki ulusun birbirine düşman olmaları neticesinde önce Lombardlar sonra da Gepidler Iustinianus'dan yardım istemişlerdir⁸⁴¹. Iustinianus'un Lombardlara on binden fazla asker vermek suretiyle onların tarafını tutarak Gepidleri reddettiği görülmektedir⁸⁴². Öte yandan Iustinianus'un Gepidlerin de olası saldırısına önlem olarak onların üzerlerine birlik yolladığı görülmektedir⁸⁴³. Gepidler söz konusu mücadelede Heruliler ile müttefik olarak onlardan yüz elli asker sağlamıştır⁸⁴⁴. Öte yandan Bizans ordusunun Lombardlara yardım için geldiği sırada Herulilerin, Bizans mukavemetinden korkarak geri adım atmaları neticesinde Gepidler Lombardlar ile aniden barış anlaşması yaparak anlaşmışlardır⁸⁴⁵. Ancak bir süre sonra tekrar iki ulusun savaşa başladığını görüyoruz. Bu mücadele için de aynı şekilde önce Gepidler sonra da

⁸³⁷ Brown 1991: 1249.

⁸³⁸ Prok. Goth. VI, XIV, 9, 12.

⁸³⁹ Prok. Goth. VI, XIV, 21, 22; VI, XV, 1.

⁸⁴⁰ Prok. Goth. VII, XXXIII, 11.

⁸⁴¹ Prok. Goth. VII, XXXIV, 1, 2; 4-39.

⁸⁴² Prok. Goth. VII, XXXIV, 40.

⁸⁴³ Prok. Goth. VII, XXXIV, 41.

⁸⁴⁴ Prok. Goth. VII, XXXIV, 43.

⁸⁴⁵ Prok. Goth. VII, XXXIV, 45.

Lombardlar Bizans'dan yardım talebinde bulunmuşlardı⁸⁴⁶. Iustinianus bu kez de Lombardlara yardım için küçük bir birlik yollamak suretiyle onların tarafını tutmuştur⁸⁴⁷. Gepidlerin mağlup olduğu bu mücadeleden sonra Lombardların bir kısmı, Totila ile mücadelede Narses'e yardımcı olmaları için yollandı⁸⁴⁸. Ancak sonrasında Lombardların disiplinsiz hareketleri Narses'in onları geri yollamasına neden olmuştur⁸⁴⁹.

Bir başka Germen kavmi olan Heruli'ler Tuna bölgesinden gelmişler ve Anastasius döneminde kontrol altına alınmışlardı⁸⁵⁰. Iustinianus iktidara geldiğinde onların dostluğunu kazanmaya çalışarak Hristiyan olmaları yönünde iknada bulunmuştu⁸⁵¹. Prokopios, Heruliler'in Hristiyan kanunlarına boyun eğdiklerini, bundan sonra ise bir kısmı Bizans ile barış içinde olurken bir kısmının da Bizans devletine karşı ayaklandığını yazmaktadır⁸⁵². Sonrasında Lombardlar tarafından yenilgiye uğratıldıktan sonra bazıları Illyricum'da kalmış, bazıları Tuna'ya geçmişti⁸⁵³. Akabinde bu kavmin Gepidlere boyun eğdikleri görülmektedir.⁸⁵⁴

Iustinianus döneminde Heruliler değişken tutum sergilemişlerdir. Daras savaşında üç yüz askerleriyle Pharas'ın komutasındaki Bizans ordusuna hizmet etmişlerdir⁸⁵⁵. Gotlarla mücadelenin henüz başladığı sırada Bizans komutanı Mundus'un da ordusunda Heruli askerleri vardı⁸⁵⁶. Bizans'ın Sasanilerle muhtemelen 540 ve 543 civarında yapılan mücadelesinde de Heruliler de vardı⁸⁵⁷. Prokopios, Herulilerin savaşırken miğfer ve zırh kullanmadıklarını yalnızca kalkan ve ince bir

⁸⁴⁶ Prok. Goth. VIII, XXV, 8, 10.

⁸⁴⁷ Prok. Goth. VIII, XXV, 13.

⁸⁴⁸ Prok. Goth. VIII, XXV, 14, 15.

⁸⁴⁹ Prok. Goth. VIII, XXXIII, 2.

⁸⁵⁰ Prok. Goth. VI, XIV, 1, 10.

⁸⁵¹ Prok. Goth. VI, XIV, 33, 34.

⁸⁵² Prok. Goth. VI, XIV, 35, 37.

⁸⁵³ Prok. Goth. VI, XV, 1.

⁸⁵⁴ Prok. Goth. VI, XV, 36.

⁸⁵⁵ Prok. Pers. I, XIII, 19; XIV, 39.

⁸⁵⁶ Prok. Pers. I, XXIV, 41.

⁸⁵⁷ Prok. Pers. II, XXIV, 14; II, XXI, 4.

mont giydiklerinden bahseder⁸⁵⁸. Prokopios'un söz konusu kavmi şaşkınlık ve övmeyle karışık şekilde anlatması onların iyi bir savaşçı topluluk olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca Afrika seferinde de Bizans ordusunda dört yüz Heruli de yer almıştı⁸⁵⁹. Ancak bu kez Prokopios onların güvenilmez olduklarından söz eder⁸⁶⁰. Konuya ilişkin örnek vermeyen antik yazar belki de Arianizme mensup oldukları için böyle düşünüyordu⁸⁶¹. Heruliler'in Kuzey Afrika'da Berberilerle mücadele esnasında Bizans ordusunda çıkan isyanın lideri Stotzas'ın, Bizans komutanı Germanus'a saldırmasını önlemeleri Bizans tarafında olduklarını gösterse de Germanus'un o an daha güçlü olduğunu söylemeleri, olası bir saldırıda Stotzas'ın başarısız olacağını düşündükleri içindir⁸⁶². Dolayısıyla Heruliler'in buradaki tutumu Stotzas lehine bir davranıştır.

Bunun yanısıra Gotlarla mücadelede de Bizans ordusunda Heruliler vardı. Narses 538 yılında beş bin kişilik büyük bir orduyla Belisarius'a yardım için Bizans'dan Picenum'a geldiğinde ayrıca onları iki bin Heruli takip etmişti⁸⁶³. Hatırlanacağı üzere, Milano kaybedildiğinde Iustinianus Narses'i çağırıp Belisarius'u tüm savaşın komutanı yapmıştı. Ancak Narses'in ordusundaki Heruliler Belisarius ile kalmayı reddetmişler, Liguria'ya çekilip, Uraias'ın ordusuyla karşılaşmışlar sonrasında da Gotlarla barış yaptılar⁸⁶⁴.

Narses'in Totila ile olan mücadelesinde de Bizans ordusunda çok sayıda Heruli askerinin olduğunu öğreniyoruz⁸⁶⁵. Sonrasında Illyricum ve Trakya'yı yağmalayan Herulilere Dacia'nın Iustinianus'un hediyesi olarak verildiğini görüyoruz⁸⁶⁶. Öte yandan Herulilerin Bazıları da feoderati sıfatıyla Bizans ordusuna

⁸⁵⁸ Prok. Pers. II, XXV, 27, 28.

⁸⁵⁹ Prok. Vand. III, XI, 11.

⁸⁶⁰ Prok. Goth. V, IV, 29-30.

⁸⁶¹ Prok. Vand. IV, XIV, 12.

⁸⁶² Prok. Vand. IV, XVII, 14, 15.

⁸⁶³ Prok. Goth. VI, XIII, 16-18.

⁸⁶⁴ Prok. Goth. VI, XXII, 5, 6.

⁸⁶⁵ Prok. Goth. VII, XIII, 21, 22.

⁸⁶⁶ Prok. Goth. VII, XXXIII, 13, 14.

alınmıştı⁸⁶⁷. Bizans ordusunun Gepidlerle mücadelesinde ise önce Bizansın yanında yer almışlar, sonrasında ise taraf değiştirmişlerdir⁸⁶⁸. Prokopios, Heruli lideri Aordus'un Bizans tarafından yenildiğini yazmaktadır⁸⁶⁹.

Slavlar, 6.yüzyıl başından itibaren Tuna'nın kuzeyinde varlık göstermeye başlamışlar, ve 550 yılında Trakya'yı; 555 yılında ise Illyricum'u yağmalamışlardır⁸⁷⁰. 558-559 yıllarında ise Kutrigurlar ve Sklavenler birleşerek Konstantinopolis'e saldırı başlatmışlar, Belisarius bu saldırıyı önlemeyi başarmıştır⁸⁷¹.

Öte yandan Iustinianus döneminin sonuna doğru imparatorluğu tehdit eden bir diğer tehlike de Avarlar idi. 561'de Avarlar Iustinianus'a elçi yollayarak Tuna'nın güneyinde bugünkü Dobruca topraklarını istemişlerdi⁸⁷². Buranın Konstantinopolis'e yakınlığı imparatoru düşündürmüş olacak ki, isteklerinin reddedilmesi üzerine Avarlar bir komplo ile bunu gerçekleştirmeye çalışmış, aynı yıl Franklara bugün Germania'nın merkezinde bir yer olan Thuringia'da saldırmışlar, tam o sırada Narses İtalya'daki Frank mukavemetinin kırmıştı, Avarlar ise imparatorluğun kuzey sınırında bir tehlike olarak kalmaya devam ediyordu⁸⁷³. Erdemir, Avarların Iustinianus döneminde Bizans devletine saldırmama nedeni olarak, Avar hükümdarına sürekli olarak yüklü miktarda hediyeler gönderilmesi şeklinde açıklamaktadır⁸⁷⁴. Nitekim, Iustinianus'un batıda diğer Germen uluslarıyla mücadelesi esnasında Avar tehlikesini bu şekilde bertaraf etmek istemesi akla yatkındır. Öte yandan Iustinianus'un söz konusu politikası sayesinde Bizans devleti, Utigur ve Kutrigurların saldırısından da korunmuş oluyordu⁸⁷⁵. Sonrasında ise 562

⁸⁶⁷ Prok. Goth. VII, XXXIII, 14.

⁸⁶⁸ Prok. Goth. VII, XXXIV, 42, 43.

⁸⁶⁹ Prok. Goth. VII, XXXIV, 44, 45.

⁸⁷⁰ Morrisson 2014: 52.

⁸⁷¹ Bu olayla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Agath. V, 11-23.

⁸⁷² Moorhead, 1994: 161.

⁸⁷³ Moorhead 1994: 161.

⁸⁷⁴ Erdemir 2003: 27.

⁸⁷⁵ Erdemir 2003: 27.

yılında ise Trakya'yı istila eden Avarlar, Iustinianus'un Pannonia seçeneğini reddederek tehlike unsuru olmaya devam etmişlerdi⁸⁷⁶.

⁸⁷⁶ Norwich 2013: 219.

SONUÇ

Iustinianus 527 yılında Bizans yönetimini devraldığında imparatorluk doğuda Sasani tehlikesi; batıda ise Germen kavimlerinin giderek güçlenmesiyle iki taraftan da sıkışmış durumdaydı. Iustinianus'un selefleri, Sasani tehlikesini para yoluyla bertaraf ederken, batıdaki kavimleri ise kısa vadeli çözümlerle sadece oyalayabilmişlerdi. Ancak Germen uluslar giderek güçlenmişler ve batıdaki toprakları ele geçirip krallıklarını kurmuşlardı.

527-565 yılları arasında Bizans Devleti'ni yöneten Iustinianus'un dış politikaya dair uygulamak istediği tüm hedefleri esasında "Renovatio Imperii" fikrinde vücut bulmuştu. Bu fikir, Eski Roma İmparatorluğu'nu canlandırmak için, onun tüm dikkatini batıya vermesini gerektiriyordu. Onun asıl amacını, Germen ulusların parçaladığı Roma İmparatorluğu'nu restore etmek ve tüm Akdeniz'i tek bir idari sistem ve inanç etrafında birleştirerek, Eski Roma İmparatorluğu'nu canlandırmak suretiyle güçlü bir imparatorluk yaratmak şeklinde özetlemek mümkündür. Bu amaç doğrultusunda Sasanilerle üç kez mücadele edilmiş; Kuzey Afrika'da Vandallara boyun eğdirilmiş; İtalya'da uzun ve pahalı savaşların ardından yaklaşık yirmi yıl sonunda hem Franklar hem Gotlarla yapılan savaşlar neticesinde Bizans gücü sağlanmıştı. Söz konusu mücadelelerde yalnızca Sasaniler üzerinde kazanılan kesin bir Bizans zaferinden söz edemeyiz. Çünkü, Iustinianus esasında Sasanilerle savaşmaktan kaçınmış ve her mücadelede elçiler yollamak suretiyle onlarla barıştan yana olduğunu göstermişti. Iustinianus'un Sasanilerle barış yapmak istemesinde bize göre iki neden vardır: Birincisi, Sasanilerin güçlü bir devlet teşkilatına sahip olmaları, bu nedenle de Germen uluslarına göre daha zor bir rakip olmalarıdır. Iustinianus bunun farkındaydı, dolayısıyla Sasaniler karşısında başarısız olmaktan korkuyordu. İkinci neden ise, Iustinianus'un asıl hedefinin Sasaniler olmayıp, Germen kavimlerinin parçaladığı Batı Roma'yı tekrar ele geçirmek olmasıydı. Sasanilerle girişeceği her mücadele olasılıkla ona vakit kaybı olarak geliyordu. Oysa Batı Roma, henüz idari teşkilatlarını oluşturamayan, sistemsiz ve dirençsiz topluluklarla doluydu. Bunun farkında olan Iustinianus Sasanilerle her mücadele sonunda devlet hazinesi ciddi zarara uğrasa da onlarla savaşı kısa kesmişti.

Iustinianus'u batıda en çok uğraştıran mesele kuşkusuz İtalya idi. İtalya'nın hakimiyet politikasındaki rolü, Iustinianus için şüphesiz ayrı bir öneme sahipti. Iustinianus, Eski Roma imparatorluğunu canlandırmak istiyorsa, İtalya'yı muhakkak ele geçirmeliydi. Çünkü İtalya'sız bir Roma İmparatorluğu elbette ki düşünülemezdi. Bunun farkında olan Iustinianus, İtalya'da hem Gotlar hem Franklarla yaklaşık yirmi yıl süren mücadeleler sonunda bölgede Bizans gücünü oluşturmayı başardı. Ancak hazine ve ordu kuşkusuz büyük ölçüde yıpranmıştı.

Öte yandan dış politikada aktif bir siyaset politikası yürütülürken Konstantinopolis'te yaşananlar da Iustinianus'un hedeflerini etkiliyordu. Nitekim 532 yılında ağır vergilerden bunalan halkın çıkardığı Nika isyanı bunun en bariz örneğidir. Esasında söz konusu isyan, Iustinianus'un yönetimine dair bir gerçeği ortaya çıkarttığı için önemlidir. Hem halk hem de senatörler Iustinianus'un izlediği bu etkili dış politikadan memnun değildi. İmparatorun yüksek zümredeki kişilerin dahi fikirlerini dikkate almayarak körü körüne bağlandığı Roma İmparatorluğu'nu canlandırma düşüncesi iktidarının daha beşinci yılında büyük bir isyanla sekteye uğramıştı. İsyanın baş sebepleri olarak gösterilen Tribonianus ve Kapadokyalı Iohannes'in, seferler için gerekli maddi kaynağı bulmaya yönelik sert uygulamaları sonucunda halk ağır vergiler altında ezilerek fakirleşiyordu. Ancak Iustinianus'un kararlılığı, bu ayaklanma sayesinde kendisine muhalif olan senatörlere karşı aldığı sert önlemlerden bellidir. Bu isyan, Vandallara karşı yapılacak seferin ertelenmesine yol açsa da, Iustinianus isyanın bastırılmasından sonra Iohannes ve Tribonianus'u görevlerine geri getirerek Afrika seferine hazırlanmaya başlamıştır. Dolayısıyla imparatorun Nika ayaklanmasının olumsuz izlerini çabuk sildiğini görebiliyoruz

Konstantinopolis'te yaşanan fakat Bizans ordusunu da derinden etkileyen bir başka olay 542 yılındaki veba salgınıdır. Veba, imparatorluğun neredeyse tüm birimlerini derinden etkileyerek hazineyi yıpratmıştır. Sasanilerle mücadelenin ve İtalya'da mücadelenin devam ettiği bir sırada başlayan bu salgın hastalık, Bizans ordusunun başarısızlığına neden olmuştur. Öte yandan vebadan etkilenen yalnızca Bizans devleti değildi. Zamanla bu hastalığın Sasaniler ve Gotlara da yayılmasıyla mücadelelerin seyri yavaşlamıştı.

Öte yandan din olgusunun dış politikadaki olaylar üzerinde doğrudan olmasa da dolaylı etkisinden söz etmek mümkündür. Bizans Devleti içindeki din tartışmalarını Iustinianus aza indirmek istiyordu⁸⁷⁷. 529 yılında paganların mallarına el koyan Iustinianus, onları sürgün ile tehdit ederek vaftiz olmaya zorladı⁸⁷⁸. Iustinianus'un her alanda paganların etkisini kırmaya çalışması önemli bir ayrıntıdır. Nitekim, bilim ve kültür alanında devam eden paganlığın gücünü azaltmak için, 529 yılında Atina Akademisi'ni kapatmak suretiyle paganların elinden öğretim hakkını aldığını görüyoruz⁸⁷⁹. Prokopios Gizli Tarih'de, Iustinianus'un çeşitli mezheplere mensup kişilere uyguladığı yaptırımları anlatmaktadır: "İmparatorluğun her yanına, karşılaştıkları herkesi eski inançlarından dönmeye zorlamak için bir memurlar ordusu yollanmıştı."⁸⁸⁰ Ayrıca Bizans toplumunda önemli bir yere sahip gruplar olan maviler ve yeşiller arasında da monofizit yeşiller yerine, Ortodoks mavileri destekleyen Iustinianus, sosyal hayatta da mezhep ayrılıklarına son vermek niyetinde idi⁸⁸¹. Öte yandan, Iustinianus'un dini politikasının altında yatan asıl neden, Henetikon bildirisinin neden olduğu Roma Kilisesi olan hizipleşmeye son vererek Roma ve Konstantinopolis arasında bir komünyonu tekrar gündeme getirmektir. Iustinianus'un söz konusu politikasındaki amacını anlamak hiç de zor olmasa gerektir. Dış politikada batıya yönelik plânlarını gerçekleştirmek için Roma ile kilise birliğini sağlamak zorundaydı. Roma Kilisesi ile olan bağları güçlendirmek ona hedeflerine ulaşmada büyük kolaylık sağlayacaktı. Germen kavimlerinin büyük kısmı Hristiyanlığın mezheplerine bağlı idi. Nitekim gerek Vandallar gerek Gotlarla yapılan mücadelelerin bir başka nedeni, onları bertaraf etmek suretiyle, "Batı'yı sapkın mezheplerden kurtarmak" idi. Ostrogorsky, Iustinianus için Hristiyanlık inancının zaferinin, Roma İmparatorluğu'nun yeniden canlandırılması kadar kutsal bir görev olduğunu yazmaktadır⁸⁸². Ayrıca Ostrogorsky, Iustinianus dönemini, devletin kilise hayatı üzerindeki etkisinin en yoğun hissedildiği dönem olarak

⁸⁷⁷ Flusin 2014: 72.

⁸⁷⁸ Flusin 2014: 72-73.

⁸⁷⁹ Mal. 18.47; Scott 2012d: 6.

⁸⁸⁰ Prok. Hist. XIII, 4-7.

⁸⁸¹ Prok. Hist. VII, 1,2,6,22.

⁸⁸² Ostrogorsky 1999: 71.

belirtir⁸⁸³. Downey, Iustinianus'un "Tanrı'nın yardımıyla" başarılı olduğu şeklinde bir propagandanın Prokopios tarafından işlendiğine dikkat çekmektedir⁸⁸⁴.

Öte yandan Iustinianus, iktidarının güç kazanmasında etkili olan çalışkan ve yetenekli iktidar elitleriyle çevrenmişti; eşi Theodora, General Belisarius ve Narses, praefectus praetorio olan Kapadokyalı Iohannes, hukukçu Tribonianus. Söz konusu isimler, Iustinianus'un iktidarı boyunca onun politikasının savunucusu olmuşlar, ve kendilerinden beklenen hizmeti gerçekleştirmişlerdir. Özellikle Theodora'nın devlet siyasetindeki etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Nika isyanı sırasında kaçmak isteyen imparatoru durdurması, Sasani hükümdarına kendi elinden bir mektup yollayarak "kocam benim onayım olmadan birşey yapmaz" demesi, Got kraliçesi Amalasuntha'nın öldürülmesinde etkisinin olması bunun en bariz örnekleridir. Iustinianus'un imparatoriçenin bu faaliyetlerinden haberdar olup olmadığını bilmiyoruz; ancak söz konusu örnekler, Theodora'nın etkinliğini kanıtlar niteliktedir. Kapadokyalı Iohannes ve Tribonianus, Nika isyanının çıkmasına zemin hazırlayan iki yönetici olsa da Iustinianus'un onları kolladığı ve hizmetlerinden memnun olduğu açıktır. Iustinianus'un dış politikaya dair uygulamak istediği hedefleri ciddi bir para gerektiriyordu. Söz konusu memurlar da imparatorun bu hedefleri için ellerinden geleni fazlasıyla yapan idarecilerdi. Belisarius ise imparatorun en büyük siyasetini uygulayan bir komutan olarak Bizans askeri tarihinde önemli bir yere sahiptir. Kimi zaman eşi Antonina ve imparatoriçe Theodora'nın etkisiyle imparatorun gözünden düşse de onun sadık bir asker olduğunu söylemek yanlış olmaz. İtalya'ya ikinci gidişinde devlet hazinesinden para almaması da ilginç bir ayrıntıdır. Tüm bu hususlar bir yana, Belisarius'un başarısı ve sadakatiyle Iustinianus dönemindeki en önemli komutan olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu dönemin bir başka etkili generali de Nika isyanının bastırılmasında önemli rolü olan ve İtalya'da Bizans hakimiyetinin sağlanmasında son noktayı koyan Narses'dir. Bizim gözümüzde Belisarius'dan sonra gelse de Iustinianus döneminin

⁸⁸³ Ostrogorsky 1999: 71.

⁸⁸⁴ Prokopios'un eserlerinde Hristiyanlık inancının yeri ile ilgili bir değerlendirme için bkz. Downey 1949: 89-102; Evans 1972: 111-127.

önemli kişileri arasındadır. Dolayısıyla bu kişileri, imparatorun en büyük destekçileri olarak görmek mümkündür.

Sonuç olarak Iustinianus dönemini kanımızca Bizans Devleti'nin son altın çağı olarak değerlendirebiliriz. İmparatorluk son kez var gücüyle hakimiyet sahasını genişletmek istemiş, bunda da başarılı olmuştur. Batıda İtalya ve Kuzey Afrika'da yapılan savaşlar neticesinde Iustinianus'un Akdeniz'de Bizans otoritesini tekrar kurduğu açıktır. Ancak burada sorgulanması gereken bir konu da yapılan işlerin kalıcılığıdır. Çünkü ardılları döneminde hızla yaşanan toprak kayıpları ve başarısızlıklar nedeniyle Bizans devletinin gücünün azaldığına tanık olmaktadır. Öyle ki, Iustinianus'un ölümünden sonra etki alanlarını daha da genişleten Avarlar Kafkasya'dan Ukrayna'ya değin uzanan bir alan üzerinde hakimiyet sürüyorlardı. Sonrasında Lombardlarla anlaşarak 567 yılında Gepidleri yok etmişler ve İtalya'ya girmişlerdir⁸⁸⁵. Böylece Belisarius ve Narses'in zor mücadeleler sonucunda ele geçirdiği İtalya'da Bizans hakimiyeti sarsılmıştı. İspanya'da da durum farklı değildi. 572 yılında Vizigotların geri aldığı Kordoba, 584 yılında kesin olarak Bizans devletinin elinden çıktı⁸⁸⁶. Öte yandan devletin doğu sınırında da tekrar karışıklık yaşanmaya başlamıştı. Iustinianus'un halefi II. Iustinus, Sasanilere ödenmesi gereken haracı reddederek Iustinianus'un barış anlaşmasını bozmuş oluyordu⁸⁸⁷. Böylece Sasanilerle yirmi yıl sürecek olan yeni bir savaş başlamış oldu⁸⁸⁸. Dolayısıyla Iustinianus'un ardılları döneminde imparatorluğun hızlı bir düşüşe geçtiğini söyleyebiliriz.

⁸⁸⁵Norwich 2013: 220.

⁸⁸⁶Ostrogorsky 1999: 72.

⁸⁸⁷Ostrogorsky 1999: 73.

⁸⁸⁸Ostrogorsky 1999: 73.

ANTİK KAYNAKLAR LİSTESİ

Agath. (=Agathias)

Kullanılan metin ve çeviri:

Agathias, **The Histories**, Translation J. D. Frendo, Walter De Gruyter Berlin New York, 1975.

Komnena

Kullanılan metin ve çeviri:

Anna Komnena, **Alexiad**, çev. B. Umar, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1996.

Mal. (=Malalas)

Kullanılan metin ve çeviri:

Iohannes Malalas. Johannes Malalas: **Weltchronik**. Übersetzt von J. Thurn und M. Meier (Bearb.), mit einer Einleitung von C. Drosihn, M. Meier und S. Priwitzer und Erläuterungen von C. Drosihn, K. Enderle, M. Meier und S. Priwitzer. Stuttgart 2009.

Prok. (=Procopius) Pers. / Vand. / Goth.

Kullanılan metin ve çeviri:

Procopius, **History of the Wars**, with an English translation by H.B. Dewing, Cambridge : Harvard University Press, 1919.

Prok. (=Procopius) Hist.

Kullanılan metin ve çeviri:

Procopius, **Bizans'ın Gizli Tarihi**, çev. O. Duru, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2010.

Psellos

Kullanılan metin ve çeviri:

Mikhail Psellos, **Khronographia**, çev. Prof. Dr. Işın Demirkent, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992.

Theophan. (=Theophanes)

Kullanılan metin ve çeviri:

Theophanes. **The Chronicle of Theophanes Confessor: Byzantine and Near Eastern History, AD 284-813**, translated with introduction and commentary by C. Mango and R. Scott, with the assistance of G. Greatrex, New York: Oxford University Press, 1997.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmetbeyoğlu 2013 A. Ahmetbeyoğlu, **Avrupa Hunları**, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2013.
- Akşit1976 O. Akşit, **Roma İmparatorluk Tarihi II**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1976.
- Altamira 1911 R. Altamira, **Spain under the Visigoths**, Cambridge Medieval History, vol II, 1911, Cambridge University Press, 159-163.
- Armajani 1972 Y. Armajani, **Iran**, Prentice-Hall, 1972.
- Auzepy 2011 M.F.Auzepy, **İstanbul'un Hipodromu**, Bizans Yapılar, Meydanlar, Yaşamlar, ed. A. Pralong, çev. Buket Kitapçı Bayrı, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2011, 49-70.
- Baker 2002 G.P.Baker, **Justinian the Last Roman Empire**, New York : Cooper Square Press, 2002.
- Barker 1966 J.W.Barker, **Justinian and the Later Roman Empire**, Madison: University of Wisconsin Press, 1966.
- Bausani 1971 A.Bausani, **The Persians: From the Earliest Days to the Twentieth Century**, translated from the Italian by J. B. Donne, London:Elek, 1971.
- Baynes 1911a N.H.Baynes, **The Dynasty of Valentinian and Theodosius the Great**, The Cambridge Medieval History, vol I, Cambridge University Press, 1911, 218-248.
- Baynes 1911 N.H.Baynes, **Constantine's Successors to Jovian: And the Struggle with Persia**, The Cambridge Medieval History, vol I, Cambridge University Press, 1911, 55-86.
- Baynes 1925 N.H.Baynes, **Justinian and Amalasuntha**, The English Historical Review, vol 40, No 157, Oxford University Press, 1925, 71-73.

- Baynes-Moss 1961 N.H.Baynes-H.St.L.B.Moss, **Byzantium : An Introduction to East Roman Civilization**, Oxford: Clarendon Press, 1961.
- Bridge 1978 A.Bridge, **Theodora: Portrait in a Byzantine Landscape**, London: Cassell, 1978.
- Brooks 1893 E.W.Brooks, **The Emperor Zenon and the Isaurians**, The English Historical Review, vol.VIII, no.30, Apr.1893, 209-238.
- Brooks 1911 E.W.Brooks, **The Eastern Provinces from Arcadius to Anastasius**, The Cambridge Medieval History, vol I, Cambridge University Press, 1911, 457-486.
- Brown 1991 T.S. Brown, **Lombards**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol II, 1249.
- Brown 1997 P.Brown, **The Rise of Western Christendom**, Blackwell, 1997.
- Brown 2000 P.Brown, **Geç Antikçağ'da Roma ve Bizans Dünyası**, çev. Turhan Kaçar, İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 2000.
- Browning 1971 R.Browning, **Justinian and Theodora**, London: Weidenfeld and Nicolson, 1971.
- Burns 1973 T.S.Burns, **The Battle of Adrianople: A Reconsideration**, Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte, Bd. 22, H. 2 1973, 336-345.
- Bury 1897 J.B.Bury, **The Nika Riot**, The Journal of Hellenic Studies, vol. 17, 1897, 92-119.
- Bury 1958 J.B.Bury, **History of the Later Roman Empire from the Death of Theodosius I. to the Death of Justinian**, vol I, New York: Dover Publications, 1958.
- Bury 1958a J.B.Bury, **History of the Later Roman Empire from the Death of Theodosius I. to the Death of Justinian**, vol II, New York: Dover Publications, 1958.
- Cameron 1996 A.Cameron, **Procopius and the Sixth Century**, London: New York : Routledge, 1996.
- Cameron 2006 A.Cameron, **Constantine and the Peace of the Church**, The Cambridge History Of Christianity, Vol I: Origins To Constantine, Cambridge University Press, 2006, 538-551.
- Croke-Crow 1983 B.Croke-J.Crow, **Procopius and Dara**, The Journal of Roman Studies, vol 73, 1983, 143-159.
- Daniel 1979 N. Daniel, **The Arabs and Mediaeval Europe**, New York: Longman, 1979.

- Diehl 1911 C. Diehl, **Justinian: The Imperial Restoration in the West**, The Cambridge Medieval History, Vol II: The Rise of the Saracens and the Foundation of the Western Empire, planned by J. B. Bury, Cambridge University Press, 1911, 1-24.
- Diehl 1972 C.Diehl. **Theodora: Empress of Byzantium**. translated by Samuel R. Rosenbaum, New York: Frederick Ungar Publishing Company, 1972.
- Downey 1947 G.Downey, **The Composition of Procopius, De Aedificiis**, Transactions and Proceedings of the American Philological Association, Vol. 78, published by: The Johns Hopkins University Press, 1947, 171-183.
- Downey 1949 G.Downey, **Paganism and Christianity in Procopius**, Church History, Vol 18, No 2, Cambridge University Press, 1949, 89-102.
- Downey 1953 G.Downey, **The Persian Campaign in Syria in A.D.540**, Speculum, Vol 28, No 2, 1953, 340-348.
- Downey 1960 G.Downey. **Constantinople in the Age of Justinian**, Norman: University of Oklahoma Press, 1960.
- Dumoulin 1911 M.Dumoulin, **The Kingdom of Italy Under Odovacer and Theoderic**, The Cambridge Medieval History, vol I, Cambridge University Press, 1911, 434-456.
- Edwards 2006 M. Edwards, **The First Council of Nicaea**, The Cambridge History Of Christianity, Vol I: Origins To Constantine, Cambridge University Press, 2006, 552-567.
- Erdemir 2003 H.P.Erdemir, **VI. Yüzyıl Bizans Kaynaklarına Göre: Göktürk-Bizans İlişkileri**, İstanbul, 2003.
- Ersoy 2015 T.Ersoy, **Bizans ve Sasani İmparatorlukları Arasında Akdedilen Dara Antlaşması'ndaki İktisadi Hükümlerin Değerlendirilmesi**, History Studies, vol 7, Issue 2, Special Issue on Byzantine, June 2015, 33-45.
- Evans 1972 J.A.S.Evans. **Procopius**, New York: Twayne Publishers, 1972.
- Evans 1996 J.A.S.Evans, **The Age of Justinian and the Circumstances of Imperial Power**, USA Routledge, 1996.
- Evans 2002 J.A.S.Evans. **The Empress Theodora: Partner of Justinian**, Austin: University of Texas Press, 2002.

- Evans 2005 J.A.S.Evans, **The Emperor Justinian and the Byzantine Empire**, USA Greenwood Publishing Group, 2005.
- Flusin 2014 B.Flusin, **Hristiyanlığın Zaferi ve Ortodoksluğun Tanımlanması**, Bizans Dünyası Doğu Roma İmparatorluğu 330-641, çev. A. Bilge, İstanbul, 2014, 68-96.
- Foord 1911 E.Foord. **The Byzantine Empire: The Rearguard of European Civilization**, London : Adam and Charles Black, 1911.
- Garland 2010 L.Garland. **Byzantine Empresses : Women and Power in Byzantium, AD 527-1204**, London ; New York : Routledge, 2010.
- Garthwaite 2011 G.R.Garthwaite, **İran Tarihi**, çev. Fethi Aytuna, İstanbul, İnkılap Kitapevi, 2011.
- Gebberding 2005 R.Gebberding, **The Later Roman Empire**, The New Cambridge Medieval History, vol I, Cambridge University Press, 2005, 13-34.
- Gibbon 1987 E.Gibbon, **Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi**, II, çev. A. Baltacıgil, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1987.
- Gibbon 1994 E.Gibbon, **Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi**, IV, çev. A. Baltacıgil, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1994.
- Greatrex 2005 G.Greatrex, **Byzantium and the East in the Sixth Century**, The Cambridge Companion to the Age of Justinian, 2005, 477-509.
- Gregory1991ad T.E.Gregory, **Kavad**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol II, 1117.
- Gregory1991b T.E.Gregory, **Valens**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol. III, 2149-2150.
- Gregory 1991bc T.E.Gregory, **Zeno**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol. III, 2223.
- Gregory 1991a T.E.Gregory, **Anastasios I**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol.I, 86-87.
- Gregory 1991 T.E.Gregory, **Arkadios**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol. I, 173-174.
- Gregory 2011 T.Gregory, **Bizans Tarihi**, çev. Esra Ermert, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011.

- Gregory-Cutler 1991 T.E. Gregory-A.Cutler, **Arianism**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol I, 167.
- Gregory-Cutler 1991a T.E.Gregory-A.Cutler, **Leo I**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol.II, 1206-1207.
- Gregory-Cutler 1991ba T.E.Gregory-A.Cutler, **Theodosios II**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol. III 2051-2052.
- Gregory-Cutler 1991bb T.E.Gregory-A.Cutler, **Pulcheria**, The Oxford Dictionary of Byzantium, The Oxford University Press, 1991, vol III, 1757-1758.
- Gregory-Cutler 1991b T.E.Gregory-A.Cutler, **Theodosios**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol. III, 2050-2051.
- Gwatkin 1911a H.M.Gwatkin, **Arianism**, The Cambridge Medieval History, vol I, Cambridge University Press, 1911, 118-142.
- Gwatkin 1911 H.M.Gwatkin, **Constantine and His City**, The Cambridge Medieval History, vol I, Cambridge University Press, 1911, 1-23.
- Haldon 2008 J.Haldon, **The Byzantine Wars**, Stroud: Gloucestershire: History Press, 2008.
- Halsall 2005 G.Halsall, **The Barbarian Invasions**, The New Cambridge Medieval History, vol I, Cambridge University Press, 2005, 35-55.
- Herrin 2010 J.Herrin, **Bizans: Bir Ortaçağ İmparatorluğunun Şaşırtıcı Yaşamı**, çev. U. Kocabaşoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.
- Hitchner 1991a R.B.Hitchner, **Franks**, The Oxford Dictionary Of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol II, 803-804.
- Hitchner 1991b R.B.Hitchner, **Vandals**, The Oxford Dictionary Of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol III, 2151-2152.
- Hitchner 1991ba R.B.Hitchner, **Visigoths**, The Oxford Dictionary Of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol III, 2178-2179.
- Hitchner 1991 R.B.Hitchner, **Burgundians**, The Oxford Dictionary Of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol I, s. 340.
- Holmes 1912 W.G.Holmes, **The Age of Justinian and Theodora: A History of the Sixth Century**, vol I, London: G. Bell and Sons, 1912.

- Holmes 1912a W.G.Holmes, **The Age of Justinian and Theodora: A History of the Sixth Century**, vol II, London: G. Bell and Sons, 1912.
- Huart 1927 C.Huart. **Ancient Persia and Iranian Civilization**, London: K. Paul, Trench, Truber; New York: Knopf, 1927.
- Hür 1994 A.Hür, **Maviler ve Yeşiller**, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C. 5, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1994, 310-312.
- Jones 1964 A.H.M.Jones, **The Later Roman Empire 284-602**, vol I, Oxford: Blackwell, 1964
- Kaçar 2009 T.Kaçar, **Geç Antikçağ'da Hristiyanlık**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2009.
- Kaegi 1991a W.E. Kaegi, **Narses**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol II, 1438.
- Kaegi-Cutler 1991a W.E.Kaegi-A.Cutler, **Justin I**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol.II, 1082.
- Kaegi-Cutler 1991 W.E.Kaegi-A.Cutler, **Belisarios**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol I, 278.
- Kaegi-Kazhdan 1991bac W.E.Kaegi-A.Kazhdan, **Tribonian**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol III, 2114.
- Kaegi-Kazhdan 1991ba W.E.Kaegi-A.Kazhdan, **Totila**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol III, 2099.
- Kaegi-Kazhdan 1991b W.E.Kaegi-A.Kazhdan, **Theodahad**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol III, 2036.
- Kaldellis 2004 A.Kaldellis. **Procopius of Caesarea : Tyranny, History, and Philosophy at the end of Antiquity**, Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 2004.
- Kazhdan 1991a A.Kazhdan, **Nestorianism**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol II, 1459-1460.
- Kazhdan 1991ab A.Kazhdan, **Monophysitism**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol II, 1398-1399.

- Kazhdan 1991abc A.Kazhdan, **Huns**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol II, 957-958.
- Kazhdan 1991 A.Kazhdan, **Battle of Adrianople**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol I, 23-24.
- Kazhdan 1991b A.Kazhdan, **Pannonia**, The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol. III, 1572.
- Klauck 2006 H.J.Klauck, **The Roman Empire**, The Cambridge History Of Christianity, Vol I: Origins to Constantine, Cambridge University Press, 2006, 69-83.
- Lawrence 1983 A.W.Lawrence, **A Skeletal History of Byzantine Fortification**, The Annual of the British School at Athens, vol 78, 1983, 188-200.
- Lee 2005 A.D.Lee, **The Empire at War**, The Cambridge Companion to the Age of Justinian, ed. M. Maas, New York: Cambridge University Press, 2005. 113-133.
- Levtchenko 1999 M.V.Levtchenko, ***Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Bizans Tarihi***, çev. M. Selen – Y. Selçuk, İstanbul, Özne Yayınları, 1999.
- Ligeti 1982 L.Ligeti, **Attila Hunlarının Menşei**, Attila ve Hunları, çev. Şerif Baştav, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafa Fakültesi Yayınları, 1982, 9-24.
- Lindsay 1911 T.M.Lindsay, **The Triumph of Christianity**, The Cambridge Medieval History, vol I, Cambridge University Press, 1911, 87-117.
- Ljubarskij 1992 J.N.Ljubarskij, **Man in Byzantine Historiography from John Malalas to Michael Psellos**, Dumbarton Oaks Papers, Vol. 46, 1992, 177-186.
- Maas 1992 M.Maas. **John Lydus and the Roman Past: Antiquarianism and Politics in the Age of Justinian**, London: New York: Routledge, 1992.
- Maas 2005 M.Maas, **Roman Questions, Byzantine Answers Contours of the Age of Justinian**, The Cambridge Companion to the Age of Justinian, ed by M. Maas, New York : Cambridge University Press, 2005, 3-27.
- Maclagan 1968 M.Maclagan, **The City of Constantinople**, London: Thames & Hudson, 1968.
- Mango 2002 C.Mango, **New Religion, Old Culture**, The Oxford History of Byzantium, Oxford University Press, 2002, 96-120.

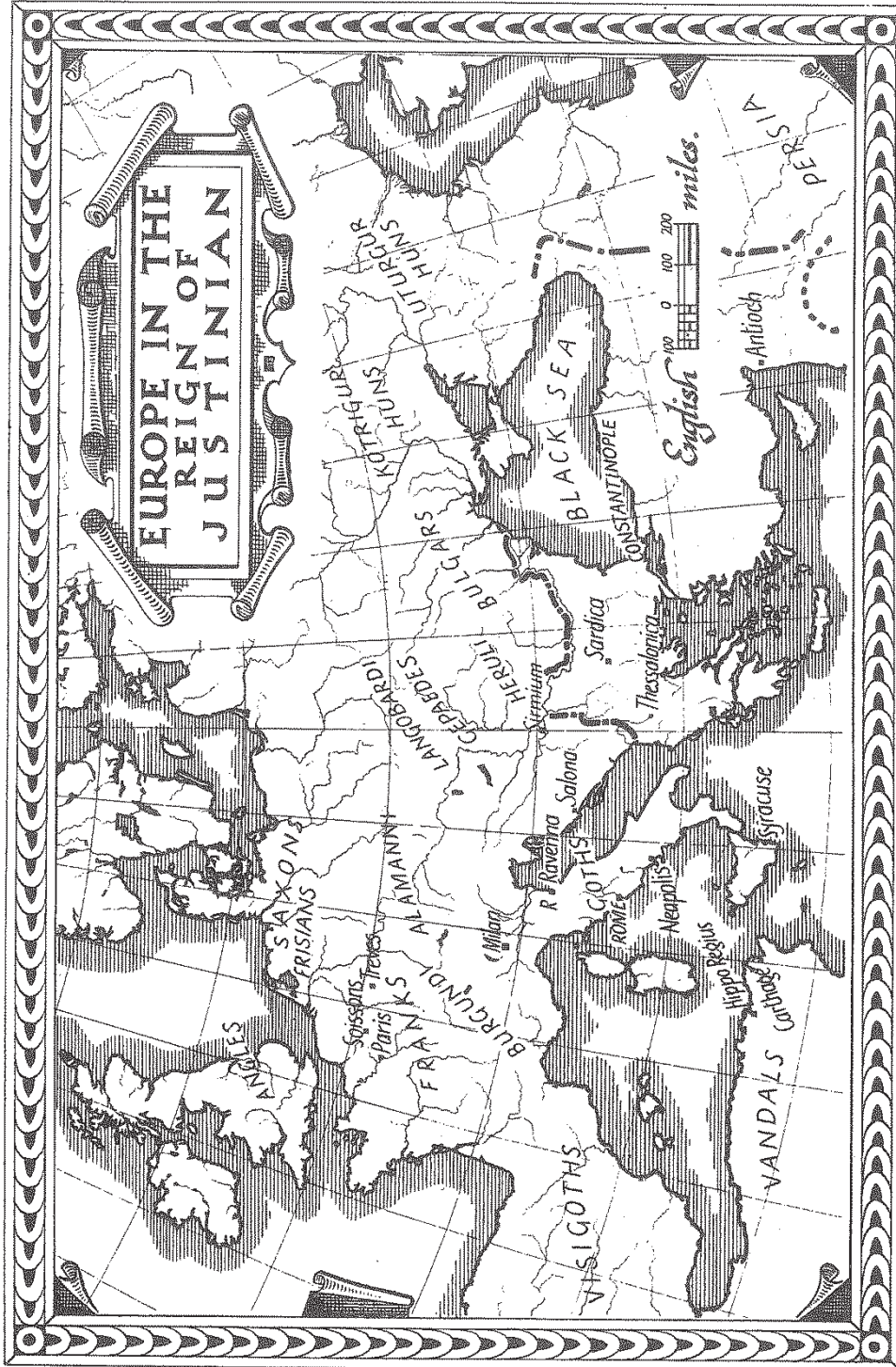
- Mango 2011 C.Mango, **Bizans Yeni Roma İmparatorluğu**, çev. G. Çağalı Güven, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- Manitus 1911 M.Manitius, **The Teutonic Migrations 378-412**, The Cambridge Medieval History, vol I, Cambridge University Press, 1911, 250-276.
- Mathew 1966 G.Mathew, **The Christian Background**, The Cambridge Medieval History, vol IV: The Byzantine Empire, Part I: Byzantium and Its Neighbours, ed. J. M. Hussey, Cambridge University Press, 1966, 43-60.
- Moorhead 1994 J.Moorhead, **Justinian**, London: New York: Longman, 1994.
- Moorhead 2000 J.Moorhead, **Totila the Revolutionary**, Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte, Bd. 49, H. 3, 2000, 382-386.
- Morrisson 2014 C.Morrisson, **Bizans Dünyası Doğu Roma İmparatorluğu 330-641**, çev. A. Bilge, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Moss 1966 L.B.Moss, **The Formation of the East Roman Empire (330-717)**, The Cambridge Medieval History, vol IV, Part I, Cambridge University Press, 1966, 3-41.
- Nemeth 1982 G.Nemeth, **Attila ve Hunları**, çev. Şerif Baştav, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1982.
- Norwich 2013 J.J.Norwich, **Bizans Erken Dönem (323-802)**, çev. H. Koyukan, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2013.
- Ostrogorsky 1999 G.Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, çev. F. Işıltan, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.
- Ostrogorsky 2012 G.Ostrogorsky, **Bizans İmparatoru ve Hiyerarşik Dünya Düzeni**, çev. Ö. Arıkan, Cogito, sayı 17, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, 51-67.
- Pekak 2010 S.Pekak, **Bizans'ta Maviler ve Yeşiller**, İstanbul Ansiklopedisi, Ntv yayınları, İstanbul, 2010, 252-254.
- Pritsak 1991 O.Pritsak, **Alans**, The Oxford Dictionary Of Byzantium, Oxford University Press, 1991, vol I, 52-53.
- Rance 2005 P.Rance, **Narses and the Battle of Taginae (Busta Gallorum) 552: Procopius and Sixth-Century Warfare**, Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte, Bd. 54, H. 4, 2005, 424-472
- Reid 1911 J.S.Reid, **The Reorganization of the Empire**, The Cambridge Medieval History, vol I, Cambridge University Press, 1911, 24-54.

- Rice 2002 T.T.Rice, **Bizans'ta Günlük Yaşam**, çev. Bilgi Altınok, Ankara, Özne Yayınları, 2002.
- Roberts 2010 J.M.Roberts, **Avrupa Tarihi**, çev. Fethi Aytuna, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2010.
- Runciman 1956 S.Runciman, **Byzantine Civilization**, New York, 1956.
- Russell 1968 J.C.Russell, **That Earlier Plague**, Demography, Vol 5, No 1, 1968, 174-184.
- Sarris 2002 P.Sarris, **The Eastern Roman Empire from Constantine to Heraclius (306-641)**, The Oxford History of Byzantium, Oxford University Press, 2002, 19-70.
- Schmidt 1911a L.Schmidt, **The Vandal Dominion in Africa**, The Cambridge Medieval History, vol I, Cambridge University Press, 1911, 304-322.
- Schmidt 1911 L.Schmidt, **Attila**, The Cambridge Medieval History, vol I, Cambridge University Press, 1911, 360-366.
- Scott 1994 R.Scott, **The Image of Constantine in Malalas and Theophanes**, New Constantines: The Rhythm of Imperial Renewal in Byzantium, 4th-13th centuries, ed. P. Magdalino, Aldershot, Hampshire, Great Britain: Variorum: Brookfield, Vt., U.S.A. : Ashgate pub. Co., 1994, 57-71.
- Scott 2012a R. Scott, **Diplomacy in the Sixth Century: the evidence of John Malalas**, Byzantine Chronicles and the Sixth century, Farnham : Ashgate, 2012, 159-165.
- Scott 2012b R. Scott, **Malalas and His Contemporaries**, Byzantine Chronicles and the Sixth Century, Farnham : Ashgate, 2012, 67-85.
- Scott 2012c R. Scott, **Writing the Reign of Justinian: Malalas versus Theophanes**, Byzantine Chronicles and the Sixth Century, Farnham : Ashgate, 2012, 20-34.
- Scott 2012d R.Scott, **Chronicles Versus Classicizing History: Justinian's West and East**, Byzantine Chronicles and the Sixth Century, Farnham : Ashgate, 2012, 1-25.
- Shaw 1906 R.D.Shaw, **The Fall of the Visigothic Power in Spain**, The English Historical Review, Oxford University Press, Vol. 21, No. 82, April 1906, 209-228.
- Sinanlar 2009 S.Sinanlar, **At Meydanı: Bizans Araba Yarışlarından Osmanlı Şenliklerine**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2009.
- Sözen-Tanyeli 2011 M.Sözen-U.Tanyeli, **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2011.

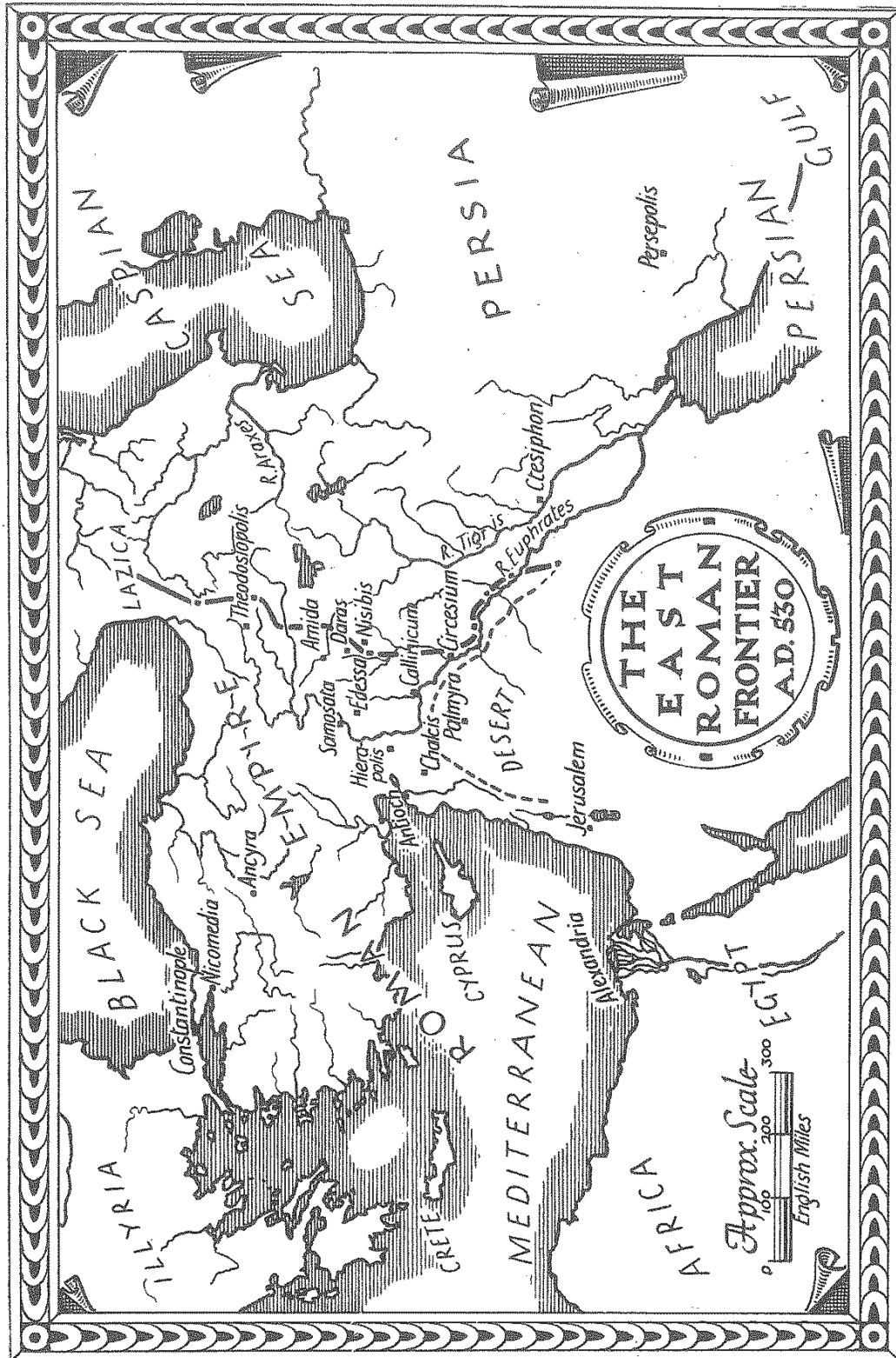
- Stathakopoulos 2008 D.Stathakopoulos. **Population, Demography and Disease**. The Oxford Handbook of Byzantine Studies, ed. E. Jeffreys, J. Haldon, R. Cormack, New York : Oxford University Press, 2008, 309-316.
- Sykes 2004 P.Sykes. **A History of Persia**, with a New Introduction by A. Wynn, London; New York: RoutledgeCurzon, 2004.
- Thompson 1982 E.A.Thompson. **Romans and Barbarians : Tthe Decline of the Western Empire**, Madison: University of Wisconsin Press, 1982.
- Thompson 2008 E.A.Thompson, **Hunlar**, çev. Yrd. Doç. Dr. M. Sibel Dinçel, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2008.
- Tolan 2002 J. V. Tolan. **Saracens : Islam in the Medieval European Imagination**, New York, Columbia University Press, 2002.
- Treadgold 1995 W.Treadgold, **Byzantium and its Army 284-1081**, Stanford University Press, 1995.
- Treadgold 1997 W.Treadgold. **A History of the Byzantine State and Society**, Stanford University Press, 1997.
- Treadgold 2007 W.Treadgold, **The Byzantine World Histories of John Malalas and Eustathius of Epiphania**, The International History Review, Vol. 29, No. 4, Dec., 2007, 709-745.
- Trevelyan 1956 J.P.Trevelyan. **A Short History of the Italian People : from the Barbarian Invasions to the Present Day**, London : Allen & Unwin, 1956.
- Ulrich 1997 J.Ulrich, **Nicaea and the West**, Vigiliae Christianae, Vol. 51, No. 1, Mar., 1997, 10-24.
- Vasiliev 1950 A.A.Vasiliev, **Justin the First: An Introduction to the Epoch of Justinian the Great**, Harvard University Press, 1950.
- Vryonius 2012 S.Vryonius, **Bir Dünya Uygarlığı Bizans**, çev. Z. Biliz Cogito, sayı 17, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012, 37-50.
- Williams- Friell 1988 S.Williams-G.Friell, **Theodosius the Empire at Bay**, Yale University Press, 1998.

EKLER

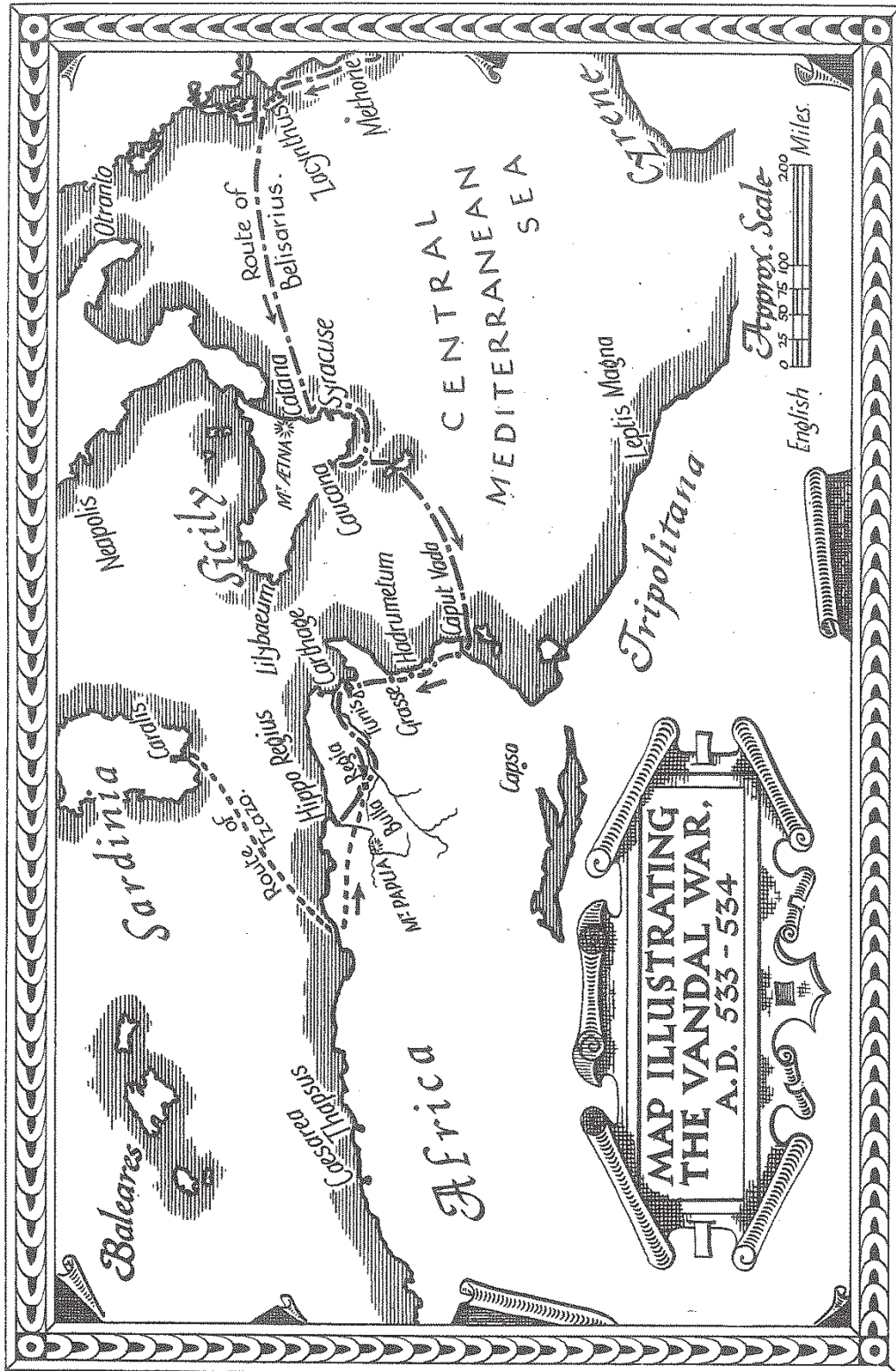
EK-I: HARİTALAR

Harita 1: Iustinianus'un Döneminde Akdeniz Dünyası'nın Durumu (Baker 2002: 34)

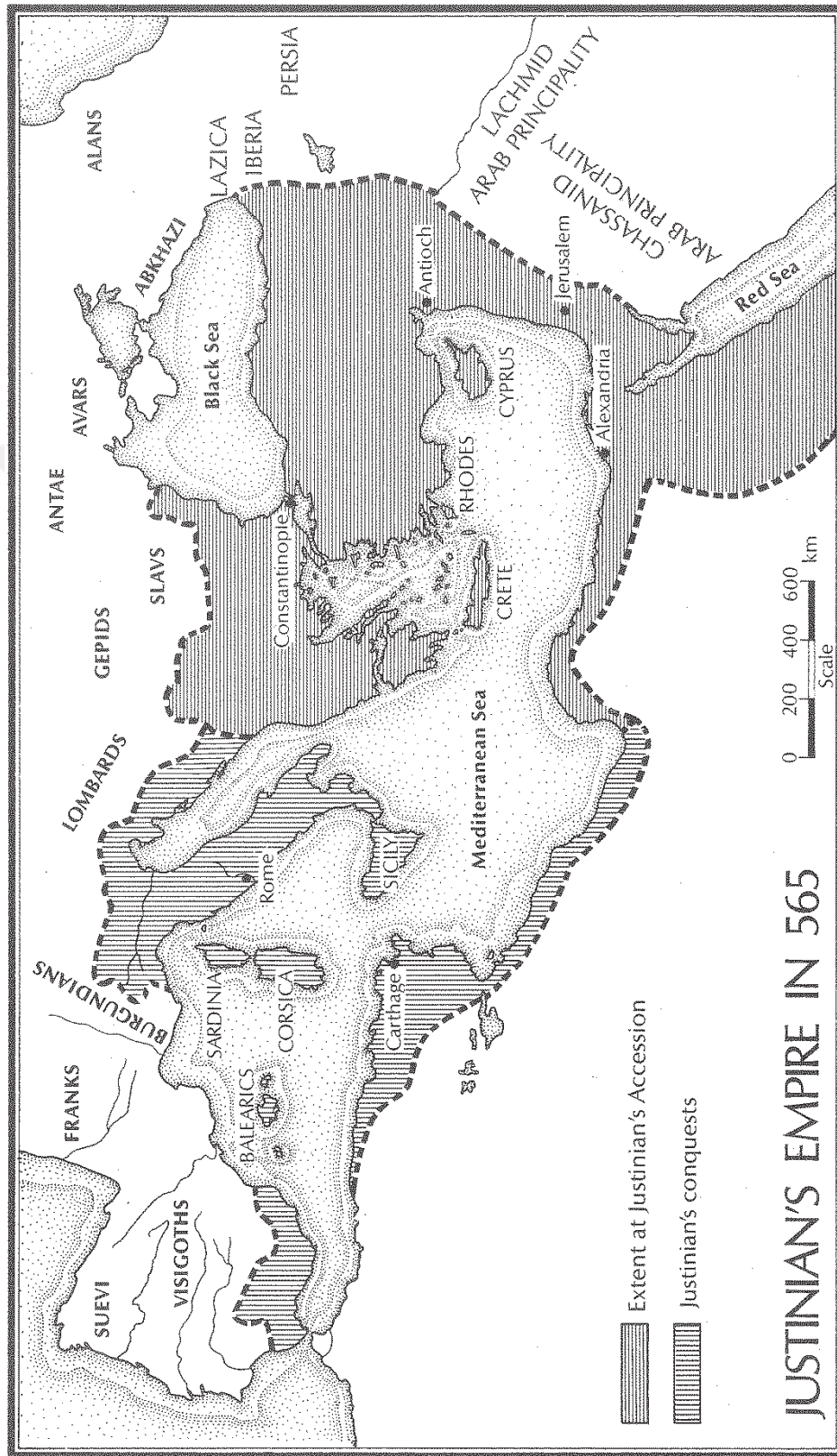
Harita 2: Sasanilerle mücadele (Baker 2002: 242)

Harita 3: Vandallarla mücadelede Belisarius'un rotası (Baker 2002: 114)

Harita 4: Iustinianus döneminde İtalya'daki Kentler (Browning 1971: 161)

Harita 5: 565 yılında Iustinianus'un faaliyetleri sonucunda Bizans Devleti (Browning 1971: 43)

EK-II: KRONOLOJİ

483	Iustinianus'un doğumu
521	Iustinisnus'un <i>consul</i> olması
525	Iustinianus'un <i>caesar</i> olması ve Theodora ile evlenmesi
527	Iustinianus'un Bizans tahtına gelmesi
527	Sasanilerle ilk mücadele
530	Daras'da Sasanilerin Bizans tarafından yenilgiye uğratılması
531	Kallinikum'da Bizans ordusunun Sasaniler tarafından yenilmesi
532	Sasanilerle Sonsuz Barış ve Nika İsyanı
533	Vandal-Bizans mücadelesinin başlangıcı
534	Bizans'ın Vandalları yenilgiye uğratması
535	İtalya'da Gotlarla mücadeleye başlanması
536	Berberilerle mücadele esnasında Bizans ordusunda isyanın çıkması ve Belisarius'un Roma'yı işgali
537	Germanus'un Afrika'da Bizans ordusundaki isyanı bastırması ve Vitigis'in Roma'da Belisarius'u kuşatması
538	Vitigis'in Roma kuşatmasını kaldırması, Belisarius'un Milano'yu alması ve Narses'in İtalya'ya gelmesi
539	Gotların Milano'yu alıp halka işkence etmesi, Narses'in İtalya'dan geri çağırılması ve Vitigis'in Hüsrev'e elçi yollaması
540	Belisarius'un Ravenna'yı ele geçirmesi Hüsrev'in Suriye'yi istilas ve Antakya'yı ele geçirmesi
541	Totila'nın Got kralı olmasıyla Bizans-Got mücadelesinin tekrar başlaması, Hüsrev'in Lazika'yı istila etmesi ve Belisarius'un tekrar doğuda komutan olması.
542	Totila'nın İtalya'da çok sayıda güçlü bölgeyi alması ve Veba salgını
543	Totila'nın Napoli'yi alması

- 544 Belisarius'un İtalya'da tekrar komutan olması ve Sasanilerin Edessa'ya saldırımları
- 545 Sasanilerle ikinci barışın yapılması
- 546 Totila'nın Roma'yı kuşatması
- 547 Roma kuşatmasının kaldırılması ve Belisarius'un şehri ele geçirmesi.
- 549 Totila'nın Roma'yı tekrar kuşatması ve Belisarius'un İtalya'dan geri çağırılması
- 550 Totila'nın Roma'yı alması ve İspanya'da Vizigotlarla mücadele
- 551 Bizans'ın Lazika'da Petra'yı Sasanilerden alması ve tekrar barış.
- 552 Narses'in İtalya'ya gelmesi ve Busta Gallorum mücadelesinde Totila'nın ölmesi, Narses'in Roma'yı alması
- 553 Frankların ve Alamanniler'in İtalya'yı istila etmesi
- 554 Narses'in Frankları ve Alamanniler'i yenmesi.
- 555 Po'nun güneyindeki Campsa'nın alınması ve bölgede Bizans gücünün pekişmesi
- 557 Sasanilerle barış.
- 558 Avar elçisinin Konstantinopolis'e gelmesi, Slavların Sklavenler ve Kutrigurlarla birleşerek Konstantinopolis'e saldırımları
- 559 Belisarius'un çağırılması ve Slavları yenilgiye uğratması
- 561 Narses'in Verona'yı alıp İtalya'da Bizans hakimiyetinin kurulması
- 562 Sasanilerle elli yıllık barış
- 565 Iustinianus'un ölümü

ÖZGEÇMİŞ

Emine Akkaya 14 Kasım 1988’de Şişman soyadıyla İstanbul’da doğdu. İlk, Orta ve Lise eğitimini aynı şehirde 2005 yılında tamamladı. 2006 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümüne girmeye hak kazandı. Sanat Tarihi bölümünde eğitime devam ederken 2010 yılında Tarih bölümünde yan dal eğitimine başladı. 2011 yılında her iki bölümden de mezun oldu. 2012 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Yüksek Lisans eğitiminde ders dönemi sona erdikten sonra 24 Eylül 2013-14 Şubat 2014 tarihleri arasında Erasmus Programı kapsamında Prag Charles Üniversitesi’nde eğitim aldı. 2014 yılında Doç Dr. Ferit BAZ danışmanlığında yüksek lisans tez çalışmasına başladı. İleri derecede İngilizce ve orta derecede Latince bilmektedir.